

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000285909

Marco

OLD
872.01
TER
1575

P. TERENTIUS

A FER

A. M. ANTONIO. MURETO

EMENDATUS

EIVSDEM. MURETI. ARGUMENTA

ET. SCHOLIA

IN. SINGVLAS. COMOEDIAS

Coll. Baniensis

Casulopo inscript.

[Handwritten signature]

VENETIIS. ∞ D LXXV

Apud Aldum.

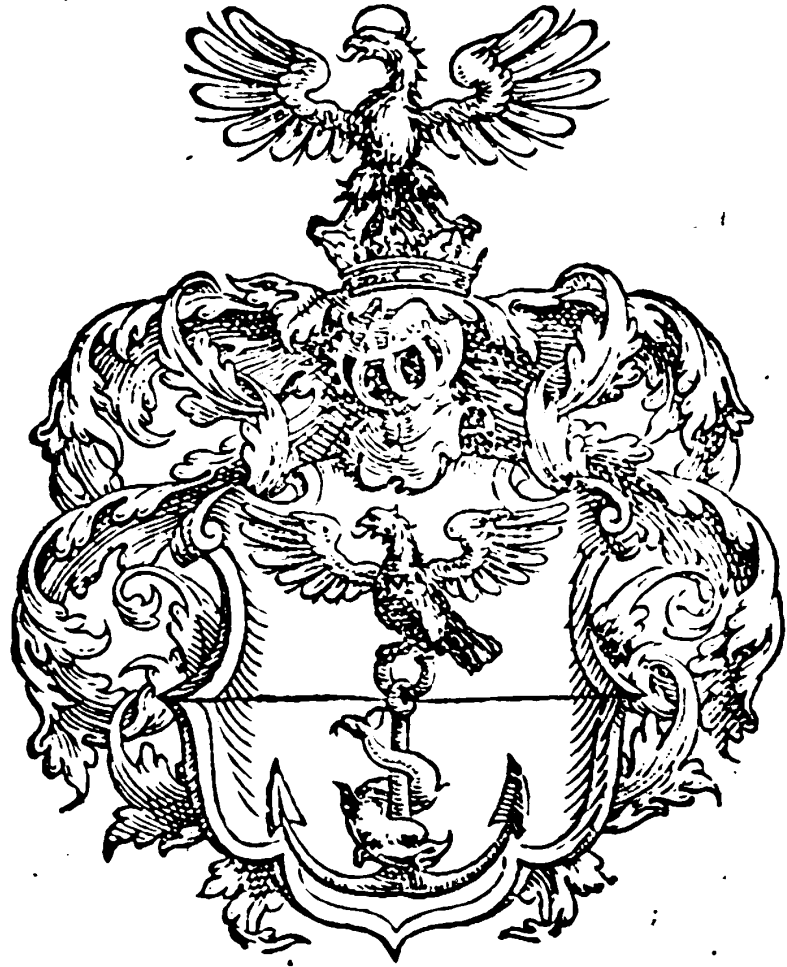
Ex libris [illegible]

Ap. Bibl. Hecy, 15512

MAXIMILIANI . II

EX . PRIVILEGIO

IMP . CAES . AVG .

Editio Aldi Manutij
Paulli F. Aldi N.

M . ANTONIVS . MVRETVS
IACOBO . SVRIANO .
PATRICIO . VENETO

S . D .

VIDNAM esse caussae dice-
mus, Iacobe Suriane, cur,
cum omnium uoluntas,
ipsa duce atque impellen-
te natura, dirigatur ad bo-
num, tam pauci tamen ex
hominibus ea, quae uere bona sunt, con-
sequantur? tibi quidem in primis facile
id ad explicandum fuerit; qui cum ceterarum
artium scientia perpolitus es, tum in
philosophiae studio ita excellis, ut ce-
tera quidem tibi communia cum multis,
huius tua quodam modo propria posses-
sio uideatur. sed tamen, quia nos quo-
que neque umquam alieni a philosophia
fuimus, & nunc maxime, uel uoluntate
nostra, uel rebus ita terentibus, philoso-
phamur, quae nobis, hac de re cogitan-
tibus, ueniebant in mentem, ea breuiter
hoc loco, & strictim aperiemus. Quo-
niam igitur, quae naturalia sunt, in toto
genere sunt; & haec boni appetitio natu-
ralis est: fit, nullius ut hominis ita fit

? 2 deprava-

deprauatus animus , quin uel ad id ,
quod bonum est , uel ad id , quod ipse
bonum putat , consilia , cogitationes-
que omnes dirigat suas . quibus autem
impediuntur plerique a magnarum prae-
clararumq. rerum adeptione, ea quattuor
fere esse animaduerto . alij enim iudicio
labuntur, idq. dupliciter ; ut aut , prauis
opinionibus impediti, praetermissis rebus
uere bonis , inanes quasdam , minusque
fructuosas amplexentur ; aut , cum recte
statuerint , quid sequi debeant , alijs ta-
men id, quam quibus oportet , quaerere
insistant uijs : alij constantiam , perseue-
rantiamq. non retinent ; sed cum & ad
ea, quae bona sunt , initio animum adie-
cerint , & eas ingressi sint uias, quae, quo
ipsi tendunt , ferant ; postea tamen , uel
difficultate rerum deterriti , uel sua leui-
tate distracti , conuertuntur alio , & uel
ignauiae sese dant , uel certe urgere id ,
quod principio sibi proposuerant , desi-
nunt : alij denique, cum & uere iudicent,
& satis constanter in eo, quod instituere,
pertendant , uirium tamen imbecillitate
& inopia, consequi ea, quae uolunt, non
queunt . harum omnium rerum grauiora
exempla ex omnibus uitae partibus sume

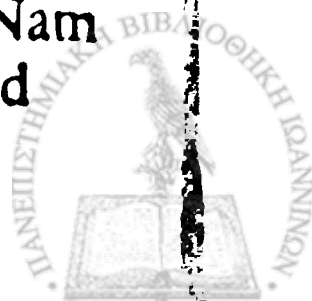
re

re est : sed ego nunc illud exponam, quod me hoc tempore in hanc cogitationem deduxit ; ut in eo explicando, ad id, quod mihi proprie propositum est , mea paullatim delabatur oratio . cum enim mecum Suriane in animo reputo , qui fiat , ut hac tempestate tam pauci sint, in quorum aut sermone , aut scriptis liceat imaginem aliquam antiquae illius Romanae orationis agnoscere ; reperio huic quoque malo eas , quas ante dixi , subesse causas . Primum ita agresti aliquot ingenio reperias, ut , quae in facienda , excolendaq. oratione sumitur, omnem perire operam putent : alios , qui , quamuis in ornate loquendi ratione studium ponendum non negent ; non in Latina id tamen, Graecaue lingua, sed in ea , qua uulgo utimur , fieri censeant oportere . atque illos quidem merito possit quilibet, ut amentes aliquos, stupidosque, contemnere : horum uero peruersa opinio ita iam per omnem Italiam peruagata , quasiq. profeminata est , ut innumerabiles praeclaro iuuenes ingenio a studio earum linguarum , quibus omnis humanitas , omnis doctrina elegans, omnis antiquitatis memoria continetur , abduxerit ; periculumq. porro
? 3 sit,

fit, ne, si hoc malum radices agat, quae
semper propria Italorum laus fuit, ut so-
li ex omnibus Latina oratione perire ac
scienter uterentur, eam qui sustineant,
non multi in Italia reperiantur. Alterum
uitium est, quo transalpini multi (faten-
dum enim est) laboramus: quod, cum
in Latini sermonis elegantia excellere pul-
chrum putemus, non tamen fere calle-
mus, quo ad eam itinere contendere o-
porteat: itaque de nostris pauciores ad-
huc, quam uellem, exstiterunt, qui se ad
Ciceronis, Terentij, Caesaris imitatio-
nem componerent. peruolutabant sine
ullo discrimine omnes omnium scripto-
rum libros, & ex omnium commixtione
uariam quoddam & multiforme pro suo
quisque ingenio dicendi genus effinge-
bant: pulchriq. sibi ac beati uidebantur,
si eam consequerentur facultatem, ut de
rebus propositis uerba fundere, animiq.
sui sensus qualicumque orationis genere
ad alios perferre possent. ergo in Gallia,
Germaniaque, qui celeriter & expedite
Latine loquerentur, (si hoc modo est La-
tine loqui) quamlibet multos; qui be-
ne, ac diserte, uix unum, aut alterum,
haud ita pridem reperire potuisses. Nam
illud

illud quoque, quod tertio loco posui,
nostrum non paucis impedimento est.
Semel rectam uiam ingressi, uel relangue
scimus, uel, mutabilitate quadam, mini-
mis plerumque momentis ab ea deduci-
mur. Indecorum esset, de me ipso praec-
dicare me: sed hoc sine ulla uanitate affir-
mare possum; quo minus aliquam loquen-
di scribendiq. facultatem consequerer, ho-
rum mihi trium nihil obstitisse. semper La-
tini sermonis integritatem magnum quod-
dam & praeclarum bonum esse duxi: sem-
per eam ex illorum, quos supra nomina-
ui, eisq. finitimorum scriptis, uelut e pu-
rissimis fontibus, hauriendam sum ratus:
neque me uel debilitauit laboris metus,
uel a suscepto studio ingenij mobilitas a-
uocauit. uires mihi, ne id, ad quod toto
pectore ferebar, consequerer, defuerunt.
quod potui, in eo me continui, ut illo-
rum, qui hac laude floruerant, libros di-
ligenter euoluerem: quo uirtutes illorum
aliqua ex parte, si minus exprimere imi-
tando, at certe intelligendo consequi,
& commonstrare olim adolescentibus me-
liori natis ingenio possem. ac, quoniam
Ciceronem summo tot aetatum consen-
su primas sine controuersia tenere, ab i-

? 4 pso

pſo autem Cicerone Terentium ut optimum Latinitatis auctorem citari uidebam, incredibile ſtudium in eius poetae fabulis collocaui, ut etiam crebro repetita lectione, ad uerbum edicerem. nuper igitur, cum eas Paullus Manutius, uir eruditiffimus, & in hac Latine loquendi facultate omnium iudicio ſingularis, denuo typis ſuis deſcriptas emittere pararet; egit mecum pro familiaritate noſtra, ut eas accurate recognoſcerem, adhibitisq. ueteribus libris, iudicioq. etiam meo, perpurgarem ab iis mendis, quibus illas aliorum quorundam negligentia, inſcitia, audacia contaminaret. feci libens; tum ut obtemperarem auctoriſati hominis de me optime meriti; tum ut aliquid nauarem aſſidue, quo ſtudioſorum labor minueretur. non auderem hoc dicere, niſi mihi conſcius eſſem, uera me loqui. tantum effeci, quantum ſi alius poſt me quiſpiam effecerit; erit, cur ſibi ſerio, qui huius poetae ſtudioſi ſunt, gratulentur. Hunc meum laborem ad te potiffimum, Iacobe Suriane, mitto; tibiq. dedico, tum eximia tua praefantiaq. uirtute atq. eruditione commotus, tum, quoniam, ex quo in hac urbe ueterum ſcripta interpretari, conſtitu-

to

to mihi publice stipendio, coepi, tota me
uestra domus admirabili quodam amoris
ardore complexa est. erit autem hoc mu-
nus tibi fortasse minus utile, qui iamdu-
dum in philosophiae penetralia receptus,
non ita saepe demittis animum ad haec le-
uioris operae studia: Hermolao quidem,
& Georgio, fratribus tuis, modestissi-
mis, studiosissimisq. adolescentibus, non
inutile fore confido. Vale.

TERENTII . VIT A
ET . DE . TRAGOEDIA
A C . C O M O E D I A
N O N . P A V C A

ex Aelio Donato , & alijs .

DVBLIVS Terentius Afer ,
Carthagine natus , seruiuit Ro-
mae Terentio Lucano senatori :
a quo ob ingenium , & formam
non institutus modo liberali-
ter , sed & mature manumis-
sus . quidam captum esse existimant . quod fieri nul-
lo modo potuisse , Fenestella docet , cum in fine secun-
di belli Punici , et ante initium tertij natus sit , &
mortuus ; nec , si a Numidis , aut Getulis captus sit ,
ad ducem Romanum peruenire potuisse , nullo com-
mercio inter Italicos & Afros , nisi post deletam
Carthaginem , coepto . hic cum multis nobilibus fa-
miliariter uixit , sed maxime cum Scipione Africa-
no , & cum Laelio : quibus etiam corporis gratia
conciliatus existimatur . quod & ipsum Fenestella
arguit , contendens utroque maiorem natu fuisse .
quamuis Cornelius Nepos aequales omnes fuisse
trahit , & Porcius suspicionem de consuetudine
per haec faciat :

Dum lasciuiam nobilium & sucosas laudes petit ;
Dum Africani uocē diuinā inhiat auidis auribus ;
Dum ad Furium se cenitare , & Laelium , pul-
chrum

chrum putat ;
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Alba-
num rapi

Ob florem aetatis suae ; ad summam inopiam red-
actus est .

Itaque e conspectu omnium abiit Graeciam in ter-
ram ultimam :

Mortuus est in Stymphalo Arcadiae oppido . nil
Publius

Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles fa-
cillime .

Eorum ille opera ne domum quidem habuit condu-
cticiam ;

Saltem ut esset, quo referret obitum domini ser-
uulus .

Scrispsit comoedias sex : ex quibus primam An-
driam cum aedilibus daret, iussus ante Caeci-
lio recitare, ad cenantem cum venisset, dictus est
initium quidem fabulae, quod erat contemptiore
vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse ;
post paucos uero uersus, inuitatus ut accumberet,
cenasse una ; deinde cetera percurrisse non sine ma-
gna Caecilij admiratione. & hanc autem, & quin-
que reliquas aequaliter populo probauit . quamuis
Volcatius de enumeratione omnium ita scribit :

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula .

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq. pretium,
quantum nulla antea cuiusquam comoedia, id est,
octo millia nummum : propterea summa quoque
titulo adscribitur . nam Adelphorum principium

Varro

*Varro etiam praefert principio Menandri. Non
 obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis
 a Laelio, & Scipione: quibuscum familiariter ui-
 xit. eandē ipse auxit. numquam enim, nisi leui-
 ter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum.
 Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
 Hunc adiutare, assidueq. una scribere:
 Quod illi maledictum uehemens existimant,
 Eam laudem hic ducit maxumam: cum illis placet,
 Qui uobis uniuersis, & populo placent:
 Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
 Suo quisq. tempore usust sine superbia.
 Videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat,
 Laelio & Scipioni non ingrata esse hanc opinio-
 nem: quae tamen magis, & usque ad posteriora
 tempora ualuit. Q. Memmius in oratione pro se
 ait: P. Africanus, qui a Terentio personam mu-
 tuatus, quae domi luserat ipse, nomine illius in
 scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse
 se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kal. Mar-
 tij, admonitum ab uxore, temporius ut discumbe-
 ret, petiisse ab ea, ne interPELLARETUR: serius tandē
 ingressum triclinium, dixisse, non saepe in scriben-
 do magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta
 illa proferret, pronunciaisse uersus, qui sunt in He-
 auton timorumenno,
 Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerūt.
 Santra Terentium existimat, si modo in scribendo
 adiutoribus indignerit, non tam Scipione et Laelio
 uti potuisse, qui tunc adolescentuli suere, quam Sul-
 picio Gallo, homine docto, et qui consularibus ludis
 initium*

initium fecerit fabularum dandarum; uel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, cōsulari utroque, ac poeta: ideo ipsum nō iuuenes designasse, qui se adiuisse dicerentur; sed uiros, quorum operam & in bello, & in otio & in negotio populus sit expertus. Post editas comoedias nondum quinctum atque trigessimum egressus annum, causa euitandae opinionis, quia uidebatur aliena pro suis edere; seu percipiendi Graecorum instituta, moresque quos perinde exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque amplius rediit. de morte eius Volcatius tradit.

Sed ut Afer sex populo edidit comoedias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit, uisus numquam est. sic uita uacat.

Q. Consetius redeuntem Graecia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis a Menandro. ceteri, mortuum esse in Arcadiae Stymphalo, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore cos. morbo implicitum acri, dolore ac taedio amissarum fabularum, quas in nauis praemisserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quae equiti R. nupsit; item hortulos xx iugerum, uia Appia ad Martis uillam. quo magis miror Porcium scribere:

- nil Publius

Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idē tēpus qui agitabāt nobiles facillime.
Eorū ille opera ne domū quidē habuit conducticiā:
Saltē ut esset, quo referret obitū domini seruulus.
Hunc Afranius quidem omnibus comicis praesert,
scribens

Scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

*Volcatius autem non solum Naenio, & Plauto,
& Caecilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in
Limone haecenus laudat:*

*Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq. Latina uoce Menandrum
In medio populi sedatis uocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.*

Item C. Caesar:

*Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adiuncta foret uis
Comica, ut aequato uirtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac despectus parte iaceres.
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse, Terenti:
Haec Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios
poetas fuisse scribit Mettius: quorum alter Fre-
gellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Te-
rentius. Afer patria, de quo nunc loquimur. Sci-
pionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in A-
etiaeone ait:*

Hae quae uocantur fabulae, cuius sunt?*

Non has, qui iura populis recensentibus dabat

Honore summo affectus, fecit fabulas?

*Duae ab Apollodoro translatae esse dicuntur comi-
co, Phormio, & Hecyra; quattuor reliquae a
Menandro: ex quibus magno successu, & pretio ste-
tit Eunuchus; Hecyra saepe exclusa, uix acta est.*

NITIVM tragoediae & comoediae a
I rebus diuinis est inchoatum: quibus pro
fructibus uota soluentes, operabantur an-
tiqui. nam incensis iam altaribus, & admoto hir-
co, id genus carminis, quod sacer chorus reddebat
Libero patri, tragoedia dicebatur: uel ἀπὸ τοῦ
κράγῃ, hoc est ab hirco, hoste uinearum, & a canti-
lena: (eius ipsius rei apud Virgilium plena fit
mentio) uel quod hirco donabatur eius carminis
poeta: uel quod uter eius musti plenus sollemne prae-
mium cantoribus fuerat: uel quod ora sua faecibus
perlinebant scenici ante usum personarum ab Ae-
schylo repertum: faeces enim dicuntur graece κρύβες.
& his quidem causis tragoediae nomen est inuen-
tum. At uero, nondum coactis in urbem Athe-
niensibus, cum Apollini Nomio, idest, pastorum
uicinarumq. praesidi deo, constructis aris, in ho-
norem diuinæ rei circum Atticae uicos, uillas,
pagos, & compita festum carmen sollemniter can-
tarent: orta est comoedia ἀπὸ τῶ κωμάζειν καὶ ἄδειν;
quod est, comessatum ire cantantes. quod a poetis
sollemni die, uel amatorie lasciuiantibus choris co-
micis non absurdum est. itaque ut rerum, ita etiam
temporum ipsorum coepto ordine tragoedia primo
prolata esse cognoscitur. nam ut ab incultis & fe-
ris moribus paullatim peruentum est ad mansuetu-
dinem, urbesq. sunt conditae, & uita mitior at-
que otiosior processit: ita res tragicae longe ante
comicas inuentae. quamuis autem retro prisca uol-
uentibus reperiatur Thespis tragoediae primus in-
uentor; & comoediae ueteris pater Eupolis, cum
Cratino,

Cratino, Aristophaneq. esse dicatur: Homerus ta-
men, qui fere omnis poeticae largissimus fons est,
etiam his carminibus exempla praebuit, & uelut
quadam suorum operum lege praescripsit: qui Ili-
dem instar tragoediae, Odysseam ad imaginem co-
moediae fecisse monstratur: nam post illius tale
tantumq. documentum, ab ingeniosissimis imitato-
ribus & digesta in ordinem, et diuisa sunt ea, quae
etiam tum temere scribebantur adhuc impolita, at-
que in ipsis rudimentis haudquaquam, ut postea fa-
cta sunt, decora, atque leuia. at nos ea, quae pro-
prie de tragoedia dicenda sunt, titulo propositi
operis instantes in alia tempora differamus, & de
his fabulis iam loquamur, quas Terentius imita-
tus est. Postquam demonstrandae originis causa
de utriusque generis initio diximus; quod necesse
est, iam dicemus. Comoedia fere uetus, ut ipsa
quoque olim tragoedia, simplex carmen, quemad-
modum iam diximus, fuit: quod chorus circa aras
fumantes, nunc spatiat, nunc reuoluens gyros,
cum tibicine concinebat. sed primo una persona
substituta est cantoribus: quae respondens alternis
choro, locupletauit, uariavitq. rem musicam: tum
altera, tum tertia: & ad postremum crescente nu-
mero, per auctores diuersos personae, pallae, cothur-
ni, socci, & ceteri ornatus, atque insignia sce-
nicorum reperta, & ad hoc unicuique suus habi-
tus: & ad ultimum, qui primarum partium, qui
secundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque
quintarum actores essent, distributa & diuisa
quinquepartito tota est fabula, quae tamen in ipsis

??

ortus

ortus sui uelut quibusdam incunabulis, et uix dum
incipiens, κομῳδία dicta est ἀρχαία; iccirco quia no-
bis parum cognitis initijs nata est; aut quia inest
in ea uelut historica fides uerae narrationis, & de-
nominatio omnium, de quibus libere describeba-
tur. etenim per priscos poetas, non, ut nunc, peni-
tus ficta argumenta, sed res gestae a ciuibus, palam
cum eorum saepe, qui gesserant, nomine decanta-
bantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum
profuit ciuitatis; cum unusquisque caueret culpa,
ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. sed
cum poetae abuti licentius stylo, & passim laedere
ex libidine coepissent plures bonos; ne quisquam
in alterum carmen infame proponeret, lege lata,
siluere. & hinc deinde aliud genus fabulae, id est
satyra, sumpsit exordium: quae a satyris, quos il-
lotos semper ac petulantes deos scimus esse, uocita-
ta est. etsi aliunde nomen traxisse praeue putant
alij. haec, quae satyra dicitur, eiusmodi fuit, ut
in ea, quamuis duro & ueluti agresti modo, de ui-
tjs ciuium, tamen sine ullo proprij nominis titulo
carmen esset. quod item genus comoediae multis
obsuit poetis; cum in suspicionem potentibus ciui-
bus uenissent, illorum facta descripsisse in peius,
ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lu-
cilius nouo conscripsit modo, ut poesim inde face-
ret, idest, unius carminis plures libros. hoc igitur,
quo supra diximus, modo coacti omittere sa-
tyram, aliud genus carminis, τὴν νῆαν κομῳδίας,
hoc est, nouam comoediam, reperere poetae; qui re
argumento communi magis, & generaliter ad
omnes

omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, & pertinere, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, utilis sententijs, grata salibus, apta metro. ut igitur superiores illae suis quaeque celebratur auctoribus, ita haec vera κωμῳδία cum multorū ante, ac postea, tum praecipue Menandri Terentijq. est. de qua cū multa dicenda sint; sat erit tamen, uelut admonendi lectoris causa, quod de arte comica ueterum chartis continetur, exponere. Comoedia uetus ut ab initio chorus fuit, paullatimq. personarum numero in quinque actus processit; ita paullatim, uelut attrito atque extenuato choro, ad nouam comoediam sic peruenit, ut in ea non modo non inducatur chorus, sed ne locus quidem ullus iam relinquatur choro. nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere, & abire coepisset; admonuit poetas primo quidam choros praetermittere, locum eius relinquentes, ut Menander fecit, hac de causa, non, ut alij existimant, alia. postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt comici: unde apud illos dirimere actus quinque partitos difficile est. tū etiam Graeci prologos non habent more nostrorū, quos Latini habent. deinde θεῶν ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Graecorum habent, Terentius non habet. ad hoc ὑπερταυτὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentum accersitas, non facile ceteri ha-

bent : quibus Terentius saepe utitur , ut per harum inductiones facile pateat argumentum . Vete- res etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici uersus dumtaxat in secundo & quarto loco , tamen a Terentio uincuntur resolutione huius metri , quantum potest comminuti ad imaginem prorsae orationis . tum personarum leges circa habitum , aetatem , officium , partes agendi , nemo diligentius Terentio custodiuit . quin etiam solus ausus est in fictis argumentis , cum fidem ueritatis assequeretur , etiam contra praescripta comica metrices interdum non malas introducere ; quibus tamen , cur bonae sint , & uoluntas per ipsum , & causa non desit . haec cum artificiosissime Terentius fecerit , tum illud est admirandum , quod & morem retinuit , ut comoediam scriberet , & temperauit affectum , ne in tragoediam transiliret . quod cum alijs rebus minime obtentum & a Plauto , & ab Afranio , & Attio , & multis fere magnis comicis inuenimus . Illud quoque inter Terentianas uirtutes mirabile , quod eius fabulae eo sunt temperamento , ut neque extumescant ad tragicam celsitudinem , neque abiiciantur ad histrionicam . adde , quod nihil abstrusum ab eo ponitur , aut quod ab historicis requirendum sit : quod saepius Plautus facit , & eo est obscurior in pluribus locis . adde , quod argumenti ac stili ita attente memor est , ut nusquam non cauerit , aut curauerit ea , quae obesse potuerunt : tum , quod media primis atque postremis ita nexuit , ut nihil additum alteri , sed aptum ex se totum , & uno corpore uideatur esse

se

se compositum . illud quoque mirabile in eo : primo, quod non ita miscet personas quattuor, ut obscura sit earum distinctio, & item, quod nihil ad populum facit actorem uelut ex tragoedia loqui . quod uitium Plauti frequentissimum est . illud etiam inter cetera eius laude dignum uidetur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum . nam excepta Hecyra, in qua scribit Pamphili amorem, ceterae quinque binos adolescentulos habent . Illud uero tenendum est, post *ῥίαν κωμῳδίας*, Latinos multa fabularum genera protulisse : ut Togatas a scenicis, atque argumentis Latinis ; Praetextatas ab dignitate personarum, & Latina historia ; Attellanas a ciuitate Campaniae, ubi actitatae sunt plurimae ; Rhyn tonicis ab actoris nomine ; Tabernarias ab humilitate argumenti, & styli ; Mimos ab diuturna imitatione uilium rerum, & leuium personarum . Inter tragoediam autem, & comoediam cum multa, tum in primis hoc distat, quod in comoedia mediocris fortunae hominum parui impetus, periculaq. laeti q. sunt exitus actionum : at in tragoedia omnia contraria, ingentes personae, magni timores, exitus funesti habentur . & illic turbulenta prima, tranquilla ultima, in tragoedia contrario ordine res aguntur : tum quod in tragoedia fugienda uita, in comoedia capeffenda exprimitur : postremo quod omnis comoedia de fictis est argumentis, tragoedia saepe de historica fide petitur .

- **LATINAE** fabulae primo a *Liuiio Andronico* scriptae* sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta et actor fabularum suarum fuisset. Comoediae autem aut motoriae sunt, aut statariae, aut mixtae. motoriae, turbulentae; statariae, quietiores; mixtae, ex utroque consistentes. Comoedia per quattuor partes diuiditur, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophem. Prologus est uelut praefatio quaedam fabulae, in quo solo licet praeter argumentum aliquid ad populum uel ex poetae, uel ex ipsius fabulae, uel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumque dramatis. Epitasis, incrementum, processusque turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comoedia est fabula, diuersa instituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua discitur, quid sit in uita utile, quid contra euitandum. hanc Graeci sic definiere: *Κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδωτος περιοχὴ*. Comoedia esse Cicero ait imitationem uitae, speculum consuetudinis, imaginem ueritatis. Comoediae autem a more antiquo dictae, quia in uicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Graecos, ut in Italia copitalicis ludicris admixto pronuntiationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut *ἀπὸ τῆς κωμῶν*, hoc est, ab actu uitae hominum, qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regum, ut sunt personae tragicae. Comoedia uero, quia poema sub imitatione uitae atque similitudine compositum est, in gestu et pronuntiatione consistit.

COMOE-

COMOEDIAM apud Graecos dubium est
 quis inuenerit primus : apud Latinos, certum est,
 & comoediam togatam, & tragoediam primo Li-
 nium Andronicum reperisse : * qui ait, comoe-
 diam esse quotidianae uitae speculum : nec iniu-
 ria . nam ut , intenti speculo , ueritatis lineamen-
 ta facile per imagines colligimus ; ita lectione co-
 moediae imitationem uitae , consuetudinisq. non
 aegerrime animaduertimus . huius autem origi-
 nis ratio ab exteris ciuitatibus , moribusq. proue-
 nit . Athenienses namque , Atticam custodientes
 elegantiam , cum uellent male uiuentes notare ,
 in uicos & compita ex omnibus locis laeti , ala-
 cresq. ueniebant , ibiq. cum nominibus singulo-
 rum uitam publicabant , unde nomen compositum
 ut comoedia uocaretur . haec autem carmina pri-
 mitus in pratis mollibus agebantur . nec dcerant
 praemia , quibus ad scribendum doctorum prouo-
 carentur ingenia . sed & actoribus munera offere-
 bantur , quo libentius incundo uocis flexu ad dul-
 cedinem commendationis uterentur . caper nam-
 que pro dono his dabatur , quia uitibus noxium
 animal habebatur , a quo etiam tragoediae nomen
 exortum est . Nonnulli autem ex amurca , olei fae-
 ce , tragoediam dici , uocariq. maluerunt . qui lu-
 di cum per artifices in honorem Liberi patris age-
 rentur , etiam ipsi comoediarum , tragoediarumq.
 scriptores huius dei uelut praesens numen colere
 uenerariq. coeperunt . cuius rei probabilis ratio ex-
 stitit . ita enim carmina inchoata praeserebantur ,
 ut per ea laudes eius , & facta gloriosa celebrari ,

proferriq. constaret. tum paulatim fama huius
artis increbuit. Thespis autem primus haec scri-
pta in omnium notitiam protulit. postea Aeschylus
secutus exemplum publicavit. de quibus ita Ho-
ratius in Arte poetica loquitur:

Ignotum tragicæ genus inuenisse camoenæ
Dicitur, & plaustris uexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentq. peruncti sacribus ora.
Post hunc personæ, pallæq. repertor honestæ
Aeschylus & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumq. loqui, nitiq. cothurno.
Successit uetus his comoedia, non sine multa
Laudè: sed in uitium libertas excidit, & uim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusque
Turpiter obtinuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, uestigia Graeca
Ausî deserere, & celebrare domestica facta,
Vel praetextatas, uel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen est. eius duæ primæ
partes sunt, tragoedia, & comoedia. si Lati-
na argumentatio sit, praetextata dicitur. Co-
moedia autem multas species habet. aut enim Pal-
liata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut At-
tellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Plan-
ipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem
argumenti eius, ac uilitatem actorum: qui non co-
thurno, aut socco utuntur in scena, aut pulpito,
sed plano pede: uel ideo, quod non ea negotia con-
tinet, quæ personarum in turribus aut in cenacu-
lis habitantium sunt, sed in plano & humili loco.

Perfo-

Personati primi egisse dicuntur comoediam Cincius, & Faliscus. tragoediam Minucius, & Prothonius. Omnium autem comoediarum scripta ex quattuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, factō, euentu: nomine, ut Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus; loco, ut Andria, Leucadia, Brundisina; factō, ut Eunuchus, Asinaria, Captiui; euentu, ut Commorientes, Crimen, Heautontimorumenos. Comoediarum formae sunt tres: Palliatae, Graecum habitum referentes; quas nonnulli tabernarias uocant: Togatae, iuxta formam personarum habitum togarum desiderantes: Atellanae, salibus & iocis compositae; quae in se nō habent nisi uenustam elegantiam. Comoedia autem diuiditur in quattuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophē. Prologus est prima dictio a Graecis dicta πρόλογος, idest antecedens ueram fabulae compositionem elocutio. eius species quattuor sunt: συστατικός, commendaticius; quo fabula, uel poeta commendatur: ἀναφορικός, relatiuus; quo aut aduersario maledicta, aut gratiae populo referuntur: ὑποδεικτικός, argumentatiuus, fabulae argumentum exponens: μικτός, mixtus, omnia haec in se continens. Inter prologum, & prologium quidam hoc interesse uoluerunt: quia prologus est ubi poeta excusatur, aut fabula commendatur; prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulae, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia

conne-

connectitur . Catastrophe explicatio saevitiae ,
per quam euentus eius approbatur . In plerisque
fabulis ipsarum nomina priora ponebantur , quam
poetarum ; in non nullis poetarum , quam fabu-
larum . cuius moris diuersitatem antiquitas pro-
bat : nam , cum primum aliqui fabulas ederent ,
ipsarum nomina pronunciabantur ante , quam poe-
tae pronunciarentur , ne aliqua inuidia a scri-
bendo deterreri possent . cum autem per editio-
nem multarum poetae iam esset auctoritas acqui-
sita ; rursus priora poetarum nomina profereban-
tur , ut per ipsorum uocabula fabulis attentio ac-
quiveretur . . Aetas diuersis ludis manifestum est
inscribi . nam ludorum quattuor sunt species ,
quos curules ardiles munere publico curant : Me-
galenses , magnis dijs consecrati , quos Graeci
μεγαλων οιδε appellunt ; Funebres , ad retinen-
dum populum instituti , dum pompa funeri de-
creta in honorem patricij uiri plene instruitur ;
Plebeij , qui pro salute plebis eduntur ; . Apolli-
nares , Apollini consecrati . In scena duae arae
poni solebant , dextera Liberi , sinistra eius Dei ,
cui ludi fiebant . unde Terentius in *Andria* ait,
Ex ara hinc sume uerbenas . * multa desunt .

hinc *Ulysses* palliatum semper inducunt : sine
quod aliquando insaniam simulauit , quo tempo-
re tectum se esse uoluit , ne agnitus cogere-
tur in bella prodire : seu ob singularem sapientiam , qua
tectus , munitusq. plurimum socijs profuit . hu-
ius enim uirtutis erat , animi semper decipientis
ingenium . non nulli *Ithacae* incolae , sicut *Lo-
cros*,

eros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personae diademata habent, quamuis regalia sceptrum numquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Graeciae iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inierunt, nec unquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus uestitus inducitur, quod is antiquissimus fuisse memoratur. adolescentibus discolor attribuitur. serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquae gratia, uel quo expeditiores agant. parasiti cum intortis palliis eueniunt. laeto uestitus candidus, aeriummofo obsoletus. purpureus diuiti, pauperi phoeniceus datur. militi chlamys purpurea, puellae habitus peregrinus inducitur. leno pallio uarij coloris utitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt, ab eo, quod trahuntur: quae res ab scenica luxuria instituta est. eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulaea quoque in scena in terra sternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus: pro quibus siparia aetas posterior accepit. est autem minutum uelum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia histriones pronuntiabant. cantica uero temperabantur modis, non a poeta, sed a perito artis musicae factis. neque enim omnia iisdem modis in uno cantico agebantur, sed saepe mutatis, ut significant qui tres numeros in comoedijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius.

illius . qui huiusmodi modos faciebant , nomen in principio fabulae & scriptoris , & actoris superponebant . huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant ; ut , his auditis , multi ex populo ante dicerent , quam fabulam acturi scenici essent , quam omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronuntiaretur . Agebantur autem tibijs paribus aut imparibus ; & dextris , aut sinistris . dextrae autem tibiae sua gravitate seriam comoediae dictionem praenunciabant : sinistrae & Sarranae acuminis leuitate iocum in comoedia ostendebant . ubi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur : mixtim ioci & gravitates denunciabantur .

VETERVM . SCRIPTORVM
DE . P . T E R E N T I O . A F R O
T E S T I M O N I A

ab Aldo Manutio , Paulli F.
collecta

V O L C A T I I . S E D I G I T I
D E . C O M I C I S . L A T I N I S
I A M B I

apud Gell. lib. xv. cap. 24.

*M V L T O S incertos certare hanc rē uidimus,
Palmam poetae comico cui deferant .
Eum meo iudicio errorem dissoluam tibi :
Ut , contra si quis sentiat , nil sentiat .
Caecilio palmam statuo de comico .
Plautus secundus facile exsuperat ceteros .
Dein Naenius qui seruet , pretio in tertio est .
Si quid quarto datur , dabitur Licinio .
Post insequi Licinium facio Atilium .
In sexto consequetur hos Terentius .
Turpilius septimum , Trabea octauum obtinet .
Nono loco esse facile facio Luscium .
Antiquitatis causa , decimum addo Ennium .*

De iisdem Varronis iudicium ex Parmenone ,
citat No. ius in uerbo , Posco .

*I N argumentis , Caecilius poscit palmā ; in ethe
sin , Terentius ; in sermonibus , Plautus .*

Ex

Ex eiusdem libro v. de Latino sermone,
citat Sosipater lib. 2.

*Hinc nulli alij seruare conuenit, quam Titinio,
& Terentio. nam uero Trabea, & Atilius, &
Caecilius facile mouerant.*

Cicero ad Att. lib. vii. epist. 3.

SECUTVS sum, non dico Caecilium, (malus enim auctor Latinitatis est) sed Terentium, cuius fabellae, propter elegantiam sermonis, putantur a C. Laelio scribi.

Id. in Laelio, ex persona Laelij.

FAMILIARIS meus Terentius.

Id. de opt. gen. orat.

IN re quod optimum sit, quaeritur: in homine dicitur, quod est. itaque licet dicere & Ennium summum epicum poetam, sicuti ita uidetur, & Pacuuium tragicum, & Caecilium fortasse comicum. Oratorem genere non diuido. perfectum enim quaero. Num est autem genus perfecti, a quo qui absunt, non genere differunt, ut ab Attio Terentius, sed in eodem non sunt pares.

Velleius hist. lib. 1.

NISI aspera, ac rudia repetas, & inuenti laudanda nomine, in Attio, circaq. eum Romana traegodia est: dulcesq. Latini leporis faceriae per
Cacci-

Caecilium, Terentiumque, & Afranium sub pari aetate nituerunt .

Gell. lib. VII. cap. 14.

VERA, & propria huiuscemodi formarum exēpla in Latina lingua M. Varro esse dicit, ubertatis, Pacuuium; gracilitatis, Lucilium; mediocritatis, Terentium .

Idem lib. XVII. cap. 21.

NEQVE magno interuallo postea Q. Ennius, & iuxta Caecilius, & Terentius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuius iam sene Attius, clariorq. tunc in poematis eorum obtrectandis Lucilius fuit .

Seruius Honoratus in Virg. Aen. lib. I.

ad illud, Talibus inculsat &c.

SCIENDVM est, Terentium, propter solam proprietatem, omnibus comicis esse praepositum: quibus est, quantum ad cetera spectat, inferior .

Quintilianus lib. X. cap. 1.

IN comoedia maxime claudicans: licet Varro Musas, Aelij Stilonis sententia, Plautino dicit sermone locuturas fuisse, si Latine loqui uellent: licet Caecilium ueteres laudib. serant: licet Terentij scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen sunt in hoc genere elegantissima, & plus adhuc habitura gratiae, si intra uersus trimetros stetissent .

Au-

Ausonius in Protreptico ad Nepotem
de studio puerili .

*Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis, & adstricto percurris pulpita socco,
Ad noua uix memorem diuerbia coge senectam .*

Sidonius in Panegyrico .

Et te, comica qui doces, Terenti .

Horatius epist. lib. 2. ep. 1.

*ENNIVS & sapiēs, et fortis, et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leuiter curare uidetur,
Quo promissa cadant, & somnia Pythagorea.
Nauius in manibus non est : & mentibus haeret
Paene recens, adeo sanctum est uetus omne poema .
Ambigitur quoties uter utro sit prior : aufert
Pacuius docti famam senis : Attius alti :
Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro :
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi :
Vincere Caecilius grauitate : Terentius arte .
Hos ediscit : & hos arto stipata theatro
Spectat Roma potens : habet hos, numeratq. poetas
Ad nostrum tempus LiuI scriptoris ab aeno .*

Quo loco Acron ita ait :

*VINCERE Caecilius grauitate:] Caecilius li
bros uicit antiquiores, alta uerba in suo carmine,
& sonora ponere solitus. Terentius arte:] idest,
proprietas uerborum, & artis Grammaticae. Un
de principatū inter omnes comicos habere dicitur.*

DE . TIBIIS
COMMENTARIUS

ALDI . MANVTII
PAVLLI . F . ALDI . N.

Ad Bartholomaeum Capram,
Hieronymi F.

Mediolanum.

EXTRA E tibiae erant, quae dextra histriones spectabant, sinistra scilicet spectatores. Sinistrae contra, quae sinistra histriones, dextra spectatores.

Opinor autem, sinistras grauem sonum reddidisse, dextras acutum. sinistrae enim ex ea arundinis parte fiebant, quae proxima terrae nascitur; quae cum crassior sit, & foramen latius habeat, quam quae longinquior a radice est, grauiorem sonum reddat, necesse est. dextrae autem ex inferiore arundinis parte fiebant. testis Plinius lib. xvi. in extremo capite 36. his uerbis: Sed tum ex sua quamque tantum arundine congruere per suum erat: & eam, quae radicem antecesserat, laeuae tibiae conuenire; quae cacumen, dextrae. Hinc legas, Acta est tibijs dextris, & sinistris, idest sono acuto, & graui, tibijs utrimque constitutis. Vbi autem legitur, Paribus dextris, & sinistris, Sarranas significat, dextrorsum sinistrorsumq. positas, quae Pares uocabantur, quod foraminis cauerna, ut ait Seruius, par erat; ideoq. sonum parem reddebant; ut Phrygiae impares,

??? 2 quod

quod cauernam imparem habebant, ex quo sonum reddebant imparem, acutum scilicet partim, & partim grauem. Ex quo Seruius interpretans illud Virgilij lib. ix.

O uere Phrygiae, (neque enim Phryges) ite per alta

Dyndyma, ubi assuetis biforem dat
Tibia cantum:

explanat, Biforem, dissonum, imparem, & dissimilem, iuxta Phrygiarum tibiaram naturam, quae hoc a Sarranis distabant, quod, ut ait Seruius, cauernam foraminis imparem habebant; ut Phrygiae distabant, quod dextrae unicum foramen habebant, ut sonitu uniformi sonarent; sinistrae uero, duo; quorum unum grauem, alterum acutum sonum reddebant. Quod uero dextrae tibiae acutum, sinistrae grauem sonum reddiderint, praeter Plinij, Varronis quoque testimonium exstat, de re rust. lib. i. cap. 2. quo loco ait, Tibias dextras, & sinistras, cum uno eodemque tempore sonarent, ut histrionum uocem sequerentur, alteram incentiuam, alteram succentiuam fuisse. Quod autem ubi Incentiuam nominat, dextram significet;

ubi

ubi Succentiavam, sinistram; nihil dubito. subiungit enim: Agricultura succinit pastorali, quod est inferior, ut tibia sinistra dextrae foraminibus. Cum igitur sinistra succentiua sit, grauis sonus erit; dextrae autem acutus, quoniam incentiua, sinistraeq. foraminibus superior, cum maiorem foraminis numerum habeat sinistra, cui, ut grauius sonet, pauca foramina sufficiunt. Quo loco uero dicit, Tibijs Sarrannis, idem est, ac si dicas, Paribus: cauernam enim parem habebant, ex quo parem quoque sonum reddebant. Et, quoniam eruditi quidam Artis Musicae scriptores, scripsere, ideo in Terentij Adelphis, quae comoedia acta fuit ludis funebribus Q. Fabij Maximi, sonuisse Sarranas sine Phrygijs, quod par sonus rebus maestis aptior esset, quam acutus: opinor ego, Sarranas, idest pares, non solum in rebus maestis, uerum etiam in laetis sonuisse; cum uideam non tantum in Adelphis, sed & in Andria, & in Hecyra fuisse Tibias pares, idest Sarranas. nisi si tres eas comoedias actas fuisset ludis funebribus alicuius summi ciuis credamus: quod falsum est: Hecyra enim

???

3

primum

primum acta ludis Romanis. Et, quoniam Acro, in Horatij Artem Poeticam ait, ex Varronis sententia, Tibias ueteres quatuor foraminum fuisse. potest id dupliciter intelligi. prior explanatio est, quod, cum Acro legerit in Varrone, Tibias ueteres, indicio id est, Varronis tempestate Tibiarum foramina mutata fuisse, cum Veteres nominet. Verum, si Acro ex persona sua Veteres nominat, quemadmodum ego arbitror, cum ipse inferior multis annis, saeculisq. a Varrone fuerit: dicamus, ita locutum Acronem, ut rem alienam a temporibus suis designaret, Tibias scilicet non habuisse quattuor foramina, quemadmodum Varronis tempestate; uel quod prorsus in usu esse desissent, nec amplius in Comoedijs sonarent, ut hodieq. in usu non sunt. Donatus dextris tibijs grauem sonum tribuit, sinistris acutum. in quo aperte fallitur: quod non solum Plinij iam recitato testimonio probauimus, qui Tibias dextras ex arundinis cacumine fieri ait, sinistras ex ea, quae radicem antecesserit; sed etiam Varronis, qui dextram incentiuam, succentiuam sinistram appellat. Fallitur quoque in eo, quod

quod ait, Tibias Sarranas, sinistrasque easdem esse. nam, si Sarranae pares sunt, & Phrygiae impares, ob foraminis aequalitatem, inaequalitatemque, quod ait Seruius: manifesto patet, Sarranas tam dextras, quam sinistras esse posse: quales in Andria Terentij fuisse existimo: ideoq. in Inscriptione legitur, Tibijs paribus dextris, & sinistris, idest, Sarranis. Et in Adelphis, ubi legitur, Tibijs Sarranis, easdem opinor fuisse cum paribus dextris, & sinistris. Et in Phormione, Tibijs imparibus, explano, Tibijs Phrygijs dextris, & sinistris. Hanc opinionem meam id confirmat, quod numquam reperi Phrygias, aut Sarranas nominatas una cum paribus, aut imparibus. quod indicio est, Paribus, ad indicandas Sarranas; & Imparibus, ad Phrygias, satis fuisse. Illud etiam animaduerti, Sarranas, Phrygiasq. in una eademq. comoedia numquam sonuisse, sed uel has, uel illas. ideoq. legitur, Paribus, aut imparibus; nec unquam una, Paribus, & imparibus. Opinor etiam, ubi legitur, dextris, & sinistris, intelligendum esse, non unam tantum, sed plures Tibias a dextris sonuisse, sinistrisq. scenae: aliquan

doq. sonuisse tantum ex altera parte, quo modo in Eunuchi inscriptione legitur, Tibijs duabus dextris : itaq. est in scriptis libris . & recte. Quo loco dubitavi interdum deesse Paribus, uel imparibus : ut ostenderet, Phrygiae ne, an Sarranae, essent; quod in alijs dixerat. sed postea, cum neque Paribus, neque Imparibus ibi scriptum sit, intelligi debere existimaui, Pares potius, quam impares, fuisse ; Sarranas scilicet potius, quam Phrygias: cum aequalis sonus grauior sit, qui Sarranarum erat, ideoq. conuenientior, & Romanorum auribus iucundior. Quod autem dextrae Tibiae sint pares, id patet ex Heauton timorumenu Inscriptione ubi est, A eta primum tibijs imparibus, deinde duabus dextris . nam, si dextrae non eadem sunt cum imparibus, sequitur pares esse. pares autem easdem fuisse cum Sarranis, iam diximus . impares igitur Phrygiae sunt, a sinistraq. sonabant . Ex quo patet, Sarranas modo utrimque sonuisse, tuncq. dicebant, Tibijs paribus dextris, & sinistris, ut in Andriae inscriptione ; modo a dextra tantum, ut in Heauton timorumenu ubi ait, Deinde duabus dextris ; cum dixisset

xisset iam, Acta primum tibijs imparibus. In Eunucho quoque sonuerunt tantum a dextra : dicit enim , Tibijs duabus dextris . Vbi uero neque dextrae, neque sinistrae nominantur, ut in Phormionis, Hecyraeq. Inscriptionibus : credendum est , ab uno tantum latere sonuisse , a sinistro scilicet , in Phormione; cum dicat, Tibijs imparibus ; a dextro autem , in Hecyra , cum dicat , Tibijs parilibus . testimonio enim Inscriptionis Heauton timorumenu iam demonstrauius, impares, Phrygias scilicet , sonuisse tantum a parte sinistra . Sarranas uero sonuisse opinor modo a dextra solum, ut in Eunucho, & in Heauton timorumeno : tuncq. in Comoediae Inscriptione id aperte significabatur, & dicebatur Tibijs dextris : modo a dextra , & sinistra , ut in Andria , ubi , tamquam de re , quae interdum uariaret , Dextris , & sinistris , dicitur . Diomedes Tibiarum tria genera nominat , dextrias , Sarranas , sinistras . in quo dupliciter errat . primum , quod , si Sarranae aliae sunt a dextris & sinistris , non tria, sed quattuor Tibiarum genera erunt; cum sint & Phrygiae , quas Seruius Sarranis opponit .

er-
rat

rat & in eo , quod Sarranas a dextris , & sinistris distinguit , cum Sarranae possint esse dextrae , sinistraeque . quod & iam probauimus & ex Adelphorum Inscriptione patet . in qua cum sit , Tibijs Sarranis , neque dicatur , dextris , aut sinistris : quis non uidet , in Sarranis inesse dextris , & sinistris , uel saltem dextris ? cum ex altero scenae latere , uel ex ambobus sonuisse necesse fuerit . utriusque autem moris exempla dedimus , cum de Sarranis loqueremur . Phrygias enim a latere sinistro tantum sonuisse uidetur , quod ex Heauton timorumenu Inscriptione elicitur .

TIBIAE autem non semper ex arundine factae sunt , sed Plinij aetate sacrificae e buxo , ludicrae autem e loto , ossibusq. asininis , & argento . Qua de re in nostro Commentario Artis poeticae Horatij , quem ad te mittimus , BARTHOLOMAEE CAPRA , diximus ; & apud Plinium in extremo cap. 35 . lib. xvi . quaedam leguntur .

LAVDATIONES

VEL

VITVPERATIONES

EX

P . TERENTII . AFRICI

COMOEDIIS

A

ACTORIS. 124. 125. 305.

Adolescentis. 6. 7. 8. 14. 16. 21. 27.

28. 81. 85. 88. 90. 93. 105. 106.

108. 116. 132. 136. 147. 148. 191. 192.

193. 194. 195. 197. 201. 204. 206. 207.

209. 212. 214. 218. 210. 222. 224. 225.

226. 268. 290. 310. 350.

Aduersarij. 185.

Aduocati. 266.

Amantis. 250. 251. 307.

Amici. 46.

Amoris. 62. 63.

Ancillae. 100. 104. 105. 114. 115.

Animi. 133.

Anus. 134

C

CIVIS. 208.

Coci.

Coci. 207.
Comici. 60. 124. 185.
Comitatus feruorum. 101.
Comœdiæ. 124. 125. 243. 304. 351.

D

DEBITORIS. 245. 246.
Deorum. 169.
Detractorum. 185.
Dicti. 18.
Diei. 54.
Discipuli. 246.
Diuitis. 245.
Domini. 5. 205. 206. 245.
Domus. 225.

E

EBRII. 98. 226. 227.
Eunuchi. 77. 83. 94. 95. 96. 97.

F

FILII. 173. 174. 175. 177. 178. 179. 180.
186. 187. 188. 189. 190. 235. 250. 255.
265. 296. 297. 298. 299. 319.
Fortunæ. 117.
Fratris. 197. 198. 206. 207. 229. 274.

Ha-

H

HARIOLORVM. 279.

Hominum, directe. 25. 35. 36. 45. 69. 70.
72. 100. 147. 148. 156. 167. 225. 230.
231. 232. 255. 283. Indirecte, uel
oblique. 71. 80. 101. 327. 328.

Heri. 139. 142. 149. 150. 160. 166. 167.

Histrionis. 305.

I

INTERPRETIS. 60.

Iouis. 89.

Iudicum. 257. 260. 262.

Iuuenis. 49. 50. 81. 239.

L

LENONIS. 125. 191. 192. 193. 194. 195.
198. 199. 247. 268. 270. 271.

M

MALEVOLORVM. 185.

Matris. 177. 178. 234. 335. 336.

Meretricis. 43. 63. 82. 107. 109. 112. 117.
134. 142. 143. 149. 307. 310. 342. 345.
346. 349.

Mili-

Militis. 81. 91. 99. 101. 102. 103. 104. 119.
120. 308.

Mulierum, directe. 6. 8. 16. 17. 28. 31. 44.
45. 98. 135. 138. 142. 143. 300. 312. 313.
314. 315. 317. 320. Oblique. 104.
157. 230.

Mulieris uetulae. 13.

N

NAVIGATIONIS. 326.

Nouae nuptiae. 225.

Nuptiarum. 233.

Nutricis. 344.

O

OBSTETRICIS. 13.

P

PAEDAGOGI. 246. 257.

Parasiti. 69. 71. 72. 81. 84. 125. 248. 259.
260. 262. 274. 292. 293. 295.

Patris. 117. 132. 133. 149. 169. 172. 177.
178. 179. 180. 186. 187. 188. 189. 190.
205. 206. 210. 211. 221. 223. 228. 229.
230. 233. 234. 238. 256. 273. 315. 317.
340. 341.

Patrisfa-

Patrisfamilias. 230. 231. 232.
Pauperis. 245.
Paupertatis. 247.
Poetae. 4. 124. 185. 243.
Populi. 185. 304.
Potentis. 210. 211.
Puellae. 134. 142. 143. 146. 181.
Pueri. 55. 320.

R

REGIS. 80.
Reipublicae. 193.
Ruris. 112.
Rustici. 103. 186. 187. 188. 189. 190.

S

SENECTVTIS. 274. 337.
Senis. 48. 51. 76. 126. 127. 128. 129. 132.
145. 146. 149. 205. 206. 208. 216. 225.
226. 229. 235. 238. 294. 295. 342.
Serui. 5. 9. 10. 18. 26. 33. 34. 35. 37. 44.
48. 64. 83. 108. 110. 114. 116. 139. 149.
150. 160. 161. 166. 175. 205. 206. 209.
227. 232. 233. 236. 237. 238. 245. 257.
258. 278. 279. 309. 346. 350. 352.
Soceri. 315. 316. 317.
Socrus. 312. 313. 314. 315.

Sui

Sui ipsius. 69. 80. 116. 266.
Superstitiosorum. 279.
Sycophantae. 125.

V

VIRGINIS. 25. 65. 70. 74. 75. 88. 247.
Viri, uel mariti. 26. 156. 158. 250. 285.
294. 296. 297. 298. 299. 312. 313. 314.
315. 316. 317. 329. 330. 331. 340. 341.
Urbani. 186. 187. 188. 189. 190.
Uxoris. 155. 156. 186. 245. 250. 311. 313.
314. 315. 329. 330. 331. 339. 340. 341.
351.

AELII · DONATI
IN · ANDRIAM
TERENTII
PRAEFATIO

COMOEDIA *Andria*, cum pal-
liata sit, de loco nomen ac-
cepit, & a Menandro prius,
& nunc ab ipso Terentio: qui,
cum de Chryside loqueretur,
sic ait:

Hei uereor, ne quid *Andria* apportet mali.

& hoc commune uocabulum est & in Graeca, &
in Latina lingua. Haec maiori ex parte motoria
est, continetq. actus amatorum adolescentium, &
patrum piorum. callidi serui, astutae ancillae, seue-
ri senes, adolescentuli liberales. in hac primae par-
tes senis Simonis sunt, secundae Dauis, tertiae Chre-
metis, & deinceps reliquorum. prologus in hac a-
cer inducitur, & in aduersarios non mediocriter
exasperatur; sed tamen id subtiliter, ut omnia la-
cessitus facere uideatur, ac dicere. hic protasis sub-
tilis, epitasis tumultuosa, catastrophe paene tragi-
ca: & tamen repente ex his turbis in tranquillum
peruenit. Haec prima acta est, ludis Megalensi-
bus, M. Fulvio & M. Glabrione aedilibus cu-
rulibus. egerunt L. Atilius Latinus Praenesti-
nus, & L. Ambiuus Turpio: modos fecit Flac-
cus Claudij, tibijs paribus dextris, & sinistris. &
est tota graeca, edita M. Marcello, & C. Sulpicio

(605.

cos. pronuntiataq. est *Andria Terentij*, ob incognitum adhuc nomen poetae, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. *Diuerbis & canticis lepide distincta est: & successu spectata prospero*, hortamento poetae fuit ad alias conscribendas. initium autem *ἐπιφανῶν ἐπιφανῶν*, idest, aduenticiam personam recepit *Sosiae*, propter euolendam argumenti obscuritatem. persona autem *protatica* ea intelligitur, quae, semel inducta in principio fabulae, in nullis deinceps fabulae partibus adhibetur. Adnotandum sane, puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in *comedia Palliata*, praeter inuocationem *Iunonis Lucinae*: quae et ipsa quoque post scenam fieri solet.

EIVSDEM . ARGVMENTVM IN . E A N D E M

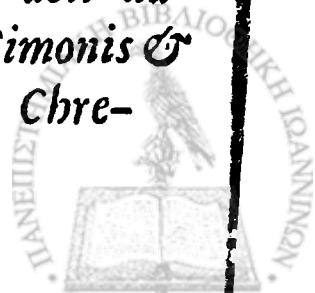
HREMES *Atticus*, pater *Pasibulae* & *Philumena*e, cum ex his duabus se *Pasibulam* perdidisse falso crederet, relictam *Athenis*, nec uisam postea multo tempore, tamquam unicam sibi putabat *Philumenam*, quam *Charinus* adolescens *Atheniensis* adamabat uice, & sibi petebat uxorem: sed pater eam *Pamphilo* cuidam, *Simonis* filio, ultro desponderat. qui *Pamphilus* contra sororem *Chrysidis* ac peregrinam tum creditam *Pasibulam* supra dictam, alteram *Chremetis* filiam, sub nomine *Glycerij* latenter sic amavit, ut ex ea filium suscepisset in scio
patre.

patre . qua re intellecta , commotus Simo pater Pamphili , dum per falsas nuptias tentat animum Pamphili , multis dolis a Dauo ipse deluditur seruo , periculoq. Charini & Pamphili motus error in fabula : qui usque ad eum finem ductus est , dum Athenas ueniens Andrius quidam Critorem aperiat , & nodum fabulae soluat : per quem agnita Pasibula recipitur a parentibus , & traditur Pamphilo amanti : Philumena uero Charino despondetur , & traditur exoptanti . Perspecto argumento , scire debemus hanc esse uirtutem poeticam , ut a nouissimis argumenti rebus incipiens , initium fabulae & originem narratiue reddat spectatoribus , auctoremq. praesentem sibi exhibeat , ubi finis est fabulae . hunc enim ordinem & circumulum poeticae artis , uel uirtutis non modo secuti sunt tragici , comiciq. auctores , sed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt . Diuisionem actuum in Latinis fabulis internoscere , difficile est . causam iam dudum demonstraui . unde autem , aut quo modo , quamuis aegre , tamen intelligi , distinguiq. possint , est operae pretium dicere . Principio dicendum est , nullam personam egressam quin quies ultra exire posse . sed illa re plerumque decipimur , quod personam , cum tacuerit , egressam falso putamus : quae nihilo minus in proscenio tacens loquendi tempus exspectat . est igitur attente animaduertendum , ubi , & quando scena uacua sit ab omnibus personis , ut in ea chorus uel tibicen audiri possit : quod cum uiderimus , ibi actum esse finia

tum debemus agnoscere. Confundit saepe lectorem id, quod persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa; quod ipsum experientes statim dijudicant de rerum ac temporum quantitate. potest enim fieri, ut & ingressa sit, ac egressa, quam praue credimus de proscenio non recessisse. posse autem quinto egredi personam, non & necesse esse dicimus, ut appareat ultra exire non posse; in tragoedia parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in *Andria* narrationem *Simonis* apud *Sosiam* continet argumenti; quod *populus* hac occasione perdiscit; mox querellam apud se *Dau* de domino, & eiusdem cum domino uerba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus haec sunt: *Charini* uerba, primo cum *Byrrhia* seruo, & post cum ipso *Pamphilo* de nuptiis: *Pamphili* sermo cum patre dolo consentientis in nuptias: *Byrrhiae* uerba: *Dau* callida oratio aduersum senem. Tertio actui haec attribuuntur: *Mysidis* cum obstetrice colloquium, *Dauo*, ac *Simone* audientibus: partus *Glycerij* suspectus seni, & *Dau* apud eum fraudulenta sermocinatio: *Simonis* uerba cum *Chremete* de nuptiis: *Dau* perturbatio ac *Pamphili*. Quartum actum per haec intelligimus: prima *Charini* uerba sunt, indignantis uelut fidem sibi non seruatam a *Pamphilo*: tum *Mysidis* uerba apud *Pamphilum*, eiusdemq. questus: *Dau* administratio doli aduersus *Chremetem*. In quinto actu *Simonis* &

Chre-

*Chremetis prope iurgium disputatio : tum de-
 tectio fallaciarum Davi: tum indignatio patris ad
 uersus filium : tum Critonis interuentus, & per
 eum cognitio rebus, in tranquillum res acta, du-
 centibus uxores, quas concupiuerant, Pamphilo,
 & Charino. Illud non commouere nos debet, quod
 in horum actuum distinctione uidentur de prosce-
 nio non discessisse personae quaedam: sed tenere de-
 bemus, ideo Terentium Vicinitatis mentionem fe-
 cisse in principio, ut modico receptu & adesse, &
 abesse personam intelligamus. Nihil ergo sequius
 factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Teren-
 tianas fabulas diuiserunt.*

DONATI . ARGUMENTVM in Eunuchum .

*AEC masculini generis nomine nuncupa-
 ta fabula est, Eunuchus, & est palliata
 Menandri uetus: quam ille auctor de facto
 adolescentis, qui se pro Eunucho deduci ad meretri-
 cem passus est, nominauit. itaque ex magna parte
 motoria est. Atque in hac comoedia qui personam
 Parmenonis actor sustinet, primas habet partes.
 Secundae sunt Chaerae. Tertiae ad Phaedriam spe-
 ctant. Huius prologus sane est concitator. nam
 & obijcit crimina aduersantibus: & comminatur
 in posterum: & accusatorie narrat iniuriam Te-
 rentio factam: & ad ultimum tumultuose, &
 cum magna inuidia defendit poetam. Haec &*

*πρότασιν, & ἰπίτασιν, & καταστροφὴν ita aequales
 habet, ut nusquam dicas longitudine operis Teren-
 tium de lassatum dormitasse. Actus sane implica-
 tiores sunt in ea, & qui non facile a parum doctis
 distingui possint: ideo quia tenendi spectatoris caus-
 sa uult poeta noster omnes quinque actus uelut unū
 fieri, ne respiret quodam modo: atque distincta ali-
 cubi continuatione succedentium rerum ante au-
 laea sublata fastidiosus spectator exsurgat. Acta
 plane est ludis Megalensibus, L. Postumio, L. Cor-
 nelio consulibus, aedilibus curam aedium haben-
 tibus: etiam tunc personatis L. Numidio Postu-
 mo, L. Ambiuio Turpione, item modulante Flac-
 co Claudij tibijs dextra & sinistra ob iocularia,
 multa permixta grauitate. Et acta est tanto suc-
 cessu, ac plausu, atque suffragio, ut rursus esset uen-
 dita, & ageretur iterum pro noua: proq. ea pre-
 tium, quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo
 millibus HS numerarent poetae. Prouerbia mul-
 ta saepe pronunciata, & cantica saepe mutatis
 modis exhibita sunt προτατικὸν πρόσωπον nusquā
 habet: sed suis tantum personis utitur. In hac
 Terentius delectat facetijs: prodest exemplis: &
 uitia hominum paullo mordacius, quam in ceteris,
 carpit. Exempla autem morum hic tria praeci-
 pua proponuntur, Urbani scilicet, Parasitici, &
 Militaris. Haec edita tertium est: & pronun-
 ciata, Terentij Eunuchus: quippe iam adulta com-
 mendatione poetae, ac meritis ingenij notioribus
 populo. Facta autem ex duabus Graecis una est La-
 tina.*

tina . nam ex Eunuchō , & Colace Menandri fabulis , haec Eunuchus Terentiana scripta est : non sine crimine , quod multa in hanc translata sint ex multis poetis Latinis . quod totum , per prologum purgat , atque defendit .

ARGUMENTVM. EVNVCHI

A P T A quaedam ex Attica uirgo nobilis , atque adducta est Rhodum ; ibiq. matri Thaidis meretricis ab amico dono data est , & educata uelut soror una cum filia Thaide . Sed Thais , relicta matre , Rhodo cum amatore quodam Athenas se contulit : ab eoq. heres instituta mortuo , mox a milite Thrasone diligebatur nimis . Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuam Rhodi comperisset , & eam uirginem , quam diximus , ab heredibus mortuae animaduertisset uenum esse propositam , quamuis ignarus rerum omnium , emit tamen ; & dono amatae Thaidi uexit Athenas . Verum , postquam adueniens riualem Phaedriam apud amicam reperit , quem per eius absentiam sibi meretrix conciliarat , affirmavit se non ante daturum promissam uirginem , quam Thais foras aemulum pepulisset . Illa igitur , etsi amaret Phaedriam , cupiditate tamen recuperandae uirginis & ciuis Atticae , et quam a paruulo ut sororem dilexerat , excludit Phaedriam . Hinc ille primo irascitur : post accepta facti ratione , a Thaide lenitur ; & in bidui spatium sponte

(4 conce-

concedens militi, rus proficiscitur: statimq. ne ab aemulo muneribus superaretur, Eunuchum et puellam Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chaerea frater Phaedriae tunc ephēbus, uisa in uia uirgine, inflammatur amore eius. Atque eo euasit uehementi ardore, ut pro eunuchō ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione uitiata uirgo: & mox ciuis, & nobilis cognita, datur uxor Chaerae. Phaedria uero & miles riuales, ambo concordēs per parasitum redditi, communi amica sine certamine potiuntur. In primo actū Phaedria exclusus a Thaide, & secum primo, & mox cum Parmenone conqueritur fortunas suas. & ad postremum coram accusat Thaidem. Rursus permulcetur ab eadem, & uoluntate digrediens, rus sese concessurum in spatium bidui esse promittit. Secundus actus, profectiōnem Phaedriae continet, delegantis seruo deductiōnem Eunuchi, & puellae ad Thaidem. Tum parasitum loquentem, per quem uirgo a milite dono amicae missa est. Tum interuentum Chaerae amanti uirginem, eiusdemq. cum Parmenone consiliū de eadem potiēda per fallaciam: quia pro Eunuchō ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & parasiti per ridiculum colloquium. Tum inuitationem ad cenam Thaidis. Tum oblationem uelut Eunuchi Chaerae & puellae ex Aethiopia per Parmenonem factam. Tum uerba Chremetis ad Thaidem uenientis, productiq. ad militem. Antiphonis Chaeraeque colloquium

loquium de uitiata per dolum uirgine . In quarto actu Dorias nunciat iurgium inter militem & Thaidem: tum reditum habet ex uilla Phaedriae: & querellam Pythiae de uitiata uirgine apud Phaedriam: & eundem stupentem quod audiebat. Errorum ebrii Chremetis: & uerba petulantia Thaidis aduersum militem, & militis aduersum Thaidem: parata proelia, ridiculeq. deposita. Quintus actus haec continet, querellam Thaidis de uitiata uirgine, primo cum Pythia, postea cum ipso Chaerea: tum interuentum Chremetis atque nutricis: tum perturbationem Parmenonnis per dolum Pythiae, atque eius indicio per senem, qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad ultimum, reditum in gratiam militis cum Phaedria, & Chaerea.

DONATI . PROLOGOMENA in Adelphos .

AEC fabula Adelphi palliata, ut ipsum
H indicat nomen, ex plurali numero, cum sit una; ex masculino genere, cum sit comedia: ex Graeca lingua, cum sit Latina, censetur. Potuit eam Terentius Fratres dicere: sed & Graeci nominis ἑσθιωτῶν perderet; & praeterea Togata uideretur. ad summam, non statim intelligeretur Menandri esse, quod Terentius in primis lectorem scire cupit: minus existimans laudis propriis scribere, quam Graecas transferre.
 Est

Est igitur Menandri: & a fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen accipit. Huius tota actio cum sit mixta ex utroque genere, ut fere Terentianae omnes, praeter Heautontimorume non, tamen maiori ex parte motoria est. nam statarios locos perpaucos habet. Prodest autem, & delectat, actu & stylo. In hac, primae partes sunt, ut quidam putant, Demeae; ut quidam, Syri. Quod si est, ut primas Syrus habeat: secundae Demeae erunt, tertiae Micionis, & sic deinceps. Quamquam etiam sunt qui putant primas Micionidandas, secundas Syro, tertias Demeae. Nam quod ait Terentius, Senes qui primi ueniunt: non ad partes quas dicimus, sed ad ordinem pertinet exeuntium personarum. Haec etiam, ut cetera huiusmodi poemata, quinque actus habeat necesse est, choris diuisos a Graecis poetis, quos etsi retinendi causa iam inconditi spectatoris minime distinguunt Latini Comici, metuētes scilicet, ne quis fastidiosus, finito actu, uelut admonitus abeundi, reliquae comoediae fiat contemptor, & surgat: tamen a doctis ueteribus discreti atque disiuncti sunt, ut mox aperiemus post argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in se purgando, quam in aduersarijs laedendis, est occupatus. Protasis est turbulenta. Epitasis clamosa. Catastrophe lenis: quarum partium rationem diligentius in principio proposuimus, cum de Comoedia quaedam diceremus. Haec sane acta est ludis scenicis funebribus L. Aemilij

miliij

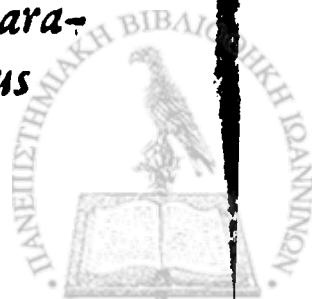
miliū Paulli, agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant. Modulata est autem tibijs dextris, id est, Lydijs, ob seriam grauitatem, qua fere in omnibus Comoedijs utitur hic poeta. saepe tamen, mutatis per scenam modis, cantica mutauit: quod significat titulus scenae, habēs subiectas personis literas, M.M.C. Item Deuerbia ab histrionibus crebro pronuntiata sunt, quae significantur D. & M. literis secundum personarum nomina praescriptis, in eo loco ubi incipit scena. Adnotandum sane, quod haec fabula προτατικὸν πρόσωπον non habet, hoc est personam quae ad argumentum nihil attineat, quaeq. sit assumpta extrinsecus, ut est in *Andria Sofia*. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetae. itaque sic pronuntiatam, *Adelphoe Terenti*, non *Terenti Adelphoe*: quod adhuc magis de fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula commendabatur. In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticam, & urbanam uitam; mitem, & asperam; caelibis, & mariti; ueri patris, & per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum, uitanda perinde, fugiendaq. Terentius monstrans, artificis poetae per totam fabulam obtinet laudem.

liationem Syri, & uxoris eius: & ueniam circa Ctesiphonem: permissionemq. habendae meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Micio, saeuus Demea, leno auarus, callidus Syrus, timidus Ctesipho, liberalis Aeschinus, pauidae mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulae identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Graecos, neque Latinos seruasse: cum eius distributio huiusmodi rationem habeat, ut, ubi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit; ubi fastidiosior, breuior, atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse coniungi & tres, & quattuor scenas introeuntium atque exeuntium personarum. Facta autem haec una est de duabus fabulis, *Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.*

DONATI . PROLOGOMENA in Phormionem .

A N C comoediam, manifestum est prius
H ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est,
ἐπιδικάζόμενον Graece scriptam esse, quā
Latine a Terentio Phormionem. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solam esse, cui nomen poeta mutauerit; & errare eos, qui in hac Phormionem parasitum putant a formula litis, quam intenderit, nominatum, cum Graeca lingua fiscus sparteus, & stramen nauticum sic dicatur: a cuius rei uel capacitare, uel utilitate etiam ab Apollodoro parasitus

situs Phormionis nomine nuncupatur. Haec igitur proprie tota motoria est, & in affectibus constituta paene maioribus, quam Comicus stylus posceret: nisi quod arte poetae omnia moderata sunt. Primas in ea partes, ut ipse poeta professus est, tenet Phormio: secundas Geta: tertias Demipho: subinde ceteri, prout cuiusque actus ostendit. Prologus Phormionis nimis concitatus est, adeo ut ipse semet ueluti reprehendat ob hanc ipsam peruicaciam, & simul argumentum suae purgationis inducat. Atque in ea cum & Protasis, & Epitasis, & Catastrophe magni moliminis & negotij sint: ita uarijs leporibus adsparguntur, ut etiam rerum tristium grauitatem poeta lepidus comica serenitate tranquillet. Haec acta est ludis Megal. L. Cornelio Merula aedili Curuli, & L. Postumio Albino: agentibus L. Cassio Atilio, & L. Ambiuio: modos faciente Flacco Claudij filio tibijs serranis, totaque de uerbis facetissimis, & gestum desiderantibus scenicum, & suauissime ornata canticis fuit. Editaque est quarto loco, M. Valerio, & C. Fannio cos. Persona etiam in huius protasi non una est, sed duae: quarum altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula; altera in argumento, quae narrat fabulam. Argumentum quoque non simplicis negotij habet: nec unius adolescentis, ut in Hecyra; sed duorum, ut in ceteris fabulis. Scire autem conuenit uno die transigi Phormionem: non ut Heaut. duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitur, non produ-
ete,

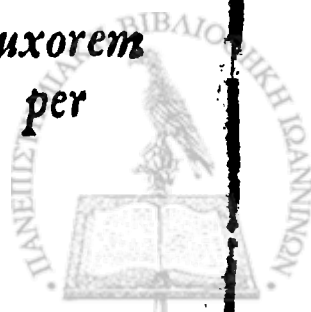

Ἐτε ἀπὸ τῆς πρωτολογεῖν . nam officium prologi ante actionem quidem rei semper est : uerumtamen & post principium fabulae inducitur, ut apud Plautum in Milite glorioso ; & apud ceteros magnae auctoritatis ueteres poetas .

A R G V M E N T V M

Phormionis .

VM Chremes Demiphonis frater, adscito
C sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset uxores, Athenis diuitem; pauperem Lemni: ex diuite sustulit filium, qui dictus est Phaedria; ex paupere furtim suscepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamque, consilio cū fratre habito, destinauit filio eius Antiphoni uxorem dare. Quibus complacitis, uno tempore profecti Athenis senes, Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad accersendam filiam, quae iam illinc cum matre nauigauerat, occasionem dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phaedria citharistriam sub lenone coepit ardere: Antipho illam filiam patruum Phanium desponsatam sibi, nesciens nescientem, mox ut Athenas uenit, nec patrem reperit, falsa duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur, adamauit. consilioq. & opera parasiti, secundum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tamquam in iure uictus, & uelut coactus, eam accepit uxorem
 per

per absentiam patris. Qui cum aduenisset, & uellet eam expellere, primo confutatur per impudentiam parasiti. post cum suo fratre sic decipitur, ut, dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, eam parasitus ipse ducat uxorem, & det ducturo xxx minas praesentis dotis puellae nomine, quas Phormio acceptas Phaedriae dedit; ille, lenoni ad citharistriam redimendam. Quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. Quare, dum, mutato consilio, xxx minas a Phormione per rixam conatur exigere, per eundem proditus uxori suae Nausistratae est. & factus libidinis reus, non ante ueniam meruit a matrefamilias, quam & triginta minarum, & amoris citharistriae ueniam dedisset filio. Primus actus est in colloquio Dauis & Getae: per quos discit populus argumentum. Secundi actus tenor continet aduentum senis turbulentum, & eiusdem iurgium aduersus Getam & Phaedriam. Tertio actui attribuitur litigium senis & Phormionis: tum consultatio cum aduocatis, tum Antiphonis in scenam reditus, colloquiumq. cum Geta: tum lenonis & Phaedriae colluctatio: tum adhortatio Getae de inueniendo argento ad redimendam Phaedriae citharistriam. Quartum actum ista concelebrant, aduentus Chremetis: eiusdemq. cum fratre deliberatio per errorem de eicienda Phanio. Getae uerba de fallendis senibus. Antiphonis oratio apud semetipsum de amore tractantis. Getae rursus cum senibus

((calli-

callida, & mox cum Antiphone de eadem caussa simplex disputatio. senum inter se colloquium de expulsionem mulieris. & ad extremum uerba Chremetis agnoscentis nutricem, ac per eam filiam suam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine, & conuenitur Nausistrata, ut exire domo compellat Phanium. nunciatur. Antiphoni & Phormioni per Getam Phanium a patre agnitam, permissamq. ut uxor habeatur. quae cum ita nupta sit, exposcitur argentum a Phormione per rixam senum, a quibus ille oppressus, rem omnem aperit Nausistratae. ad quod primum irata, ut in tali re, uxor, mox lenitur in fine fabulae. & tutissimam a patris iracundia praestat Phaedriam.

DONATI. PROLEGOMENA in Hecyram.

A E C fabula, Apollodori esse dicitur
H Graeca. nam & ipsa, & Phormio ab eodem dicuntur esse translatae: cum reliquae quattuor sint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per socros, & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρά, & ἑκυρά, & σοcery nomen, socrusq. significant. Est autem mixta motorijs actibus, ac statarijs: multumq. sententiarum & figurarum continet in toto stylo. Vnde cum delectet plurimum, non minus utilitatis asfert

fert spectatoribus . Atque in hac , primae partes sunt Lachetis , secundae Pamphili , tertiae Phidippi , quartae Parmenonis , ac deinceps aliarum personarum , quae his adiunctae sunt . Divisa est autem , ut ceterae quinque , actibus legitimis , quos in subditis distinguemus . In hac prologus est & multiplex , et rhetoricus nimis , propterea quod saepe exclusa haec comoedia diligentissima defensione indigebat . Atque in hac Protasis turbulenta est , Epitasis mollior , lenis Catastrophe . Aeta sane est ludis Megalensibus , Sex . Julio , C . Rabirio aediliberulib . Egitq . L . Ambivius . Modulatus est eam Flaccus Claudius tibijs paribus . Tota Graeca est , Factaq . & edita quinto loco , Cn . Octavio , T . Manlio cos . Cantica & deuerbia summo in hac favore suscepta sunt . προτατικά πρόσωπα , id est , personae extra argumentum duae sunt , Philotidis & Syrae . In tota comoedia hoc agitur , ut res novae fiant , nec tamen abhorreant a consuetudine . Inducuntur enim benevolae socrus , verecunda nurus , lenissimus in uxorem maritus , & item deditus matri suae , meretrix bona .

ARGUMENTVM . HECYRAE

ITIAM in tenebris ante nuptiis , cui
 V anulum extorserat , meretricem amans
 dum ignorat Pamphilus duxit uxorem
 gravidam ex compressu suo , Quam , peregre profe-
 ctus , cum reliquisset domi , rediens parientem of-

((2 sendit

fendit furtim & apud matrem suam . Qua re com-
 motus, dum repudium, inuitis parentibus, & caus-
 sam repudij nescientibus, parat : per meretricem,
 apud quam anulus inuentus est, cognoscit tandem
 ita a se uitiatam uxorem, & ex se natum filium .
 Primus actus colloquium continet meretricis Phi-
 lotidis ac lenae Syrae cum Parmenone : ut per ha-
 rum personas, quae προτατικαὶ dicuntur, argumen-
 tum spectator discat . Secundi actus tenor in hoc
 est, Immeritam uxorem ueluti malam socrum, ac-
 cusat Laches : & conuenit Phidippum de eadem
 causa . Statim post quorum colloquium, conque-
 stio inducitur Sostratae, quod falsum crimen in-
 uidiosumq. sustineat . Tertio actui haec adscribun-
 tur, Conquestio Pamphili peregre redeuntis, de
 amore suo circa uxorem . Paritudo Philuminae .
 Sostratae uerba super aegritudine nurus, quam
 morbo credit afflictam . Fletus Pamphili erran-
 tis, cum putat non ex se filium natum esse . Col-
 loquium Parmenonis cum pueris a nauis uenienti-
 bus, ut mox loquatur cum ipso Pamphilo, a quo in
 arcem mittitur . Item Lachetis, Phidippiq. &
 Pamphili uerba de reconcilianda illi coniuge & eo-
 rum ab inuicem litigiosa dissensio . Quartum a-
 ctum haec complent . Perturbatio Myrrhinae ex
 interuentu mariti : & eiusdem cum eo nimis cal-
 lida ac muliebris astutiae disceptatio . Sostratae,
 Pamphili Lachetisq. colloquium . Inclamatio pa-
 tris & soceri aduersum Pamphilum uxorem recu-
 santem . Conuentio meretricis promittentis se
 iusiu-

iusu-

iusiurandum matronis exhibituram de non admisso ad se Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de intus gestis, & colloquium cum Parmenone inducitur, quem nuncium mittit ad Pamphilum: Pamphiliq. ad ultimum actio gratiarum apud ipsam Bacchidem. Docet autem Varro neque in hac fabula, neque in alijs esse mirandum, quod actus impares scenarum paginarumq. sint numero: cum haec distributio in rerum descriptione, non in numero versuum, constituta sit: non apud Latinos modo, uerumetiam apud Graecos ipsos.

FRAGMENTVM
COMMENTARII
E O G R A P H I I
I N T E R R E N T I V M

In prologum Andriae Terentij

Vas faciet de integro comoedias. hoc est de integro, cum una Graecam in unam Latinam trāsulerit: nunc enim translulit quasi duas: atque ex hoc videtur Terentius illud declarasse, quod fecerit iure fecisse. & per exempla fecisse. uerum tamen iam non esse facturum, ut de duobus comoedijs unam comoediam faciat. Spectandae: id est probandae. an exigendae: id est foras mittendae.

Incipit prologus Eunuchi

Siquisquam est, qui placere se studeat bonis: Hic prologus habet controuersias duas, unam ex accusatoris persona; aliam ex defensoris. nam & Terentius obicit crimen, & obiectum purgat. in eo quod obicit, talis est controuersia. comoedias dedit aduersarius, in his una, qua priori loco causam dicit a quo petitur, non ille qui petit. hoc ita quod crimen stultitiae est, & imprudentiae. ita status est qualitas. alia controuersia est, qua obicitur Terentio, quae talis est, Graecam

comoediam in Latinam transferre liceat. Eunuchum Terentius dedit comoediam parasiti & militis. quod Plautus in sua comoedia habuerit, nunc Terentius in Eunucho posuit. Reus est quod contra legem secerit. hic status primo qualitas absoluta ex iuris ratione, deinde qualitas uenialis per ignorantiam. Nunc iam singulas utriusque explicemus. Si quisquam est, qui placere se studeat bonis: controuersiae principium semper est ad beneuolentiam captandam auditorum, aut a nostra persona, aut ab auditorum, aut a iudicum, aut a rebus ipsis. hic nunc utrumque complectitur, & a nostra persona, & ab auditorum. a nostra sic, Si est aliquis, qui placere se studeat bonis, & minime multos laedere, in his poeta nomen profitetur suum. ab aduersariorum, Tum si quis est, qui dictum in se inclementius existimauit esse, sic existimet. Bonis quam plurimis: quidam intelligunt quamplurimis bonis. nos intelligamus extrinsecus plurimos, nihil aliud posuisse nisi malos: boni enim admodum pauci sunt, ita quod dixit in numero Plurimis, qualitatem potius declarauit. Et minime multos laedere: Duo praecepta posuit, placere bonis, nec multos laedere, haec & hic tenuit in caussis iudicijque publicis ita sit uersatus, ut desenaerit multos, laeserit neminem. Inclementius: idest iniustius, acerbius. Responsum noui dictum esse quale sit prior: Ne uideatur Terentius improbam continuo maledici subisse personam, quod prior laederet, dixit respondisse, potius

tius

tius non maledixisse : hoc enim est quod positum est non dictum . dictum enim Cicero de Oratore maledictum ponit , hoc est maledicere dicta dicere . sequitur controuersia ipsa est criminatio a parte accusatoris . Qui bene uertendo & eas describendo male : Bene uertit, de Graeco in Latinum : male scribit , male uerba componit . Idem Menandri fasma nunc nuper dedit : aliter, Fana . nomen fabulae Fana est . & bene addidit Nunc nuper, ut crimen istud, quod obijcit , non longi temporis, sed ut recens memoria uideatur peccati esse . Scripsit causam dicere : in comoedia sua hoc argumentum est . Quidam agrum uendidit , illic habuit patrium monumentum , in quo thesauros emptor inuenit . comperit emptor . in iudicium uenitur . utique ex ratione & ex consuetudine prior loqui debet ille qui petit . Petitor autem hic uenditor est . ut secundo loco respondeat a quo petitur hoc est emptor . At contra Luscius Lanuinus fecit ut prior loqueretur unde petitur , quam ille qui petit . ergo propositio criminis collocata est : incipit enim eius causae quaestio , ac primo praescriptionis est status . potestque dicere Lucius Lanuinus reprehendi non possum : placuit in hac comoedia hanc praescriptionem solui sic , Ne frustretur ipse se , aut sic cogitet , De functus iam sum, nihil est quod dicat mihi . sed hanc, praescriptionem donat , & admonet ne peccet . quam rem subtili accusatione composuit : ex hoc enim plus accusatur . siquidem de praeteritis se donare promittit crimen . & monet quasi iterum peccaturum .

rum . simul & alia multa crimina se donare dicit . nunc nolle & nihilominus postea nolle maledicere , si tum laedat inimicus : quibus rebus & personam suam commendat , & aduersarium ad confirmandam impudentiam iniecit . Ita uti facere instituit : omni enim genere laborare debemus , ut aduersarios aut in odium , aut in contemptionem , aut in inuidiam ducamus . ita enim in odium adduxit , quod dixit si perget laedere , ita ut facere instituit . in contemptionem , quod dixit esse tali ingenio , ut ignorauerit qui prior loqui in actione deberet . subiungit deinde alteram controuersiam : Quam nunc acturi sumus Menandri Eunuchum postquam aediles emerunt : hic a narratione incipit , quia supra exordium collocatum . Ergo haec tota narratio usque ad propositionem criminis & quaestionis , quae incipit ex hoc uersu , Exclamat furem non poetam , fabulam dedisse , & nihil dedisse uerborum . Pulchre primo generaliter proposuit illam ex aduersarij persona : ita enim oportet , ut species sic subiiciatur , quae qualitatis est , ut diximus supra de Latino in Latinum transferri non licere . Haec quaestio sic proponitur . Colacem esse Naeni et Plauti ueterem fabulam ; parasiti personam inde ablatam & militis . personam autem hic intelligo non nomina , quod postea declarabo . subiungit responsionem , primo quasi quodam statu finitino , quae sic iungit . Si id est peccatum , peccatum hoc est ; an hoc peccatum sit uerum donat . hic ad qualitatem ipsam descendit uenientem , quam sic proponit ,

nit ,

nit, Peccatum imprudentia est Poetae: uenia enim tribus modis fit . ui, casu, ignorantia . cum autem imprudentia uel una de tribus fuerit, coniectura erit, nec aliquid animus faciet . adiunxit ergo Terentius: Non quod furtum facere studuerit: haec tantum uerba repromissionem argumentorum tenent, non ueritatem . ergo adiungit: Id ita uos esse iam iudicare poteritis: Quoniam diximus illam legem, ex Graeco in Latinum transferre liceat . hoc namque dico, quod Colax Menandri est . in ea est fabula de parasito colace & glorioso milite . parasitus autem colax, idest adulator; hoc enim significat & miles gloriosus, apud Latinos quod Colax apud Graecos . sicut igitur supra diximus, inde est ablata persona parasiti & militis . Ergo hae personae in Menandri comoedia sunt . quod concludit . Eas se personas non negat transtulisse in Eunuchum suam ex Graeca . ergo iam non contra legem fecit, quod ex Graeca transtulit, quoniam & Latinae comoediae sunt, redit ad ueniale statum, ut nescisse se dicat . Sed eas fabulas factas prius Latinas scisse se uero id pernegat: sic iungitur qualitas absoluta de iuris ratione, quod licitum est ex necessitate rerum, ut nota similitudo personas singulas reseruet: hoc est enim, quod dicit . Quod si personis iisdem alijs non licet uti: haec enim semper necessitate naturali sunt apta & inligata personis . Ita fit ut quicumque personam aliquam collocat, eius debeat mores exprimere . quam rem concludit . Denique nullum dictum est, quod

non

non dictum sit: Sed hic res intelligamus, non uerba. haec quae dicunt Graeci παράγματα, naturaliter sunt omnibus semper aequalia. Addic dum uerba sunt. sed haec controuersia est. Sequitur iam ratio prologi, quam in Andriam praecepi, ut audientiam a populo petat. concludens simul cum ueniali statu prologum. Quare aequum est uos cognoscere, atque ignoscere: ut hic est absoluta qualitas per exempla, cum tacita sit. Deinde sic audientia patitur. Et cum silentio animaduertite, ut pernoscatis quid sibi uelit: hic iam comoedia ipsius res potestatemque noscamus.

I N . P R O L O G V M

Heauton timorumenus

MNES hae comoediae de Graeco trāsatae
 O. sunt, a Menandro quidē quattuor, duae ab Apollodoro. Heauton timorumenus Menā dri est. cuius prologus partitionem tenet, in qua docet, quid in quaestionē sit, id ipsum ne populus miraretur, dissoluere. Ne cui sit uestrū mirum cur partes seni poeta dederit, quae sunt adulescentium: Duas partes proponit, unam quod contra consuetudinem senex prologus processit in publicum: solet enim istud officium adulescentibus dari. ergo quoniam contra consuetudinem in prologum persona processit senex, iccirco hanc primam populo uult soluere quaestionem. Deinde quod ueni eloquar: altera haec pars est. simile autem
 mihi

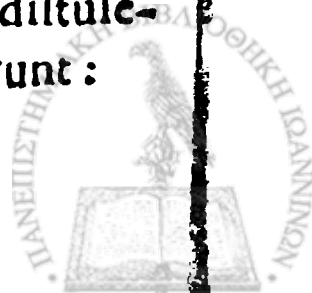
mibi uidetur huic esse principium diuinationis. namque & illic quod subito mutata uoluntate ad accusandum descenderat, mirum dixit uideri, uel iudicibus, uel circumstantibus; ac propterea se primum id uelle dissoluere, Si quis uestrum iudices, aut eorum qui adsunt, forte miratur. uides hic uerbum nouerit, semper apponi; ita enim & hic dixit, ne cui sit uestrum mirum. hanc igitur partitionem soluit, uti dicat cur partes seni poeta dederit, quae sunt adulescentium. quod primo proposuerat; primo soluit. Oratorem me esse uoluit, non prologum. Vestrum iudicium fecit, me actorem dedit: quod autem dixit, quod ueni eloquar, illud est, nam quod rumores distulerunt maleuoli. Multas contaminasse Graecas, dum facit paucas Latinas, id esse factum hic non negat. ergo ut propositio collocata est, ita etiam solutionis est ordo seruatus: sed nunc ad interpretationem superiorum reuertamur. Ex integra Graeca integram comoediam sum hodie acturus. Quoniam Andria ex duabus comoedijs uidetur esse confecta quippe Ilio & Perinthia. haec Andria continentur, quod quidem criminis loco aduersarius dederat, ideo hic ex integra, inquit, comoedia integram comoediam acturus sum. ne uideatur ab altero tacta, aut ipse alteram tetigisse, sed unam comoediam & integram ad Latinum sermonem interpretatione mutasse. Denique ideo adiecit: Duplex, quae ex argumento facta est simplici: ut simplex argumentum sit, duplex comoedia dum &

Latina

Latina eadem & Graeca est. nouam esse ostendit propterea cum a Graeco tantum dicta est, & Latino non acta est. Nunc primum in scenam procedit, iccirco dicitur noua, & quae esset supra dixit, *Heauton timorumenon*, & cuius Graeca sit, ni partem maximam existimarem scire uestrum, id dicere, duplex hic pronuntiatio est, qui scripserit, & cuius Graeca sit, ni partem maximam existimarem scire, id ut post inferatur. Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo: illud quod supra positum est, uidetur adiectum. nunc redit ad partitionem supra collatam, cur partes adulescentium senex sumpsit. Oratorem me esse uoluit, non prologum: *Vt apud uos agerem causam potius, non officio fungerer prologorum.* prologi enim, sicuti iam dictum, aut argumentum narant, aut poetae personam commendant, aut audientiam postulant. nunc autem ego apud uos acturus sum causam. & defendam, si quod fuerit forte in Terentium ab aduersario, loco criminis, intentatum. ideo enim dixit, *Vostrum iudicium fecit, me actorem dedit: sed hic actor tantum poterit a facundia, quantum ille potuit cogitare commode, qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.* poeta, inquit, me actorem esse uoluit, qui tantum in facundia excellit, et praeualet ingenio, quantum et ego, qui eandem comoediam acturus sum, in agendo praeualeo. ita hic actor, hoc est, ego, tantum potero a facundia, hoc est non degenerabo ab eo qui cogitauit. Nam quod rumores maleuoli distulerunt:

runt:

runt: *Hic iam incipit causam dicere cur uenerit, sicut supra diximus: ut purget quaestiones ipsas & obiecta ab aduersarijs soluat. Maleuoli autem quod dixit uel numero plurali: ut maleuoli rumores ipsi; uel singulari, ut sit huius maleuoli, hoc est Lusciij Lanuuii. distulerunt, idest in diuersum disseminarunt. Multas contaminasse Graecas, dum facit paucas Latinas: hoc est illud quod diximus quando hic praelocutus est, ut diceret, ex integra Graeca integram comoediam sum acturus hodie? ita & hic, hoc sibi crimen dicit obiectum, quod Terentius multas Graecas contaminauerit comoedias, dum paucas Latinas facit. hoc autem crimē Terentius non negat factum, sed sibi licere demonstrat, & licere scilicet per aliorum exempla, quem admodum Tullius dixit, Adductus sum iudices fide, misericordia, multorum exemplo bonorum. Et hic, habet bonorum exemplum. Facturum autē mat: facturum dicit & profitetur. Nam quod maleuolus uetus dicit: aliud crimen est, quod obiectum nunc proponit, quoniam Luscius Lanuuius dicit Terentium non peritum artis musicae, ad comoedias scribendas accessisse, praesumente potius ingenio amicorum, non suo. Arbitrium uestrum, uestra existimatio ualebit: hoc locutionis genus satis mirum est, cum dicit, de hac re uos iudicare poteritis, an id, quod obijcitur nobis, uerum sit, ut Terentius non natura sua fretus, neque ingenio, sed amicorum potius, ad scribendas comoedias accessit: est namque rumor, quod Terentius cum Scipio-*

ne

ne Africano familiarissimus fuit, semper istas comoedias cogitarit: hoc igitur prologus nititur soluere. & quoniam non est erubescendum, tali uiro fuisse coniunctum, idcirco minus curat hoc crimen dissoluere. dicit tantummodo, Vestrum iudicium est, & uestra existimatio est. Quare uos omnes oratos uolo: hic iam sequitur officium prologi, ut beneuolentiam petat. quae beneuolentia & in aduersarios odium concitat. quod adiecit; Ne plus iniquum possit, quam aequum oratio. Date crescēdi copiam nouarum rerum qui spectandi faciunt copiam sine uitijs: quoniam petitio generaliter fuerat collata, uti nobis poetis fauerent auditores, adiecit nobis sed qui sine uitijs comoedias profert, sed cum uitio adiecit. Ne ille pro se dictum existimet: & ne Luscius Lanuuius etiam pro se petitum arbitretur. Qui nuper fecit seruo currēti in uia decesse populum: Proponit uitium quod admisit poeta Luscius Lanuuius. quippe cum omnis comoedia, aut errorem teneat ex amatoribus, aut iniuram meretricum, aut suppositionem filiorum, aut aliquid tale, quod ad moralitatem uidetur esse coniunctum. Quod tale hic est, cum seruus currit, cū populus decedit, quod domino insano obediat seruus. ne potius aliena a comoedijs sint. aperte ait ac breuiter ea quae sunt comoediarū explicemus. omnis comoedia aut amoris habet agnitionem, aut suppositionē amoris habet, ut ex Andria, quā quidem in agnitionē esse cognoscimus. nā cognoscitur Glycerium quia ciuis sit.

Supposi-

Suppositionem habet, ut apud Plautū qui est Truculētus: militi enim supponitur filius, ut exinde in meretricis affectum artius et strictius colligetur. ergo cū uideamus haec esse necessaria in comoedijs teneri, uehementer errauit Lanuvinus, qui extra haec comoediam instituit. & seruum currere, populum per uiam discedere. quod insano seruiat domino. Vnde apertissimum uitium in comoedia reprehendit Terentius. Statariam agere ut liceat per silentium: quidam statariam genus esse putant comoediae. alij, in quibus stantes. unde hanc statariam nominant: mihi enim uidetur statariam agere ut liceat per silentium, ideo dixisse, ut perpetuo & stabiliter agatur haec comoedia, neque populi aduersis suffragijs foras pellatur. Ideo adiecit, Ut liceat per silentium, & subiungit, Ne semper seruos currens, iratus senex, & cetera, assidue agendi sint mihi clamore summo cum labore maximo. haec autem, quae nunc nominantur, propria uidentur esse personarum. nam serui officium est currere, senis irasci, parasitus autem edax est, impudens sycophanta, leno auarus est. ergo sunt haec propria sermonis, quae necesse habeo ex necessitate personarum complere. debetis mihi potius fauere, quam aduerso suffragio conatus facere. Mea caussa causam hanc iustam in animum inducite. Ut aliqua pars laboris minuatur mihi: quantum ad eum qui comoediam scribit, pertinet: potuit enim secundum morem ingenio uniuersa complere.

(((ergo

ergo quia haec pronuntiaturus sum, necesse habeo silentium. ideo, inquit, propter me hanc mihi operam exhibete, ut cum silentio attendatis. In hac pura est oratio: Quoniam sicut dixerat laboriosas potius comoedias ad se deferri: lenes ad alium, ne praeiudicium huic comoediae fecisse uideretur, quod ipse dicit illa aut exinde iam a superiori populo iudicare posset adiecit, In hac pura est oratio; experimini in utramque partem ingenium quid possit meum. non omnis aequalitas modo utrumque possunt: & lenia perferre, & grauia complere. Ita ait in utramque partem. quoniam semper in asperioribus comprobastis. nunc quoque leuioribus nosse debetis. Vt adolescentuli uobis placere studeant potiusquam sibi: si mihi nunc honorem per silentium dederitis, facile eos adolescentes compelletis, ut uobis placere potius uelint, quam sibi: quoniam officium prologorum adolescentes sumunt, multa in comoedijs ipsi acturi sunt. Ita factum mihi cum mihi ex hac actione esse cognouerint, facile ipsi laborem hunc capere possint, ut uobis placeant.

I N . P R O L O G V M Adelphorum

P OSTQUAM poeta sensit scripturam suam ab iniquis obseruari: Eadem consuetudo prologi semel signata apud Terentium perseuerat, uti magis maledictis aduersarijs

uersarijs respondeat . Neque sunt prologorum officia, quae compleat . Postquam poeta sensit ab iniquis obseruari: ab aduersarijs, hoc est a Luscio Lanuino . In peiorem partem quam acturi sumus: animaduertit, iniquos rapere aliter quod dictum est a Terentio, quam nos acturi sumus . Indicio de ipse erit: ipse uoluit de se indicium dare; uti uos iudices esse possitis, id quod facit. an laudandum sit an uituperandum . In prima fabula: id est in prima parte fabulae . ut Virg. Vidimus obscuris primam sub uallibus urbem . Dixi in alijs comoedijs & magis in Andria, hanc fuisse consuetudinem poetis Latinis, ut crimen non esset, aliquid de Graeco transferre in Latinum, uerum illud esse criminis simulata contingere, uel si id diceret; quod iam a Latino fuisset expressum . ergo quod adulescens quidam meretricem eripit, de comoedia tractum uidetur, quae iam cum Graeca fuisset, a Latino translata est: sed haec pars comoediae praetermissa est, ubi adulescens lenoni eripit meretricem . quod si ita est ut ille qui translulerit aliam comoediam Graecam, hanc partem reliquerit, non uidetur a Terentio ullum crimen admissum, si id translulit, quod apud Graecos intactum manebat, ideo adiecit: Eandem nos acturi sumus noua: ut non iam hoc sit furtum, quia non a Latino dictum est: sed potius reprehensus hic locus est, qui est praetermissus: Reprehensus autem interdum significat iterum prehensus . Alia subinde proponitur quaestio, quod maledici homines frequentissi-

me dicant Terentium adiuuari a nobilioribus: erat enim opinio quod a Laelio & Scipione & Seruilio adiuuaretur, sed hoc crimen ad gloriam reuocat: & confitetur, laudabile satis esse uiris talibus placere: Quorum opera in bello: hic Scipio Africanus est. In otio: Laelius sapientissimus. In negotio: uel Philus, uel Seruilius. Suo quisque tempore: quorum opera unuquisque usus est in necessitatibus suis sine aliqua eorum superbia. Deinde subiungit, cur officium suum non compleat, ut argumentum narret, quod senes, qui primi uenient, argumenti continent expositionem. & breuiter postulat audientiam. Facite aequanimitas: hoc est aequos animos ut habeatis.

I N . P R O L O G V M Hecyrae

N ON omnes comoediae Terentij a Menandro uidentur esse translatae: nā haec, quae Hecyra est, alterum Graecum habet auctorem. quis ille sit, habetur incertum. Alij Apollodorum uolunt. quid autem nunc ipsa contineat, explicabimus. cuius prologus inducitur duplex, propterea quia frequenter exclusa est, ut intelligitur. Videtur enim primam prologi partem antea dictam posteriorem, nunc esse sociatam consuetudinem quidem in omnibus diximus prologorum semper esse haec, poetam commendare, argumentum dicere, audientiam postulare. Verum cum causa
exordij

exordij semper ita sit, ut suspicio uel crimen quod possit opinioni obesse in principio defendatur, est hic purgandum quod frequenter exclusa est: uideatur enim quiddam esse praecudicium quod haec comoedia placere non possit. defenditur autem caussae deriuatione, per coniecturalem statum. non enim, ideo quia mala, est exclusa; sed quia populus in funambulo animum occupauerit. & hoc addit, quod semel exclusa est, uel quod rumor esset datum iri gladiatores. populus conuolauit cum tumultu defuruit loco: hoc enim ad id pertinet quod iterum uidetur exclusa. ita in omnibus exclusionibus per caussae mutationem defensio comparata. nunc uerba tractemus. Graecum nomen Hecyra Latine socrus dicitur. Apposuit igitur ad faciendos dociles auditores, primum, nomen. deinde proponit quaestionem cum dicit: Haec cum data est noua, nouum interuenit uitium & calamitas, ut neque spectari neque cognosci potuerit: In quo defensio est magna, cum nunc dicit spectatam & cognitā repudiate, Deinde conclusio eiusdem caussae. Ita studio populus stupidus in funambulo animū occupat. nunc haec plane est pro noua: ergo si antea nullum initium huius agenda fuit, tanquam redit. & hic qui scripsit hanc ob eam rem noluit iterum referre ut iterum possit uendere: ne obijceretur cur non repetita actio est post funambulū, si propter funambulū uidetur exclusa, adiecta causa est, quoniam Terentius referre eam noluit, ut possit eam uendere. Alias cogno-

stis eius, quaeso hanc cognoscite: optime admo-
 nuit ut de praeteritis poetam datum doceret, quo
 facilius posset scire populus, & hanc eius comoe-
 diam posse similiter comparari. Orator ad uos
 uenio ornatu prologi. sinite exorator sim:
 Alius est hic prologus superior, qui fuit superio-
 ris exclusionis. hic uero propter exclusionem tu-
 multus conuenientis populi propter spectandos gla-
 diatores, Sinite exorator siem: uel sim. sinite,
 inquit, quod oro impetrem. Quo iure sum usus
 adulescentior: hic prologus dicitur ab Ambi-
 uio Turpione. quia senex fuerat qui est in ea actor,
 petit ergo uti pari modo utatur senex beneuolen-
 tia populi, qua & adulesceus. Nouas qui exa-
 ctas fecit ut inueterascerent: qui labore meo no-
 uas comoedias exclusas ad populi aures reuocauit,
 & ueteres confeci: Quas primum Caecili didi-
 ci nouas: comoediarum scriptor Caecilius fuit.
 ergo ad hunc laborem suum profert exemplum de
 altero auctore, qui populo placuerit. & ostendit
 populi quodam modo rem, & scenae dubiam fortu-
 nam esse, uti comoedia excludatur aliquotiens.
 Spe incerta certum mihi laborem sustuli: hic
 se commendat, quo facilius impetret quod deside-
 rat. laborem certissimum sustuli. at placendi spes
 est, & incerta. Vbi sunt cognitae, placitae sunt.
 uides a simili quemadmodum hic argumentum &
 coniecturam fecerit; si quidem illae Caecilij comoe-
 diae, quae exclusae sunt; quia ante non erant cog-
 nitae, posteaquam meo labore cognitae sunt, place-
 re

re coeperunt . ergo & istae placebunt sine dubio, cum cognoscantur . Quam mihi per silentium numquam agere licitum est : hic iam , comparatione a simili ducta & terminata, ad primam quaestionem redit : docetque sit frequenter exclusus non suo uitio, neque iudicio de comoedia : petit igitur audientiam ut populus praebet : & ponit hic ipsam duplicem exclusionis causam : nam primam sic colligit : Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria ; Funambuli eodem accessit expectatio : Deinde actionem alteram sic memorat : Vere in noua coepi uti consuetudine , in experiundo ut essem : Hoc est ut iterum temptarem . Refero denuo : deinde adiecit quod utile fuerat comoediae iudicium . Primo actu placeo : supponit deinde causam cur exclusus est . Cum interea rumor uenit datum iri gladiatores, populus conuolat . Tumultuantur, pugnant de loco : declarata causa uel re, ad officium prologi redit, petens audientiam . Nunc turba non est . otium & silentium est : & iam sublatae sunt causae, quibus sum frequenter exclusus ad audiendum operam datae . Nolite sinere per uos artem musicam recidere ad paucos : Date potius operam ut faueatis comoedias scribentibus . ne ars musica ad paucos reuertatur : & si aliquid excludatur, comoediae adscribant . Facite ut uestra auctoritas meae auctoritati adiutrix fautrixque sit . Vos comoedias cum libenter audire coeperitis, erit studium scriptoribus maximum . unde mea ad clangendum cre-

scet auctoritas . siquidem multi per me placebunt .
 & commendat se quod numquam pretium statuit
 artis suae maximum, ut auarus uideretur . & quod
 maxime ipsum quaestum putauerit populo semper
 placere . Qui in tutelam meam studium suum,
 & se in uestram commisit fidem : Poeta enim
 quodam modo auctore commendatus est . Mea cau-
 sa causam hanc accipite, ac date : Scit se optimi
 meriti esse , & quam frequenter populo placuerit :
 & idcirco propter se dicit audientiam esse comoe-
 diae dandam .

I N . P R O L O G V M Phormionis

EMEL tibi datum praeceptum circa pro-
 S logos perseuerat : numquam Terentium
 ratione uti in prologis , qua utuntur o-
 mnes . quippe cum aduersarius Luscius Lanuui-
 nus maledictis frequentissime eum persecutus sit ,
 quibus oportet in prologo respondere . hanc quidem
 quaestionem etiam ipse fecit . quod enim Terentius
 numquam prologis uteretur, nisi haberet aduersa-
 rium , cui malediceret , certum est . Ita nascitur
 hic quasi quaedam controuersia , qua reus efficitur
 Terentius , quod facit contra legem , quod iniuste
 agat , omittendo prologorum consuetudinem , &
 tantum maledicta ponendo . huic per qualitatem
 respondet : aduersarium suum cogere se, ut istud, quod
 Terentius facit , possit efficere . Postquam poeta
 uetus .

uetus. i. Luscius Lanuvinus poetam nostrum Terentium non potuit coercere, quo minus comoedias scriberet, & hominem ad otium reuocaret, coepit eum maledictis terrere; credens non scripturum comoedias Terentium, si ei saepe malediceret. obijcit praeterea primam quaestiunculam, quod leues comoedias Terentius fecerit. criminatur, quod non fecit, quod Luscius Lanuvinus in comoedijs fecit. Ita fit obiecti criminis ex quadam aduersarij accusatione purgatio. Tenui esse oratione & scriptura leui: Hoc est, soliditatem in uerbis nullam, nullam in rebus. Hoc obiectum est, ostendit etiam nullam grauitatem. quoniam istud quod obiecerat, ista fecisse, ideo obiecit quod non fecit, quod fecit idem Luscius Lanuvinus. Et sectari canes, Et eam plorare, orare ut subueniat sibi: In qua utique perspicis nihil quod comoediarum sit. nō enim aut amator erat, aut suspicione ducitur, aut affectus est alicuius, aut irascitur pater quod nolit filius ducere uxorem, aut aliquod & horum, quod solet esse in comoedijs ut debet. primum enim quod ad comoediam pertinet idest adulescens insanus, qui affectus a comoedijs longe uidetur alienus. quod deinde ceruam uidet fugere, & sequi canes, istud omnino a comoedia alienum est. Ita nescio quod genus dicendi est alienum. siquidem Luscius Lanuvinus in eo sit Terentius ostendit uilia se magis ista uitare: ut si quid in aduersario esse cognouerit, reprehendat quod intelligeret. Cum stetit olim noua, actoris opera magis stetisse quam sua;

comoc-

comoedia ista, quam reprehendit, dicta a Lanuui-
 no est, et placuit. cur potest esse praescriptio, quod
 reprehendi non possit ex eo quod iam populo pla-
 cuit. Occurrit huic Terentius dicendo, quod si
 animaduerteret, quoniam cum noua comoedia, qua
 reprehendit, data est, actoris opera stetit, non sua-
 ut non magis ingenio placuerit poetae, quam actoris
 artificio. Nunc si quis est: Haec est illa pro-
 positio quaestionis, quod numquam prologus a Te-
 rentio ponatur causa, qua solet prologus dici, ut
 poetam commendet, ut argumentum dicat, sed tan-
 tummodo maledicat aduersario. Hanc quaestionem
 ut dixisset, superuacuos esse quodammodo prolo-
 gos, neque illi comoediae contineri: omnis enim
 palma, omnis uictoria, omne certamen, in ipsa
 fabula continetur. comoediae sunt illae, ubi uirtus
 et ingenium possit peruenire ad gloriam. Hic igitur
 dixit in medio palmam omnibus positam, qui
 tractant artem Musicam. Non principia, neque
 extremitatem oportere considerare, sed illa, quae
 sunt in media, quae comoediam tenent, ubi ars mu-
 sica tota uersatur. Ille ad famem ab studio uo-
 luit hunc relinquit: Nota aduersarii uoluntatem,
 quod maligne persecutus sit, uti Terentius a sa-
 ma reueretur: uendebant enim comoedias, et in-
 de quaestum habebant. certe optime respondit, et-
 iam aduersum quod dixit, Hic respondere uoluit,
 non laessere. Est enim iustum, cum respondemus
 potius maledicis, quam maledictis aliquem provo-
 cantes. Ita cum paria referimus, crimen est nul-
 lum.

lum. Quod adiunxit Quod ab illo allatum, hic sibi relatum putet: Commendat nunc poetam, cum subiungit: De illo iam finem faciam dicendi, cum ipse de se non facit: Hic grauius & illum peccare multa docuit, & se contentum esse respondere. Nunc quid uelim, animaduertite: supponit per paucos uersus ad officium prologi, ut aliquid instruat de comoedia. Apporto Epidiazomenon quam uocant Graeci comoediam: Nomen comoediae dicere, aliquid argumenti tangere, prologi officium est: quia primas partes: hoc est summus dicit qui fecerit parasitus Phormio non priores. siquidem comoediae nomen impositum est, ab eo auctore, per quem plurima aguntur. Adeste aequo animo: Subiungit illam beneuolentiam, quam semper petit prologus. & rogat etiam ut audiatur cum silentio. Ne simili fortuna. Datur hic intelligi, quod haec comoedia post illam comoediam, quae dicitur Hecyra, est. ut hoc hic tetigerit, ne tali fortuna utamur, qua usi sumus, frequentissime exclusi, aliquando tamen cum labore maximo comoediam egimus, uirtute potius perseuerantis aëtoris, qui totiens sit exclusus. Ne tantum quasi aëtori illam comoediam fecerit audiari uirtute, sed perseuerantia. Et ne ex hoc iniuriam populo fecisset, adiecit Bonitas uestra adiutans, atque aequanimitas.

Ex prima scena Andriae.

Argumentorum loci traduntur alij esse artificiales, alij inartificiales; & inartificiales quidem ex auctori-

auctoritate sumuntur uel opinione . artificiales uero aut a personis aut a negotijs .

Cum autem omne argumentum rei dubiae faciat fidem, his uel nostram uel aduersariorum causam confirmamus, uel infirmamus. Quorum loci simuntur, ante rem quidem, unde agitur: a persona, a causa, a tempore, a loco, a materia, a modo, a ratione. In re, unde agitur, a toto, a parte, a genere, a specie, a differentia, a proprio, a definitione, a nomine. Circa rem, unde agitur, a simili, a dissimili, a pari, a contrario, a maiore, a minore, a praecedente, ab eo quod est simul, a consequente. Post rem uero, ab euentu, a iudicatis. qui loci ideo communes dicuntur, quia in omni genere causarum ex his argumenta duci possunt. Nam a personis consideratur patria, nomen, genus, corporis habitudo, mores, uita, amicitia, aetas, incessus, uultus. uel aliter a persona, nomen, natura, uictus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, casus, & orationes.

Quid uis patiat: Sensus hic est. noli persuadere: quantum uelit irascatur pater, quaecumque per iracundiam fecerit, sustinebo.

Nec tu ea causa minueris haec, quae facis: Hoc quidem obscure dictum est, sed est sensus. Unde tu, sententiam suam ne mutet Chremes, haec, quae facis, mutare noli, ut ad amicam uadas.

Non sat commode diuisa sunt temporibus: Non bene, inquit, haec diuisisti: neque temporibus tradidisti, ut nec ante, nec post, puella parere potuerit,

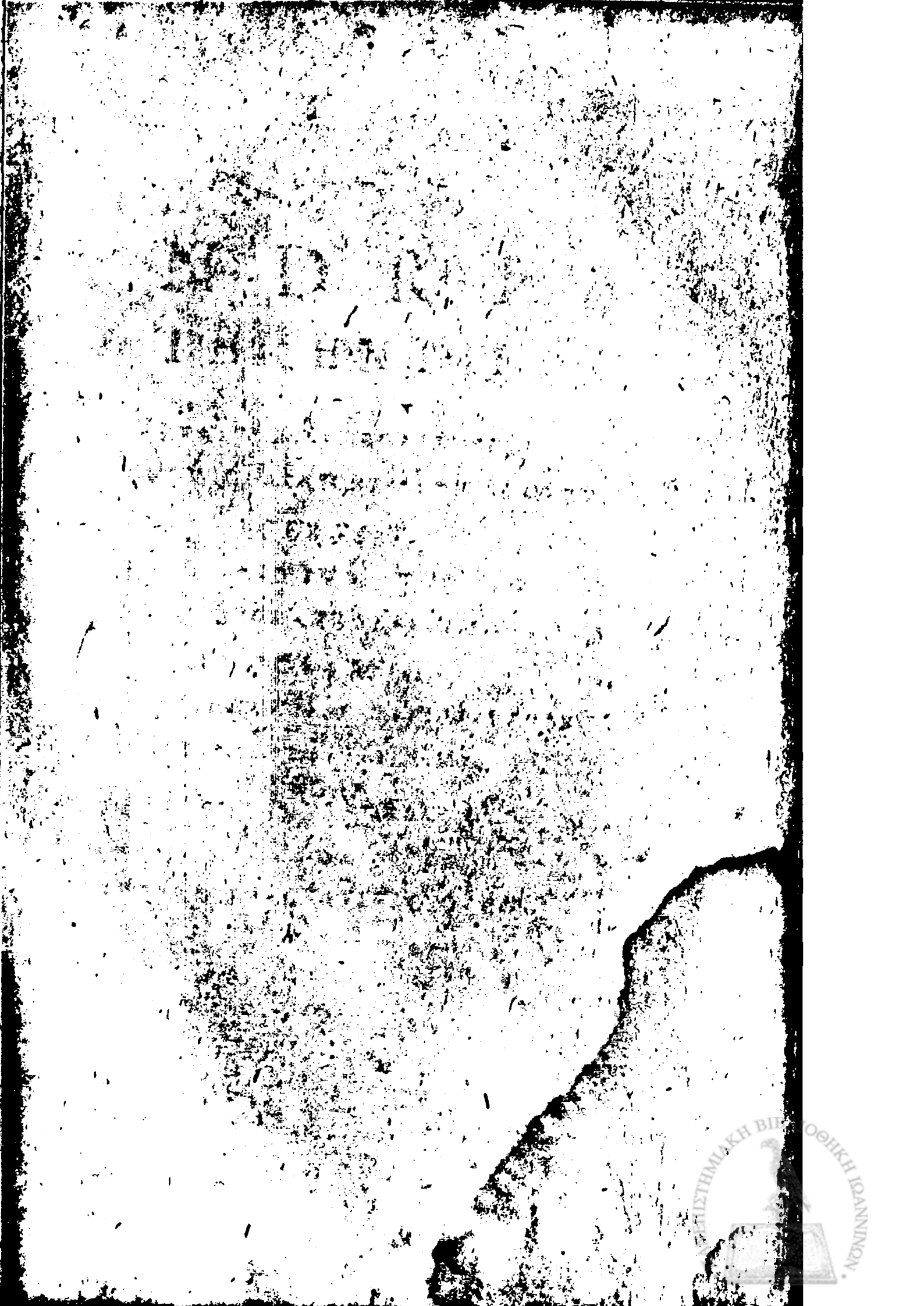
potuerit, nisi cum me praesentem audiuit.

Num immemor es discipuli? *Ac si diceret, si Pamphilus diuisit, techna discipuli ad magistrum respicit. & est argumentum a maiore ad minus.*

Hoc nisi fit puerum ut tu uideas: *Per antisagogen est sensus: uidebis puerum & remouebuntur nuptiae.*

Qui scis ergo, nisi periculum feceris: *Periculum est temperamentum. ut Cicero: Quando tu tui periculum fecisti. Item ipse in Eunucho: Fac periculum in litteris. & est palilogia: quae fit quando nomen repetitum uehementius significat, ut At istuc periculum in filia fieri: nam istud nomen per metonymiam dictum est, quia in periculis multa temptamus.*

A

C. SVLPICII. APOLLINARIS
PERIOCHA

SOROREM falso creditam meretriculae,
Genere Andriae, Glycerium uitiat Pamphilus :
Grauidaq. facta, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc : nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis : atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu non repugnat Pamphilus.
Sed, ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat :
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIAE . PERSONAE

EARVMQ . INTERPRETATIO

SIMO, senex, ἀπὸ τῆ σιμοῦ, a simo naso.

SOSIA, libertus, ἀπὸ τοῦ σώζειν, a conseruatione & salute.

DAVVS, seruus, gentile nomen, a δαῖς, gente seruili.

MYBIS, ancilla, etiam gentile.

PAMPHILVS, adolescens, ἢ πασίφιλος τις ὢν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, omnibus carus, aut omnium amicus, aduersus nemini.

CHARINVS, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τῆς χάριτος.

BYRRHIA, seruus, ἀπὸ τοῦ πυρρὸς, id est, rubeus, seu rubicundus, mutato π in β.

LESBIA, obstetrix, gentile.

GLYCERIVM, Chremetis filia, ἀπὸ τῆς γλυκέρας, a dulcedine.

CHREMES, senex, vel a χρέμπτειν, quod est enixe exspuere, vel potius a χρεμετοῦ, equestris: studio enim alendi equos, Athenienses maxime delectabantur.

CRITO, hospes, ἀπὸ τοῦ κοιτοῦ.

DROMO, lorarius, ἀπὸ τοῦ δρόμου, id est, cursu.

Atque hi fabulae sunt interlocutores, reliquarum personarum tantum mentio fit.

ARCHILIS, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel verius ἀργυλῆς ἀπὸ τοῦ ἀργῶν, id est, segnitie: siue ut alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

CHRYSIS, meretrix, a χρυσοῦ, id est, auro.

NICERATVS, adolescens: a voto victoriae nomen habere videtur.

PASIBVLA, eadem quae Glycerium, ἀπὸ τοῦ πασιβουλέειν, id est, omnibus consulens.

Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dū aetas, metus, magister prohibebant? so. ita est.

SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut
equos

Alere, aut canes ad uenādum, aut ad philosophos:

Horum ille nihil egregie praeter cetera

Studebat, & tamen omnia haec mediocriter.

Gaudebam. so. non iniuria: nam id arbitror

Adprime in uita esse utile, ut **NE QUID NIMIS,**

SI. Sic uita erat: facile omnes perferre, ac pati:

Cum quibus erat cumque unā, ijs sese dedere,

Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,

Numquam praeponens se alijs. ita facillime

Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.

so. Sapienter uitam instituit: namque hoc tempore

OBSEQUIVM . AMICOS . VERITAS . ODIVM

PARIT

SI. Interea mulier quaedam ab hinc triennium

Ex Andro commigravit hūc uiciniaē,

Inopia, & cognatorum negligentia

Coacta, egregia forma, atque aetate integra.

so. Hei uereor, ne quid Andria apportet mali.

SI. Primum haec pudice uitam, parce, ac duriter

Agebat, lana, ac tela uictum quaeritans:

Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,

Vnus, & item alter; ita ut ingenium est omnium

Hominum, ab labore proclive ad lubidinem,

Accepit condicionem, dein quaestum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium

Perdu-

Perduxere illuc secum, ut una esset, meum.

Egomet continuo mecum: certe captus est.

Habet. obseruabam mane illorum seruos

Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,

Dic sodes, quis heri Chrysidē habuit? nā Andriac

Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phaedrum, aut

Cliniam

Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum simul

Amabant. eho, quid Pamphilus? quid? symbolum

Dedit, cenauit: gaudebam. item alio die

Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

Quidquam attinere. enim uero spectatum satis

Putabam, & magnum exemplum continentiae.

Nam, qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,

Neque commouetur animus in ea re tamen,

Scias posse habere iam ipsum suae uitae modum.

Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia

Bona dicere, & laudare fortunas meas,

Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.

Quid uerbis opus est? hac fama impulsus Chremes,

Ultro ad me uenit, unicam gnatam suam

Cum dote summa filio uxorem ut daret.

Placuit: despondi: hic nuptijs dictus est dies.

SO. Quid obstat, cur non uerae fiant? SI. audies.

Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,

Chrysis uicina haec moritur. SO. o factum bene:

Beasti: metui a Chryside. SI. ibi tum filius

Cū illis, qui amarāt Chrysidē, una aderat frequēs:

Curabat una funus: tristis interim,

Nonnumquā cōlacrumabat. placuit tum id mihi.

A 4 Sic

*Sic cogitabam : hic paruae consuetudinis
 Caussa mortem huius tam fert familiariter:
 Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
 Haec ego putabam esse omnia humani ingeni,
 Mansuetiq. animi officia. quid multis moror?
 Egomet quoque eius caussa in funus prodeo ,
 Nihil suspicās etiā mali. so. hem quid est? si. scies.
 Effertur: imus. interea inter mulieres,
 Quae ibi aderāt, forte unā adspicio adolescētulam,
 Forma, so. bona fortasse. si. & uoltu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo uenusto, ut nihil supra.
 Quia tum mihi lamentari praeter ceteras
 Visa est, & quia erat forma praeter ceteras
 Honestā, & liberali; accedo ad pedisequas;
 Quae sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
 Hinc ille lacrumae, haec illa est misericordia.
 so. Quam timeo, quorsum euadas. si. funus interim
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum uenimus.
 In ignem posita est: fletur. interea haec soror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
 Satis cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene-dissimulatum amorem, & celatum indicat:
 Accurrit: mediam mulierem complectitur:
 Mea Glyceriū, inquit, quid agis? cur te is perditū?
 Tum illa, ut consuetū facile amorem cerneret,
 Reiecit se in eum flens quam familiariter.
 so. Quid ais? si. redeo inde iratus, atque aegreferēs,
 Nec satis ad obiurgandum caussae. diceret,
 Quid feci? quod commerui, aut peccani, pater?
 Quae*

Quae

Quae sese uoluit in ignem iniicere, probibui,
 Seruauī. honesta oratio est. so. recte putas:
 Nam si illum obiurges, uitae qui auxilium tulit;
 Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malū?

SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
 Indignum facinus, comperisse, Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinā. ego illud sedulo
 Negare factum. ille instat factum. denique
 Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
 Neget daturum. so. non tu ibi gnatum? SI. en
 haec quidem

Satis uehemens causa ad obiurgādū. so. qui, cedo?

SI. Tute ipse his rebus finem praescripsti, pater:
 Trope adest, cum alieno more uiuendum est mihi:
 Sine nunc meo me uiuere intrea modo.

so. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?

SI. Si propter amorem uxorem nolit ducere:

Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est.

Et nunc id operando, ut per falsis nuptias

Vera obiurgandi causa sit, si deneget:

Simul, sceleratus Dauus si quid consili

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli:

Quem ego credo manibus, pedibusq. obnixe omnia

Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,

Quam ut obsequatur gnato. so. quapropter? SI. :

rogas?

Mala mēs, malus animus. quē quidē ego si sensero.

Sed quid opust uerbis? sin eueniat, quod uolo,

In Pamphilo ut nihil sit morae restat Chremes,

Qui mihi exorandus est: & spero consore.

Nunc

Nūc tuū est officiū, has bene ut adsimules nuptias,
 Perterrefacias Dauum, obserues filium,
 Quid agat, quid cum illo consilij captet. so. sat est.
 Curabo: eamus iam nunc intro. si. i prae, sequar.
 Non dubium est, quin uxorem nolit filius:
 Ita Dauum modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audiuit. sed exit foras.

ACTVS · I · SCENA · II

DAVVS · SIMO

IRABAR, hoc si sic abiret: & heri sem-
 M per lenitas,

Verebar, quorsum euaderet.

Qui postquam audierat nō datū iri filio uxore suo,
 Numquam cuiquam nostrum uerbum fecit, neque
 id aegre tulit.

s. At nunc faciet, neque, ut opinor, sine tuo magno
 malo.

D. Id uoluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
 Sperātes iā amoto metu, inter oscitantes opprimi,
 Ut ne esset spatiū cogitādi ad disturbādas nuptias:
 Astute. s. carnifex quae loquitur? D. herus est,
 neque praeuideram.

s. Daue, D. hem, quid est? s. ehodum ad me. D. quid
 hic uolt? s. quid ais? D. qua de re? s. rogas?
 Meum gnatum rumor est amare. D. id pbpulus cu-
 rat scilicet.

s. Hocine agis, an non? D. ego uero istuc. s. sed, nunc
 ea me exquirere,

Iniqui

Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:

Dum tempus ad eam rem tulit, siui animum ut expleret suum. (lat.

Nūc haec dies aliā uitā adfert, alios mores postulat. Dehinc postulo, siue aequum est, te oro, Daue, ut redeat iam in uiam.

D. *Hoc quid sit? s. omnes, qui amant, grauiter sibi dari uxorem ferunt.*

D. *Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum, Ipsum animum aegrotum ad deteriore parte plerumque applicat.*

D. *Non hercle intelligo. s. non? hem. D. non: Dauius sum, non Oedipus.*

s. *Nempe ergo aperte uis, quae restant, me loqui. D. sane quidem.*

s. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis Fallaciae conari, quo fiant minus; Aut uelle in ea re ostendi, quam sis callidus: Verberibus caesum te in pistrinum, Daue, dedam usque ad necem, Ea lege, atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.*

Quid, hoc? intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide:

Ita aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitio ne usus es.

s. *Ubiuis, facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.*

D. Bona

D. *Bona uerba, quaeſo. ſi irrides? nihil me fallis:
ſed dico tibi,
Ne temere facias: neque tu hoc dicas tibi non prae-
dictum, caue.*

A C T I V S . I . S C E N A . I I I

D A V V S

NIMVERO, *Daue, nihil loci eſt ſegni-
tiae, neque ſocordiae,
Quantum intellexi modo ſenis ſenten-
tiam de nuptijs.*

*Quae ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſ-
ſumdabunt.*

*Nec, quid agam, certum eſt, Pamphilum ne ad-
iutem, an auſcultem ſeni.*

*ſi illum relinquo, eius uitae timeo; ſi opitutor,
huius minas:*

*Cui uerba dare difficile eſt. primum iam de amo-
re, hoc comperit:*

*Me inſenſus ſeruat, ne quam faciam in nuptijs
fallaciam.*

*ſi ſenſerit, perij; aut, ſi libitum fuerit, cauſſam
ceperit,*

*Quo iure, quaq. iniuria praecipitem in piſtri-
num dabit.*

*Ad haec mala hoc mihi accedit etiã: haec Andria;
ſiue iſta uxor, ſiue amica eſt, grauida e Pam-
philo eſt:*

Audireq. eorum eſt operaepretium audaciam:

Nam

Nam inceptio est amentium, haud amantium.
 Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
 Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
 Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidā senex,
 Mercator: nauē is fregit apud Andrum insulam:
 Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
 Patrem recepisse orbam, paruam fabulae.
 Mihi quidem non hercle fit uerisimile.
 Atqui ipsis commentum placet.
 Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad fo-
 rum, ut
 Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater im-
 prudentem opprimat.

ACTVS · I · SC · ENA · IV

MYSIS

VDIVI Archilis iam dudum: Lesbiam

A adduci iubes.

Sane pol illa temulenta est mulier, & te-
 meraria,

Nec satis digna, cui committas primo partu
 mulierem:

Tamen eam adducam. importunitatem spectate
 aniculae:

Quia cōpotrix eius est. Di date facultatem obsecro
 Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccan-
 di locum.

Sed quidnam Pamphilum exanimatum uideo? ue-
 reor, quid fiet.

Opperiar,

Opperiatur, ut sciam, numquidnam haec turba tristitia afferat.

ACTVS • I • SCENA • V

PAMPHILVS • MYSIS

HOCINE est humanum factum, aut inceptum? hocine officium patris?

M. Quid illud est?

P. Pro deum, atque hominum fidem, quid est, si non haec contumelia est?

Uxorē decreuit dare sese mi hodie: non ne oportuit Praescisse me ante? non ne prius communicatum oportuit?

M. Miseram me, quod uerbum audio? **P.** quid Chremes? qui denegauerat, Se commissurum mihi gratam suam uxorem: id uantant:

Quoniam me inmutatum uidet.

Ita ne obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereō sordidus.

Adeo hominem inueniunt esse, aut infelicem quemquam, ut ego sum?

Pro deum, atque hominum, nullon ego

Chremetis pacto affinitatem effugere poterō? quos modis

Contemptus, spreus? facta, transacta omnia. bene

Repudiatus repeto, quareobrem? nisi si id est, quod suspicor:

Aliquid

*Aliquid monstri alunt : ea quoniam nemini obtu-
di potest,*

*Itur ad me. M. oratio haec me miseram exanima-
uit metu.*

*P. Nam, quid ego dicam de patre? ah,
Tantam ne rem tam neglegenter agere? praeter-
iens modo*

*Mihi apud forum, uxor tibi ducenda est, Pamphi-
le, hodie, inquit: para:*

*Abi domum. id mihi uisus est dicere, abi cito, &
suspende te.*

*Obstupui. censeñ me uerbum potuisse ullum pro-
loqui?*

*Aut ullam caussam, ineptam saltem, falsam,
iniquam? obmutui:*

*Quod si ego prius id rescissem; quid facerem; si
quis nunc me roget,*

*Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc
primum quid exsequar?*

*Tot me impediunt curae, quae meum animum di-
uerse trahunt;*

*Amor, huius misericordia, nuptiarū sollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est ani-
mo usque adhuc,*

*Quae meo cumque animo libitum est, facere: ei ne
ego ut aduorser? hei mihi,*

*Incertum est, quid agam. M. misera timeo, hoc
incertum quorsum accidat.*

*Sed nunc peropust, aut hunc cum ipsa, aut me ali-
quid de illa aduersum hunc loqui.*

Dum

*Dum in dubio est animus, paullo momento huc il-
luc impellitur.*

*P. Quis hic loquitur? Mysis, salue. M. o salue, Pam-
phile. P. quid agit? M. rogas?*

*Laborat e dolore: atq. ex hoc misera sollicita est, diē
Quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae: tum
autem hoc timet,*

*Ne deserat se. P. hēn, ego ne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?*

*Quae mihi suum animū, atque omnē uitā credidit,
Quā ego animo egregie carā pro uxore habuerim;
Bene, & pudice eius doctum, atque eductum, sinā,
Coactum egestate ingenium immutariet?*

*Non faciam. M. haut uereor, si in te solo sit situm:
Sed uim ut queas ferre. P. adeon' me ignauū putas?*

*Adeon' porro ingratum, aut inhumanū, aut ferū,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, ut seruem fidem?*

M. Vnum hoc scio, hāc meritā esse, ut memor esses sui.

P. Memor essem? o Mysis Mysis, etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis

De Glycerio. iam ferme moriens me uocat:

Accessi: uos semotae: nos soli: incipit:

Mi Pamphile, huius formam, atque aetatē, uides.

Nec clam te est, quam illi nunc utraeque inutiles.

Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.

Quod ego per hanc te dextram oro, et ingeniū tuū,

Per tuam fidem, perq. huius solitudinem

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras.

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive

*Sive haec te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.*

Te isti uirum do, amicum, tutorem, patrem:

Bona nostra haec tibi cōmitto, & tuae mādō fidei.

Hāc mihi in manū dat: mors cōtinuo ipsā occupat.

Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.

P. Sed cur tu ab illa? M. obstetricē accerso. P. propera:

Atque audin' ? uerbum unum caue de nuptijs,

Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS · II · SCENA · I

CHARINVS · BYRRHIA · PAMPHILVS

VID ais, Byrrhia?

Q. Datur ne illa Pamphilo hodie nuptum?

B. sic est. C. qui scis, Byrrhia?

*B. Apud forum modo de Dauo audiui. C. uae misero
michi.*

*Vt animus in spe, atque in timore usque antehac at
tentus fuit,*

*Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura conse-
ctus stupet.*

*B. Quaeso edepol, Charine, quoniam id fieri, quod
uis, non potest.*

*Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philume
nam, uolo.*

B. Ah, quanto satius est, te id operam dare,

*Qui istum amorem ex animo amoueas tuo, quam
id loqui,*

Quo magis libido frustra incendatur tua.

B

C. PA-

C. FACILE · OMNES · CVM · VALEMVS · RECTA
CONSILIA · AEGROTIS · DAMVS

Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, ut lubet. C.
sed Pamphilum

Video. omnia experiri certum est prius, quam per-
eo. B. quid hic agit?

C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic
narrabo meum:

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptijs pro-
dat dies.

Interea fiet aliquid, spero. B. id Aliquid nihil est.
C. Byrrhia,

Quid tibi uidetur? adeon' ad eum? B. quid ni? si ni-
hil impetres, (rit.

Vt te arbitretur sibi paratum moechū, si illū duxe

C. Abi hinc in malā rem cum suspicione istac, scelus.

P. Charinum uideo. salue. C. o salue, Pamphile:
Ad te aduenio, spem, salutem, auxilium, consi-
lium expetens.

P. Neque pol consili locū habeo, neque auxiliij copiā.
Sed istuc quidnam est? C. hodie uxorem ducis? P.
aiunt. C. Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me uides. P. quid ita?
C. hei mihi,

Vereor dicere: huic dic quaeso, Byrrhia. B. ego di-
cam. P. quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. ne iste haut mecum
sentit. ehodum, dic mihi,

Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Chari-
ne? C. ah, Pamphile,

Nihil

Nihil. P. quam uellem. C. nunc te, per amicitiam, & per amorem, obsecro,

Principio ut ne ducas: P. dabo equidem operam. C. sed, si id non potes,

Aut tibi nuptiae hae sunt cordi, P. cordi? C. saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo, ne uideam. P. audi nunc iam.

Ego, Charine, ne utquam officium esse liberi puto, Cum is nil promereat, postulare id gratiae apponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

C. Reddidisti animum. P. nunc, si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:

Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume

Video. huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haut quidquam mihi,

Nisi ea, quae nihil opus sunt scire. fugin' hinc? s. ego uero ac lubens.

ACTVS . II . SCENA . II

DAVVS . CHARINVS . PAMPHILVS

I BONI, boni quid porto? sed, ubi inueniam Pamphilum,

D Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio.

B

2

C. Lae-

C. Laetus est, nescio quid. P. nihil est. nondum haec rescivit mala.

D. Quem ego nunc credo; si iam audierit sibi paratas nuptias,

C. Audin' tu illum? D. toto me opido exanimatum quaerere.

Sed, ubi quaeram? aut quo nunc primum intendam? C. cessas alloqui?

D. Abeo. P. Daue, ades, resiste. D. quis homo est, qui me? o Pamphile,

Te ipsum quaero. euge, o Charine: ambo opportunè: nos uolo.

P. Daue, perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, scio.

C. Mea quidem hercle in dubio uita est. D. Et tu quid, scio.

P. Nuptiae mihi D. Et id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intelligo.

Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. rem tenes.

P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil periculi est: me uide.

P. Obsecro te; quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem,

Liberò: uxorem tibi iam non dat. Chremes. P. qui scis? D. scio.

Tuus pater modo meprehendit: ait, tibi uxorem dare

Hodie, item alia multa, quae nunc non est narrandi locus.

Conti-

Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi haec.

Vbi te non inuenio, ibi adscendo in quendam excelsum locum.

Circumspicio: nusquam. forte ibi huius uideo Byrrhiam:

Rogo: negat uidisse: mihi molestū. quid agā, cogito.

Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio. hem,

Paullulum obsoni, ipsus tristis, de improviso nuptiae.

Non cohaerent. P. quorsumnam istuc? D. ego me continuo ad Chremem.

Cum illo aduenio, solitudo ante ostiū. iā id gaudeo.

P. Recte dicis, perge. D. manco: interea introire neminem

Video, exire neminem, matronam nullā, in edibus

Nil ornati, nil tumulti. accessi. introspexi. P. scio;

Magnum signum. D. num uidentur conuenire haec nuptijs?

P. Non, opinor, Daue. D. opinor, narras? non recte accipis.

Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis,

Holera, & pisciculos minutos ferre obolo in cenam seni.

C. Liberatus sum, Daue, hodie tua opera. D. at nullus quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput.

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.

Ibo: etsi hercle saepe iam me spes haec frustrata est. uale.

ACTVS . II . SCENA . III

PAMPHILVS . DAUVS

VID igitur sibi uolt pater? cur simulat?

Q. D. ego dicam tibi.

Si id suscenseat nunc, ia non det tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniurius uideatur: neque id iniuria: Prius, quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.

Sed, si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:

Tum illae turbae fient. P. quid uis, patiar? D. pater est, Pamphile.

Difficile est. tum haec sola est mulier. dictum ac factum inuenerit

Aliquam causam, quamobrem eijciat opido. P. eijciat? D. cito.

P. Cedo igitur, quid faciam, Daue? D. dic, te ducturum. P. hem. D. quid est?

P. Ego dicam? D. cur non? P. numquam faciam. D. ne nega.

P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, uide.

P. Ut

P. *Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.*

*Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem :
Ducas uolo hodie uxorem. tu, Ducam, inquires:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periculo : nam hoc haud dubium est,
quin Chremes*

*Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa min ueris
Haec, quae facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic uelle : ut, cum uelit tibi iure irasci, non
queat.*

*Nam, quod tu speres, propulsabo facile. uxorem
his moribus*

*Dabit nemo. inopem inueniet potius, quam te cor
rumpi sinat :*

*Sed, si te aequo animo ferre accipiet, negligentem
feceris .*

*Alia otiosus quaeret : interea aliquid acciderit
boni .*

P. *Itan' credis? D. haut dubium id quidem est. P. uide, quo inducas. D. quin taces?*

P. *Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est :*

*Nam pollicitus sum suscepturum. D. o facinus
audax. P. hanc fidem*

*Sibi, me obsecrauit, qui se sciret, non desertuiri,
ut darem.*

D. *Curabitur. sed pater adest. caue, te esse tristem
sentiatur .*

A C T V S . I I . S C E N A . I V

S I M O . D A V V S . P A M P H I L V S

R E V I S O , *quid agant, aut quid captent
consilij.*

D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturum
neges:*

Venit meditatus alicunde ex solo loco.

Orationem sperat inuenisse se,

Qua differat te: proin' tu fac, apud te ut sies.

P. *Modo ut possim. D. crede mihi hoc inquam, Pam-
phile,*

*Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse uerbum, si te dices ducere.*

A C T V S . I I . S C E N A . V

B Y R R H I A . S I M O . D A V V S . P A M P H I L V S

R E V S *me, relictis rebus, iussit Pāphilum*

H *Hodie obseruare, ut, quid ageret de nu-
ptijs,*

Scirem. id propterea nunc hunc uenientem sequor.

Ipsum adeo praesto uideo cum Dauo. hoc agam.

s. *Vtrumque adesse uideo. D. hem, serua. s. Pāphile.*

D. *Quasi de improviso respice ad eum. P. hem, pater.*

D. *Probe. s. hodie uxorem ducas, ut dixi, uolo.*

B. *Nunc nostrae parti timeo, quid hic respondeat.*

P. *Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me mo-
ra. B. hem.*

D. *Obmutuit. B. quid dixit? s. facis, ut te decet,*

Cum

Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.

D. Sū uerus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.

S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opus sit, sies.

P. Eo. B. nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?

Verum illud uerbum est, uolgo quod dici solet,

OMNES · SIBI · MELIUS · MALLE · ESSE · QVAM

ALTERI

Ego illam uidi uirginem: forma bona

Memini uidere: quo aequior sum Pamphilo,

Si se illam in somnis, quā illum, amplecti maluit.

Renunciabo: ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS · II · SCENA · VI

DAVVS · SIMO

I C nunc me credit aliquam sibi fallaciā

H Portare, & ea me hic restitisse gratia.

S. Quid Dauus narrat? D. aequē quidquam

nunc quidem.

S. Nihil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui exspe-

ctabam quidem.

D. Praeter spē euenit: sentio: hoc male habet uirum.

S. Potin' es mihi uerum dicere? D. nihil facilius.

S. Num illi molestae quippiam hae sunt nuptiae,

Huiusce propter consuetudinem hospitae?

D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui.

Haec sollicitudo: nostin' ? deinde desinet:

Etenim ipsius secum eam rem reputauit uia.

S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq. aetas tulit,

Amavit: tum id clam: cavit, ne umquā infamiae

Ea

Eares sibi esset, ut uirum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.

s. Subtristis uisust esse aliquantulum mihi.

D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod suscēset tibi.

s. Quidnam est? D. puerile est. s. quid est? D. nihil.

s. quin dic, quid est.

D. Ait, nimiū parce facere sumptum. s. me ne? D. te.

Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem.

Num filio uidetur uxorem dare?

Quem, inquit, uocabo ad cenam meorum aequaliū

Potissimum nunc? Et, quod dicendum hic fiet,

Tu quoque perparce nimium. non laudo. s. tace:

D. Commoui. s. ego, istaec recte ut fiant, uidero.

Quidnam hoc rei est? quidnam hic uolt ueterator sibi? (put.

Nā, si hic mali est quidquā, hem illic est huic rei ca

A C T V S . I I I . S C E N A . I

M Y S I S . S I M O . D A V V S . L E S B I A . G L Y C E R I V M

T A pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:

I F I D E I E M . H A V T . F E R M E . M V L I E R I

I N V E N I A S . V I R V M

s. Ab. Andria est ancilla haec. quid narras? D. ita est.

M. Sed hic Pamphilus, s. quid dicit? M. firmavit fidem. s. hem.

D. Utinam aut hic surdus, aut haec muta facta sit.

M. Nam, quod peperisset, iussit tolli. s. o Iuppiter,

Quid ego audio? actum est, siquidem haec uera praedicat.

L. Bonum

- L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimū.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
- D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? s.
quid hoc?
- Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah,
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse vit?
- s. Haec primum assertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetē absterreant.
- G. Inno Lucina, ser opem, serua me, obsecro.
- s. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt tēporibus tibi, Daue, haec. D. mihi n'?
- s. Num immemores discipuli? D. ego, quid narres,
nescio.
- s. Hicine si me imparatum in ueris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

ACTVS . III . SCENA . II

LESBIA . SIMO . DAVVS

DHVC Archilis, quae assolent, quaeq.

A oportet

Signa ad salutem esse, omnia huic esse
uideo.

Nunc primum fac istaec ut lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, & quātum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.

Per, ecastor, scitus puer natus est Pamphilo.

Deos quaeso, ut sit superstes: quando quidem
ipse

- ipse est ingenio bono,
 Cumq; huic ueritus est optumae adolescenti face-
 re iniuriam.
- s. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse or-
 tum? D. quidnam id est?
- s. Non imperabat coram, quid opus factō esset puer-
 perae:
 Sed, postquam egressa est, illis, quae sunt intus,
 clamat de uia.
- O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tan-
 dem idoneus
 Tibi uideor esse, quem tam aperte fallere inci-
 pias dolis?
 Saltem accurate, ut metui uidear certe, si re-
 sciuerim.
- D. Certe hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego.
 s. edixin' tibi?
 Interminatus sum, ne faceres? num ueritus? quid
 rettulit?
 Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?
- D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. s. quid
 taces?
- D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint haec
 sic fore.
- s. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc
 assimilari? s. irrideor.
- D. Renunciatum est: nam, qui istaec tibi incidit su-
 spicio?
- s. Qui? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id
 consilio meo.

s. Certe

s. Certe enim scio. D. non satis me pernocti etiam,
qualis sim, Simo.

s. Ego ne te? D. sed, si quid narrare occoepi, conti-
nuo dari

Tibi uerba censes. s. falso D. itaque hercle nihil
iam mutire audeo.

s. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. D. in-
tellexit?

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante
ostium.

Id ego iam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut
sis sciens;

Ne hoc posterius dicas, Dasi factum consilio,
aut dolis.

Prorsus a me opinionem hanc tuam ego esse amo-
tam uolo.

s. Unde id scis? D. audiui, & credo. multa concur-
runt simul,

Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primū haec
se e Pamphilo

Grauidam dixit esse. inuentum est falsum. nunc,
postquam uidet

Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico

Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut af-
ferret simul.

Hoc nisi fit, puerum ut tu uideas, nihil mouen-
tur nuptiae.

s. Quid ais? cum intellexeras,

Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pam-
philo?

D. Quis

- D.** Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
 Scimus, quam misere hanc amarit: nunc sibi uxorem expetit.
 Postremo id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias
 Perge facere. ita, ut facis: & id spero adiuturos deos.
- S.** Immo abi intro. ibi me opperire, &, quod parato opus est, para.
 Non impulit me, haec nunc omnino ut crederem.
 Atque haut scio, an, quae dixit, sint uera omnia.
 Sed paruipendo. illud mihi multo maximum est,
 Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. nunc Chremem
 Conueniam: orabo gnato uxorem: si impetro,
 Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
 Nam, gnatus quod pollicitus est, haut dubium est mihi,
 Si nolit, quin eum merito possim cogere.
 Atque adeo in ipso tempore eum ipsum obuiam.

ACTVS . III . SCENA . III

SIMO . CHRAMES

V B E O Chremetē. **C.** ob, te ipsum quae-
I rebā. **S.** & ego te. **C.** optato aduenis.
 Aliquot me adiere, ex te auditum qui
 aiebant, hodie filium
 Meam nubere tuo gnato: id niso, tu ne, an illi in-
 saniant.

S. AN-

s. *Ausculata paucis : Et , quid ego te uelim , Et tu ,
quod quaeris , scies .*

c. *Ausculato : loquere , quid uelis .*

s. *Per ego te deos oro , Et nostram amicitia , Chreme ,*

Quae incepta a paruīs cum aetate accreuit simul ;

Per q. unicam gnata[m] tuam , Et gnatum meum ,

Cuius tibi potestas summa seruandi datur ;

Vt me adiuues in hac re , atque ita , uti nuptiae

Fuerant futurae , fiant . c. ah , ne me obsecra :

Quasi hoc te , orando , a me impetrare oporteat .

Alium esse censes nunc me , atque olim , cum dabā ?

Si in rem est utrique , ut fiant , accersi iube .

Sed , si ex ea re plus mali est , quam commodi ,

Vtrique ; id oro te , in commune ut consulas ,

Quasi illa tua sit , Pamphiliq. ego sim pater .

s. *Immo ita uolo , itaq. postulo ut fiat , Chreme :*

Neque postule[m] abs te , nisi ipsa res moneat . c.

quid est ?

s. *Irae sunt inter Glycerium , Et gnatum , c. audio .*

s. *Ita magnae , ut sperem posse auelli . c. fabulae .*

s. *Profecto sic est . c. sic hercle , ut dicam tibi :*

AMANTIVM irae amoris integratio est .

s. *Hem , id te oro , ut ante eamus , dum tempus datur ,*

Dumq. eius lubido occlusa est contumelijs ,

Prius quam harum scelera , Et lacrumae confi-

etae dolis

Reducant animum aegrotum ad misericordiam .

Vxorem demus . spero , consuetudine , Et

Coniugio liberali deuinctum , Chreme ,

Dehinc facile ex illis sese emersurum malis .

c. Tibi

- C.** *Tibi ita uidetur . at ego non posse arbitror . . .*
Neque illū hāc perpetuo habere, neque me perpeti.
- S.** *Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris ?*
- C.** *At, istuc periculum in filia fieri, graue est.*
- S.** *Nempe incommoditas denique huc omnis redit ;*
Si eueniat , quod di prohibeant , discessio .
At , si corrigitur ; quot commoditates , uide :
Principio amico filium restitueris :
Tibi generum firmum, & filiae inuenies uirum .
- C.** *Quid istuc ? si istuc animum induxti esse utile ,*
Nolo tibi ullum commodum in me claudier .
- S.** *Merito te semper maxumi feci , Chreme .*
- C.** *Sed , quid ais ?* **S.** *quid ?* **C.** *qui scis eos nunc discor*
dare inter se ?
- S.** *Ipsus mihi Dauos, qui intimust eorū cōsilijs, dixit :*
Et is mihi suadet , nuptias , quantum queam ,
ut maturem .
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem haec
uelle ?
Tute adeo iam eius audies uerba . heus euocate
huc Dauom .
Sed eccum uideo ipsum foras exire .

ACTVS . III . SCENA . IV

DAVVS . SIMO . CHRAMES

- D.** *te ibam . s. quidnam est ?*
- A.** *Cur non accersitur ? iam aduersperascit .*
s. audin' tu illum ?
- Ego dudum non nihil ueritus sum , Daue , abs te ,*

ne

ne faceres idem,

Quod uolgens seruorū solet, dolis ut me deluderet,

Propterea quod amat filius. D. ego ne istuc facerem? s. credidi:

Idq. adeo metuens uos celauit, quod nunc dicam. D. quid? s. scies.

Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnosti, qui siem.

s. Non fuerant nuptiae futurae. D. quid? non? s. sed ea gratia

Simulauit, uos ut pertentarem. D. quid ais? s. sic res est. D. uide.

Numquam quiui ego istuc intellegere. uah, consilium callidum.

s. Hoc audi. ut hinc te introire iussi, opportune hic fit mihi obuiam.

D. Hem, numnam perijimus? s. narro, quae tu dudum narraisti mihi.

D. Quidnam audio? s. gnatam ut det, oro: uixq. id exoro. D. occidi.

s. Hem, quid dixisti? D. optume, inquam, factum. s. nunc per hunc nulla est mora.

C. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuntio.

s. Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias,

D. Ego uero solus. s. corrigere mihi gnatum, porro enitere.

D. Faciam hercle sedulo. s. potes nunc, dum animus irritatus est.

C D. Quie-

D. *Quiescas. s. age igitur: ubi nunc est ipse? D. mi-
rum, ni domi est.*

S. *Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, di-
cam itidem illi. D. nullus sum.*

*Quid caussae est, quin hinc in pistrinum recta profi-
ciscar uia?*

Nihil est precii loci relictū. iā perturbavi omnia.

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:

Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque inuito

Pamphilo.

Hem, astutias. quod si quiescē, nihil euenisset mali.

Sed eccum ipsum uideo: occidi:

*Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me prae-
cipitem darem.*

ACTVS . III . SCENA . V

P AMPHILVS . D AVVS

B I *illic scelus est, qui me perdidit? D.*

V *perij. P. atque hoc confiteor,*

*Iure obrigisse: quandoquidem tam iners, .2
tam nulli consili*

Sum. seruo n' fortunas meas me commisisse futili?

*Ergo pretium ob stultitiam sero: sed inultum id
numquam a me auferet.*

D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito
hoc malum.*

P. *Sed, quid ego nunc dicam patri? negabon' uelle
me, modo* (deam?)

Qui sū pollicitus ducere? qua fiducia id facere au-

Nec,

Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem. atque id ago sedulo.

Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. obe.

D. Visus sum. P. e hodium, bone uir, quid ais? uiden' me consilijs tuis

Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe, Pamphile.

P. Nempe ut modo. D. immo melius, spero. P. oh, tibi ego, ut credam, surcifer?

Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus sim,

Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.

Sed paullulum sine ad me ut redeam: iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, uti uolo?

Namque hoc tempus, praecauere mihi me, haud te ulcisci, sinit.

ACTVS . IV . SCENA . I

CHARINVS . PAMPHILVS . DAVVS

OCINE credibile est, aut memorabile,

H Tanta uaecordia innata cuiquam ut fiet.

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis

Alterius sua ut comparent commoda? ah,
 Id ne est uerum? immo id genus est hominum pes-
 sumum,

In denegando modo queis pudor est paullulum:

Post, ubi iam tempus est promissa perfici,

Tum coacti necessario se aperiant, & timent-

Et tamen res cogit eos denegare. ibi

Tum impudentissima eorum oratio est:

Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,

Proximus sum egomet mihi. attamen, ubi fi-
 des est,

Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,

Non uerentur; illic, ubi nihil opus est, ibi ue-
 rentur.

Sed, quid agam? adeam ne ad eam, & cum eo ixiu-
 riam hanc expostulem?

Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil
 promoucris.

Multum. molestus certe ei fuero, atque animo mo-
 rem gessero.

P. Charine, & me, & te imprudens, nisi quid di resti-
 ciunt, perdidit.

C. Ita ne imprudens? tandem inuenta est causa: solui
 sti fidem.

P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istis di-
 tibus postulas?

P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, com-
 placita est tibi.

Heu me miserum, qui tantum animam ex animo spe-
 cavi meo.

P. Falsus

P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc uisum solidum
est gaudium,

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produ-
ceres?

Habeas. P. habeam? ah, nescis, quantis in malis
uerser miser,

Quantasq. hic suis consilijs mihi confecit sollici-
tudines

Meus carnisex. C. quid istuc tam mirum est? de te
exemplum capit.

P. Haud istuc dicas, si cognoris uel me, uel amorem
meum.

C. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc pro-
pterea tibi

Suscenset, nec te quiuit hodie cogere, illam ut du-
ceres,

P. Immo etiam, quo tu minus scis aerumnas meas,
Hae nuptiae non apparabantur mihi,

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare:

C. Scio: coactus tua uoluntate es. P. mane,

Nondum scis. C. scio, equidem illam ducturum es-
se te.

P. Cur me enicas? hoc audi. numquam destitit

Instare, ut dicerem esse ducturum patri:

Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Da-
uos omnia.

C. Quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis

Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.

C. Factum est hoc, Daue? P. factum est. C. hem, quid

C 3 ais,

ais, scelus?

At tibi dii dignum factis exitium duint.

Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias

Inimici uellent, quod, ni hoc, consilium darent?

D. *Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.*

D. *Hac non successit, alia aggrediemur uia:*

*Nisi id putas; quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.*

P. *Immo etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.*

D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque, & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid praeter spem cuenit, mihi ignoscere.*

*Parum successit, quod ago: at facio sedulo.
Vel melius tute reperi, me missum face.*

P. *Cupio. restitue in quem me accepisti locum.*

D. *Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem, st, mane:
crepuit a Glycerio ostium.*

P. *Nil ad te. D. quaero. P. hem, nunc cine demum?
D. at iam hoc tibi inuentum dabo.*

ACTVS . IV . SCENA . II

MYSIS . PAMPHILVS . CHARINVS . DAVVS

AM, *ubi ubi erit, inuentum tibi curabo,
& mecum adductum*

I

*Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi,
noli*

noli te macerare.

P. *Mysis.* M. *quid est? hem, Pamphile, optume mihi
te offers.* P. *quid est?*

M. *Orare iussit, si se ames, hera, iam ut ad sese ue-
nias:*

Videre ait te cupere. P. *uah, perij: hoc malum in-
tegrascit.*

*Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sol-
licitari?*

*Nam iccirco accersor, nuptias quod mi apparari
sensit.*

C. *Quibus quidem quam facile poterat quiesci, si hic
quiesset.*

D. *Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.* M.
atque edepol

*Ea res est, propterea q. nunc misera in maerore
est.* P. *Mysis,*

*Per omnes tibi adiuro deos, numquam eam me de-
ferturum,*

*Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes
homines.*

*Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores:
ualeant,*

*Qui inter nos dissidium uolunt: hanc, nisi mors,
mihi adimet nemo.*

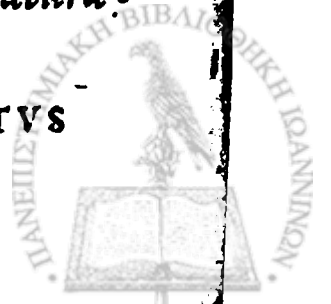
C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magis uerum, atque
hoc, responsum est.*

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

*Quo minus hae fierent nuptiae; uolo. sed, si id non
poterit;*

- Id faciam, in procliui, quod est, per me stetisse ut credat.
- Quis uideor? C. miser aequae, atque ego. D. consilium quaero. C. fortis es.
- Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
- P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
- C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi ut sit satis, uereor,
- Ad agendum: ne uacuum esse me nunc ad narrandum credas.
- Proinde hinc uos amolimini: nam mi impedimento estis.
- P. Ego hanc uisam. D. quid tu? quo hinc te agis. C. uerum uis dicam? D. immo etiam Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
- D. Eho, impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
- Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue, attamen. D. quid ergo?
- C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me ut uenias, si quid poteris.
- D. Quid ueniam? nihil habeo. C. attamen, si quid, D. age, ueniam. C. si quid, Domi ero. D. Tu, Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.
- M. Quapropter? D. ita factum opus est. M. matura. D. iam inquam hic adero.

M Y S I S

N I H I L ne esse proprium cuiquam? Dii,
nostram fidem .

Summum bonum esse herae putabam hūc
Pamphilum,

Amicum, amatorem, uirum, in quouis loco

Paratum: uerum ex eo nunc misera quem capit

Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic
boni .

Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro
est?

Quo portas puerum?

ACTVS . IV . SCENA . IV

D A V V S . M Y S I S

Y S I S, nunc opus est tua

M Mibi ad hanc rem exprompta malitia,
atque astutia.

M . Quidnam incepturus? **D** . accipe a me hunc
ocius,

Atque ante nostram ianuam appone . **M** . ob-
secro,

Humi ne? **D** . ex ara hinc sume uerbenas tibi,

Atque eas substerne . **M** . quamobrem id tute non
facis?

D . Quia, si sorte opus sit ad herum iusiurandum mihi

Non apposuisse, ut liquido possim . **M** . intelligo.

Nona nunc religio in te istaec incessit, cedo.

D . Moue

- D.** *Moue ocius te, ut, quid agam, porro intellegas.*
Pro Iuppiter. M. quid? D. sponsae pater inter-
uenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
- M.** *Nescio, quid narres. D. ego quoque hinc ab de-*
xtera
Venire me assimulabo. tu, ut subseruias
Orationi, utcumque opus sit uerbis, uide.
- M.** *Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,*
Quod mea opera opus sit uobis, aut tu plus uides,
Manebo, ne quod uostrum remorer commodum.

A C T V S . I V . S C E N A . V

CHREMES . MYSIS . DAVVS

- R** *EVERTOR, postquam, quae opus fuere*
ad nuptias
Gnatae, parauit, ut iubeam accersi. sed,
quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc?
M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam
est. nae miserae mihi,
Reliquit me homo, atque abiit. D. di, uostram
fidem,
Quid turbae est apud forum? quid illic hominum
litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
- M.** *Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quae haec*
est fabula?

Eho,

Eho, Mysis, puer hic unde est? quis ue huc attulit?

M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,

Qui hic neminem alium uideã? C. miror, unde sit.

M. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.

M. Deliras. non tute ipse? D. uerbum si mihi Vnum, praeterquam quod te rogo, faxis, caue.

M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. a nobis. D. ha ha hae.

Mirum uero, impudenter mulier si facit.

C. Ab Andria est ancilla haec, quantum intellego.

D. Adeon' uidemur uobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? C. ueni in tempore.

D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.

Mane: caue, quoquam ex istoc excessis loco.

M. Dũ te eradicent. ita me miseram territas.

D. Tibi ego dico, an non? M. quid uis? D. at etiam rogas?

Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.

M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo.

M. Vestri. D. cuius nostri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?

M. Eho, an non est? C. recte ego semper fugi has nuptias.

D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?

D. Quem ne ego heri uidi ad uos assferri uesperis?

M. O hominem audacem. D. uerum. uidi Cantharam

Suf-

*Suffarcinatum. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.*

- D. *Ne illa illū haud nouit, cuius caussa haec incipit.
Chremes, si positum puerum ante edes uiderit,
Suam gnatā non dabit: tanto hercle magis dabit.*
- C. *Non hercle faciet. D. nunc adeo, ut tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in
uiam*

Prouoluam, teq. ibidem peruoluam in luto.

- M. *Tu pol homo non es sobrius. D. FALLACIA
ALIA. ALIAM. TRVDIT. iam susurrari audio
Ciuem Atticā esse hāc. C. hem. D. coactus legibus
Eā uxore ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?*
- C. *Iocularium in malum insciens paene incidi.*
- D. *Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Ausculata. C. audiui iā omnia. D. an ne tu omnia?*
- C. *Audiui inquam a principio. D. audistin', obsecro?
hem*

*Scelera: hāc iam oportet in cruciatū hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.*

- M. *Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.*
- C. *Noui rem omnem. sed est Simo intus? D. intus est.*
- M. *Ne me attingas, sceleste. si pol Glycerio non o-
mnia haec.*
- D. *Eho inepta, nescis, quid sit actū. M. quid sciam?*
- D. *Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret haec, quae uolumus. M. hem praediceres.*
- D. *Paullum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?*

N hac habitasse platea dictum est Chry-

I sidem,

Quae se inhoneste optavit parare hic di-
uitias

Potius, quam in patria honeste paupera uiuere .

Eius morte, ea ad me lege redierunt bona .

Sed, quos percuncter, uideo . saluete . M . obsecro,

Quem uideo? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?

Is est . C . o Mysis, salue . M . saluos sis, Crito .

C . Itan', Chrysis? hem . M . nos quidem pol miseras

perdidit .

C . Quid uos? quo pacto hic? satin' recte . M . nos ne? sic .

Vt quimus, aiunt; quando, ut uolumus, non licet .

C . Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?

M . Vtinam . C . an nondum etiam? haut auspicato huc

me appuli :

Nam pol, si id scissem, numquam huc tetulissem

pedem :

Sæper enim dicta haec eius, atque habita est soror :

Quae illius fuerunt, possidet . nunc me hospitem

- Lites sequi, quam hic mihi sit facile, atque utile, . . .

Aliorum exempla commonent . simul arbitror,

- Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: . nam

- fere

Grandiuscula iam profecta est illinc . clamitent,

- Me sycophantam hereditates persequi,

Mendicum . tum, ipsam despoliare non licet .

M . O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines

C . Duc

C. Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.

M. maxime.

D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc uideat senex.

A C T U S . V . S C E N A . I

C H R E M E S . S I M O

A T I S iam, satis, Simo, spectata erga

S. te amicitia est mea.

Satis periculi coepi adire: orandi iam finem face.

: Dum studeo obsequi tibi, paene illusi uitam filiae.

s. Immo enim nunc cum maxime abs te oro, atque postulo, Chreme,

Vt beneficium, uerbis ininitum dudum, nunc re comprobas:

C. Vide, quam iniquus sis prae studio. dum efficias id, quod cupis,

: Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas:

: Nam, si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.

s. Quibus? C. ah, rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,

: In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria, Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias,

Eius labore, atque eius dolore gnato ut medicarer tuo.

Impetrasti: incepti, dum res tetulit: nunc non fert:

fert : feras .

Illam hinc ciuem esse aiunt : puer est natus : nos
missos face .

s. Per ego te deos oro , ut ne illis animum inducas
credere ,

Quibus id maxime utile est , illum esse quamde-
terrimum .

Nuptiarum gratia haec sunt facta , atque ince-
pta omnia .

Vbi ea causa , quamobrem haec faciunt , erit adē-
mpta his , desinent .

c. Erras . cum Dauo egomet uidi iurgantem ancil-
lam . s. scio c. at

Vero uultu ; cum , ibi me adesse , neuter tum prae-
senserat .

s. Credo ; & , id facturas , Dauus dudum praedixit
mibi .

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie , ac uolui
dicere .

ACTVS . V . SCENA . II

DAVVS . CHREMES . SIMO . DROMO

NIMO iam nunc otioso esse impero .

A CH. hem Dauom tibi .

s. Vnde egreditur ? D. meo praesidio , at-
que hospitio . s. quid illud mali est ?

D. Ego commodiorem hominem , aduentum , tempus
non uidi . s. scelus ,

Quemnam hic laudat ? D. omnis res est iam in ua-
do .

do. s. cesso alloqui?

D. Herus est: quid agam? s. o salue, bone uir. D.
hem, Simo, o noster Chreme,

: Omnia apparatus iam sunt intus. CH. curasti
probe.

D. Vbi uoles, accerse. s. bene: sane. id enim uero hic
nunc abest.

. Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negotij est?
D. mihin' ? s. ita.

D. Mibi ne? s. tibi ego. D. modo introij. s. quasi ego,
quam dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato una. s. an ne est intus Pamphi-
lus? crucior, miser.

. Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, car-
nifex?

D. Sunt. s. cur igitur hic est? CH. quid illum cen-
ses? cum illa litigat.

D. Immo uero indignum, Chreme, iam facinus fa-
xo ex me audias.

Nescio quis senex modo uenit: illum, confidens,
catus:

Cum faciem uideas, uidetur esse quanti uis preti:
Tristis seueritas inest in uoltu, atque in uerbis
fides.

s. Quidnam apportas? D. nil equidem, nisi quod il-
lum audiri dicere.

s. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hanc
ciuem Atticam.

s. Hem, Dromo, Dromo. D. quid est? s. Dromo D.
andi. s. uerbum si addideris, Dromo.

D. Audi,

D. *Audi, obsecro. DR. quid uis? s. sublimem hunc
intro rape, quantum potes.*

DR. *Quem? s. Dauom. D. quamobrem? s. quia lu-
bet. rape, inquam. D. quid feci? s. rape.*

D. *Si quidquam mentitum inuenies, occidito. s. ni-
hil audio.*

*Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc ue-
rum est. s. tu tamen*

*Cura asseruandum uinctum, atque audin'? qua-
drupedem constringito.*

Age nunc: iam ego pol hodie, si uiuo, tibi

Ostendam, herum, quid sit pericli, fallere, &

Illi patrem. CH. ah, ne saeui tantopere. s. Chreme,

Pietatem gnati. non ne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS . V . SCENA . III

PAMPHILVS . SIMO . CHREMES

VIS me uolt? perij. pater est. s. quid ais,

Q omnium? C. ah,

Rē potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

s. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.

Ain' tandē? ciuis Glycerium est? P. ita praedicāt?

s. Ita praedicant? ingentem confidentiam.

Num cogitat, quid dicat? num facti piget?

Num eius color pudoris signum usquam indicat?

Adcon' impotenti esse animo, ut, praeter ciuium

Morem, atque legem, & sui uoluntatem patris,

D Tamen

Tamen hanc habere studeat cum summo probro?

P. Me miserum. s. modo ne id demum sensisti, Pāpōile?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxisti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Eodem die istuc uerbum uere in te accidit.

Sed, quid ego? cur me excrucio? cur me macero?

Cur meam senectam huius sollicito amentia? an

Pro huius ego ut peccatis supplicium sufferam?

Immo habeat, ualeat, uiuat cum illa. P. mi pater.

S. Quid, mi pater? quasi tu huius indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inuenti inuito patre:

Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: uiceris.

P. Pater, licet ne pauca? s. quid dices mihi?

C. Attamen, Simo, audi. s. ego audiam? quid ego
audiam,

Chreme? C. attamen dicat, sine. s. age dicat, sino.

P. Ego, me amare hanc, fateor. si id peccare est, fateor
id quoque. (12:

Tibi pater me dedo: quiduis oneris impone: impe

Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut pote-
ro, feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum
hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram addu-
cam s. adducas? P. sine, pater.

C. Aequum postulat: da ueniam. P. sine te hoc exo-
rem. s. sino.

Quiduis capio, dum ne ab hoc me falli comperiat,
Chreme.

C. Pro peccato magno paullū supplicij satis est patri.

ACTVS

CRITO . CHREMES . SIMO . PAMPHILVS

ITTE orare . una harum quaeris causa

M me, ut faciam, monet.

Vel tu, uel quod uerum est, uel quod ipsi
cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem uideo? & certe is est.

CR. saluos sis, Chreme.

CH. Quid tu Athenas, insolens? R. euenit. sed hinc
ne est Simo?

CH. Hic est. s. me ne quaeris? eho tu Glycerium hinc
ciuem esse ais?

CR. Tu negas? s. ita ne huc paratus aduenis? CR.
quare? s. rogas?

Tu ne impune haec facias? tu ne hic homines ado-
lescentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudē illicis?

Sollicitando, & pollicitando eorum animos la-
trans? CR. sanun'es?

s. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?

P. Perij: metuo, ut substet hospes. CH. si Simo hunc
noris satis,

Non ita arbitrere. bonus hic est uir. s. hic uir sit
bonus?

Ita ne attemperate uenit hodie in ipsis nuptijs,

Vt ueniret antehac numquam? est uero huic creden-
dum, Chreme.

P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod
moneam probe.

s. Sycophanta. CR. hem. CH. sic Crito est hic: mit

te. CR. uideat, qui fiet.

Si mihi pergit, quae uolt dicere, ea, quae non uolt, audiet.

Ego istaec moneo, aut curo? non tuum malum aequo animo feres?

Nam, ego quae dixi, uera, an falsa audieris, iam sciri potest.

Atticus quidam olim, naui fracta, apud Andrum eiectus est;

Et istaec una parua uirgo. tum ille egens forte applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. s. fabulam inceptat. CH. sine.

CR. Ita ne uero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?

Phania. CH. hem, perij. CR. uerum hercule opinor fuisse Phaniam.

Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. o Iuppiter.

CR. Eadem haec Chremc multi alij in Andro tum audiuerunt. CH. utinam id fiet,

Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito, suam ne aiebat esse? CR. non. CH. cuiam igitur?

CR. fratris filiam.

CH. Certe mea est. CR. quid ais? s. quid tu? quid ais? P. arrige aures, Pamphile.

s. Qui

s. *Qui credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit . s. noram, & scio.*

CH. *Is hinc bellum fugiens, meq. in Asiam persequens, proficiscitur.*

Tum illam hic relinquere est ueritus. postilla nunc primum audio,

Quid illo sit factum. P. uix sum apud me: ita animus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tã repëtino bono .

s. *Ne istam multimodis tuam inueniri gaudeo . P. credo, pater.*

CH. *At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es*

Cum tua relligione odio. nodum in scirpo quaeris.

CR. *quid istud est?*

CH. *Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruae. CH. quod, Crito?*

Numquid meministi? CR. id quaero. P. ego ne huius memoriam patiar meae

Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus, Chreme: quod quaeris, Pasibulast. CR. ipsa est. CH. ea est.

P. *Ex ipsa millies audiui . s. omnes nos gaudere hoc, Chreme,*

Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid restat, pater?

s. *Iamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. o lepidum patrem.*

De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes .

D 3 CH. *caus-*

- CH. *caussa optuma est,*
 Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe. s. scilicet.*
 CH. *dos, Pamphile, est*
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam.
 CH. *eho mecum, Crito:*
 Nam illam me haud nosse credo. s. *cur non illam*
huc transferri iubes?
 P. *Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti. s.*
non potest.
 P. *Qui? s. quia habet aliud magis ex sese, & maius.*
 P. *quidnam? s. uinctus est.*
 P. *Pater, non recte uinctus est. s. haud ita iussi. P. iu*
be solui, obsecro.
 s. *Age fiat. P. at matura. s. eo intro. P. o faustum,*
& felicem diem.

A C T V S . V . S C E N A . V

C H A R I N V S . P A M P H I L V S

- ROVISO, *quid agat Pamphilus: atque*
 P *eccum. P. aliquis forsan me putet*
Non hoc putare uerum: at mihi nunc sic
esse hoc uerum lubet.
Ego uitam deorum propterea sempiternam esse ar
bitror,
Quod uoluptates eorum propriae sunt. nam mihi
immortalitas
Parta est, si nulla huic aegritudo gaudio inter-
cesserit.
Sed, quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui
haec

haec narrem, dari?

- C. Quid illuc gaudi est? P. Daum uideo. nemo est,
quem malle, omnium:
Nam hunc scio mea solide solum gauisurū gaudia.

ACTVS . V . SCENA . VI

DAVVS . PAMPHILVS . CHARINVS

PAMPHILVS ubinam hic est? P. Daue.

P. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. o
Pamphile.

P. Nescis, quid mihi obtigerit? D. certe: sed, quid mi
hi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego ut
quod sum nactus mali,
Prius rescisceres tu, quam ego, tibi quod eue-
nit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes repperit. D. o fa-
ctum bene.

C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P.
Chremes. D. narras probe.

P. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. C.
num ille somniat

Ea, quae uigilans uoluit? P. tum de puero, Daue?
D. ab desine:

Solus est, quem diligunt dij: C. saluus sum, si haec
uera sunt.

Colloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore
ipso mi aduenis.

C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me

D 4 in tuis

in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quae uoles, scio omnia.

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me: intus apud Glycerium est nunc. tu, Daue, abi domum,

Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:

Intus transigetur, si quid est, quod restet.

PLAUDITE

E V N V C H V S
T E R E N T I I

A C T A . L V D I S . M E G A L E N S I B .

P O S T V M I O . A L B I N O . E T . L . C O R N E L I O . M E R T L A . A E D . C V R .

E G E R E

L . A M B I V I V S . T V R P I O

L . A T I L I V S . P R A E N E S T I N V S

T I B I I S . D V A B V S . D E X T R I S .

G R A E C A . M E N A N D R V

A C T A . I I

M O D O S . F E C I T

F L A C C V S . C L A V D I

M . V A L E R I O . C . F A N N I O . C O S .

C. SVLPICII. APOLLINARIS

PERIOCHA

SOROREM falso dictitatum Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles aduexit Thraso,
Ipsiq. donat. erat haec ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, transdi iubet
Thaidis amator Phaedria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introijt: uitiat uirginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phaedriam exorat Thraso.

Ἀδελφόν.

MERETRIX adolescentem, cuius mutuo amo-
re tenebatur, exclusit: eiq. reuocato exclusionis
causas reddidit. eius frater minor natus uirgi-
nem, quam miles meretrici dono miserat, ama-
re coepit; deductusq. in domum meretricis pro
eunuchō, uitiat. re itaque cognita, cum illam
se meretrix doleret, ab eodem adolescente placat-
ur: interuentuq. fratris eius ciuem cognitam
Atheniensem ducit uxorem. miles quoque in par-
tem meretricij amoris receptus illuditur.

EUNUCHI. PERSONAE

EARVMQ. INTERPRETATIO

LACHES, senex, ἀπὸ τῆς λήξεως, ab hereditate, lite, πα-
trimonio.

PHAEDRIA, adolescens, ἀπὸ τοῦ φαιδρουῦ, ab hilaritate.

CHAEREA, adolescens, ὁ χαίρων, laetus.

PARMENO, seruus, μένων παρὰ τῷ δεσπότῃ, ab assiduitate.

DORVS, eunuchus, ἀπὸ τοῦ δῶρυ, a munere, dono.

DORIAS, ancilla.

THAIS, meretrix, διὰ τὸ θαιτὸν ἡγούω θαυμαστὸν ἔχειν τὸ
εἶδος, de formae specie, quae omnium ora in se conuer-
tèret.

PYTHIAS, ancilla, ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι, a sciscitando.

THRASO, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.

SANGA, lix, a quodam Phrygiae fluuio.

GNATHO, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, a buccis.

CHREMES, adolescens. uide Andr.

SOPHRONA, nutrix, ἀπὸ τῆς σώφρονος, casta & proba.

ANTIPHON, adolescens, ἀπὸ τοῦ ἀντικ' φάους, lumen con-
tra adferens.

Sequentium personarum tantum hic mentio fit.

STRATO, militis seruus, ἀπὸ τῆ στρατοῦ, exercitu.

SIMALIO, seruus, ἀπὸ τοῦ σιμῆ.

DONAX, seruus, ἀπὸ τοῦ δόνακος, fistula, seu calamo pesca-
torio.

SYRISCVS, seruus, deminutiuum a Syro.

SANNIO, seruus, ἀπὸ τοῦ σαννίου, ab hasta.

PAMPHILA, adolescentula, omnibus amica.

PROLOGVS

*S*i quisquam est, qui placere se studeat
bonis,

Quam plurimis, & minime multos lae-
dere;

In his poeta hic nomen profitetur suum.

*Tum, si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse, sic existimet,*

*Responsum, non dictum esse, quia laesit prior,
Qui bene uertendo, & easdem scribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:*

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,

Atque in Thesauro scripsit, causam dicere

Prius, unde petitur aurum, quare sit suum,

Quam illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,

Aut unde in patrium monumentum peruenerit.

Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;

Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:

Is ne erret, monco, & desinat laceffere:

Habeo alia multa, quae nunc condonabitur;

Quae proferentur post, si perget laedere

Ita, ut facere instituit. nunc, quam acturi sumus

Menandri Eunuchum, postquam aediles emerunt,

Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.

Magistratus cum ibi esset, occoepta est agi.

Exclamat, si rem, non poetam: fabulam

Dedisse, & nihil dedisse uerborum tamen:

Colacem esse Naeui, & Plauti ueterem fabulã,

Parasiti personam inde ablatam, & militis.

Si id est peccatum, peccatum imprudentia est

Poetae,

Poetae, non quo furtum facere studuerit.
 Id ita esse, uos iam iudicare poteritis.
 Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
 Et miles gloriosus: eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Graeca: sed, eas fabulas factas prius
 Latinas scisse sese, id uero pernegat.
 Quod si personis iisdem uti alijs non licet:
 Qui magis licet currentes seruos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi, falli per seruum senem,
 Amare, odisse, suspicari? denique
 N V L L V M est iam dictum, quod non dictum
 sit prius.
 Quare aequum est uos cognoscere, atque ignoscere,
 Quae ueteres factitarunt, si faciunt noui.
 Date operam, & cum silentio animum attendite,
 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus uelit.

PHAEDRIA . PARMENO

VID igitur faciam? non eam? ne nunc
quidem,

Q Cum accersor ultro? an potius ita me
comparem,

Non perpeti meretricum contumelias?

Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.

PA. Si quidem hercle possis, nil prius, neque for-
tius:

Verum, si incipies, neque perficies nauiter:

Atque, ubi pati non poteris, cum nemo expetet,

Infecta pace, ultro ad eam uenies, indicans

Te amare, & ferre non posse: actum est, illicet,

Peristi: eludet, ubi te uictum senserit.

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam
cogita,

Here. quae res in se neque consilium, neque mo-
dum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore haec omnia insunt uitia: iniuriae,

Suspiciones, inimicitiae, indutiae,

Bellum, pax rursus. incerta haec si tu postules

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:

Ego ne illam? quae illum? quae me? quae non?

sine modo:

Mori me malim: sentiet qui uir siem:

Haec uerba mehercule una falsa lacrumula,

Quam

Quam oculos terendo misere, uix ui expresserit,
 Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
 Ultro supplicium. PH. indignum facinus. nunc
 ego &

Illam sceleratam esse, & me miserum sentio:
 Et taedet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
 Viuus, uidentisq. pereo: nec, quid agam, scio.

PA. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam
 queas

Minimo. si nequeas paullulo, at quanti queas:
 Et ne te afflictes. PH. ita ne suades? PA. si sapias:
 Neque, praeterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
 Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
 Nam, quod nos capere oportet, haec intercipit:

ACTVS . I . SCENA . II

THAIS . PHAEDRIA . PARMENO

ISERAM me, vereor ne illud grauius

M Phaedria

Tulerit; ne ue aliorsum, atque ego feci,
 acceperit,

Quod heri intromissus non est. PH. totus, Par-
 meno,

Tremo, horreoque, postquam adspexi hanc. PA.
 bono animo es:

Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.

T. Quis hic loquitur? ehem, tun hic eras, mi Phae-
 dria?

Quid

*Quid hic stabas? cur non recta introibas? P A.
ceterum*

De exclusione uerbum nullum. T. quid taces?

*PH. Sane quia uero hae mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istaec face.*

*PH. Quid missa? o Thais, Thais, utinam esset mihi
Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.*

T. Ne crucia te obsecro, anime mi, mi Phaedria.

*Non pol, quo quemquam plus amen, aut diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.*

*PA. Credo, ut fit, misera prae amore exclusit hunc
foras.*

*T. Sicine agis, Parmeno? age: sed, huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. ego ne?
optume.*

*Verum heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quae uera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut uanum, aut fictum est, continuo
palam est.*

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo.

Proin tu, taceri si uis, uera dicito.

T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam

Puellam dono quidam mercator dedit,

*Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuem ne? T. ar-
bitror:*

Certum non scimus: matris nomen & patris

Dicebas

Dicebat ipsa : patriam , & signa cetera
 Neque scibat , neque per aetatem etiã potuerat .
 Mercator hoc addebat , e praedonibus ,
 Vnde emerat , se audisse abreptam e Sunio .
 Mater ubi accepit , coepit studiose omnia
 Docere , educere , ita uti si esset filia .
 Sororem plerique esse credebant meam .
 Ego cum illo , quo cum uno rem habebam tum , ho-
 spite
 Abij huc : qui mihi reliquit haec , quae habeo , o-
 mnia .

PA . Vtrumque hoc falsum est : effluet . T . qui istuc ?

PA . quia

Neque tu uno eras contenta , neque solus dedit :
 Nam hic quoque bonam , magnamq . partem ad
 te attulit .

T . Ita est . sed sine me peruenire , quo uolo .
 Interea miles , qui me amare occoeperat ,
 In Cariam est profectus . te interea loci
 Cognoui . tute scis , postilla quam intimum
 Habeam te , & mea consilia ut tibi credam omnia .

PH . Ne hoc quidem tacebit Parmeno . PA . oh , du-
 bium ne id est ?

T . Hoc agite amabo . mater mea illic mortua est
 Nuper . eius frater aliquantum ad rē est auuidior .
 Is ubi hanc forma uidet honesta uirginem ,
 Et fidibus scire , pretium sperans , illico
 Producit , uendit . sorte fortuna affuit
 Hic meus amicus : emit eam dono mihi ,
 Imprudens harum rerum , ignarusq . omnium :

E Is

Is uenit : postquam sensit me tecum quoque
 Rem habere , fingit causas , ne det , sedulo :
 Ait , si fidem habeat , se iri praepositum tibi
 Apud me , ac non id metuat , ne , ubi eā acceperim ,
 Sese relinquam , uelle se illam mihi dare .
 Verum id uereri . sed , ego quantum suspicor ,
 Ad uirginem animum adiecit . PH . ctiam ne am-
 plius ?

τ . Nil : nam quaesui . nunc ego eam , mi Phaedria ,
 Multae sunt causae , quamobrem cupio abducere :
 Primum , quod soror est dicta : praeterea , ut suis
 Restituam , ac reddam . sola sum : habeo hic ne-
 minem ,

Neque amicum , neque cognatum . quamobrem ,
 Phaedria ,

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo .

Id amabo adiuta me , quo id fiat facilius .

Sine illum priores partes hosce aliquot dies

Apud me habere . nihil respondes ? PH . pessima ,

Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam ?

PA . Hei noster , laudo . tandem perdoluit : uir es .

PH . Aut ego nesciebam , quorsum tu ires ? paruola

Hinc est abrepta : eduxit mater pro sua :

Soror est dicta : cupio abducere , ut reddam suis .

Nempe omnia haec nunc uerba huc redeunt de-
 nique :

Excludor ego , ille recipitur : qua gratia ?

Nisi illū plus amas , quam me : & istā nunc times ,

Quae aduecta est , ne illum talem praeripiat tibi .

τ . Egon id timeo ? PH . quid te ergo sollicitat ? cedo .

Num

Num solus ille dona dat? numcubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?

Non ne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,

Quaesivi? cunuchum porro dixti uelle te,

Quia solae utuntur his reginae: repperi:

Heri minas uiginti pro ambobus dedi:

Tamen contēptus abs te, haec habui in memoria:

Ob haec facta abs te spernor. τ. quid istuc, Phae-
dria?

Quamquam illam cupio abducere; atque hac re ar-
bitror

Id fieri posse maxume: uerumtamen,

Potius quam te inimicum habeam, faciam, ut
iusseris.

PH. Utinam istuc uerbum ex animo, ac uere diceres,
Potius quam te inimicum habeam. si istuc crederē
Sincere dici, quiduis possem perpeti. —

PA. Labascit, uictus uno uerbo. quam cito?

TH. Ego non ex animo misera dico? quam ioco

Rem uoluisti a me tandem, quin perfeceris?

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum

Saltem ut concedas solum. PH. siquidem biduum:

Verum ne fiant isti uiginti dies.

τ. Profecto non plus biduum, aut. PH. aut? nihil
moror.

τ. Non fiet. hoc modo sine te exorem. PH. scilicet

Faciendum est, quod uis. τ. merito amo te. PH

bene facis:

Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:

Ita facere certum est : mos gerundus Thaidi .

Tu Parmeno huc fac illi adducatur . P A . maxime .

PH . In hoc biduum Thais uale . τ . mi Phaedria

Et tu . numquid uis aliud ? PH . ego ne quid uelim ?

Cum milite isto praesens , absens ut sis :

Dies , noctesq . ames me : me desideres :

Me somnies : me expectes : de me cogites :

Me speres : me te oblectes : mecum tota sis :

*Meus fac sis postremo animus , quando ego sum
tuus .*

*τ . Me miseram , forsitan hic mihi paruum habeat
fidem ,*

Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet .

Ego pol , quae mihi sum conscia , hoc certo scio ,

Neque me finxisse falsi quidquam , neque meo

Cordi esse quemquam cariorem hoc Phaedria :

Et quidquid huius feci , causa uirginis

Feci : nam me eius spero fratrem propemodum

Iam repperisse , adolescentem adeo nobilem : &

Is hodie uenturum ad me constituit domum .

*Concedam hinc intro , atque expectabo , dum ue-
nit .*

ACTVS · II · SCENA · I

PHAEDRIA · PARMENO

τ A fac , ut iussi , deducantur isti . P A .

I faciam . PH . at diligenter .

*P A . Fiet . PH . at mature . P A . fiet . PH . satin'
hoc mandatum est tibi ?*

P A . Ah

PA. *Abrogitare? quasi difficile fiet . utinam
Tam aliquid facile inuenire possis, Phaedria,
Hoc quam peribit . PH. ego quoque una pereo .
quod mi est carius .*

*Ne istuc tam iniquo patiare animo . PA. mini-
me : quin*

Effectum dabo . sed numquid aliud imperas?

PH. *Munus nostrum ornato uerbis, quod poteris : &
Istum aemulum, quod poteris, ab ea pellito .*

PA. *Memini, tametsi nullus moneas . PH. ego rus ibo,
atque ibi manebo .*

PA. *Censeo . PH. sed, heus tu . PA. quid uis? PH. cen-
sen', posse me offirmare, &*

*Perpeti, ne redeam interea? PA. te ne? non her-
cle arbitror :*

*Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adigēt
horsum insomnia .*

PH. *Opus faciam, ut defatiger usque, ingratijs ut
dormiam .*

PA. *Vigilabis lassus : hoc plus facies . PH. ah, nil di-
cis, Parmeno .*

*Eijciunda hercle haec mollities animi : nimis me
indulgeo .*

*Tardem ego non illa caream, si sit opus, uel to-
tum triduum? PA. hui,*

*Vniuersum triduum? uide, quid agas . PH. stat
sententia .*

P. *Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines im-
mutarier*

Ex amore, ut non cognoscas, eundem esse? hoc

nemo fuit

Minus ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.

Sed, quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasiticus Gnatbo

Militis: ducit secū una uirginem huic dono: papae, Facie honesta. mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo

Cum meo decrepito hoc Eunucho. haec superat ipsam Thaidem.

ACTVS . II . SCENA . II

GNATHO . PARMENO

D I immortales, homini homo quid praestat? stulto intellegens

Quid interest? hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi:

Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.

Video sentum, squalidum, aegrum, pannis, annisq. obsitum.

Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi.

Nem quo redactus sum. omnes noti me, atque amici deserunt.

Hic ego illum contempsi praec me. quid homo, inquam, ignauissime?

Ita

Ita ne parasti te, ut spes nulla reliqua in te fiet tibi?

Simul consilium cum re amisti? uiden' me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, uestitus, quae habitudo est corporis?

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil desit tamen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati

Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.

Olim isti fuit generi quondam quaestus apud saeculum prius.

Hoc nouum est aucupium: ego adeo hanc primus inueni uiam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum uolunt,

Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me ut rideant,

Sed eis ultro arridco, & eorum ingenia admiror simul:

Quidquid dicunt, laudo: id rursus si negant; laudo id quoque:

Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi,

Omnia assentari. is quaestus nunc est multo uberimus.

PA. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

GN. Dum haec loquimur, interea loci ad macellum
ubi aduentamus,

Concurrunt laeti mi obuiam cupedinarij omnes,
Cetarij, lanij, coqui, fartores, piscatores.

Quibus & re salua, & perdita profueram, &
prosum saepe:

Salutant: ad cenam uocant: aduentum gratu-
lantur.

Ille ubi miser, famelicus, uidet me esse in tantum
honorem,

Et tam facile uictum quaerere; ibi homo coepit
me obsecrare,

Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:

Si potis est, tamquam philosophorum habent disci-
plinae ex ipsis.

Vocabula, parasiti item ut Gnathonici uocentur.

PA. Viden, os sum, & cibus quid faciat alienus?

GN. sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cenam
ut ueniat.

Sed Parmenonem ante osium Thaidis tristem
uideo,

Riuialis seruum. salua est res: nimirum hic homi-
nes frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere. PA. hisce hoc
munere arbitrantur

Suam Thaidem esse. GN. plurima salute Par-
menonem

Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?

PA. statur. GN. uideo:

Num-

Numquidnam hic, quod nolis, uides? PĒ. te. GN. I
credo. at numquid aliud?

PA. Qui durus? GN. quia tristis es. PA. nihil equi-
dem. GN. ne sis. sed, quid uidetur

Hoc tibi mancipium? PA. non malum hercle.
GN. uro hominem. PA. ut falsus animi est.

GN. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
PA. hoc nunc dices.

Eiectos hinc nos. OMNIVM rerum heus uicissitu
do est.

GN. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum
reddam.

Ne sursum, deorsum cursites; ne ue usque ad lucem
uigiles.

Ecquid beo te? PA. men? papae. GN. sic soleo a-
micos. PA. laudo.

GN. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.

PA. Nusquam. GN. tum tu igitur paululum da mihi
operae: sac, admittar

Ad illam. PA. age modo, nunc tibi patent fores
hae, quia istam ducis.

GN. Num quem euocari hinc uis foras? PA. sine, bi-
duum hoc praetereat.

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortu-
natus,

Ne tu istas saxo calcibus saepe insultabis frustra.

GN. Etiam nunc hic stas, Parmeno? eho, numnam tu
hic relictus custos,

Ne quis sorte internuncius clam a milite ad istam
cursitet?

PA. Facete

PA. Facete dictum. mira uero, militi quae placeant.
 Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.
 Miror, qui ex Piraeo abierit: nam ibi custos pu-
 blice est nunc.
 Non temere est: & properans uenit; nescio quid
 circumspicit.

ACTVS . II . SCENA . III

CHAEAEA . PARMENO

C C I D I .

O Neque uirga est, neque uiam, neque ego, qui il-
 lam e conspectu amisi meo.

Ubi quaeram? ubi inuestigem? quem percunctor?
 quam insistam uiam?

Incertus sum. una haec spes est; ubi ubi est, diu cela-
 ri non potest.

O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo
 mulieres:

Taedet quotidianarum harum formarum. **PA.** ec-
 ce autem alterum,

De amore nescio quid loquitur. o infortunatum
 senem.

Hic uero est, qui si amare occoeperit, ludū iocumq.
 Dices fuisse illum alterum, praeut huius rabies
 quae dabit.

CH. Ut di illum, deaeq. senium perdant, qui me ho-
 die remoratus est;

Meq. adeo, qui restiterim; tum autem, qui illum
 flocci fecerim.

Sed

Sed eccum Parmenonem. *salve. PA. quid tu es tristis? quid ue alacris?*

Vnde is? *C. ego hercle nescio, neque unde eam, neque quorsum eam:*

Ita prorsus oblitus sum mei.

PA. Qui quaeso? C. amo. PA. ehem. C. nunc te, Parmeno, ostendes, qui uir sies.

Scis te mihi saepe pollicitum esse: Chaerea, aliquid inueni

Modo, quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congereram clamculum.

PA. Age, inepte. C. hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,

Sine adeo digna res est, ubi tu neruos intēdas tuos. Naud similis uirgo est uirginum nostrarum: quas matres student

Demissis humeris esse, uincto pectore, ut gracilae sient.

Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum.

Tametsi bona est natura, reddūt curatura iunceas: Itaque ergo amantur. PA. quid tua istaec? C. noua figura oris. PA. papae.

CH. Color uerus, corpus solidum, & succi plenum. PA. anni? C. sedecim.

PA. Flos ipse. C. hanc tu mihi uel ui, uel clam, uel precario

Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PA. Quid,

PA. *Quid, uirgo cui a est? C. nescio hercle. P. unde est? C. tantundem. P. ubi habitat?*

CH. *Ne id quidem. P. ubi uidisti? C. in uia. P. qua ratione amisisti?*

CH. *Id equidem adueniens mecū stomachabar modo : Neque quemquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonae*

Felicitates omnes aduersae sient.

PA. *Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas?*

Patris cognatum atque aequalem Archidemidē. Nostin? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.

PA. *Incommode hercle. CH. immo enim uero infeliciter.*

Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmen o.

Illum, liquet mihi deierare, his mensibus

Sex septem prorsus non uidisse proxumis,

Nisi nunc, cum minime uellē, minimeq. opus fuit.

Eho, non ne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxime.

CH. *Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,*

Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens :

Heus heus, tibi dico, Chaerea, inquit. restiti.

Scin', quid ego te uolebam? dic. cras est mihi

Iudicium. quid tum? ut diligenter nuncies

Patri, aduocatus mane mihi esse ut meminerit.

Dum haec dicit, abiit hora. rogo, num quid uelit.

Recte, inquit. abeo. cum huc respicis ad uirginem,

Illam sese interea commodum huc aduorterat

In nostram hanc plateam . P A . mirum , ni hanc
dicit , modo

Huic quae data est dono . C . huc cum aduenio , nul
la erat .

P A . Comites secuti scilicet sunt uirginem ?

CH . Verum , parasitus cū ancilla . P A . ipsa est scilicet .

Desine : iam conclamatum est . CH . alias res agis .

P A . Istuc ago equidem . CH . nostin , quae sit ? dic mi
hi : aut

Vidistin ? P A . uidi , noui : scio , quo abducta sit .

CH . O Parmeno mi , nostin ? P A . noui . C . & scis ,
ubi fiet ?

P A . Huc deducta est ad Thaidem : ei dono data est .

CH . Quis is est tam potens cum tanto munere hoc ?

P A . miles Thraso ,

Phaedriae riuialis . C . duras fratris partes prae
dicatis .

P A . Immo enim , si scias , quod donum huic dono con
tra comparet ,

Tum magis id dicas . C . quodnam quaeso hercle ?

P A . eunuchum . C . illum ne obsecro

Inhonestum hominem , quem mercatus est heri , se
nem , mulierem ?

P A . Istunc ipsum . C . homo quatietur certe cum do
no foras .

Sed istam Thaidem non sciui nobis uicinam . P A .
haud diu est .

CH . Perij . numquam ne etiam me illam uidisse , eho
dum dic mihi ,

Est ne , ut fertur , forma ? P A . sane . C . at nihil ad
nostram

nostram hanc. P A. alia res est.

CH. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P A. faciam sedulo, ac

Dabo operam, adiut. alio. numquid me aliud vis?

C. quo nunc is? P A. domum.

Ut mancipia haec, ita ut iussit frater, deducam ad Thaidem.

CH. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.

P A. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi

Videbit, colloquetur, aderit una in unis sedibus,

Cibum nonnumquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.

P A. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. qua re, Parmeno?

Responde. P A. capias tu illius uestem. C. uestem? quid tum postea?

P A. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intellego.

P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo:

Cibum una capias, adsis, tangas, Indas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sis.

Præterea forma, & aetas ipsa est, facile ut pro eunuchis probes.

CH. Dixisti pulchre: numquam uidi melius consilium dari.

Age

*Age eamus intro : nunc iam orna me, abduc, duc,
quantum potes.*

*P. Quid agis ? iocabar equidem. C. garris. P. perij,
quid ego egi miser ?*

*Quo trudis ? perculeris iam tu me ? tibi equidem
dico, mane.*

*CH. Eamus. P. pergin ? C. certum est. P. uide, ne ni-
mium calidum hoc sit modo.*

*C. Non est profecto . sine. P. at enim istaec in me cu-
detur faba. ah,*

*Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in do-
mum meretriciam*

*Deducar, et illis crucibus, quae nos, nostramq. ad-
olescentiam,*

*Habent despiciatam, & quae nos semper omnibus
cruciant modis,*

*Nunc reseram gratiam, atque eas itidem fallam,
ut ab illis fallimur ?*

*An potius haec patri aequom est fieri, ut a me lu-
datur dolis ?*

*Quod qui rescierint, culpent ? illud merito factum
omnes putent .*

*P. Quid istuc ? si certum est facere, faciam . uerum ne
post conseras*

*Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne ? C. iu-
beo, cogo, atque impero.*

*Numquam defugiam auctoritatem : sequere . P.
dij uortant bene.*

AGNAS uero agere gratias Thais mihi?

M ingentes . T. qm̄ tu, laeta est? G. non
tam ipso quidem.

Dona, quam abs te datum esse: ut uero seruo
Triumphat . T. hic prouiso, ut ubi tempus sit,
Deducam . sed eorum militem . T. est istuc datum
Profecto mihi, ut sint gratæ, quas facio, omnia.

G. Adhuc hæc anima . T. ual rex semper ma-
ximas

Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non itam.

G. labore alieno magno partam gloriam.

Verbis sæpe in se transmutet, qui habet saltem:

Quod in te est . T. habes . G. rex te ergo in oculis
T. scilicet.

G. Castare . T. uero, credere omnem exercitum,

Consilium . G. mirum . T. tum, sicuti eum satietas

hominum, aut negoti se quando odium ceperat,

Requiescere ubi uolebat, quasi: nostis? G. scio.

Quasi ubi illam aspiceret miseriam ex animo, T.
tenes.

Tum me conuiciam solum abdicetis sibi . G. hui,

Regem elegantem narras . T. immo sic homo

Est per paucorum hominum . G. immo nullorum ar-
bitror.

Si tecum uiuere . T. inuidere omnes mihi,

condere clamulium: ego non streci pendere

illi inuidere misere . uerum unus tamen.

Impensu, elephantis quem Iulius praefecerat.

Is ubi molestus magis est, quaeso, inquam, Strato,
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?

G. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papae,
Iugularis hominem. quid ille? r. mutus illico.

G. Quid ni esset? p. dii nostram fidem, hominem
perditum,
Miserumque, & illum sacrilegum. r. quid illud,
Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nūquid tibi dixi? G. numquā: sed narra, obsecro.
Plus millies iam audiui. r. una in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habuit scortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquā, homo impudens?
LEPVS tute es, & pulpamentum quaeris. G. ha,
ha, ha.

r. Quid est? G. facete, lepide, laute, nihil supra.
Tuum ne, obsecro te, hoc dictum erat? uetus cre-
didi.

r. Audieras? G. saepe; & fertur in primis. r.
meum est.

G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.

p. At te dii perdant. G. quid ille, quaeso? r. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.

r. Sed, heus tu, purgon ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicatur? G. nihil minus,
Immo magis auge suspicionem. r. cur? G. rogas?
Scin? si quando illa mentionem Phaedriae
Facit, aut si laudat, te ut male urat, r. sentio.

F Id ut

Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.

Vbi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam

Continuo. si quando illa dicet, Phaedriam

Comissatum intromittamus: tu, Pamphilam

Cantatum prouocemus. si laudabit hæc

Illius formam: tu huius contra. denique

Par pro pari referto, quod eam mordeat.

τ. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;

Iamdudum amat te; iamdudum illi facile fit,

Quod doleat: metuet semper. quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.

τ. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem uenerat.

G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,

Idem hoc tute melius quanto inuenisses, Thraso?

ACTVS . III . SCENA . II

THAIS . THRASO . PARMENO

GNATHO . PYTHIAS

VDIRE uocem uisa sum modo militis.

A Atque eccum. salue, mi Thraso. THR.

o Thais mea,

Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas.

De fidicina istac? P. quam uenuste? quod dedit

Principium adueniens? TH. plurimū, merito tuo.

G. Eamus ergo ad cenam: quid stas? P. hem alterū.

Ex homine hunc natum dicas. TH. ubi uis, non

moror.

P. Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.

Ituran,

Ituran, Thais, quopiam es? TH. ehem, Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. P. quo? TH. equid hunc
uides?

P. Video, & me taedet. ubi uis, dona assunt tibi
A Phaedria. TH. quid stamus? cur nō imus hinc?

P. Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quae uolumus, conuenire, & colloqui.

THR. Perpulchra credo dona, aut nostris similia.

PA. Res indicabit. heus iubete istos foras

Exire, quos iussi. ocius procede tu huc.

Ex Aethiopia est usque haec. r. hic sūt tres minae.

G. Vix. P. ubi tu es, Dore? accede huc. hem eunuchum
tibi

Quam liberali facie, quam aetate integra?

TH. Ita me di ament, honestus est. P. quid tu ais,
Gnatho?

Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem,
Thraso?

Tacent: satis laudant. fac periculum in litteris,

Fac in palaestra, in musicis. quae liberum

Scire aequom est adolescentem, sollertem dabo.

THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, uel sobrius.

P. Atque, haec qui misit, non sibi soli postulat

Te uinere, & sua caussa excludi ceteros:

Neque pugnās narrat, neque cicatrices suas

Ostentat: neque tibi obstat: quod quidem facit:

Verum, ubi molestum non erit, ubi tu uoles,

Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

THR. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,

Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.

P. Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos
Homines. nā, qui huic animum assētari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.

THR. Iam ne imus? TH. hos prius introducam, &
quae uolo,

Simul imperabo: postea continuo exeo.

THR. Ego hinc habeo: tu istam opperire. P. haud
conuenit

Vna cum amica ire imperatorem in uia.

THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es,
G. Ha, ha, hae. T. quid rides? G. istuc, quod dixti
modo,

Et illud de Rhodio dictum in mentem uenit.

Sed Thais exit. T. abi: praecurre, ut sint domi

Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter, Pythias,
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,

Vt ores primum, ut maneat; si id non commodū est,
Vt redeat; si id non poterit, ad me adducito.

PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud uolui dicere?

Hem, curate istam diligenter uirginem.

Domi assitis, facite. T. eamus. TH. uos me sequi-
mini.

ACTVS . III . SCENA . III

CHREMES . PYTHIAS

CH. ROPECTO quanto magis magisq. cogito,
P Nimirum dabit haec Thais mihi ma-
gnum malum:

Ita

Ita me uideo ab ea astute labefactarier.

Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier,

(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidē).

Vbi ueni, caussam, ut ibi manerem, repperit:

Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam

Velle agere mecum. iam tum erat suspicio,

Dolo malo haec fieri omnia. ipsa accumbere

Mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere.

Vbi friget, huc euasit, quam pridem pater

Mihi, & mater mortui essent. dico, iam diu.

Rus Sunij ecquod habeam, & quam longe a mari.

Credo ei placere hoc: sperat se a me auellere.

Postremo, ecqua inde parua perisset soror.

Ecquis cum ea una. quid habuisset, cum perit.

Ecquis eam posset noscere: haec cur quaeritet?

Nisi illa sorte, quae olim periit paruola

Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.

Verum, ea si uiuit, annos nata est sedecim,

Non maior: Thais, ego quam sum, maiuscula est.

Misit porro orare, ut uenirem serio.

Aut dicat, quid uolt; aut molesta ne fiet.

*Non hercle ueniam tertio. heus, heus. PY. hic
quis est?*

CH. Ego sum Chremes. PY. o capitulū lepidissimum.

CH. Dico ego, mi insidias fieri? PY. Thais maxumo

Te orabat opere, ut cras redires. CH. rus eo.

PY. Fac amabo. CH. non possum, inquam. PY. ac
apud nos hic mane,

Dum redeat ipsa. CH. nihil minus. PY. cur, mi
Chremes?

CH. *Malam rem. abis hinc? PY. si istuc ita certum est tibi,*

Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. CH. eo.

PY. *Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.*

ACTVS . III . SCENA . IV

A N T I P H O

ERI *aliquot adolescentuli coijmus in Piraeo,*

H

In hunc diem ut de symbolis essemus. Chae ream ei rei

Praefecimus: dati anuli: locus, tempus constitutum est.

Praeterijt tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.

Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quod coniectem.

Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illum quaeram:

Idq. adeo uisam, si domi est. quisnam hinc a Thaide exit?

Is est, an non est? ipsus est. quid hoc ominis? qui est hic ornatus?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conijcere.

Nisi, quidquid est, procul hinc libet prius, quid sit, sciscitari.

ACTVS

CHAEREA . ANTIPHO

VM quis hic est? nemo est . num quis hinc

N me sequitur? nemo homo est .

Iam ne erumpere hoc licet mihi gau-
dium? pro Iuppiter,

Nunc est profecto interfici cum perpeti me pos-
sum,

Ne hoc gaudium contaminet uitam aliqua aegri-
tudine .

Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtun-
dat, enicet,

Quid gestiam, aut quid laetus sim, quo pergam, un-
de emergam, ubi siem

Vestitum hunc naetus, quid mihi quaeram, sanus
sim, an ne insaniam?

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam uideo
uelle, inibo .

Chaerea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic uesti-
tus quaerit?

Quid est, quod laetus sis? quid tibi uis? satine sa-
nus? quid me

Adspectas? quid taces? CH. o festus dies homi-
nis: amice,

Salue: nemo omnium est, quem ego magis nunc cu-
perem uidere.

A. Narra istuc quaeso quid fiet. C. immo ego te obse-
cro hercle, ut audias .

Nostin hanc, quam frater amat? A. noui, nem-

pe opinor Thaidem.

CH. Istam ipsam. A. sic commemoreram. CH. quaedam hodie est ei dono data

Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem praedicem, aut laudem, Antipho,

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum spectator siem?

In hac commotus sum. A. an tu? CH. primam dicas, scio, si uideris.

Quid multa uerba? amare coepi. forte fortuna domi.

Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno

Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.

Vt uestem cum eo mutem, & pro illo iubeam me illic ducier.

A. Pro eunuchon? C. sic est. A. quid tandem ex ea re ut caperes commodi?

CH. Rogas? uiderem, audirem, essem una, qua cum cupiebam, Antipho.

Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.

Illam illico ubi me accepit, laeta uero ad se abducit domum,

Commendat uirginem. A. cui? tibi ne? CH. mihi. A. satis tuto tamen.

CH. Edicit, ne uir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne absce-

ne abscedam, imperat,
 In interiore parte ut maneam solus cum sola.
 annuo,
 Terram intuens modeste. AN. miser. CH. ego,
 inquit, ad cenam hinc eo.
 Abducit secum ancillas: paucae, quae circum il-
 lam essent, manent
 Nouiciae puellae. continuo haec adornant, ut
 lauet.
 Adhortor, properent. dum apparatus, uirgo in
 conclauis sedet,
 Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat
 pictura haec, Iouem
 Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gre-
 mium imbrem aureum.
 Ego met quoque id spectare coepi: Et, quia consimi-
 lem luserat
 Iam olim ille ludum, impendio magis animus gau-
 debat mihi,
 Deum sese in hominem conuertisse, atque per alie-
 nas tegulas
 Venisse clamculum per impluuium fucum factum
 mulieri.
 At quem Deum? qui templa caeli summa sonitu
 concutit.
 Ego homuncio hoc non facerem? ego illud uero ita
 feci, ac lubens.
 Haec dum mecum reputo, accersitur lauatum in-
 terea uirgo.
 It, lauit, redit: deinde illam in lecto illae collo-
 carunt.

carunt .

Sto exspectans , siquid mihi imperent : uenit una,
heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum , & uentulum huic sic facito,
dum lauamus .

Ubi nos lauerimus, si uoles, lauato. accipio tristis.
A. Tum equidem istuc os tuum impudens uidere nimi-
um uellem ,

Qui esset status, flabellum tenere te asinum tantum.
C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes prouunt se :
Abiunt lauatum, perstrepunt , ita ut fit, domini
ubi absunt .

Interea somnus uirginem opprimit. ego limis ad-
specto

Sic per flabellum clamculum , & simul alia cir-
cumspecto,

Satin explorata sint. uideo esse: pessulū ostio obdo .

A. Quid tum? CH. quid tum, fatue? A. fateor. CH.
egon occasionem

Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam,
tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is, essem uere, qui as-
simulabar .

A. Sane hercle ut dicis . sed interim de symbolis quid
actum est ?

C. Paratum est . A. frugi es. ubi? domin? C. immo
apud libertum Discum .

A. Perlonge est : sed tanto ocius properemus : muta
uestem .

C. Ubi mutem? perij : nam domo exsulo nunc : me-

tuo fratrem,

Ne intus sit : porro autem, pater ne rure redierit iam.

A. Eamus ad me : ibi proximum est, ubi mutes. C. re
Ete dicis.

Eamus : & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium uolo capere una tecum. A. fiat.

ACTVS · IV · SCENA · I

D O R I A S

T A me di bene ament, quantum ego il

I lum uidi, non nihil timeo,

Misera, ne quam ille hodie insanus tur-
bam faciat, aut uim Thaidi.

Nam, postquam iste aduenit Chremes adolescens.
frater uirginis,

Rogat, illum admitti ut iubeat. ille continuo ira-
sci, neque

Negare audere : Thais porro instare, ut hominem
inuitet. id

Faciebat retinendi illius causa : quia, illa quae
cupiebat

De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non
erat.

Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem
illico.

Miles uero sibi putare adductum ante oculos ae-
mulum.

Voluit facere contra huic aegre : heus heus, inquit,
puer

puer huc Pamphilam

*Accerse, ut delectet hic nos. illa exclamat, mi-
nime gentium.*

In conuiuium illam? miles tendere inde ad iurgiū.

*Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi
ut auferam.*

*Hoc est signi, ubi primum poterit, sese illinc sub-
ducat, scio.*

ACTVS . IV . SCENA . II

PHAEDRIA

VM rus eo, coepi egomet mecum inter
uis,

*Ita ut fit, ubi quid in animo est molestiae,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus uerbis? dum haec
puto,*

*Praeterij imprudens uillam. longe iam abieram,
Cum sensi. redeo rursus, male uero me habens.*

Ubi ad ipsum ueni diuerticulum, constiti:

Occoepti mecum cogitare. hem biduum hic

Manendum est soli sine illa? quid tum postea?

Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,

Ebo ne uidendi quidem erit? si illud non licet,

Saltem hoc licebit. certe extrema linea

Amare, haud nihil est. uillam praetereo sciens.

*Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Py-
thias?*

ACTVS

PYTHIAS · DORIAS · PHAEDRIA ·

BI illum ego scelerosum misera, atque
 V impium inueniam? aut ubi

Quaeram? hocine tam audax facinus fa-
 cere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, uereor.

PY. Quin insuper etiam scelus, postquam ludificatus
 uirginem,

Vestem omnem misere discidit, tum ipsam capillo
 conscidit.

PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi,

Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem ue-
 nefico?

PH. Profecto nescio quid absente nobis turbatum est
 domi.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quae-
 ris, Pythias?

PY. Hem, Phaedria, egon quem quaeram? abi hinc,
 quo dignus es, cum donis tuis

Tam lepidis. PH. quid istuc est rei?

PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas
 turbas dedit?

Vitiauit uirginem, quam herae dederat dono mi-
 les. PH. quid ais?

PY. Perij. PH. temulenta es. PY. utinam sic sient,
 mihi qui male uolunt.

D. Au, obsecro, mea Pythias, quod istucnam mon-
 strum fuit?

PH. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? PY.
 ego illum nescio

Qui

Qui fuerit : hoc , quod fecit , res ipsa indicat .
 Virgo ipsa lacrumat ; neque , cum rogites , quid sit ,
 audet dicere .

Ille autem bonus uir nusquam apparet . etiam hoc
 misera suspicor ,

Aliquid domo abeuntem abstulisse . PH . nequeo mi
 rari satis ,

Quo abire ignauos ille possit longius , nisi domum
 Forte ad nos redijt . PY . uise , amabo , num sit . PH .
 iam faxo scies .

D . Perij , obsecro . tam infandum facinus , mea tu , ne
 audiui quidem .

PY . At pol ego amatores audieram mulierum esse eos
 maximos ,

Sed nihil potesse . uerum miserae non in mentem
 uenerat .

Nam illum aliquo concludissem , neque illi commi-
 ssem uirginem .

ACTVS . IV . SCENA . IV

PHAEDRIA . DORVS . PYTHIAS

DORIAS

XI foras , scelestes : at etiam restitas ?

E Fugitiue , prodi , male conciliate . DO . ob-
 secro . PH . ob ,

Illud uide , os ut sibi distorsit carnufex .

Quid huc reditio est ? quid uestis mutatio est ?

Quid narras ? paullum si cessassem , Pythia ,

Domi non offendissem : ita iam ornabat fugam .

PY . Ha-

PY. Habes ne hominem, amabo? PH. quid ni? PY. o factum bene.

DO. Istuc pol uero bene. PY. ubi est? PH. rogitas? non uides?

PY. Videam obsecro, quem? PH. hunc scilicet. PY. quis hic est homo?

PH. Qui ad uos deductus hodie est. PY. hunc oculis suis Nostrarum numquam quisquam uidit, Phaedria.

PH. Non uidit? PY. an tu hunc credidisti esse, obsecro,

Ad nos deductum? P. namque alium habui neminem. PY. au,

Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat Honesta facie, & liberali. P. ita uisus est

Dudum, quia uaria ueste exornatus fuit:

Nunc tibi uidetur foedus, quia illam non habet.

PY. Tace, obsecro: quasi uero paulum intersiet.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu uero uidere uelles, Phaedria.

Hic est uetus, uietus, ueternosus, senex,

Colore mustellino. PH. hem, quae haec est fabula?

Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.

Eho tu, emin ego te? DO. emisti. PY. iube mihi denuo

Respondeat. PH. roga. PY. uenistin hodie ad nos? negat.

At ille alter uenit annos natus sedecim:

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi expedi.

Primū unde habes istā, quā habes, uestem? taces?

Monstrum

*Monstrum hominis, non dicturus? DO. uenit
Chaerea.*

*PH. Frater ne? DO. ita est. PH. quando? DO. ho-
die. PH. quam dudum? DO. modo.*

*PH. Qui cum? DO. cum Parmenone. PH. noras ne
eum prius?*

DO. Non: nec, quis esset, umquam audieram dicier.

*PH. Vnde igitur, meum fratrem esse, sciebas? DO.
Parmeno*

*Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi uestem. PH.
occidi.*

DO. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.

*PH. Iam satis credis sobriam esse me, & nil menti-
tam tibi?*

*Iam satis certum est uirginem uitiatam esse? PH.
age nunc, bellua,*

*Credis huic, quod dicat? PH. quid isti credam? res
ipsa indicat.*

*PH. Concede istuc paullulum. audin? etiam paullu-
lum. sat est.*

*Dic dum hoc rursus, Chaerean tuam uestem de-
traxit tibi?*

*DO. Factum. P. & ea est indutus? D. factum. P. &
pro te huc deductus est? DO. ita.*

*P. Iuppiter magne, o scelestum, atque audacem ho-
minem. PH. uae mihi,*

*Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas mo-
dis?*

*PH. Mirum, ni tu credas, quod iste dicat. quid agam,
nescio.*

Heus

Heus tu, negato rursus . possum ne ego hodie ex te exculpere

Verum? uidisti in fratrem Chaeream? DO . non . PH . non potest sine

Malo fateri, uideo . sequere me hac . modo ait, modo negat .

Ora me . DO . obsecro te uero, Phaedria . PH . in intro? DO . hoi, hei .

PH . Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam, nescio .

Actum est si quidem . tu me hic etiam, nebulo, ludificabere?

PY . Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me uiuere .

DO . Sic est . PY . inueniam hodie, parem ubi pol referam gratiam .

Sed, nunc quid faciendum censes, Dorias? D . de istac rogas

Virgine? PY . ita : utrum taceam ne, an praedicem? D . pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de uitiu uirginis .

Hac re & omni turba euoluc te, & illi gratum feceris .

Id modo dic, abisse Dorum . PY . ita faciam . D . sed uideon Chremem?

Thais iam aderit . PY . quid ita? DO . quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat

Turba inter eos . PY . aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet .

ACTVS . IV . SCENA . V

CHREMES . PYTHIAS

At, data hercle uerba mihi sunt: uicit
A uinum quod bibi.

At dum accubabam, quam uidebar mihi
 esse pulchre sobrius?

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis
 suum officium facit.

PY. Chreme. CH. quis est? ehem, Pythia, uah quanto
 nunc formosior

Videre, quam dudum? PY. certe quidem tu pol
 multo alacrior.

CH. Verbum hercle uerum hoc est: SINE Cerere, &
 Libero, friget Venus.

Sed Thais multo ante uenit? PY. an ne abiit iam
 a milite?

CH. Iamdudum, aetatem. lites sunt inter eos factae
 maxumae.

PY. Nil dixit tum, ut sequerere sese? CH. nihil, nisi
 abiens mihi innuit.

PY. Eho, non ne id sat erat? CH. at nesciebam id dice
 re illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me ex-
 trusit foras.

Sed eccam ipsam uideo: miror, ubi huic ego ante-
 uorterim.

ACTVS

THAIS . CHREMES . PYTHIAS

REDO equidem illum iam affuturum

C esse, illam ut eripiat: sine

Veniat: atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico

Effodientur. usque eo ego illius ferre possum ineptias,

Et magnifica uerba, uerba dum sint. uerum enim si ad rem

Conferentur, uapulabit.

CH. Thais, ego iam dudum hic adsum. TH. omi Chreme te ipsum expectabam:

Scin tu turbam hanc propter te esse factam? & ad eo ad te attinere hanc

Omni rem? CH. ad me? qui? quasi istuc. T. quia, dum tibi sororem studeo

Reddere, & restituere, haec atque huiusmodi sum multa passa.

CH. Vbi ea est? T. domi apud me. C. ehem. H. quid est? Educta, ita uti teque, illa q. dignum est. C. quid ais? T. id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quid quam pretij.

CH. Et habetur, & referetur a me, Thais, tibi, ita uti merita es,

Gratia. T. at enim caue, ne prius, quam hanc a me accipias, amittas,

Chreme: nam haec ea est, quam miles a me ui nunc uenit ereptum.

*Abi tu, cistellam Pythias domo effer cum monu-
mentis.*

CH. *Viden tu illum, Thais? PY. ubi sita est? TH. in
risco. odiosa cessas?*

CH. *Militem secum ad te quantas copias adducere?
At at. TH. num formidolosus obsecro es, mi homo?*

CH. *apagesis,
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui ui-
uat, minus.*

TH. *Atque ita opus est. CH. au, metuo, qualem tu
me esse hominem existumes.*

TH. *Immo hoc cogitatio: qui cum res tibi est, peregri-
nus est,*

*Minus potens, quam tu, minus notus, amicorum
hic habens minus.*

CH. *Scio istuc: sed, tu quod cauere possis, stultum ad
mittere est.*

*Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci acce-
pta iniuria.*

*Abi tu, atque ostium obsera intus, dum ego hinc
transcurro ad forum:*

*Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac.
TH. mane.*

CH. *Melius est. TH. mane. CH. omitte, iam adero.*

TH. *nil opus est istis, Chreme:*

*Hoc dico modo, sororem illam tuam esse, & te pa-
uam uirginem*

*Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. PY. ad-
sunt. TH. cape.*

*Si uim faciet, in ius ducito hominem: intelle-
xtin?*

xtin? CH. probe.

TH. Fac, a: i no haec praesenti dicas. CH. faciam.

TH. attolle pallium.

Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensor-
rem paro.

ACTVS · IV · SCENA · VII

THRASO · GNATHO · SANGA

CHREMES · THAIS

ANCINE ego ut contumeliam tam in

H signem in me accipiam, Gnatho?

Mori me satius est. Simalio, Donax, Sy-
risce, sequimini.

Primum edes expugnabo. GN. recte. THR. uirgi-
nem eripiam. GN. probe.

THR. Male mulcabo ipsam. GN. pulchre. THR. in me
dium huc agmen cum uecti, Donax;

Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in do-
xterum.

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus
surum? s. eccum adest.

THR. Quid, ignaue? peniculon pugnare, qui istum huc
portes, cogitas?

s. Ego ne? imperatoris uirtutem noueram, & uim
militum:

Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem
uulnera.

THR. Ubi alij? s. qui, malum, alij? solus Sannio
seruat domi.

THR. Tu hosce instrue : hic ego erò post principia : in
de omnibus signum dabo .

G. Illuc est sapere : ut hosce instruxit , ipse sibi ca-
uit loco .

THR. Idem hoc iam Pyrrhus factitavit . CH. uiden
tu , Thais , quam hic rem agit ?

Nimirum consilium illud rectum est de occluden-
dis edibus .

TH. Sane , quod tibi nunc uir uideatur esse , hic nebu-
lo magnus est :

Ne metuas . THR. quid uidetur ? G. fundam tibi
nunc nimis uellem dari ,

Ut tu illos procul hinc ex occulto caederes : face-
rent fugam .

THR. Sed eccam Thaidem ipsam uideo . G. quam mox
irruimus ? THR. mane .

OMNIA prius experiri uerbis , quam armis , sa-
pientem decet .

Qui scis , an , quae iubeam , sine ui faciat ? G. dii ,
uostam fidem ,

Quanti est sapere . numquam accedo , quin abs te
abeam doctior .

THR. Thais , primum hoc mihi responde ; cum tibi
do istam uirginem ,

Dixisti hos mihi dies soli dare te ? TH. quid tum
postea ? TH. rogitas ?

Quae mihi ante oculos amatorem coram adduxi-
sti tuum .

Quid cum illo ut agas ? Et cum eo clam te subduxi-
sti mihi .

TH. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi
ui manus eripi.

CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium.
G. ah, quid ais? tace.

CH. Quid tu tibi uis? THR. ego non tangam meam?
CH. tuam autem, furcifer?

G. Caue sis: nescis, cui maledicas nunc uiro. CH. nō
tu hinc abis?

Scin tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie
hic turbae coeperis,
Faciam huius loci, diique, meiq. semper memi-
neris.

GN. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem fa-
cias inimicum tibi.

CH. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. GN.
ain uero, canis?

Sicine agis? THR. quis tu es homo? quid tibi uis?
quid cum illa rei tibi est?

CH. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR.
hem. CH. ciuem Atticam. THR. hui.

CH. Meam sororem. THR. os durum. CH. miles,
nunc adeo edico tibi,

Ne uim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad
Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam
haec. THR. tun me prohibeas,

Meam ne tangam? CH. prohibeo inquam. GN. au-
din tu? hic furti se alligat.

CH. Satin hoc est tibi? THR. hoc idem tu ais? TH.
quaere, qui respondeat.

G 4 THR. Quid

THR. *Quid nunc agimus? GN. quin redeamus: iam haec tibi aderit supplicans*

Ulro. TH. *credin? GH. immo certe: noui ingenium mulierum:*

NOLUNT, *ubi uelis; ubi nolis, cupiunt ulro.*
THR. *bene putas.*

GN. *Iam dimitto exercitum? THR. ubi uis. G. Sanga, ita uti sortes decet*

Milites, domique, sociq. fac uicissim ut memineris.

SAN. *Iamdudum est animus in patinis. GN. frugi es.*
THR. *uos me hac sequimini.*

ACTVS . V . SCENA . I

THAIS . PYTHIAS

ERGIN, *scelestâ, mecum perplexe loqui?*

P Scio, nescio: abiit: audini: ego non adsui.

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est? Virgo conscissa ueste lacrimans obticet.

Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces?

PY. *Quid tibi ego dicam, misera? illum eunuchum negant*

Fuisse. TH. quis fuit igitur? PY. iste Chaerea.

TH. *Qui Chaerea? PY. iste ephelus, frater Phaedriae.*

TH. *Quid ais, uenefica? PY. atqui certo comperi.*

TH. *Quid is, obsecro, ad nos, quamobrem adductus est? PY. nescio.*

Nisi

*Nisi amasse credo Pamphilam. TH. hem, misera,
occidi,*

Infelix, si quidem tu istaec uera praedicas.

*Num id lacrumat uirgo? PY. id, opinor. TH.
quid ais, sacrilega?*

Istucine interminata sum, hinc abiens, tibi?

PY. Quid facerem? ita, ut tu iusti, soli credita est.

*TH. Scelesti, OVEM LVPO commisti. dispudet,
Sic mihi data esse uerba. quid hominis illic est?*

*PY. Hera mea, tace, obsecro, saluae sumus: hominem
Habemus ipsum. TH. ubi is est? P. hem, ad sini-
stram, non uides?*

*En. TH. uideo. PY. comprehendi iube, quantum
potest.*

*TH. Quid illi facies, stulta? PY. quid faciam, rogas?
Vide amabo, si non, cum adspicias, os impudens
Videtur. TH. non. PY. tum, quae eius confiden-
tia est.*

ACTVS . V . SCENA . II

CHAEREA . THAIS . PYTHIAS

PVD Antiphonem uterque, mater, &

A *pater,*

*Quasi dedita opera, domi erant, ut nul-
lo modo*

Introire possem, quin uiderent me. interim,

Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam

Venit. ubi uidi, ego me in pedes, quantum queo,

In angiportum quoddam desertum, inde item

In

In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
 Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
 Sed est ne haec Thais, quam vides? ipsa est. haereo.
 Ab, quid faciam? quid mea autem? quid faciet
 tibi?

TH. Adeamus, bone vir, Dote, salve: dic mihi,
 An fugisti? CH. beta, factum. TH. sat in id tibi
 placet?

CH. Non. TH. credis te impune habiturum. CH. u-
 nam hanc noxiam

Mitte: si aliam unquam admisero illam, occidito.
 TH. Num meam saevitiam metitus es? CH. non. TH.
 quid igitur?

CH. Hanc metui, ne me stimuletur tibi.

TH. Quid feceris? CH. paululum quiddam. PY.
 ebo, paululum, impudens?

An paululum esse hoc tibi videtur, uirginem
 Vitiate cinem? CH. consecratam esse credidi.

PY. Consecratam? uix me contineo, quin inuolem in
 Capillum. monstrum, etiam ulstro detisum ad-
 uenit.

TH. Abi hinc insana. PY. quid ita nero? debeat,
 Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
 Praesertim cum se setuom faceretur tuam.

TH. Missa haec faciamus. non te dignum, Cbaerea,
 Fecisti. nam si ego digna hac contumelia
 Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
 Neque edepol, quid nunc consili capiam, scio,
 De uirgine ista: ita conturbasti mihi
 Rationes omnes, ut eam non possim suis,

*Ita ut aequom fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chaerea,
CH. At nunc dehinc spero aeternam inter nos gra-
tiam*

Fore. Thais saepe ex huiusmodi re quapiam, &

*MALO . EX . PRINCIPIO . MAGNA . FAMI-
LIARITAS*

Conflata est. quid, si hoc quispiam uoluit deus ?

TH. Equidem pol in eam partem accipioq. & uolo.

CH. Immo ita quaeso. unum hoc scito, contumeliae

Non me fecisse caussa, sed amoris. TH. scio,

Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.

Non adeo inhumano ingenio sum, Chaerea,

*Neque tam imperita, ut, quid amor ualeat, ne-
sciam.*

*CH. Te quoque iam, Thais, ita me dij bene ament,
amo.*

PY. Tum pol ab isto tibi, hera, cauendum intellego.

*CH. Non ausim. PY. nihil tibi quidquam credo. TH.
desinas.*

CH. Ego me tuae commendo, & committo fidei.

Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix sies :

Te mihi patronam cupio, Thais: te obsecro:

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

TH. Tamen, si pater. CH. quid? ab uolet, certo scio,

Cuius modo haec sit. TH. paullulum opperirier

Si uis, iam frater ipse hic aderit uirginis :

*Nutricem accersitum ijt, quae illam aluit par-
uolam :*

In cognoscendo tute ipse aderis, Chaerea.

CH. Ego

CH. Ego uero maneo. TH. uis ne interea, dum is uenit,

Domi opperiamur potius, quam hic ante ostium?

CH. Immo percipio. PY. quam tu rem actura obsecro es?

TH. Nam quid ita? PY. rogitas? hunc tu in edes cogitas

Recipere posthac? TH. cur non? PY. crede hoc meae fidei,

Dabit hic aliquam pugnam denuo. TH. au, tace, obsecro.

PY. Parum perspexisse eius uidere audaciam.

CH. Non faciam, Pythia. PY. nō pol credo, Chaerea,

Nisi si commissum non erit. CH. quin, Pythias,

Tu me seruato. PY. neque pol seruandum tibi

Quidquā dare ausim, neque te seruare. apage te.

TH. Optime. adest ipse frater. CH. perij hercle: obsecro

Abeamus intro, Thais: nolo, me in uia

Cum hac ueste uideat. TH. quamobrem tandem? quia pudet?

CH. Id ipsum. PY. id ipsum? uirgo uero. TH. i prae, sequar.

Tu istuc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACTVS . V . SCENA . III

PYTHIAS . CHREMES . SOPHRONA

VID? quid uenire in mentem nunc pos-

sit mihi,

Quidnā, qui referā illi sacrilego gratiā,

Qui

Qui hunc supposuit nobis? CH. moue uero ocius

Te, nutrix. s. moueo CH. uideo, sed nil promoues.

PY. Iam ne ostendisti signa nutrici? CH. omnia.

PY. Amabo, quid ait? cognoscit ne? CH. ac memoriter.

PY. Bene edepol narras: nam illi faueo uirgini:

Ite intro: iam dudum hera uos exspectat domi.

Virum bonum eccum Parmenonem incedere.

Video: uide, ut otiosus sit, si dÿs placet.

Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.

Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:

Post exhibo, atque hunc per terrebo sacrilegum.

ACTVS . V . SCENA . IV

PARMENO . PYTHIAS

REUISO, quidnam Chaerea hic rerum

R gerat.

Quod si astu rem tractauit, dÿ, uostram

fidem,

Quantã, & quam ueram laudem capiet Parmeno.

Nam ut omittã, quod ei amorem difficillimũ, &

Carissimum ab meretrice auara, uirginem

Quam amabat, eam conseci sine molestia,

Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,

Id uero est, quod ego mihi puto palmarium,

Me repperisse, quo modo adolescentulus

Meretricum ingenia & mores posset noscere;

Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.

Quae, dum foris sunt, nihil uidetur mundius,

Nec

Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:

Quae, cum amatore suo cum cenant, ligurriunt.

Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,

Quam inhonestae solae sint domi, atque avidae cibi,

Quo pacto ex iure hesterno panem atrum noverint.

Nosse omnia haec, salus est adolescentulis.

PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus;

Vliscar; ut ne impune in nos illuseris.

ACTVS . V . SCENA . V

PYTHIAS . PARMENO

RO Deum fidem, facinus foedum: o in-

P felicem adolescentulum,

O scelestum Parmenonem, qui istum hunc adduxit. PA. quid est?

PY! Miseret me: itaque, ut ne uiderem, misera huc es fugi foras.

Quae futura exempla dicunt in eum indigna? PA.

o Iuppiter,

Quae illaec turba est? numquam ego perij? adibo: quid istuc, Pythias?

Quis nis? in quem exempla fient? PY. rogitas, audacissime?

Perdidisti istum, quem adduxisti pro eunucho, adolescentulum,

Dum studeas dare uerba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.

PY. Dicam,

PY. Dicam. uirginem istam, Thaidi hodie quae dono data est;

Scin eam hinc ciuem esse? & eius fratrem adprime nobilem?

PA. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste uitia uit miser.

Ille ubi id resciiuit factum frater uiolentissimus,

PA. Quidnam fecit? PY. colligauit primum eum miseris modis:

PA. Colligauit? hem. PY. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc minatur porro sese id, quod moechis solet:

Quod ego numquam fieri, neque uelim. PA. qua audacia

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum?

PA. an non hoc maxumum est?

Quis homo pro moeCHO umquam uidit in domo meretricia

Deprendi quemquam? PY. nescio. PA. at ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico uobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem,

Obsecro an is est? PA. ne quam in illum Thais uim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. uide, Parmeno;

Quid agas, ne neque illi profis, & tu pereas: nam hoc putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. P. quid igitur

tur faciam, miser?

*Quid ue incipiam? ecce autem uideo rure redeun-
tem senem.*

*Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi ma-
gnum malum*

Scio paratum: sed necesse est, huic ut subueniat.

PY. sapis:

Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, ut factū fiet.

ACTVS . V . SCENA . VI

LACHES . PARMENO

x meo propinquo rure hoc capio com-

E. . . modi.

*Neque agri, neque urbis odium me um-
quam percipit.*

Vbi satias coepit fieri, commuto locum.

Sed, est ne ille noster Parmeno? & certe ipse est.

Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium?

*PA. Quis homo est? ebem, saluum te aduenire, here,
gaudeo.*

*LA. Quem praestolare? P. perij: lingua haeret metu.
I. hem,*

Quid est, quod trepidas? satine salue? dic mihi.

PA. Here, primū te arbitrari id, quod res est, uelim.

Quidquid huius factū est, culpa nō factum est mea.

LA. Quid? PA. recte sane interrogasti, oportuit

Rem praenarasse me. emit quendam Phaedria

Eunuchum, quem dono huic daret. LA. cui? PA.

Thaidi.

LA. Emit?

LA. Emit ? perij hercle . quanti ? PA. uiginti minis.

LA. Actum est . PA. tum quandam fidicinam amat
hic Chaerea .

LA. Hem, quid amat ? an scit iam ille , quid mere-
trix fiet ?

An in astu uenit ? aliud ex alio malum .

PA. Here , ne me spectes : me impulsore haec non
facit .

PA. Omitte de te dicere . ego te , furcifer ,
Si uiuo . sed istuc , quidquid est , primum expedi .

PA. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus
est .

LA. Pro eunuchon ? PA. sic est . hunc pro moechno
postea

Comprehendere intus ; & constrinxere . LA. oc-
cidi .

PA. Audaciam meretricum specta . LA. numquid . est
Aliud mali , damni ue , quod non dixeris ,
Reliquom ? P. tantum est . LA. cession huc intro ir-
rumpere ?

PA. Non dubium est , quin mihi magnum ex hac re sit
malum ,

Nisi , quia necesse fuit hoc facere , id gaudeo ,

Propter me hisce aliquid esse uenturum mali :

Nam iam diu aliquam caussam quaerebat se-
nex ,

Quamobrem insigne aliquid faceret ijs : nunc rep-
perit .

H ACTVS

NVMQVAM edepol quidquam iam diu,
quod magis uellem euenire,
Mi euenit, quam quod modo senex intro
ad nos uenit errans .

Mihi solae ridiculo fuit, quae, quid timeret,
scibam .

PA. Quid hoc autem est? **PY.** nunc id prodeo, ut con-
ueniam Parmenonem .

Sed, ubi obsecro est? **PA.** men quaerit haec? **PY.**
atque eccum uideo : adibo .

PA. Quid est, inepta? quid tibi uis? quid rides? per-
gin? **P.** perij .

Defessa iam sum misera te ridendo . **PA.** quid ita?
PY. rogitas?

Numquam edepol hominem stultiozem uidi, nec
uidebo . ah,

Nō pote satis narrari, quos ludos praebueris itus.
At etiam primo callidum, & disertum credidi ho-
minem .

Quid? illico ne credere ea, quae dixi, oport-
uit te?

An paenitebat flagitiij, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri in-
dicares?

Nam, quid illi credis animi tum fuisse, ubi ue-
stem uidit

Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis t-
perijisse?

PA. Ehem,

PA. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?

Itan lepidum tibi uisum est scelus, nos irridere?

PY. nimium.

PA. Siquidem istuc impune habueris. PY. uerum.

PA. reddam hercle. PY. credo:

Sed in diē istuc Parmeno est fortasse, quod minare:

Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas

Flagitijs, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.

PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio, miser, quasi forex, hodie perij.

ACTVS . V . SCENA . IIX

GNATHO . THRASO

VID nunc? qua spe, aut quo consilio huc
Q imus? quid inceptas, Thraso?

TH. Ego ne? ut Thaidi me dedam, & faciam,
quod iubeat. GN. quid est?

TH. Qui minus huic, quam Hercules seruiuit Omphale?
GN. exemplum placet.

Vtinam tibi commitigari uideam sandalio caput.

Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est mali?

Hunc ego numquam uideram etiam. quidnam pro
perans hinc profilit?

CHAEREA . PARMENO . PHAEDRIA
GNATHO . THRASO

POPVLARES, *ecquis me uinit hodie for-*

tinatior?

*Nemo hercle quisquam: nam in me plane
dij potestatem suam*

*Omniem ostendere, qui tam subito tot congruerint
commoda.*

PA. *Quid hic laetus est?* CH. *o Parmeno mi, o mea-
rum uoluptatum omnium*

*Inuentor, inceptor, perfector, scin me in quibus-
sim gaudijs?*

Scis Pamphilam meam inuentam cinem. PA. *an-*
dini. C. *scis sponsam mihi?*

PA. *Bene, ita me di ament, factum.* GN. *audin tu il-*
lum quid ait? C. *tum autem Phaedriae,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tran-*

*Thais patri se commendauit, in clientelam &
fidem*

Nobis dedit se. P. *fratris igitur Thais tota est.*
CH. *scilicet.*

PA. *Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pell-*
tur foras.

CH. *Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum
haec audiat.* PA. *uisam domum.*

TH. *Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc per-*
petuo perierim? GN. *sine*

Dubio opinor. CH. *quid commemorem primam*

PA. *audiat*

aut quem laudem maxime?

Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem; an
me, qui id ausus sim

Incipere? an fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit,

Quae tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem? an

Mei patris festiuitatem, & facilitatem? o Iupiter,

Serua obsecro haec nobis bona. PH. dij, uostram fidem, incredibilia

Parmeno modo quae narrauit. sed ubi est frater?
CH. praesto est. PH. gaudeo.

CH. Satis credo. nihil est Thaide hac, frater, tua dignius,

Quod ametur: ita nostrae est omni faulrix familiae. PH. hui mihi,

Illam laud. is? TH. perij, quanto spei est minus, tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. GN. quid uis faciam? TH. perfice hoc

Precibus, pretio, ut haeream aliqua in parte tamen apud Thaidem

GN. Difficile est. TH. si quid collibuit, noui te, hoc si effeceris.

Quod uis donum, praemium a me optato, id optatum feres

GN. Ita ne? TH. sic erit. GN. hoc efficio, postulo ut mihi tua domus

Te praesente, absente pateat, inuocato ut sit locus

H 3 Sem-

Semper. TH. do fidem, ita futurum. GN. accingar.

PH. quem hic ego audio ?

O Thraso. T. saluete. PH. tu fortasse, quae facta
hic sient,

Nescis. T. scio. PH. cur ergo in his te ego conspi-
cor regionibus ?

T. Vobis fretus. PH. scis, quam fretus ? miles, edi-
co tibi,

Si in platea hac te offendero post umquam; quod di-
cas mihi,

Alium quaerebam, iter hac habui : erÿsti. GN.
cia, haud sic decet.

P. Dicitum est. GN. non cognosco uostrum tam super-
bum. PH. sic erit.

G. Prius audite paucis : quod cum dixero, si pla-
cuerit,

Facitote. PH. audiamus. GN. tu concede paulum
vultu, Thraso.

Principio ego uos credere ambos hoc mihi uehe-
menter uelim,

Me, huius quidquid facio, id facere maxime cau-
sa mea :

Verum, idem si uobis prodest, uos non facere in-
scitia est.

PH. Quid id est ? G. militem riualem ego recipien-
dum censeo. PH. hem,

Recipiendum ? G. cogita modo. tu hercle cum illa
Phaedria,

Et libenter uiuis, & enim bene libenter uiuit. 18

Et quod des paulum, & necesse est multum acci-
pere

pere Thaidem ,

Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo ;
ad

Omnia haec magis opportunus , nec magis ex
usu tuo

Nemo est . principio & habet quod det , & dat ne-
mo largius :

Fatuus est , insulsus , tardus , stertit noctesq. ,
& dies .

Neque tu istum metuas ne amet mulier : pellas fa-
cile , ubi uelis .

PH. Quid agimus ? GN. praeterea hoc etiam , quod
ego uel primum puto ,
Accipit homo nemo melius prorsus , neque pro-
lixius .

PH. Mirum , ni illoc homine , quoquo pacto opus est .
CH. idem arbitror .

GN. Recte facitis . unum etiam hoc uos oro , ut me in
uostrem gregem
Recipiatis : satis diu hoc iam saxum uoluo . P. re-
cipimus .

CH. Ac libenter . G. at ego pro istoc , Phaedria , &
tu , Chaerea ,
Hunc comedendum , & deridendum uobis praebeo .
CH. placet .

PH. Dignus est . G. Thraso , ubi uis , accede . T. obse-
cro te , quid agimus ?

G. Quid ? isti te ignorabant . postquam eis mores osten-
di tuos ,

Et collaudauit secundum facta & uirtutes tuas ,

Impetraui . TH . bene fecisti . gratiam habeo ma-
xumam .

Numquam etiam fui usquam, quin me omnes ama-
rent plurimum .

GN . Dixi ego uobis, in hoc esse Atticam elegan-
tiam ?

PH . Nil praeter promissum est . ite hac . uos ualete, &
plaudite .

HEAVTON, TIMORVMENOS
T E R E N T I I

ACTA · LVDIS · MEGALENSIB ·

M · CORNELIO · LENTULO · ET · L · VALERIO · FLACCO · AED · CVR ·

E G I T

L · AMBIVIVS · TVRPIO

MODOS · FECIT

FLACCVS · CLAVDI

ACTA · PRIMVM · TIBIIS · IMPARIBVS

DEINDE · DVABVS · DEXTRIS

ACTA · ETIAM · III

TI · SEMPRONIO · M · IVVENTIO · COS ·

C. SVLPICII. APOLLINARIS
P E R I O C H A

*IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq. sese angebat, facti paenitens.
Mox, ut reuersus est, clam patrem deuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerferet cupitam Antiphilam, Clinia,
Ut eius Bacchis uenit amica, ac seruolae.
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculae aufert a sene.
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.*

HEAVTON TIMORVMENV
PERSONAE. EARVMQVE
INTERPRETATIO

CHREMES, senex.

MENEDEMVS, senex, ἔτοι τὸ τῷ δήμῳ μένος, ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, uel robur populi, uel apud populum mansens.

CLITIPHO, adolescens, κλειτὸν φῶς, claritas lucis.

CLINIA, adolescens, παρὰ τὸ κλεινόν, a celebritate.

SYRVS, seruus, nomen gentile.

DROMO, seruus.

BACCHIS, meretrix, ἀπὸ τῷ βᾶκχος.

ANTIPHILA, amasia, ἢ ἐν τῷ μέρει φιλοῦσα, redamans, uel contra amans.

SOSTRATA, matrona, τὸν στρατὸν σώξουσα, a salute copiarum: femininum est, de masculinis factum.

NUTRIX.

PHRYGIA, ancilla, gentile nomen.

Sequentium hic tantum mentio fit.

ARCHONIDES, senex, ἀπὸ τοῦ ἄρχων παρωνύμιον, est principatus in eo nomine significatio.

PHANOCRATES, senex, φανερόν τὸ κράτος, manifestum seu illustre robur.

PROLOGVS

E cui sit uostrum mirum, cur partes seni
N Poeta dederit, quae sunt adolescentium :
Id primū dicā: deīde, quod ueni, eloquar.
Ex integra graeca integram comoediam
Hodie sum acturus Heauton timorumenon,
Duplex quae ex argumento facta est simplici.
Nouā esse ostendi, et quae esset. nūc, qui scripserit,
Et cuius graeca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire uostrum, id dicerem.
Nūc, quā ob rē has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem uoluit esse me, non prologum :
Vestrum iudicium fecit : me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quā dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse graecis, dum facit
Paucas latinas : factum hic esse id non negat,
Neque se pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum : quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus uetus poeta dicitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua :
Arbitrium uestrum, uestra existimatio
Valebit. quam ob rem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquum possit, quam aequum oratio.
Facite, aequi sitis, date crescendi copiam,
NoUARUM qui spectandi faciunt copiam

Sine

*Sine uitijs : ne ille pro se dictum existimet ,
 Qui nuper fecit seruo currenti in uia
 Decesse populum : cur insano seruiat ?
 De illius peccatis plura dicet, cum dabit
 Alias nouas, nisi finem maledictis facit .
 Adeste aequo animo : date potestatem mihi,
 Statariam agere ut liceat per silentium :
 Ne semper seruos currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Auarus leno, assidue agendi sint mihi
 Clamore summo, cum labore maximo .
 Mea causa, causam hanc iustam esse, animam inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi :
 Nam, nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni .
 Laboriosa si qua est, ad me curritur :
 Sin lenis est, ad alium desertur gregem .
 In hac est pura oratio. experimini,
 In utramque partem ingenium quid possit meum .
 Si numquam auare pretium statui arti meae :
 Et eum esse quaestum in animum induxi maximum,
 Quammaxime seruire uostris commodis :
 Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quam sibi .*

CHREMES . MEKEDEMVS

VAMQVAM haec inter nos nupera no-

Q titia admodum est,Inde adeo, quod agrum in proximo hic
mercatus es,

Nec rei fere sane amplius quidquam fuit :

Tamen uel uirtus tua me, uel uicinitas,

Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,

Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,

Quod mihi uidere praeter aetatem tuam

Excere, & praeter quam res te adhortatur tua.

Nam pro deum, atque hominum fidem, quid uis

tibi? aut

Quid quaeris? annos sexaginta natus es.

Aut plus eo, ut conyicio. agrum in his regionibus

Meliozem, neque pretij maioris nemo habet :

Seruos complures : proinde quasi nemo siet,

Ita tute attente illorum officia fungere.

Numquam tam mane egredior, neque tam uespere

Domum reuertor, quin te in fundo conspicer

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.

Nullum remittis tempus, neque te respicis.

Haec non uoluptati tibi esse, satis certo scio.

At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet.

Quod in opere faciundo operae consumis tuae,

Si sumas in illis exercendis, plus agas.

ME. Chreme, tantum ne est ab re tua otij tibi,

Aliena ut cures, eaque, nihil quae ad te attinent?

CH. Homo sum : humani a me nihil alienum puto.

Vel

Vel me monere hoc, uel percunctari puta.

Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.

ME. *Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.*

CH. *An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? M. mihi est.*

CH. *Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?*

Quaeso, quid de te tantum meruisti? M. heu, hoi.

CH. *Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciam.*

Ne retice: ne uerere: crede, inquam, mihi:

Aut consolando, aut consilio, aut re iuvero.

ME. *Scire hoc uis? CH. hac caussa equidem, qua dixi tibi.*

ME. *Dicetur. CH. at istos rastros interea tamen*

Depone, ne labora. ME. minime. CH. quā rē agis?

ME. *Sine me, uacuum tempus ne quod duim mihi.*

Laboris. CH. non sinam inquam. ME. ah, non aequom facis.

CH. *Hui, tam graues hos quaeso? ME. sic meritum est meum.*

CH. *Nunc loquere. ME. filium unicum adolescentulū*

Habeo. ah quid dixi habere me? imo habui Chreme.

Nunc habeam, nec ne, incertum est. CH. quid ita istuc? ME. scies.

Est e Corintho hic aduena anus paupercula.

Eius filiam ille amare coepit perditē,

Prope iā ut pro uxore haberet. haec clā me omnia.

Vbi rem rescui, coepi non humanitus

Neque

Neque ut aegrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed ui, & uia peruulgata patrum:

Quotidie accusabam: hem: tibi ne haec diutius

Licere speras facere me uiuo patre,

Amicam ut habeas prope iam in uxoris loco?

Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.

Ego te meum esse dici tantisper uolo,

Dū, quod te dignum est, facies; sed si id non facis,

Ego, quod me in te sit facere dignum, inuenero.

Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.

Ego istuc aetatis non amor operam dabam,

Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, at-

que ibi

Simul rem & gloriam armis belli repperi.

Postremo adeo res redijt: adolescentulus

Saepe eadem, & grauiter audiendo uictus est:

Aetate me putauit; & sapientia

Plus scire, & prouidere, quam se ipsum sibi:

In Asiam ad regem militatum abijt, Chreme.

CH. Quid ais? ME. clam me profectus, menses tres
abest.

CH. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen

Animi est prudentis signum, & non instrenui.

ME. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,

Domum reuertor maestus, atque animo fere

Perturbato, atque incerto prae aegritudine:

Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:

Video alios festinare, lectos sternere,

Cenam apparare: pro se quisque sedulo

Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.

Vbi

Vbi uideo haec, coepi cogitare, hem tot mei
 Solius solliciti sunt caussa, ut me unum expleant?
 Ancillae tot me uestiant? sumptus domi
 Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
 Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea est,
 Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
 Malo quidem me dignum quouis deputem,
 Si id faciam: nã usque dum ille uitam illam colet
 Inopem, carens patria ob meas iniurias,
 Interea usque illi de me supplicium dabo,
 Laborans, quaerens, parcens, illi seruiens.
 Ita facio prorsus: nihil relinquo in edibus,
 Nec uas, nec uestimentum: conrasi omnia:
 Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
 Faciundo facile sumptum exercerent suum,
 Omnes produxi, ac uendidi: inscripsi illico
 Edes mercede: quasi talenta ad quindecim
 Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
 Decreui, tantisper me minus iniuriae,
 Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
 Nec fas esse ulla me uoluptate hic frui,
 Nisi ubi illuc saluos redierit meus particeps.

CH. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
 Illum obsequentem, si quis recte aut commode
 Tractaret. uerum neque tu illum satis noueras,
 Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non uere uiuitur.
 Tu illum, numquam ostendisti, quanti penderes:
 Nec tibi ille est credere ausus quae est aequom
 patri.

I Quod

Quod si esset factum, haec nunquā euenissent tibi.

ME. *Ita res est, fateor: peccatum a me maximum est.*

CH. *Menedeme, at porro recte spero: & illum tibi*

Saluum affuturum esse hic confido propediem.

ME. *Vtinam dii ita faxint.* CH. *facient. nunc, si com-
modum est,*

Dionysia hic sunt, hodie apud me sis uolo.

ME. *Non possum.* CH. *cur non? quaeso tandem ali-
quantulum*

Tibi parce: idem absens facere te hoc uolt filius.

ME. *Non conuenit, qui illum ad laborem impellerim,*

Nunc me ipsum fugere. CH. *sicine est sententia?*

ME. *Sic.* CH. *bene uale.* ME. *& tu.* CH. *lacrimas
excussit mihi,*

Miseretq. me eius: sed, ut diei tempus est,

Monere oportet me hunc uicinum Phanium,

Ad cenam ut ueniat: ibo, ut uisam si domi est.

Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,

Atiūt, praesto apud me esse: egomet cōuiuas moror.

Ibo adeo hinc intro. sed, quid crepuerunt fores?

Hinc a me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS . I . SCENA . II

CLITIPHO . CHREMES

NIHIL adhuc est, quod uereare, Clinia:

haudquaquam etiam cessant:

*Et illam simul cum nuncio tibi hic ego af-
futuram*

Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istam falsam,

quae

quae te

Excruciat, omittas. CH. quicum loquitur filius?

CLI. pater adest,

Quem uolui. adibo. pater, opportune aduenis.

CH. Quid est? CL. hunc Menedemum nosti ne, nostrum uicinum? CH. probe.

CLI. Huic filium scis esse? CH. audiui, in Asia. CLI. non est pater, apud

Nos est. CH. quid ais? CLI. aduenientem, e nauis egredientem adduxi illico

Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde usque a pueritia

Semper fuit familiaritas. CH. uoluptatem magnam nuncias.

Quam uellem Menedemum inuitatum, ut nobiscum hodie esset amplius,

Vt hanc laetitiam nec opinanti primus ei obijcerem domi:

Atque etiam nunc tempus est. CLI. caue faxis: non est opus, pater.

CH. Quapropter? CLI. quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modo uenit.

Timet omnia, patris iram, & animum amicae se erga ut sit suae.

Eam misere amat. propter eam haec turba, atque abitio euenit. CH. scio.

CLI. Nunc seruolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.

CH. Quid narrat? CLI. quid ille? se miserum esse.

CH. miserum? quem minus credere est?

Quid relliqui est, quin habeat, quae quidem in ho-
mine dicuntur bona?

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cog-
natos, diuitias.

Atque haec perinde sunt, ut illius animus, qui ea
possidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur re-
cte, mala.

CLI: Immo ille senex fuit importunus semper: &
nunc nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis fi-
xit pater.

CH. Ille ne? sed reprimam me: nam, in metu est
hunc, illi est ut ile.

CLI. Quid tute tecum? CH. dicam. ut ut erat, ma-
sum tamen oportuit,

Fortasse aliquanto iniquior erat, praeter eius la-
bidinem:

Pateretur: nam quem ferret, si parentem non fe-
ret suum?

Huncine erat aequom ex illius more, an illum
huius uiuere? &

Quod illum insimulat durum, id non est: nam p-
rentum iniuriae

Vniusmodi sunt ferme, paullo qui est homo tor-
rabilis.

Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conu-
uauer;

Praebent exigue sumptum: atque haec sunt tant-
ad uirtutem omnia.

ΕΤΙΜΩΝ

*Verum, ubi animus semel se cupiditate deinxit
mala,*

*Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimi-
lia . hoc*

*Scitum est, periculum ex alijs facere, tibi quod ex
usu fiet .*

CL I. *Ita credo . CH . ego ibo hinc intro, ut uideam,
nobis quid cenae fiet .*

*Tu, ut tempus est diei, uide, sis, ne quo hinc abeas
longius :*

CL I. *Quam iniqui sunt patres in omnes adolescentes
iudices :*

*Qui aequom esse censent, nos iam a pueris illico
nasci senes,*

*Neque illarum affines rerum esse, quas fert ado-
lescentia .*

*Ex sua libidine moderantur, quae est nunc, non
quae olim fuit .*

*Mihi si umquam filius erit, ne ille facili me ute-
tur patre .*

*Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur pec-
cati locus :*

*Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam
sententiam .*

*Perij: is mihi, ubi adbibit plus paullo, sua quae
narrat facinora .*

*Nunc ait periculum ex alijs facito, tibi quod ex
usu fiet .*

*Astutus . nae ille haud scit, quam mihi nunc SVR
DO . NARRET . FABVLAM .*

*Magis nunc me amicae dicta stimulant: Da mihi,
atque asser mihi:*

*Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quis-
quam est miserior .*

*Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum sat-
agit, attamen*

*Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis me-
retriciae .*

*Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa,
nobilis .*

*Tum, quod dem ei, recte est. nam, nihil esse mihi,
relligio est dicere.*

*Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiam dum
scit pater.*

ACTVS . II . SCENA . I

CLINIA . CLITIPHO

*I MIHI secundae res de amore meo es-
S sent, iam dum scio*

*Venissent: sed uereor, ne me absente mu-
lier hic corrupta sit.*

*Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum
exaugeant:*

*Occasio, locus, aetas, mater, sub imperio cuius est,
mala;*

*Cui nihil praeter pretium iam dulce est. CLIT.
Clinia. CLIN. hei misero mihi.*

*CLIT. Etiam caues, ne uideat forte hinc te a patre a-
liquis exiens?*

CLIN. Fa-

CLIN. *Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus praesagit mali.*

CLIT. *Pergin istuc prius dijudicare, quam scis quid ueri fiet?*

CLIN. *Si nihil mali esset, iam hic adessent.* CLIT. *iam aderunt.* CLIN. *quando istuc erit?*

CLIT. *Non cogitas hinc longule abesse? & nosti mores mulierum:*

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. *o Clitipho,*

Timeo. CLIT. *respira: eccum Dromonem cum Syro: una adsunt tibi.*

ACTVS . II . SCENA . II

SYRVS . DROMO . CLINIA

CLITIPHO

IN tu? DR. *sic est.* SY. *uerum, interea*

A *dum sermones caedimus,*

Illae sunt relictæ. CLIT. *mulier tibi adest, audin, Clinia?*

CLIN. *Ego uero audio nunc demum, & uideo, & ualeo, Clitipho.*

CLIT. *Minime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem*

Ducunt secum. CLIN. *perij, unde illi sunt ancillae?* CLIT. *men rogas?*

SY. *Non oportuit relictas: portant quid rerum?*

CLIN. *hei mihi.*

SY. *Aurum, uestem: & uesperascit, & non nouerunt*

I 4 runt

runt uiam.

Factum a nobis stulte est. abi dum tu, Dromo, illis
obuiam,

Propera: quid st. is? CLIN. uae misero mihi, quan
ta de spe decidi.

CLIT. Quid istuc? quae res te sollicitat autem?

CLIN. rogitas, quid fiet?

Viden tu ancillas, aurum, uestem? quam cum una
hic ancillula

Ego reliqui. unde ea esse censes? CLIT. uah, nunc
demum intellego.

SY. Dij boni, quid turbae est? edes nostrae uix ca-
pient, scio.

Quid comedent? quid ebibent? quid seni erit no-
stro miserius?

Sed uideo, eccos, quos uolebam. CLIN. o Iuppi-
ter, ubinam est fides?

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu
interea loci

Collocupletasti te, Antiphila, & me in his deserui-
sti malis,

Propter quam in summa infamia sum, & meo pa-
tri minus sum obsequens:

Cuius nunc pudet me, & miseret, qui harum mo-
res cantabat mihi,

Monuisse frustra: neque potuisse eum umquam me
ab hac expellere.

Quod nunc faciam tamen: tum cum gratum mihi
esse potuit, no!ui.

Nemo est mihi inferior me: SY. hic de nostris uerbis er-

ras

rat uidelicet,

Quae hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amo-
rem, atque est, accipis:

Nam & uita est eadem, & animus te erga idem
ac fuit,

Quantum ex ipsa re coniecturam cepimus.

CLIN. Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum
omnium est,

Quod malim, quam me hoc falso suspicariet.

SY. Hoc primum, ut ne quid huius ignores: anus

Quae est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alterae

Dum narrat, sorte audiui. CLIT. quatenam est
altera?

SY. Mane, hoc, quod coepi, primum enarrem, Cli-
tipho:

Post istuc ueniam. CLIT. propera. SY. iam pri-
mum omnium,

Vbi uentum ad edes est, Dromo pultat fores:

Anus quaedam prodit: haec ubi aperuit o-
stium,

Continuo hic se coniecit intro, ego consequor:

Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.

Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio uitam suam te absente exegerit:

Vbi de improviso est interuentum mulieri.

Nam ea res dedit tum existimandi copiam

Quotidianae uitae consuetudinem;

Quae, cuiusque ingenium ut sit, declarat ma-
xime.

Texentem

*Texentem telam studiose ipsam offendimus ,
 Mediocriter uestitam ueste lugubri ,
 Eius anus caussa opinor, quae erat mortua ,
 Sine auro tum ornatam, ita uti quae ornatur sibi ,
 Nulla mala re esse expolitam muliebri :
 Capillus passus, prolixus, circum caput
 Reiectus negligenter , pax . CLIN. Syre mi, ob
 secro ,*

*Ne me in laetitiam frustra conijcias. SY. anus
 Subtemen nebat: praeterea una ancillula
 Erat : ea texebat una, pannis obsita
 Neglecta, imunda illuue. CLIT. si haec sunt Clinia
 Vera, ita uti credo ; quis te est fortunatior ?
 Scin hanc, quam dicit sordidatam, & sordidam?
 Magnum hoc quoque signum est dominam esse ex-
 tra noxiam ,*

*Cum eius tam negleguntur internuncij.
 Nam disciplina est eisdem, munerarier
 Ancillas, primum ad dominas qui affectat uiam .
 CLIN. Perge, obsecro te, & caue ne falsam gra-
 tiam*

*Studeas inire . quid ait , ubi me nominas ?
 SY. Vbi dicimus redijisse te, & rogare uti
 Veniret ad te ; mulier telam deserit
 Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi ; ut
 Facile scires desiderio id fieri tuo .*

*CLIN. Prae gaudio (ita me diu ament) ubi sim ne
 scio .*

*Ita timui. CLIT. at ego nihil esse scibam, Clinia.
 Agendum uicissim, Syre, dic quae illa est altera.*

SY. Ad-

SY. *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidem?*

Eho, scelestē, quo illam ducis? SY. *quo illam ego? ad nos scilicet.*

CLIT. *Ad patrem ne?* SY. *ad eum ipsum.* CLIT. *o hominis impudentem audaciam.* SY. *heus*

Tu, non fit sine periculo facinus magnum, & memorabile.

CLIT. *Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaesitum, scelus:*

Vbi, si paullulum modo quid te fugerit, ego perierim.

Quid illo facias? SY. *at enim.* CLIT. *quid enim?* SY. *si sinas, dicam.* CLIN. *sine.*

CLIT. *Sino.* SY. *ita res est, haec nunc quasi cū.* CLIT. *quas, malum, ambages mihi*

Narrare occipit? CLIN. *Syre, uerum hic dicit: mitte: ad rem redi.*

SY. *Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius Clitipho es: neque ferri potis es.* CLI. *audiendum hercle est: tace.*

SY. *Vis amare: uis potiri: uis, quod des illi, effici.*

Tuum esse in potiundo periculum nō uis. haud stulte sapis:

Siquidem id sapere est, uelle te id, quod non potest contingere.

Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt.

Harum duarum condicionum nunc utram malis, uide:

Etsi

Etsi consilium, quod coepi, rectum esse & tutum scio:

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:

Tum, illi argentum quod pollicitus es, eadem hac inueniam uia:

Quod ut efficerem, orando surdas iam aures reddideras mihi.

Quid aliud tibi uis? CLIT. siquidem hoc fit. s. siquidem experiundo scies.

CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? SY. assimilabimus,

Tuam amicam huius esse. CLIT. pulchre: cedo: quid hic faciet sua?

An ea quoque huius dicetur, si haec una dedecori est parum?

SY. Immo ad tuam matrem abducentur. CLIT. quid eo? s. longum est, Clitipho,

Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: uera causa est. CLIT. fabulae.

Nihil satis firmi uideo, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.

SY. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. CLIT. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. SY. maxime.

Ibo obuiam hinc: dicam, ut reuertantur domum. CLIT. hem,

Quid dixti? SY. ademptum tibi iam faxo omnem metum,

• IN

IN AVREM *utramvis otiose ut dormias.*

CLIT. *Quid ago nunc? C. I. N. tu ne? quod boni*

CLIT. *Syre, dic modo*

Verum. SY. age modo: hodie sero: ac nequidquam uoles.

CLIN. *Datur modo, fruere, dum licet: nam nescias,*

Eius sit potestas posthac, an numquam, tibi.

CLIT. *Syre, inquā. SY. perge porro, tamen istuc ago.*

CLIT. *Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus heus, Syre.*

SY. *Concaluit: quid uis? CLIT. redi, redi. SY. adsum, dic, quid est?*

Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. immo, Syre,

Et me, & meum amorem, & famam, permitto tibi.

Tu ex iudex: ne quid accusandus sis, uide.

SY. *Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:*

Quasi istuc minor mea res agatur, quam tua.

Hic, si quid nobis forte aduorsi euenerit,

Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera.

Quapropter ne utiquam haec res neglectu est mihi.

Sed istum exora, ut suam esse assimulet. CLIN.

scilicet,

Facturum me esse. in eum iam res redijt locum,

Vt sit necesse. CLIT. merito te amo, Clinia.

CLIN. *Verum illa ne quid titubet. SY. perdocta est probe.*

CLIT. *At hoc demiror, qui tam facile potueris*

Persuadere illi, quae solet quos spernere?

SY. *In*

SY. *In tempore ad eam ueni ; quod rerum omnium est
Primum: nam misere quendam offendi ibi militem
Eius noctem orantem. haec arte tractabat uirum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademq. ut apud te esset ob hoc quam gratissima.
Sed heus tu, uide, sis, ne quid imprudens tuas.
Patrem nouisti, ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem noui, quam esse soleas impotens.
Inuersa uerba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.*

CLIT. *Laudabis.* SY. *uide, sis.* CLIT. *tutemet mira
bere.*

SY. *Sed quam cito sunt consecutae mulieres?*

CLIT. *Vbi sunt? cur retines?* SY. *iam nunc haec non
est tua.*

CLIT. *Scio, apud patrem, at nunc interim.* SY. *ni-
hilo magis.*

CLIT. *Sine.* SY. *non sinam, inquam.* CLIT. *quaeso
paullisper.* SY. *ueto.*

CLIT. *Saltem salutare.* SY. *abeas, si sapis.* CLIT. *eo.
quid*

Istic? SY. *manebit.* CLIT. *o felicem hominem.* SY.
ambula.

ACTVS . II . SCENA . III

BACCHIS . ANTIPHILA . CLINIA . SYRVS

DEPOL, *Antiphila mea, laudo, & for-
tunatam iudico,
E Id cum studuisti, isti formae ut mores con-
similes*

similes forent :

*Minimeq. (ita me dii ament) miror, si te sibi quis
que expetit.*

*Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio
oratio .*

*Et cum egomet nunc mecum in animo uitam tuam
considero,*

*Adeoque uostrarum omnium, uolgens quae ab sese se
gregant,*

*Et uos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mira-
bile est .*

*Nam uobis expedit esse bonas ; nos, quibus cum
res est, non sinunt .*

*Quippe, forma impulsu nostra, nos amatores co-
lunt :*

*Haec ubi imminuta est, illi suum animum alio
conferunt.*

*Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertae
uiuimus .*

*Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretum
est uiro,*

*Cuius mos maxime est consimilis uostrum ; hi se
ad uos applicant .*

*Hoc beneficio utrique ab utrisq. uero deuincimini ;
Ut numquam ulla amoru uostro incidere possit cala-
mitas .*

*AN. Nescio alias: me scio quidē semper fecisse sedulo,
Ut ex illius commo meum compararem commo-
dum . CLIN. ab .*

*Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in
patriam*

patriam facis .

*Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fue-
re, quos cepi, leues,*

Praeterquam tui carendum quod erat . SY . credo .

CLIN . Syre, uix suffero .

*Hocine me miserum non licet meo modo ingenio
frui ?*

*SY . Immo, ut patrem tuum uidi esse habitum, diu
etiam duras dabit .*

*B . Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos ? A .
ah, retine me obsecro .*

*B . Amabo, quid tibi est ? A . disperij . B . perij, misera,
quid stupes,*

*Antiphila ? A . uideon Cliniam, an non ? B . quem
uides ? CLIN . salue, anime mi .*

A . O mi exspectate Clinia, salue . CLIN . ut uales ?

A . Saluon uenisse gaudeo . CLIN . teneo ne te,

Antiphila, animo maxime exoptatam meo ?

SY . Ite intro : nam uos iam dudum exspectat senex .

ACTVS . III . SCENA . I

CHREMES . MENEDEMVS

*VCISCIT hoc iam : cesso pultare q-
L stium*

*Vicini ? primum ex me ut sciat, sibi filiũ
Redijse . etsi adolescentem hoc nolle intellego .*

*Verum, cum uideam miserum hunc tam excrucia-
rier*

Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,

Cum

Cum illi nihil pericli ex indicio fiet ?

Haud faciam : nam, quod potero, adiutabo senem .

Item ut filium meum amico, atque aequali suo

Video inseruire, & socium esse in negotijs :

Nos quoque senes est aequom senibus obsequi .

ME. *Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam*

Natus sum ; aut illud falsum est, quod uolgo audio

Dici, DIEM adimere aegritudinem hominibus :

Nam mihi quidem quotidie augetur magis

De filio aegritudo ; & , quanto diutius

Abest, magis cupio tanto, & magis desidero .

CH. *Sed ipsum egressum foras uideo : ibo , alloquar .*

Menedeme, salue: nuncium apporto tibi,

Cuius maxume te fieri participem cupis .

ME. *Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme?*

CH. *Valet , atque uiuit . ME.* *quaeso, ubinamst? apud me domi .*

ME. *Meus gnatus? CH.* *sic est . ME.* *uenit? CH.* *certe .*

ME. *Clinia*

Meus uenit? CH. *dixi . ME.* *eamus, duc me ad eum, obsecro .*

CH. *Non uolt te scire se rediisse etiam: & tuum*

Conspectum fugitat, ob peccatum: tum hoc timet,

Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit .

ME. *Non tu ei edixisti, ut essem? CH.* *non . ME.* *quam ob rem, Chreme?*

CH. *Quia pessume istuc in te, atque in illum consulis, Si te tam leni, & uicto esse animo ostenderis .*

ME. *Non possum : satis iam , satis pater durus fui .*

CH. *ah,*

K

Vehemens

*Vehemens in utramque partem, Menedeme, es
nimis,*

Aut largitate nimia, aut parcimonia.

*In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, in-
cides.*

Primum olim potius, commeare filium

Quam paterere ad mulierculam, quae paullulo

Tum erat contenta, cuiq. erant grata omnia,

Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs

Postilla coepit uictum uolgo quaerere.

Nunc, cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quiduis dare cupis. nam, ut tu scias,

Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem fiet;

Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,

Oneratas ueste, atque auro. satrapes si fiet,

Sufferre amator numquam eius sumptus queat,

Nedū tu possis. ME. est ne ea intus? CH. sit, rogas?

Sensi: nam ei unam cenam, atque eius comitibus:

Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum fiet:

Nam, ut alia omittam, pitissando, modo mihi

Quid uini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum

Pater est: hoc aliud lenius, fodes, uide.

Releui dolia omnia, omnes series:

Omnes habui sollicitos: atque haec una nox.

Quid te futurum censes, quem assidue exedent?

Sic me dij amabunt, ut tuarum miseritum est,

Menedeme, fortunarum. ME. faciat, quod lubet:

Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:

Dum illum modo habeam mecum. CH. si certum

est tibi

*Sic facere, illud permagni reserre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.*

ME. *Quid faciam? CH. quiduis potius, quam quod
cogitas:*

Per alium quemuis ut des, falli te sin. is

*Technis per seruolum: cisi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clamculum.*

*Syrus cum illo uostro confusurrat: conserunt
Consilia adolescentes: & ibi perdere*

Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.

*Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periculo id demus adolescentulo.*

Nam, si semel tuum animum ille intellexerit,

Prius proditurum te tuam uitam, & prius

Pecuniam omnem, quam abs te amittas filiũ: hui,

Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris:

Tibi autem porro ut non sit suauē uinere.

NAM DETERIORES omnes sumus licentia.

Quodcumque inciderit in mentem, uolet: neque id.

Putabit, prauom, an rellum, quod petet, fiet.

Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.

Dare denegaris: ibit ad illud illico,

Quo maxime apud te se ualere sentiet:

Abiturum se abs te esse illico minabitur.

ME. *Videre uerum, atque ita uti res est, dicere.*

CH. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi
meis,*

Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.

ME. *Cedo dextram: porro te oro, idem ut faci. is,
Chreme.*

CH. Paratus sum. ME. scin, quid nunc te facere uolo?

CH. Dic. ME. quod sensisti illos me incipere fallere, Id ut maturent facere, cupio illi dare, Quod uolt: cupio ipsum iam uidere. CH. operam dabo.

Syrus estprehendendus, atque adhortandus mihi: A me nescio quis exit: concede hinc domum, Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paullum negoti mihi obstat: Simus, & Crito Vicini nostri hic ambigunt de finibus:

Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram; Operam daturum me, hodie non posse uis dare.

Continuo hic adero. ME. ita quaeso. dy, uostram fidem,

Itan COMPARATAM esse hominum naturam omnium,

Aliena melius ut uideant, & iudicent,

Quā sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio Sumus praepediti nimio, aut aegritudine?

Hic mihi nunc quāto plus sapit, quā egomet mihi?

CH. Dissolui me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTVS · III · SCENA · II

SYRVS · CHREMES

AC illac circūcursa: inueniendū est tami

H. Argentū, intendēda in senē est fallacia

Num me fefellit, bosque id struere? uidelicet

Est

Est Cliniae ille seruus tardiusculus :

Iccirco huic nostro tradita est prouincia .

SY. *Quis hic loquitur? perij, numnam haec audijt?*

: CH. *Syre. SY. hem.*

CH. *Quid tu istic? SY. recte equidem . sed te miror,
Chreme,*

*Tam mane, qui here tantum biberis . CH. nihil
nimis .*

SY. *Nihil, narras? uisa uero est, quod dici solet,*

*AQVILAE . SENECTVS . CH. eia . SY. mulier
commoda, &*

*Faceta haec est meretrix . CH. sane idem uisa est
mibi .*

SY. *Et quidem hercle forma luculenta . CH. sic satis.*

SY. *Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona :*

Minimeq. miror, Clinia hanc si deperit :

*Sed habet patrem quendam auidum, miserum, at-
que aridum,*

Vicinum hunc : nostin? at, quasi is non diuitijs

Abundet, gnatus eius profugit inopia .

Scin esse factum, ut dico? CH. quid ego nesciam?

*Hominem pistrino dignum . SY. quem? CH. istum
seruolum*

Dico adolescentis . SY. Syre, tibi timui male.

CH. *Qui passus est id fieri . SY. quid faceret? CH.
rogas?*

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Vnde esset adolescenti, amicae quod daret,

Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.

SY. *Garris . CH. haec facta ab illo oportebant, Syre.*

K 3 SY. Eho

SY. Eho, quaeso, laudas, qui heros fallunt? CH. in loco,

Ego uero laudo. SY. recte sane. CH. quippini
Magnarum saepe id remedium aegritudinum est:
Iam huic mansisset unicus gnatus domi:

SY. Ioco ne, an serio, illaec dicat, nescio,

Nisi mihi quidē addit animum, quo lubeat magis.

CH. At nunc quid exspectat, Syre? an, dum hinc
denuo

Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?

Non ne ad senem aliquam fabricam fingit? SY.

Stolidus est.

CH. At te adiutare oportet adolescentuli

Causa. SY. equidem facile facere possum, si iubes:

Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

CH. Tanto hercle melior. SY. non est mentiri meum.

CH. Face ergo. SY. at heus tu, facito, dum eadem haec
memineris,

Si quid huius simile forte aliquando euenerit,

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

CH. Non usus ueniet, spero. SY. spero hercle ego quo-
que:

Neque eo nunc dico, quo quidquam illum sen-
serim:

Sed si quid, ne quid. quae sit eius aetas, uides:

Et ne ego te, si usus ueniat, magnifice, Chreme,

Tractare possim. CH. de istoc, cum usus uenerit,

Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.

SY. Numquam commodius unquam herum audiri
loqui,

Nec.

*Nec; cum malefacere crederem mi impunius
Licere · quisnam a nobis egreditur foras?*

ACTVS · III · SCENA · III

CHREMES · CLITIPHO · SYRVS

VID istuc, quaeso? qui istic mos est, Clitipho?

Q tipho? ita ne fieri

Oportet? CLIT. Quid ego feci? CH. ui-

din ego te modo manum in sinum huic

Meretrici inserere? SY. acta est res, perij. CLIT.

me ne? CH. hisce oculis, ne nega.

Fucis adeo indigne iniuriam illi, qui non abstineas
manum.

Nam istacc quidem contumelia est, hominem ami-
cum ad te recipere,

Atque eius amicam subagitare. uel here in uino
quam immodestus

Fuisti? SY. factum. CH. quam molestus? ut e-
quidem,

Ita me dij ament, metui, quid futurum denique es-
set. noui ego

Animos amantium: grauiter aduortunt, quae
non censeas.

CLIT. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius
facturum pater.

CH. Esto: at certe concedas ab eorum ore aliquanti-
spem aliquo.

Libido multa fert: ea prohibet facere tua prae-
sentia.

K 4 Ego

Ego de me facio coniecturam . nemo est meorum amicorum hodie ,

Apud quem expromere omnia mea occulte, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet :

Ne ineptus, ne proteruos uidear. quod illum facere credo.

Sed nostrum est intellegere, utcumque, atque ubicumque opus sit, obsequi .

SY. Quid istic narrat? CLIT. perij. SY. Clitipho, haec ego praecipio tibi :

Hominis es frugi & temperantis sanctus officium. CLIT. tace,

Sodes. SY. recte sane. CH. Syre, pudet me. SY. credo : neque id iniuria .

Quin mihi molestum est. CLIT. pergin? SY. hercle uerum, dico quod uidetur .

CLIT. Non accedam ad illos? CH. eho, quaeso, una accedundi uia est?

SY. Actum est : hic se prius indicarit, quam ego argentum effero. Chreme,

Vin tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid, faciam? SY. iube hunc

Abire hinc aliquo. CLIT. quo ego hinc abeam? SY. quo? quo lubet : da illis locum :

Abi deambulatum . CLIT. deambulatum, quo? SY. uah, quasi desit locus .

Abi sane istac, istorsum, quo uis . CH. recte dicit : censeo .

CLIT. Dii

CLIT. *Dij te eradicēt, Syre, qui me hinc extrudis. SY.*
at tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus .

Censen uero ? quid illum porro credis facturum,
Chreme ,

Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, casti-
gas, mones ?

CH. *Ego istuc curabo. SY. atqui nunc here hic tibi as-*
seruandus est.

CH. *Fiet. SY. si sapias: nam mihi iam minus, mi-*
nusq. obtemperat .

CH. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi,*
egisti, Syre? aut

Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? SY.
de fallacia

Dicis ? st. inueni quandam nuper. CH. frugi es: ce-
do, quid est ?

SY. *Dicam: uerum, ut aliud ex alio incidit. CH. quid*
nam, Syre ?

SY. *Pessuma haec est meretrix. CH. ita uidetur. SY.*
immo, si scias .

Vah uide, quod inceptet facinus . Fuit quaedam
anus Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti haec mille dederat
mutuum .

CH. *Quid tum? SY. ea mortua est: reliquit filiam*
adolescentulam:

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH.
intellego .

SY. *Hanc secum huc adduxit, eaq. est nunc ad uxo-*
rem

rem tuam.

CH. Quid tum? SY. Clinia orat, sibi uti nunc det illam. illi tamen

Post daturum mille nummum. poscit. CH. & poscit quidem? SY. hui,

Dubium id est? CH. ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?

SY. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam e Caria,

Ditem, & nobilem; si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

CH. Erras. SY. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non emo: quid agis? SY. optata loquere. CH. atqui non est opus.

SY. Non opus est? CH. non hercle uero. SY. qui istuc miror. CH. iam scies.

Mane mane, quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS . IV . SCENA . I

SOSTRATA . CHREMES . NVTRIX . SYRVS

ISI me animus fallit, hic profecto est

N anulus, quem ego suspicor,

Is, quicum exposita est, gnata. CH. quid uolt sibi, Syre, haec oratio?

SO. Quid est? is ne tibi uidetur? NV. dixi equidem, ubi ostendisti, illico,

Eum esse. SO. at ut satis contemplata modo sis,

mea

mea nutrix. NV. satis.

SO. Abi nunc iam intro: atque, illa si iam lauerit, mihi nuncia.

Hic ego uirum interea opperibor. SY. te uolt: uideas quid uelit.

Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. CH. quid fiet?

Ne ista hercule magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SO. Ehem, mi uir. CH. ehem, mea uxor. SO. te ipsum quaero. CH. loquere, quid uelis.

SO. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduersum edictum tuum

Facere ausam. CH. uin tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?

Credo. SY. nescio, quid peccati portet haec purgatio.

SO. Meministin me esse grauidam, & mihi te maxumopere interminatum,

Si puellam parerem, nolle tolli? CH. scio, quid feceris: sustulisti. SY. si sic factum est, domina, ergo herus damno auctus est.

SO. Minime: sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendam. CH. o Iuppiter, tantam esse in animo inscitiam?

SO. Perij, quid ego feci? CH. rogitas? SO. si peccauim, mi Chreme,

Insciens feci. CH. id quidem ego, etsi tu neges, certe scio.

Te in-

Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:

Tot peccata in hac re ostendis . nam iam primum, si meum

Imperium exsequi uoluisses, interemptam oportuit,

Non simulare mortem uerbis, re ipsa spem uitae dare .

At id omitto : misericordia, animus maternus : sino .

Quam bene uero abs te prospectum est : quid uolueristi? cogita :

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime, Per te uel uti quaestum faceret, uel uti ueniret palam .

Credo, id cogitasti : quiduis satius, dum uiuat modo .

Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque aequom sciunt, Melius, peius, prosit, obsit, nil uident, nisi quod lubet?

SO. *Mi Chreme, peccaui; fateor : uincor : nunc hoc te obsecro,*

*Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscen-
tior,*

Vt meae stultitiae in iustitia tua sit aliquid praesidi .

CH. *Scilicet equidem istuc factum ignoscam : uerum, Sostrata,*

*Male docet te mea facilitas multa . sed istuc quid
quid*

quid est,

Qua hoc occeptum est caussa, loquere. SO. ut stulte, & misere omnes sumus

Religiosae; cum exponendam do, illi de digito anulum

Detraho; & eum dico, ut una cum puella exponeret;

Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CH. Istuc recte: conseruasti te, atque illam. SO. hic is est anulus.

CH. Unde habes? SO. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam? SY. hem.

CH. Quid ea narrat? SO. ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit.

Animum non aduorti primo: at, postquam adspexi, illico

Cognoui: ad te exsilui. CH. quid nunc suspicare, aut inuenis

De illa? SO. nescio, nisi ut ex ipsa quaeras, unde hunc habuerit,

Si potis est reperiri. SY. interij. plus spei uideo, quam uolo:

Nostra est, ita si est. CH. uiuit ne illa, cui tu dederas? SO. nescio.

CH. Quid renunciauit olim? SO. fecisse id, quod iusseram.

CH. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quaeratur. SO. Philtere.

SY. Ipsa est. mirum, ni illa salua est, & ego perij.

CH. SO-

CH. Sostrata,

Sequere me intro. so. ut praeter spem euenit.
quam timui male;

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda,
Chreme.

CH. Non licet hominem esse saepe, ita ut uolt, si res
non sinit.

Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil
minus.

SY. Nisi fallit me animus, haud multum a me aberit
infortunium:

Ita hac re in angustum opido nunc meae coguntur
copiae:

Nisi aliquid uideo, ne esse amicam hanc gnati re-
scissat senex.

Nam quod sperem de argento, aut posse postulem
me fallere, (re.

Nihil est: triūpho, si licet me latere tecto abscede-
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito
e faucibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de inte-
gro ineunda est mihi.

Nil tam difficile est, quin quaerendo inuestigari
possiet.

Quid, si hoc sic incipiam nunc? nihil est. si sic? tan-
tundem egero.

At sic opinor. non potest. immo optume. euge optu-
mam habeo.

Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugiti-
uum argentum tamen.

ACTVS

CLINIA . SYRVS

VELA mihi res posthac potest iam inter.

N uenire tanta,

Quae mihi aegritudinem asserat : tanta

haec laetitia oborta est .

Dedo patri me nunc iam , ut frugalior sim quam uolt .

SY . Nil me fefellit : cognita est , quantum audio huius uerba .

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor .

CLIN . O mi Syre , audistin obsecro ? SY . quid ni ? qui usque una assuerim .

CLIN . Cui aequae audisti . commode quidquam euenisse ? SY . nulli .

CLIN . Atque , ita me dij ament , ut ego nunc non tam meapte caussa

Laetor , quam illius : quam ego scio esse honore quouis dignam .

SY . Ita credo : sed nunc Clinia age , da te mihi uicissim ; Nam amici quoque res est uidenda , in tuto ut collocetur .

Ne quid de amica nunc senex . CLIN . o Iuppiter . SY . quiesce .

CLIN . Antiphila mea nubet mihi . SY . sicine mihi interloquere ?

CLIN . Quid faciam , Syre mi ? gaudeo : ser me . SY . sero hercle uero .

CLIN . Deorum uitam apti sumus . SY . frustra operã , opinor , sumo .

CLIN . Lo-

CLIN. Loquere, audio. SY. at iã hoc non ages. CLIN.
agam. SY. uidentum est, inquam,

Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:

Nam, si nunc a nobis abis, & Bacchidem hic re-
linquis:

Senex resciscet illico esse amicã hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidẽ, ut celata adhuc est:

CLIN. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis
nuptiis aduersum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid di-
cam? SY. quid ni?

CLIN. Quid dicam? quam caussam asseram? SY. quin
nolo mentiare:

Aperte, ita ut res sese habet, narrato. CLIN. quid
ais? SY. iubeo

Illam te amare, & uelle uxorem hanc esse Cliti-
phonis.

CH. Bonam atque iustam rem opido imperas, & fa-
ctu facilem.

Et scilicet iam me hoc uoles patrem exorare, ut
celet

Senem uostrum. SY. immo, ut recta uia rem nar-
ret ordine omnem. CH. hem,

Satin sanus es, aut sobrius? tu quidem illum plane
prodis:

Nam, qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?

SY. Huic equidem consilio palmam do: hic me magni-
fice effero,

Qui uim tantam in me, & potestatem habeam tan-
tae astutiae,

*Vera dicēdo ut eos ambos fallā: ut; cū narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat
tamen.*

CL: *At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum om-
nem eripis:*

*Nam dum amicam hanc meam esse credet, non com-
mittet filiam.*

*Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi
consulas.*

SY: *Quid, malum, me actatem censes uelle id assi-
mularier?*

*Vnus est dies: dum argentum eripio, pax, nihil am-
plius.*

CLAN: *Tantum sat habes? quid tum quaeso, si hoc pa-
ter rescuerit?*

SY: *Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cae-
lum ruat?*

CLAN: *Metuo, quid agam. SY. metuis? quasi non ea
potestas sit tua,*

Quo uelis in tēpore ut te exsoluas, rē facias palā,

CLIN: *Age, age, traducatur Bacchis. SY. optume. i-
psa exit foras.*

ACTVS. IV. SCENA. II.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS
DROMO. PHRYGIA

ATIS pol proterue me Syri promissa huc

S *induxerunt,*

Decem minas quas mihi dare pollicitus

L *est.*

est. quod si is nunc me
Deceperit; saepe obsecrans me, ut ueniam, frustra
ueniet:

Aut, cum uenturam dixerō, & constituero; cum is
certe

Renunciarit; Clitipho cum in spe pendeat a-
nimi;

Decipiam, ac non ueniam; Syrus mihi tergo poe-
nas pendet.

CLIN. Satis scite promittit tibi. SY. atqui tu hanc io-
cari credis?

Faciet, nisi caueo. B. dormiunt: pol' ego istos com-
mouebo.

Mea Phrygia, audisti; homo iste modo quā nullam
demonstrauit

Charini? P. audisti. B. proximam esse huic funda-
ad dextram? P. memini.

B. Curriculo percurrere: apud eum miles Dionysia a-
gitat.

SY. Quid inceptat? B. dic me hic opido esse inuitam,
atque asseruari:

Verum aliquo pacto uerba me his daturam esse, &
uenturam.

SY. Perij hercle: Bacchis, mane, mane: quo mitti
istanc, quaeso?

Iube maneat. B. abi. SY. quin paratum est arge-
tum. B. quin maneo.

SY. Atqui iam dabitur. P. ut lubet, num ego in sto
SY. at scin' quid sodes?

B. Quid? SY. transeundum nunc tibi est ad Menede-
mum,

mum, & tua pompa

Eo traducenda est. B. quam rem agis, scelus? SY. ego ne? argentum cudo,

Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? SY. non est temere.

B. Etiam ne tecum hic res mihi est? SY. minime: tuum tibi reddo.

B. Eat. SY. sequere hac. heus Dromo. D. quis me uolt? SY. Syrus. D. quid est rei?

S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad uos propere.

B. Quam ob rem? SY. ne quaeras. & ferant, quae secum huc attulerunt.

Sperabit sumptū sibi senex esse harū abitu leuatū.

Ne ille haud scit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.

Tu nescis id quod scis, Dromo, si sapias. D. mutum dices.

ACTVS IV SCENA IV

CHREMES . SYRVS

Ta me di amabunt, ut nunc Menedem

I uicem

Miseret me, tantum deuenisse ad eū mali.

Ilancine mulierem alere cum illa familia?

Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:

Ita magno desiderio fuit ei filius.

Verum, ubi uidebit tantos sibi sumptus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum:

L 2

Opta-

Optabit rursum, ut abeat ab se filius. *CH.* *Syrum optume, eccum. s. x. cesso hunc adoriri? CH.*
Syre. s. y. hem.

CH. Quid est? *s. y.* te mihi ipsum iadudū optabā dari.

CH. Videre egisse iam nescio quid cum sene.

s. y. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

CH. Bonam fide? *s. y.* bona hercle. *CH.* nō possum pati.

Quin tibi caput demulceam. accede huc, *Syre. s. y.*

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.

s. y. At, si scias, quam scite in mentem uenerit.

CH. Vab, gloriare euenisse ex sententia?

s. y. Non hercle uero; uerum dico. *CH.* dic, quid est?

s. y. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Baecebidam.

Menedemo dixit Clinia, & ea gratia

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

CH. Probe. *s. y.* dic, sodes. *CH.* nimium inquam. *s. y.*

immo si scias.

Sed porro ausculta quod superest fallaciae.

Sese ipse dicet tuam uidisse filiam:

Sibi complacuit eius formam, postquam adspe-

xerit:

Hanc se cupere uxorem. *CH.* modo quae inuenta

est? *s. y.* eam.

Et quidem iubebit posci. *CH.* quam ob rem istuc,

s. y. Syre?

Nam proorsus nihil intelligo. *s. y.* uab, tardus es.

CH. Fortasse. *s. y.* argentum dabitur ei ad nuptias,

aurum, atque uestem, quib, tenes ne? *CH.* com-

paret?

s. y. Id ipsum. *CH.* at illi ego nec do, nec despondeo.

s. y. Non?

SY. Non? quam ob rem? CH. quam ob rem, me rogas? homini. SY. ut lubet.

Nō ego dicebam in perpetuum illam illi ut dares, Verum ut simulares. CH. non mea est simulatio: Ita tu ista ec tua misceto, ne me admisceas.

Egon, cui daturus non sim, ut ei despondeam?

SY. Credebam. CH. minime. SY. scite poterat fieri: Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras, Eo coepi. CH. credo. SY. ceterum equidem istuc, Chreme,

Aequi boniq. facio. CH. atqui cum maxime Volo te dare operam ut fiat, uerum alia uia.

SY. Fiat: quaeratur aliud: sed illud quod tibi Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi, Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datū est? Num iussi? num illa oppignerare filiam Meam me inuito potuit? uerum illud, Chreme, Dicunt: Ius summum saepe summa malitia est.

CH. Haud faciū. SY. immo alijs si licet, tibi nō licet. Omnes in lauta te bene parte auēta putant.

CH. Quin egomet iam ad eam deferam. SY. immo filium

Iube potius. CH. quam ob rem? SY. quia enim in eum suspicio est

Translata amoris. CH. quid tum? SY. quia uidebitur

Magis uerisimile id esse, cum hic illi dabit:

Et simul conficiam facilius ego, quod uolo.

Ipsē adeo adest: abi: affer argentum. CH. esero.

CLITIPHO . SYRVS

Nulla est tam facilis res, quin difficili
 fiet,

Quam inuitus facias. uel me haec deambultaio;

Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
 Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
 miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Bacchidem.

Vt te quidem omnes dii, deae, quantum est, Syre,
 Cum tuo isto inuento, cumq. incepto, perduint.
 Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
 Vbi me excarnufices. SY. in hinc quo dignus es?

Quam paene tua me perdidit proteruitas.

CLIT. Vellem hercle factum: ita meritus. SY. meritus? quo modo?

Ne me istuc ex te prius audisse gaudeo,
 Quam argentum haberes, quod daturus iam fui.

CLIT. Quid igitur dicam tibi uis? abisti: mihi
 Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

SY. Iam non sum iratus: sed scin ubi nunc sit tibi
 Tua Bacchis? CLIT. apud nos. SY. non. CLIT.

ubi ergo? SY. ad Cliniam.

CLIT. Perij. SY. bono animo es: iam argentum, ad
 eam deferes,

Quod ei es pollicitus. CLIT. garris. unde? SY. a
 tuo patre.

CLIT. Ludis fortasse me. SY. ipsa re experibere.

CLIT. Ne ego fortunatus homo sum. deamo te, Syre.

SY. Sed

SY. Sed pater egreditur. caue, quidquā admiratus sis,
 Qua caussa id fiat: obsecundato in loco;
 Quod impetrabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS. IV. SCENA. VI

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS

V BI Clitipho nunc est? SY. eccum me, in
 que. CLIT. eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset, dixti huic? SY. dixi plera-
 que omnia.

CH. Cape hoc argētum, ac deser. SY. i, quid stas lapis?
 Quin accipis? CLIT. cedo sane. SY. se quere hac me
 ocius:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
 Nam nihil est illic, quod moremur diutius.

CH. Minas quidem iam decem habet a me filia:

Quas pro alimentis esse nunc duco datas.

Hasce ornamentis consequuntur alterae.

Porro haec talenta dotis apposcent duo.

Quam multa iniusta, ac praua fiunt moribus?

Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est

Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS. IV. SCENA. VII

MENEDEMVS. CHREMES

VLTIO omnium nunc me fortunatissimum

M Factum puto esse, gnate, cum te intellego

Resipisse. CH. ut errat. ME. te ipsum

L 4 quaere-

quaerebam, Chreme:

Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.

CH. Ceda, quid uis faciam? ME. inuenisti hodie filiam.

CH. Quid tum? ME. hanc uxorem sibi dari uolt Clinia.

CH. Quaeso, quid hominis es? ME. quid est? CH. iam ne oblitus es,

Inter nos quid sit dictum de fallacia,

Ut ea uia abs te argentum auferretur? ME. scio.

CH. Ea res nunc agitur ipsa. ME. quid narras, Chreme?

CH. Immo haec quidem, quae est apud te, Clitiphonis est

Amica. ME. ita aiunt. CH. & tu credis? ME. omnia.

CH. Et illum aiunt uelle uxorem, ut, cum desponderis.

Des, qui aurum, ac uestem, atque alia, quae opus sunt, comparet.

ME. Id est profecto: id amicae dabitur. CH. scilicet

Daturum. ME. ah, frustra igitur sum gauisus, miser.

Quiduis tamen iam malo, quam hunc amittere.

Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,

Ne sentiat me sensisse, atque aegre ferat?

CH. Aegre? nimium illi, Menedeme, indulges. ME. sine.

Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.

CH. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.

ME. Dicam, quid deinde? CH. me facturum esse omnia,

Generum placere: postremo etiam, si uoles,
Desponsam quoque esse dicito. ME. hem, istuc uo-
lueram.

CH. Tanto ocius te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quamocissime ut des. ME. cupio. CH. ne tu pro-
pediem,
Ut istam rem uideo; istius obsaturabere.
Sed haec ut ut sunt, cautim, & paullatim dabis,
Si sapias. ME. faciam. CH. abi intro: uide, quid
postulet.
Ego domi ero, si quid me uoles. ME. sane uolo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTVS . V . SCENA . I

MENEDEMVS . CHRAMES

GO. me non tam astutum, neque ita per-

E spicacem esse id scio:

Sed hic adiutor meus, et monitor, et prae-
monstrator Chremes

Hoc mihi praestat. in me quiduis harum rerum
conuenit,

Quae sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus,
plumbeus:

In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia o-
mnia haec.

CH. Obe, iam desine deos, uxor, gratulando obtur-
dere,

Tuam esse inuentam gnatam; nisi illos tuo ex in-
genio iudicas,

Vc

Vt nil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.

Sed quid iam dudum interim illic gnatus cessat cū Syro?

ME. *Quos ais homines, Chreme, cessare? CH. hem, Menedeme, aduenis?*

Dic mihi; Cliniae, quae dixi, nunciastin? ME. omnia.

CH. *Quid ait? ME. gaudere adeo occoepit, quasi qui cupiunt nuptias.*

CH. *Ha, ha, hae. ME. quid risisti? CH. serui uenere in mentem Syri.*

Calliditates. ME. ita ne? CH. uoltus quoque hominum fingit scelus.

ME. *Gnatus quod se assimulat laetum, id dicis? CH. id. ME. idem istuc mihi*

Venit in mentem. CH. ueterator. ME. magis, si magis noris, putes,

Ita rem esse. CH. ain tu? ME. quin tu ausculta.

CH. mane: prius hoc scire expeto,

Quid perdideris: nam ubi desponsam nūciasti filio, Continuo iniecisse uerba tibi Dromonem scilicet, Sponsae uestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

ME. *Non. CH. quid non? ME. non, inquam. CH. neque ipse gnatus? ME. nil prorsum, Chreme.*

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiae.

CH. *Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? ME. nihil.*

CH. *Quam-*

CH. *Quamobrem?* ME. *nescio equidem: sed te miror,*
qui alia tam plane scias.

Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit fi-
lium,

Vt ne paullulum quidem suboleat amicam esse hęc
Cliniae.

CH. *Quid ais?* ME. *mitto iam osculari, atque ample*
sculari: id nil puto.

CH. *Quid est, quod amplius simuletur?* ME. *uah.* CH.
quid est? ME. *audi modo.*

Est mihi ultimis cōclauē in edibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, uestimentis stratus est.

CH. *Quid, postquam hoc est factum?* ME. *dictum fa-*
ctum, huc abiit Clitipho.

CH. *Solus?* ME. *solus.* CH. *timeo.* ME. *Bacchis conse-*
cuta est illico.

CH. *Sola?* ME. *sola.* CH. *perij.* ME. *ubi abiere intro,*
operuere ostium. CH. *hem,*

Clinia hęc fieri uidebat? ME. *quid ni? una me-*
cum simul.

CH. *Filij est amica Bacchis, Menedeme: occidi.*

ME. *Quamobrem?* CH. *decem dierum uix mi est fa-*
milia.

ME. *Quid? istuc times, quod operam amico ille dat*
suo?

CH. *Immo, quod amicae.* ME. *si dat.* CH. *an dubium*
id tibi est?

Quemquam ne animo tā comi esse, aut leni putas,
Qui, se uidente, amicam patiatur suam?

ME. *Quidni? quo uerba facilius dentur mihi.*

CH. *Derides?*

CH. Derides? merito mihi nunc ego suscenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis? quae uidi? nae misero mihi.

At ne illud haud inultum, si uiuo, ferrent:

Nam iam. ME. non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? CH. praecira-

tundia,

Menedeme, non sum apud me. ME. te ne istuc

loqui?

Non ne id flagitium est, te alijs consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?

CH. Quid faciam? ME. id, quod me fecisse aiebas

parum:

Fac, te esse patrem sentiat: fac, ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,

Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deserat.

CH. Immo abeat potius multo quouis gentium,

Quam hic per flagitium ad inopiam redigat pa-

trem:

Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,

Menedeme, mihi illaec uero ad rastros res redit.

ME. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi ca-

ues?

Difficilem ostendes te esse, & ignosces tamen

Post, & id ingratum. CH. ah, nescis, quam do-

leam. ME. ut lubet.

Quid hoc, quod rogo, ut illa nubat nostro? nisi

quid est,

Quod malis. CH. immo & gener, & affines pla-

cent.

ME. Quid

ME. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuiſti? CH. dotis? ME. ita dico. CH. ab-
ME. Chreme,

Ne quid uereare, ſi eſt minus: nil dos nos mouet.

CH. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis:

Sed ita dicto opuſt, ſi me uiſ ſaluom eſſe, & rem,
& filium,

Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. ME. quam
rem agis?

CH. Id mirari te ſimulato, & illum rogitato ſimul;

Quamobrem id faciam. ME. quin ego uero, quam-
obrem id facias, nescio.

CH. Ego ne? ut illius animum, qui nunc luxuria, &
laſciuia

Diſfluit, retundam, redigam, ut, quo ſe uortat, ne
ſciat.

ME. Quid agis? CH. mitte: ſine me in hac re gerere
mihi morem. ME. ſino:

Ita ne uiſ? CH. ita. ME. fiat. CH. ac iam, ut uxo-
rem accerſat, paret.

ME. Hic ita, ut liberos eſt aequom, dictis conſuta-
bitur.

Sed Syrum. ME. quid eum? CH. ego ne? ſi uiuio,
adeo exornatum dabo,

Adeo depexum, ut, dum uiuat, meminerit ſemper
mei:

Qui ſibi me pro ridiculo, ac delectamento, putat.

Non (ita me diſ ament) auderet facere haec ui-
duac mulieri,

Quae in me fecit.

CLITIPHO . MENEDEMVS . CHREMES

SYRVS

TA ne tandem quæso est, Menedeme, ut

I pater .

Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris ?

Quòdnam ob facinus ? quid ego tantum sceleris admisi, miser ?

Volgo id faciunt . **ME** . scio tibi esse hoc grauius multo, ac durius,

Cui sit . uerum ego haud minus aegre patior id, qui nescio .

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo uolo . **CLIT** . hic

Patrem ad stare aiebas ? **ME** . eccum . **CH** . quid me incusas, Clitipho ?

Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiae tuae .

Vbi te uidi animo esse omisso, & , suauia in praesentia

Quae essent, prima habere, neque consulere in longitudo :

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses perdere .

Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,

Abij ad proximos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi .

Ibi tuae stultitiae semper erit praesidiū Clitipho .

Victus,

Victus, uestitus, quo in tectum te receptes. CLIT.

hei mihi.

CH. *Satius est, quam te ipso herede haec possidere.*

Bacchidem.

SY. *Disperij: scelestus, quantas turbas conciui, in-*
sciens?

CLIT. *Emori cupio.* CH. *prius quaeso disce, quid sit*
uiuere.

Vbi scies, si displicebit uita, tum istoc utitor.

SY. *Here, licet ne.* CH. *loquere.* SY. *at tuto.* CH. *lo-*
quere. SY. *quae ista est prauitas,*

Quae ue est amentia, quod peccaui ego, id obesse
huic? CH. *ilicet,*

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram
tibi,

Neque precatorem pararis. SY. *quid agis?* CH. *nil*
suscenseo,

Nec tibi, nec tibi., nec uos est aequum, quod fa-
cio, mihi.

SY. *Abijt. uah, rogasse uellem.* CLIT. *quid?* SY. *un-*
de mihi peterem cibum.

Ita nos alienauit. tibi iam esse ad sororem intel-
lego.

CLIT. *Adeon rem redijssc, ut periculum etiam fame*
mibi sit, Syre?

SY. *Modo liceat uiuere, spes est.* CLIT. *quae?* SY. *nos*
esurituros satis.

CLIT. *Irrides in re tanta, neque me quidquam consi-*
lio adiuuas?

SY. *Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi,*
dum

dum loquitur pater:

Et, quantum ego intellegere possum, CLIT. quid?

SY. non aberit longius.

CLIT. Quid id ergo? SY. sic est, non esse horum te ar-

bitror. CLIT. quid istuc, Syre?

Satin sanus es? SY. ego dicam, quod mi in men-

tem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quae propior esset, te indulgebant, tibi dabant:

nunc, filia

Postquam est inuenta uera, inuenta est caussa, qua
te expellerent.

CLIT. Est uerisimile. SY. an tu ob peccatum hoc esse
illum iratum putas?

CH. Non arbitror. SY. nunc aliud specta: MATRES
omnes filijs

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse: id non fit? CLIT. uerum. quid ergo

nunc faciam, Syre?

SY. Suspicionem quaere ex illis istam: rem profer
palam.

Si non est uerum, ad misericordiam ambos adduces
cito, aut,

Scibus cuius sis, CLIT. recte suades: faciam. SY.
sat recte hoc mihi in

Mentem uenit: namque adolescens, quam maxu-
me spe situs erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.

Etiam haud scio, an ne uxorem ducat, ac Syro nil
gratiae,

Quid

Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio.

adhuc quod factum est,

Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemū

hinc pergam. eum

Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihili

habco.

ACTVS . V . SCENA . III

SOSTRATA . CHREMES

ROFECTO, nisi caues tu homo; ali-

P quid gnato conficies mali:

Idq. adeo miror, qui tam ineptum quid-
quam potuerit tibi

Venire in mentem, mi uir. CH. oh, pergin mulier
esse? ullam ne ego

Rem umquam uolui, quin tu in ea mihi aduersa-
trix fueris, Sostrata? at;

Si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quam
ob rem id faciam, nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas, stulta? SO.
ego nescio?

CH. Immo scis potius, quam quidem redeat ad inte-
grum eadem oratio.

SO. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules!

CH. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc
faciam tamen.

SO. Facies? CH. uerum. SO. non uides, quantum
mali ex ea re excites?

Subditum se suspicatur. CH. ain tu? subditum? SO.

M certe

certe sic erit,

Mi uir. CH. confitere.

s. Au, obsecro te, istuc nostris inimicis fiet.

Egon confitear meum non esse filium, qui sit meus?

CH. Quid metuis? ne non, cum uelis, conuincas esse illum tuum?

s. Quod filia est inuenta? CH. non, sed, quod magis credendum fiet,

Id quod est consimilis moribus,

Facile conuincas ex te natum: nam tui similis est probe:

Nam illi nihil uitij est relictum, quin id itidem sit tibi:

Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed ipse egreditur, quam seuerus rem cum uideas, censeas.

ACTVS . V : SCENA . IV

CLITIPHO . SOSTRATA . CHREMES

I umquam ullum fuit tempus, mater, cum

S ego uoluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua uoluntate

obsecro

Eius ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei;

Quod peto, & uolo, parentes meos ut commonstres mihi.

s. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducatur tuum,

Alienum

*Alienum esse te. CLIT. sum. s. miseram me, ho-
cine quaesisti obsecro?*

*Ita mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, at-
que hoc natus es:*

*Et caue posthac, si me amas, umquam istuc uerbum
ex te audiam. CH. at*

Ego, si metuis, mores caue in te esses istos sentiam.

*CLIT. Quos? CH. si scire uis, ego dicam: gerro,
iners, fraus, belluo,*

*Ganeo, damnosus. crede, & nostrum te esse cre-
dito.*

*CLIT. Non sunt haec iam dicta parentis. CH. non,
si ex capite sis meo*

*Natus, item ut aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea
caussa magis*

Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamen fieri.

*O. Di istaec. CH. nescio deos: ego, quod potero,
enitar sedulo.*

*Quaeris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quaeris, patri*

*Quo modo obsequare, & serues quod labore in-
uenerit.*

*Non mihi per fallacias adducere ante oculos?
pudet*

*Dicere hac praesente uerbum turpe: at te id nul-
lo modo*

*Facere puduit. CLIT. eheu, quam ego nunc totus
displiceo mihi,*

*Quam pudet: neque, quod principium incipiam
ad placandum, scio,*

MENEDEMVS . CHREMES . CLITIPHO
SOSTRATA

NIMVERO Chremes nimis grauiter cruciat adolescentulum,
Nimisq. inhumane exeo ergo, ut pacem conciliem . optume.

Ipsos uideo . CH . ehem, Menedeme, cur non accersis iubes

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? SO . mi uir te obsecro,

Ne facias . CLIT . pater obsecro ut mi ignoscas . ME . adueniam, Chreme :

Sine te exoret . CH . egon mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?

Non faciam . ME . at id nos non sinemus . CLIT . me uiuom uis, pater ;

Ignosce . SO . age, Chreme mi . ME . age quaeso, tam obfirma te, Chreme .

CH . Quid istuc? uideo non licere, ut coeperam, hunc pertendere .

ME . Facis, ut te decet . CH . ea lege hoc adeo faciam . facit,

Quod ego hunc aequom censeo . CLIT . pater, omnia faciam : impera .

CH . Vxorem ut ducas . CLIT . pater . CH . nihil audio . ME . ad me recipio .

Faciet . CH . nil etiam audio ipsum . CLIT . per . SO . an dubitas, Clitipho?

CH . Immo utrumi uult? ME . faciet omnia . SO . haec dum

dum incipias, graua sunt,

Dumq. ignores; ubi cognoris, facilia. CLIT. faciam, pater.

O. Gnate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,

Filiam Phanocratae nostri. CLIT. rufam ne illam uirginem,

Caesiam, sparsa ore, adunco naso? non possum, pater.

CH. Eia, ut elegans est, credas animum ibi esse? SO. aliam dabo:

CLIT. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, ego met habeo propemodum,

Quam uolo. SO. nunc laudo te, gnate. CLIT. Archonidi huius filiam.

O. Perplacet. CLIT. pater, hoc nunc restat. CH. quid? CLIT. Syro ignoscere uolo,

Quae mea caussa fecit. CH. fiat. Vos ualete, & plaudite.

ADELPHOE

TERENTII

ACTA · LVDIS · FVNEBRIBVS

L · AEMILII · PAVLLI

Q · FABIO · MAXIMO · P · CORNELIO · AFRICANO · AED · CV

EGERE

L · ATILIVS · PRAENESTINVS

MINVCIVS · PROTHVMVS

MODOS · FECIT

FLACCVS · CLAVDI

TIBIIS · SARRANIS

FACTA · E · GRAECA · MENANDRV

L · ANICIO · M · CORNELIO · COS ·

C. SVLPICII. APOLLINARIS
P E R I O C H A

DYOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum,
Sed Ctesiphonem retinent. hunc citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. uitiauerat
Idem. Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq. dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt ueritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesiphonem citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

A D E L P H O R V M

P E R S O N A E . E A R V M Q V E

I N T E R P R E T A T I O

M I T I O, senex, ἀπὸ τῆς μήτιδος, a mente & consilio, uel ἀπὸ τοῦ μικκῆ, unde & Μικύλος, quod in eo omnia sint mitia, depressa & placida.

D E M E A, senex, ἀπὸ τοῦ δήμη, antiquis homo moribus, & popularis status amans.

H E G I O, senex, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, a ductu seu principatu.

A E S C H I N V S, adolescens, ἀπὸ τοῦ αἰσχος, a pudore. Vide, num scribi debeat, Aeschines, quomodo Graecis αἰσχίνης.

C T E S I P H O, adolescens, τὸ τῆς κτήσεως φῶς, patrimonii splendor.

S O S T R A T A, matrona.

P A M P H I L A, puerpera.

C A N T H A R A, nutrix, a cantharo nomen aptum nutrici, quae fere bibulae sunt.

S Y R V S, seruus, gentile nomen.

G E T A, seruus, etiam gētile, a Getis, qui postea Gothi dicti.

D R O M O, seruus.

S A N N I O, leno, a sannii, uel potius ἀπὸ τοῦ σαννίε, ab hasta, qua ualere a iocantibus dicebatur.

Sequentium tantum hic mentio fit.

B A B Y L O, uel forte Babyla, βαβύλας, futilis. uidetur trapezidae nomen fuisse.

S T O R A X, uel Styrax, seruus olidus, per antiphrasin, cum styracis odor sit longe optimus.

PROLOGVS

OSTQVAM poeta sensit scripturam suã
 P Ab iniquis obseruari, & aduersarios
 Rapere in peiorẽ partẽ, quã acturi sumus:
 Indicio de se ipse erit: uos eritis iudices,
 Laudi ne an uitio duci id factum oporteat.
 Synapothnescontes Diphili comedia est.
 Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
 In gracca adolescens est, qui lenoni eripit
 Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
 Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
 In Adelphos, uerbum de uerbo expressum extulit.
 Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
 Furtum ne factum existumetis, an locum
 Reprehensum, qui praeteritus negligentia est.
 Nam, quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
 Eum adiutare, assidueq. una scribere,
 Quod illi maledictum uehemens esse existumant,
 Eam laudem hic ducit maxumam, cũ illis placet,
 Qui uobis uniuersis, & populo placent;
 Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
 Suo quisque tempore usust sine superbia.
 Dehinc, ne expectetis argumentum fabulae:
 Senes qui primi uenient, hi partem aperient;
 In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
 Poetae ad scribendum augeat industriam.

ACTVS

M I C I O

TORAX, non redijt hac nocte a cena Aeschinus,

Neque seruulorum quisquam, qui aduor sum ierant.

Profecto hoc uere dicunt: si absis uspiam,

Aut ubi si cesses, euenire ea satius,

Quae in te uxor dicit, & quae in animo cogitat

Irata, quam illa, quae parentes propitij.

Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,

Aut tete amari, aut potare, atque animo obsequi,

Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.

Ego, quia non redijt filius, quae cogito?

Quibus nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,

Aut uspiam ceciderit, aut persregerit

Aliquid. uah, quemquam ne hominem in animo instituere, aut

Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?

Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo

Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia

Ego hanc clementem uitam urbanā, atque otium.

Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,

Vxorem numquam habui. ille contra, haec omnia,

Ruri agere uitam, semper parce, ac duriter

Se habere; uxorem duxit: nati filij

Duo. inde ego hunc maiorem adoptavi mihi:

Eduxi a paruulo, habui, amaui pro meo:

In eo me oblecto, solum id est carum mihi.

Ille

Ille ut item contra me habeat, facio sedulo :
 Do, praetermitto, non necesse habeo omnia
 Pro meo iure agere : postremo, alij clamculum
 Patres quae faciunt, quae fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium :
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
 Audebit, tanto magis audebit ceteros .
 Pudore, & liberalitate liberos
 Retinere, satius esse credo, quam metu .
 Haec fratri mecum non conueniunt, neque placēt .
 Venit saepe ad me clamans, quid agis Micio ?
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat ?
 Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
 Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
 Nimium ipse durus est, praeter aequomque, &
 bonum.
 Et errat longe mea quidem sententia,
 Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
 Vi quod fit, quā illud, quod amicitia adiungitur.
 Mea est sic ratio, & sic animum induco meum .
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet :
 Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit .
 Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
 Studet par referre, praesens, absensq. idem erit .
 Hoc patrium est, potius consuesacere filium,
 Sua sponte recte facere, quam alieno metu .
 Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis .
 Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? & certe is est.
 Nescio

Nescio quid tristem uideo. credo iam, ut solet,
Iurgabit. saluom te aduenire, Demea,
Gaudemus.

ACTVS . I . SCENA . II

DEMEA . MICIO

EM, opportune: te ipsum quaerito.

H Quid tristis es? DE. rogas me, ubi nobis

Aeschinus

Siet; quid tristis ego sim? MI. dixi in hoc fore?

Quid fecit? DE. quid ille fecerit? quem neque
pudet

Quidquam; neque metuit quemquam; neque le-
gem putat.

Tenere se ullam. nā illa, quae antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit? MI. quidnam
id est?

DE. Fores effregit, atque in edes irruit

Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiā

Mulcauit usque ad mortem: eripuit mulierem,

Quam amabat: clamant omnes; indignissime

Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Micio

Dixere? in ore est omni populo. denique,

Si conferendum exemplum est, non fratrem uidet

Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?

Nullum huius simile factum? haec cum illi Micio

Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.

MI. HOMINE imperito numquam quidquam in-
iustius,

Qui,

Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

DE. Quorsum istuc. MI. quia tu, Demea, haec male iudicas.

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum

Scortari, neque potare, non est, neque fores

Effringere. haec si neque ego, neque tu fecimus,

Non sinit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.

Iniurium est: nam, si esset, unde id fieret,

Faceremus: & tu iblum tuum, si esses homo,

Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,

Potius quam, ubi te expectatum eiecisset foras,

Alienore aetate post faceret tamen.

DE. Pro Iuppiter, rediges tu homo me ad insaniam.

Non est flagitium facere haec adolescentulum?

MI. ah,

Ausculata, ne me obtundas de hac re saepius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

Is meus est factus: si quid peccat, Demea,

Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Obsonat, potat, olet unguenta de meo.

Amat? dabitur a me argentum, ubi erit commodum;

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.

Fores effregit? restituentur. discidit

Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,

Et unde haec fiant, & adhuc non molesta sunt.

Postremo, aut desine, aut cedo quemuis arbitrum:

Te plura in hac re peccare ostendam. DE. hei mihi.

Pater esse, disce ab alijs, qui vere sciunt.

MI. Natura tu illi pater es, consilijs ego.

DE. Tum

DE. Tum consulis quidquam? MI. ah, si pergis,
abiero.

DE. Sicine agis? MI. an ego toties de eadem re au-
diam?

DE. Curae est mihi. MI. & mihi curae est: uerum,
Demea,

Curemus aequam uterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, prope-
modum

Reposcere illum est, quem dedisti. DE. ah, Micio.

MI. Mihi sic uidetur. DE. quid istuc? tibi si istuc
placet,

Profundat, perdat, pereat; nihil ad me attinet.

Iam si uerbum unum posthac. MI. rursus, Demea,

Irasceret? DE. an non credis? repeton quem dedi?

Aegre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.

Vnum uis curem: curo: & est dijs gratia,

Cum ita, ut uolo, est: iste tuus ipse sentiet

Posterius: nolo in illum grauius dicere.

MI. Nec nihil, neque omnia haec sunt, quae dicit:
tamen

Non nihil molesta haec sunt mihi: sed ostendere

Me aegre pati, illi nolui: nam ita est homo:

Cum placo, aduersor sedulo, & deterreo,

Tamen humane uix patitur: uerum si augeam,

Aut etiam adiutor sim eius iracundiae,

Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus

Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.

Quam hic non amauit meretricem? aut cui non
dedit

Aliquid?

*Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Taedebat) dixit uelle uxorem ducere.*

Sperabam iam deseruisse adolescentiam:

*Gaudebam. ecce autem deintegro. nisi, quid-
quid est,*

*Volo scire, atque hominem conuenire, si apud fo-
rum est.*

ACTVS . II . SCENA . I

SANNIO . AESCHINVS

*BSECRO, populares ferte misero, atque
innocenti auxilium:*

*O Subuenite inopi. AE. otiose, nunc iam il-
lico hic consistite:*

*Quid respectas? nihil periculi est: numquam, dum
ego adero, hic te*

Tanget. SA. ego istam, inuitis omnibus.

*AE. Quamquam est scelestus, non committet hodie um-
quam iterum ut uapulet.*

*SA. Aeschine, audi, ne te dicas fuisse ignarum meo-
rum morum,*

*Ego leno sum. AE. scio. SA. at ita, ut usquam fuit
fide quisquam optuma.*

*Tu quod te posterius purges, nolle hanc iniuriam
mibi*

*Factam esse; huius non faciam. crede hoc, ego
meum ius persequar:*

*Neque tu uerbis solues umquam, quod re mihi ma-
le feceris.*

Noni

Novi ergo uestra haec : nollem factum : dabitur
iusiurandum, esse te

Indignum iniuria hac, indignis cum egomet sim ac
ceptus modis .

AE. Abi prae, strenue, ac fores aperi . SA. ceterū hoc
nihil facis .

AE. Intro nunc iam . SA. at enim non sinam . AE. ac-
cede illuc, Parmeno,

Nimum abijsti istoc, hic propter hunc assiste . hem,
sic uolo,

Caue nunc iam oculos a meis oculis quoquam dimo-
ueas tuos,

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in
mala haereat .

SA. Istuc uolo ergo ipsum experiri . AE. hem, serua-
omite mulierem .

SA. O facinus indignum . AE. geminabit, nisi caues .
SA. hei misero mihi .

AE. Non innueram : uerum in istam partem potius
peccato tamen :

Inunc iam . SA. quid hoc rei est ? regnum ne, Ae-
schine, hic tu possides ?

AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis uirtutibus .

SA. Quid tibi rei mecum est ? AE. nihil . SA. quid ?
noscin, qui sim ? AE. non desidero .

SA. Tetigin tui quidquam ? AE. si attigisses, ferres
infortunium .

SA. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego
argentum dedi ?

Responde . AE. ante edes non fecisse erit melius hic

con-

conuicium :

Nam si molestus pergis esse, iam intro arripere,
atque ibi

Vsque ad necem opperiere loris. SA. loris liber?

AE. sic erit.

SA. O hominem impurum. hicine libertatem aiunt
aequam esse omnibus?

AE. Si satis iã debacchatus es leno, audi si uis nũc iã.

SA. Egon debacchatus sum in te, an tu in me? AE.
mitte ista, atque ad rem redi.

SA. Quam rem? quo redeam? AE. iam ne me uis di-
cere id, quod ad te attinet?

SA. Cupio, modo aequi aliquid. AE. uah, leno ini-
qua me non uolt loqui.

SA. Leno sum, fateor, pernicies communis adole-
scentium,

Periurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta
iniuria.

AE. Nam hercle etiam id restat. SA. illuc quaeso
redi, quo coepisti, Aeschine.

AE. Minis uiginti tu illam emisti, quae res tibi uor-
tat male:

Argenti tantum tibi dabitur. SA. quid, si ego il-
lam nolo uendere?

Coges me? AE. minime. SA. namque id metui.

AE. neque uendundam censeo,

Quae libera est: nam ego illam liberali assero caus-
sa manu.

Nunc uide utrum uis, argentum accipere, an caus-
sam meditari tuam.

N

Delibera

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s A. pro supreme Iuppiter:

Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.

Domo me eripuit, uerberauit: me inuito abduxit meam:

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Ob malefacta haec tantidem emptam postulat sibi tradier.

Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.

Age iam cupio, modo si argentum reddat. sed ego: hoc hariolor.

Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illico, Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.

Id quoque possum ferre, si modo reddat: quamquam iniurium est.

Verum cogito id, quod res est. quando eum quaestum occoeperis,

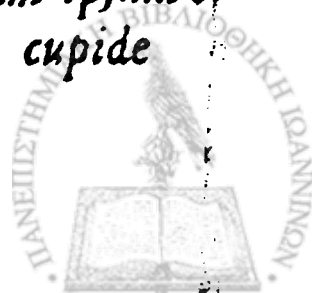
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS . II . SCENA . II

SYRVS . SANNIO

T A C E, egomet conueniam iam ipsum: cupide

cupide accipiat faxo, atque etiam

*Benedicat secum esse actum. quid istuc, Sannio,
est, quod te audio*

*Cum hero nescio quid concertasse? SA. numquam
uidi iniquus*

*Certationem comparatam, quam quae hodie inter
nos fuit.*

*Ego uapulando, ille uerberando, usque ambo de-
fessi sumus.*

*SY. Tua culpa. SA. quid facerem? SY. adolescenti mo-
rem gestum oportuit.*

*SA. Qui potui melius? quin hodie usque os praebui.
SY. age, scis quid loquar?*

*Pecuniam in loco negligere, maximum interdum
est lucrum. SA. hui.*

*SY. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paullu-
lum,*

*Atque adolescenti esses morigeratus, hominum ho-
mo stultissime,*

*Ne non tibi istuc feneraret? SA. ego spem pre-
tio non emo.*

*SY. Numquam rem facies: abi, nescis inescare homi-
nes, Sannio.*

*SA. Credo istuc melius esse: uerum ego numquã adeo
astutus fui,*

*Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in
praesentia.*

*SY. Age, noui tuum animum: quasi quidquam tibi
sint uiginti minae,*

Dum huic obsequare: praeterea autẽ te aiunt pro-

N 2 sicisci

ficisci Cyprum. SA. hem.

*SY. Coemisse hinc, quae illuc ueheres, multa; nauem
conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris,
tamen hoc ages.*

*SA. Nusquam pedem. perij hercle: hac illi spe hoc in-
ceperunt. SY. timet:*

*Inieci scrupulum homini. SA. o scelera. illud uide,
Ut in ipso articulo oppressit. emptae mulieres
Complures, & item hinc alia, quae porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum uenio, damnū maxumū est.
Nunc si omitto, ubi illinc rediero, actum agam.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum uenis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quam aut nunc manere tam diu, aut tū persequi.*

SY. Iam ne enumerasti, quoad te rediturum putes?

*SA. Hocine illo dignū est? hocine incipere. Aeschinū?
Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?*

SY. Labascit. unum hoc habeo; uide si satis placet:

*Potius, quam uenias in periculum, Sannio,
Serues ne, an perdis totum, diuiduum face.*

Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi,

Etiam de sorte nunc uenio in dubium, miser.

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:

Praeterea colaphis tuber est totum caput.

*Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. u-
lubet.*

*Numquid uis; quin abeam? SA. immo hercl
hoc quaeso, Syre,*

*Vt ut haec sunt acta, potius, quam lites sequar,
Meum*

*Meū mihi reddatur, saltem quāti emptā est. Syre,
Scio te non usum antehac amicitia mea.*

Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo

Faciam. sed Ctesiphonem uideo. laetus est

*De amica. SA. quid, quod te oro? SY. paullisper
mane.*

ACTVS . II . SCENA . III

CTESIPHO . SYRVS

BS quiuis homine, cum est opus, benefi-

A *cium accipere gaudeas :*

*Verum enim uero id demum iuuat, si, quē
aequom est benefacere, is facit.*

*O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis cer-
to scio :*

*Numquam ita magnifice quidquam dicam, id uir-
tus quin superet tua.*

*Itaque unam hāc rem me habere praeter alios prae-
cipuam arbitror,*

*Fratrem homini nemini esse primarium artium ma-
gis principem.*

*SY. O Ctesipho. C. o Syre, Aeschinus ubi est? SY. el-
lum, te exspectat domi. C. hem.*

*SY. Quid est? C. quid sit? illius opera, Syre, nunc ui-
uo: festiuum caput:*

*Omnia sibi qui post putarit esse prae meo com-
modo:*

*Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum
in se transtulit;*

N 3 Nil

*Nil pote supra . sed quisnam ? foris crepuit . SY .
mane , ipse exit foras .*

ACTVS . II . SCENA . IV

A E S C H I N V S . S A N N I O

C T E S I P H O . S Y R V S

B I ille est sacrilegus ? SA . me quaerit .

V num quidnam effert ? occidi :

*Nil uideo . AE . ehem , opportune , te i-
psum quaero : quid fit , Ctesipho ?*

In tuto est omnis res : omit te uero tristitiam tuam .

*CT . Ego illam facile uero omitto , qui quidem te ha-
beam fratrem .*

*O mi germane , ab uereor coram in os te laudare
amplius ,*

*Ne id assentandi magis , quam quod habeam gra-
tum , facere existimes .*

*AE . Age , inepte , quasi nunc non norimus nos inter
nos , Ctesipho .*

*Hoc mihi dolet , nos paene sero scisse , & paene in
eum locum*

*Redisse , ut , si omnes cuperent , nihil tibi possent au-
xiliarier .*

*CT . Pudebat . AE . ah , stultitia est istaec , non pudor ,
tam ob paruolam*

*Rem paene ex patria . turpe dictu . deos quaeso ut
istaec prohibeant .*

*CT . Peccavi . AE . quid ait tandem nobis Sannio ? SY .
iam mitis est .*

AE . Ego

AE. Ego ad forum ibo, ut hunc absoluam: tu intro ad illam, Ctesipho.

SA. Syre, insta. si eamus: namque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,

Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.

SA. At, ut omne reddat. SY. omne reddet, tace modo, ac sequere hac. SA. sequor.

CT. Heus heus, Syre. SY. hem quid est? CT. obsecro hercule hominem istum impurissimum

Quã primũ absoluitote, ne, si magis iritatus fiet, Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.

SY. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus oblata interim,

Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

CT. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTVS . III . SCENA . I .

SOSTRATA . CANTHARA

BSECRO, mea tu nutrix, quid nunc fiet?

O CA. quid fiet, rogas?

Recte edepol spero. SO. modo dolores meae tu occipiunt primulum.

CA. Iam nunc times, quasi numquam affueris, numquam tute pepereris.

N 4 SO. Mi-

80. *Miseram me, neminem habeo, solae sumus : Geta
autem hic non adest ;*

*Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat,
Aeschinum .*

c. *Pol is quidem iam hic aderit : nam numquam unū
intermittit diem ,*

*Quin semper ueniat . 80. solus mearum miseria-
rum est remedium .*

c. *Ere nata melius fieri haud potuit , quam factum
est , hera :*

*Oblatum quando uitium est , quod ad illum atti-
net potissimum ,*

*Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta
familia .*

90. *Ita pol est, ut dicis : saluus nobis, deos quaeso,
ut fiet .*

ACTVS . III . SCENA . II

GETA . SOSTRATA . CANTHARA

VNC *illud est, quod, si omnes omnia sua
N consilia conserant ,*

*Atque huic malo salutem quaerant, auxi-
lij nihil asserant ,*

*Quod mihiq̄ue, heraeq̄ue, filiaeq̄. herili est . uae
misero mihi ,*

*Tot res repente circumuallant, unde emergi non
potest ,*

Vis, egestas, iniustitia, sollicitudo, infamia .

*Hocine saeculum ? o scelera , o genera sacrilega,
hominem*

hominem impium.

SO. *Me miseram, quidnam est, quod sic uideo timi-
dum, & properantem Getam?*

GE. *Quem neque fides, neque iusiurandum, neque il-
lum misericordia*

*Repressit, neque reflexit, neque quod partus insta-
bat prope,*

*Cui miserae indigne per uim uitium obtulerat. SO.
non intellego*

*Satis, quae loquatur. CA. propius obsecro acce-
damus, Sostrata. G. ah,*

*Me miserum, uix sum compos animi: ita ardeo
iracundia.*

*Nihil est, quod malim, quam illam totam fami-
liam mihi obuiam*

*Dari, ut iram hanc in eos euomam omnem, dum
aegritudo haec est recens.*

*Satis mihi id habeam supplicij, dum illos ulci-
scar modo.*

*Seni animam primum exstinguerem ipsi, qui illud
produxit scelus:*

*Tum autem Syrum impulsorem, uah, quibus illum
lacerarem modis.*

*Sublimem medium arriperem, & capite primum
in terram statuerem,*

Ut cerebro dispergat uiam:

*Adolescenti ipsi oculos eriperem, post haec praeci-
pitem darem:*

*Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, &
prosternerem.*

Sed

Sed cesso hoc malo heram impertiri propere? so-
reuochemus. Geta. G. hem,

Quisquis es, sine me. so. ego sum Sostrata. GE. u-
bi ea est? te ipsam quaerito:

Te exspecto: opido opportune te obtulisti mi ob-
uiam,

Hera. sy. quid est? quid trepidas. GE. hei mihi.
so. quid festinas, mi Geta?

Animum recipe. G. prorsus. s. quid istuc pror-
sus ergo est? G. perijmus:

Actum est. so. eloquere obsecro, quid fiet. GE.
uiam. so. quid iam, Geta?

GE. Aeschinus. so. quid ergo is? GE. alienus a no-
stra familia. so. hem,

Perij, quare? GE. amare occoepit aliam. so. uae
miseram mihi.

GE. Neque id occulte fert: a lenone ipsius eripuit
palam.

so. Satis hoc certum est? GE. certum; hisce oculis
egomet uidi, Sostrata. so. ah;

Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? no-
strum ne Aeschinum,

Nostram uitam omnium, in quo nostrae spes, o-
pesq. omnes sitae erant,

Qui sine hac iurabat se unum numquam uicturum
diem,

Qui in sui gremio positurum puerum dicebat pa-
tris: ita

Obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere.

G. Hera, lacrimas mitte, ac potius, quod ad hanc
rem

rem opus porro est, prospice . . .

Patiamur ne, an narremus cuiquam? C. au, au, mi
homo, sanum es?

An hoc proferendum tibi usquam esse uidetur? G.
mihi quidem non placet .

Iam primum, illum alieno animo a uobis esse, res
ipsa indicat .

Nunc si hoc palam proferimus; ille infitias ibit,
sat scio :

Tua fama, & gnatae uita in dubium ueniet . tum
si maxime

Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc illi
dari .

Quapropter quoquo pacto tacito est opus . so. ab
minime gentium :

Non faciam . G. quid ages? s. proferam . G. hem,
mea Sostrata, uide quam res agas .

s. Peiore res loco esse non potest, quam in hoc, quo
nunc sita est .

Primum indotata est: tum praeterea, quae secun-
da ei dos erat,

Perijt: pro uirgine dari nuptum non potest: hoc rel-
liquom est,

Si infitias ibit, testis mecum est anulus, quem a-
miserat .

Postremo, quando ego conscia mi sum, a me cul-
pam hanc procul esse, nec

Pretium, neque rem ullam intercesse, illa, aut me,
indignam; experiar, Geta.

G. Quid istuc? accedo, ut melius dicas . so. tu, quan-
tum

tum potes, abi,
Atque Hegioni cognato, huius rem enarrato om-
nem ordine .

Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit
maxime .

OB. Nam hercle alius nemo respicit nos. so. propera-
tu, mea Canthara,

Curre, obstetricem accerse; ut, cum opus sit, ne in
mora nobis fiet.

ACTVS . III . SCENA . III .

D E M E A

ISPERII :. Ctesiphonem audiui filium .

D Una affuisse in raptione cum Aeschino .

Id misero restat mihi mali, si illū potest,
Quid alicui rei est, etiā eum ad nequitia adducere .

Ubi ego illum quaeram? credo abductum in ganeū
Aliquo. persuasit ille impurus, sat scio .

Sed eccū ire Syrum uideo: hinc scibo iam, ubi fiet .

Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit

Eum quaeritare, numquam dicet carnisfex .

Non ostendam me id uelle .

ACTVS . III . SCENA . III .

S Y R V S . D E M E A

MNEM rem modo seni,

O Quo pacto haberet, enarramus ordine .

Nil quidquam uidi laetius. DE. pro
Iuppiter,

Iuppiter,

*Hominis stultitiam . SY . collaudavit filium :
Mibi, qui dedissem consilium, egit gratias .*

*DE . Disrumpor . SY . argentum annumeravit illico :
Dedit praeterea in sumptum dimidium minae :
Id distributum sane est ex sententia . DE . hem ,
Huic mandes, si quid recte curatum uelis .*

SY . Hem Demea, haud adspexeram te : quid agitur ?

*DE . Quid agatur ? uostram nequeo mirari satis
Rationem . SY . est hercle inepta, ne dicam dolo,
atque*

*Absurda . pisces ceteros purga, Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua finito ludere .
Tantisper . ubi ego rediero, exossabitur :
Prius nolo . DE . haecine flagitia ? SY . mihi qui-
dem non placent :*

*Et clamo saepe . salsamenta haec, Stephanio,
Fac macerentur pulchre . DE . dij, uostram fidem ;
Utrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum ? uae misero mihi,
Videre uideor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum . SY . o Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est,
Videre ; sed etiam illa, quae futura sunt,
Prospicere . DE . quid ? istaec iam penes uos psal-
tria est ?*

*SY . Ellam intus . DE . eho, an domi est habiturus ? SY .
credo, ut est*

*Dementia . DE . haecine fieri ? SY . inepta lenitas
Patris, & facilitas praua . DE . fratris me quidem
Pudet,*

Pudet, pigetq. SY. nimium inter uos Demea, ac
Non, quia ades praesens, dico hoc, pernimum in-
terest.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium. sineres uero illum tuum
Facere haec? DE. sinerem illum? aut non sex totis
mensibus

Prius olsecissem, quam ille quidquam coeperet?
SY. Vigilantiam tuam tu mihi narras? DE. sic fiet
Modo, ut nunc est. SY. ut quisque suum uult esse,
ita est.

DE. Quid eum? uidistin hodie? s. tuum ne filium?
Abigam hunc rus. iamdudum aliquid ruri agere
arbitror.

DE. Satin scis ibi eum esse? SY. oh, egomet produxi.
DE. optume est.

Metui, ne haereret hic. SY. atque iratum ad-
modum.

DE. Quid autem? s. adortus iurgio fratrem apud
forum

De psaltria istac. D. ain uero? s. uah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improviso, coepit clamare, Aeschinc,
Haecine flagitia facere te? haec te admittere
Indigna genere nostro? DE. oh, lacrimo gaudio.

SY. Non tu hoc argentum perdis, sed uitam tuam.

DE. Saluos sit: spero: est similis maiorū suum. s. hui.

DE. Syre, praeceptorum plenus istorum ille. SY. phi,
Domi habuit, unde disceret. DE. fit sedulo:

Nil praetermitto: consuefacio: denique

Inspice-

Inspicere, tamquam in speculum, in uitas omnium
Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.

Hoc facito . SY . recte sane . DE . hoc fugito . SY .
callide.

DE . Hoc laudi est . SY . istaec res est . DE . hoc uitio
datur .

SY . Probissime . DE . porro autem . SY . non hercle
otium est

Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia

Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:

Nam id nobis tam flagitium est, quam illa Demea

Non facere uobis, quae modo dixi: &, quod
queo,

Conseruis ad eundem istunc praecipio modum,

Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est
parum:

Illud recte, iterum sic memento: sedulo

Moneo, quae possum pro mea sapientia:

Postremo, tamquam in speculum, in patinas Demea

Inspicere iubeo, & moneo quid facto usus sit.

Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio:

Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.

Numquid uis? DE . mentem uobis meliorem dari.

SY . Turus abis hinc? DE . recta . SY . nam quid tu
agas,

Vbi, si quid bene praecipias, nemo obtemperet?

DE . Ego uero hinc abeo, quando is, quamobrem huc
ueneram,

Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet:

Quando ita uolt frater, de istoc ipse uiderit.

Sed

*Sed quis illic est, procul quem uideo? est ne hic
Hegio,
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est.
Uah, homo amicus nobis iam inde a puero. dij
boni,
Ne illiusmodi iam magna nobis ciuium
Paenuria est. antiqua homo uirtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam huius generis reliquias
Restare uideo. uah, uiuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut salutem, & colloquar.*

A C T V S . I I I . S C E N A . V

H E G I O . G E T A . D E M E A . P A M P H I L A

RO dij immortales, facinus indignum,

P Geta,

*Quid narras? GE. sic est factum. HE. ex
illan familia*

*Tam illiberale facinus esse ortum? o Aeschine,
Pol haud paternum istuc dedisti. DE. uidelicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret
haec.*

*HE. Ni facient, quae illos aequom est, haud sic au-
ferent.*

GE. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:

Te solum habemus, tu es patronus, tu pater.

Ille tibi moriens nos commendauit senex.

Si deseris

Si deseris tu, perijmus . HE . caue dixeris :

Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror .

DE . *Adibo . saluere Hegionem plurimum*

Iubeo . HE . ob te quaerebam ipsum: salue Demea.

DE . *Quid autem? HE . maior filius tuus Aeschinus,*

Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,

Neque liberalis sanctus officium est uiri.

DE . *Quid istuc? HE . nostrum amicum noras Simu-*

lum, atque

Aequalem? DE . quid ni? HE . filiam eius uirginē

Vitiauit . DE . hem . HE . mane, nondum audisti,

Demea,

*Quod est grauissimum . D . an quidquam est etiam
amplius?*

HE . *Vero amplius : nam hoc quidem ferendum aliquo
modo est :*

Persuasit nox, amor, uinum, adolescentia :

Humanum est . ubi scit factum , ad matrē uirginis

Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,

Fidem dans, iurans se illam ducturum domum .

Ignotum est, tacitum est, creditum est . uirgo ex eo

*Compressu grauida facta est : mensis hic deci-
mus est :*

Ille bonus uir nobis psaltriam, si dijs placet,

Parauit, quicum uiuat, illam deserat .

DE . *Pro certon tu istaec dicis? HE . mater uirginis*

In medio est, ipsa uirgo, res ipsa: hic Geta

Praeterea, ut captus est seruorum, non malus ,

Neque iners, alit illas, solus omnem familiam

Sustentat: hunc abduce, uinci : quaere rem .

O GE . Im-

GE. Immo hercle extorque, nisi ita factum est, Demea:

Postremo non negabit. coram ipsum cedo.

DE. Pudet: nec, quid agam; neque, quid huic respondeam,

Scio. PAM. miseram me, differor doloribus.

Iuno Lucina, fer opem, serua me obsecro. HE. hem.

Numnam illa quaeso parturit? GE. certe, Hegio.

HE. hem,

Illaec fidem nunc uostram implorat, Demea:

Quod uos uis cogit, id uoluntate impetret.

Haec primum, ut fiant, deos quaeso, ut uobis decet.

Sin aliter animus noster est, ego, Demea,

Summa ui defendam hanc, atque illum mortuum.

Cognatus mihi erat: una a pueris paruoli

Sumus educti: una semper militiae, & domi

Fuimus: paupertatem una pertulimus grauem.

Quapropter nitar, faciam, experiar, denique

Animam relinquam potius, quam illas deseram.

Quid mihi respondes? DE. fratrem conueniam,

Hegio:

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.

HE. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,

Quam uos facillime agitis, quam estis maxime

Potentes, dites, fortunati, nobiles,

Tam maxime uos aequo animo aequa noscere

Oportet, si uos uoltis perhiberi probos.

DE. Redito: fient, quae fieri aequom est, omnia.

HE. Decet

HE. Decet te facere. Geta duc me intro ad Sostratā.

DE. Non me indicente haec fient ; utinam hic sit modo

Desunctum: uerum nimia illaec licentia

Profecto euadet in aliquod magnum malum.

Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum haec euomā.

ACTVS . III . SCENA . VI

H E G I O

ONO animo fac sis, Sostrata, & istam

B quod potes

Fac consolere. ego Micionem, si apud
forum est,

Conueniā, atque ut res gesta est, narrabo ordine.

Si est, ut facturus officium siet suum,

Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;

Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum
sciam.

ACTVS . IV . SCENA . I

CTESIPHO . SYRVS

IN patrem hinc abiisse rus? SY. iamdu-

A dum. CT. dic sodes. SY. apud

Villam est. nunc eum maxime operis ali-
quid facere credo. CT. utinam quidem.

Quod cū salute eius fiat, ita se defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo e lecto prorsus nequeat sur-
gere.

O 2 SY. Ita

SY. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. CT. ita-
nam hunc diem

Misere nimis perpetuum, ut coepi, cupio in laeti-
tia degere :

Et illud rus nulla alia caussa tã male odi, nisi quia
Prope est: quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc reuerti posset
iterum.

Nunc, ubi me illic non uidebit, iam huc recurret,
sat scio :

Rogabit me, ubi fuerim : quem ego hodie toto non
uidi die.

Quid dicam? SY. nihil ne in mentem est? CT. num
quam quidquam. SY. tanto nequior

Cliens, amicus, hospes nemo est uobis? CT. sunt :
quid postea?

SY. Hisce opera ut data sit. CT. quae non data sit?
non potest fieri. SY. potest.

CT. Interdium: sed si hic pernocto, caussae quid dicam,
Syre?

SY. Vab, quam uellem etiã noctu amicis operam mos
esset dari.

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre
calleo :

Cum feruit maxume, tam placidum, quam ouem
reddo. CT. quo modo?

SY. Laudarier te audit libenter : facio te apud illum
deum :

Virtutes narro. CT. meas? SY. tuas. homini il-
lico lacrumae cadunt,

Quasi puero, gaudio . hem tibi autem . CT . quidnam est ? S . LVPVS . IN . FABVLA

CT . Pater ne est ? SY . ipse . CT . Syre, quid agimus ? SY . fuge modo intro: ego uidero .

CT . Si quid rogabit, nusquam tu me : audistin ? SY . potin ut desinas ?

ACTVS . IV . SCENA . II

DEMEA . CTESIPHO . SYRVS

NE ego homo sum infelix . primum fratrem
nusquam inuenio gentium :

Praeterea autem, dum illum quaero, a
uilla mercenarium

Vidi : is filium negat esse ruri : nec, quid agam,
scio .

CT . Syre . SY . quid est ? CT . men quaerit ? SY . ue-
rum . CT . perij . SY . quin tu animo bono es :

DE . Quid hoc, malum, infelicitatis ? nequeo satis de
cernere :

· Nisi me credo huic esse natum rei, serundis mi-
serijs .

· Primus sentio mala nostra : primus rescisco o-
mnia :

Primus porro obnuncio : aegre solus, si quid fit,
fero .

SY . Rideo hunc : primum ait se scire : is solus nescit
omnia .

DE . Nunc redeo : si forte frater redierit, uiso . CT .
Syre,

O 3 Obsecro,

Obsecro, uide ne ille huc prorsus se irruat. SY. etiam taces?

Ego cauebo. CT. numquam hercle hodie ego istuc committam tibi.

Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.

SY. Age, tamen ego hunc amouebo. DE. sed eccum sceleratum Syrum.

SY. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.

Scire equidem uolo, quot mihi sint domini. quae haec est miseria? D. quid

Ille gannit? quid uolt? quid ais, bone uir? est frater domi?

SY. Quid, malum, bone uir, mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?

SY. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam

Usque occidit. DE. hem, quid narras? s. hem, uide ut discidit labrum.

DE. Quam ob rem? SY. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modo

Produce aieb. as? SY. factum: uerum post uenit insaniens,

Nil pepercit. non puduisse uerberare hominem senem,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestauis meis?

DE. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, uirum te iudico.

SY. Laudas? ne ille cōtinebit posthac, si sapiet, manus.

DE. For-

DE. Fortiter . SY. perquam , quia miseram mulie-
rem, & me seruolum ,

Qui resistere non audebam, uicit, hui, perfortiter.

DE. Non potuit melius : idem sensit quod ego, te esse
huic rei caput .

Sed est ne frater intus ? SY. non est . DE. ubi illum
quaeram, cogito .

SY. Scio ubi sit , uerum hodie numquam monstrabo .

DE. hem , quid ais ? SY. ita .

DE. Deminuetur tibi quidem iam cerebrum . s. at no-
men nescio

Illius hominis , sed locum noui ubi sit . DE. dic er-
go locum .

SY. Nostin porticum apud macellum hanc deorsum ?

DE. quid ni nouerim ?

SY. Praeterito hac recta platea sursum : ubi eo ue-
neris ,

Cliuos deorsum uorsum est , hac te praecipitato :
postea

Est ad hanc manum sacellum : ibi angiportum
propter est .

DE. Quonam ? SY. illic, ubi etiam caprificus magna
est : nostin ? DE. noui . SY. hac pergito .

DE. Id quidem angiportum non est peruium . SY. ue-
rum hercle . uah ,

Censen hominem me esse ? erraui . in porticum rur-
sum redi .

Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio .

Scin Cratini huius ditis edes ? DE. scio . SY. ubi
eas praeterieris ,

Ad sinistram hac recta platea; ubi ad Dianae ueneris,

Ito ad dextram: prius, quam ad portam uenias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & exaduorsum fabrica, ibi est. DE. quid ibi facit?

SY. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit, Vbi potetis uos. DE. sane bene. sed cesso ad eum pergere?

SY. I sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium:

Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur.

Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi:

Nam iam adibo, atque unumquidquid, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, & cyathos sorbillans, paullatim hunc producam diem.

ACTVS . IV . SCENA . III

MICIO . HEGIO

GO in hac re nihil reperio, quam ob rem E lauder tantopere, Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo:

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero; qui ita putant

Sibi fieri iniuriam, si quam fecere ipsi. ultro e. postulant,

Et ultro

Et ultro accusant · id quia non est a me factum,
agis gratias?

H. Ah, minime : numquam te aliter, atque es, in ani-
mum induxi meum .

Sed quaeso, ut una mecum ad matrem uirginis
eas, Micio,

Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas
mulieri,

Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & il-
lam psaltriam .

M. Si ita aequom censes, aut ita opus est facto, ea-
mus. H. bene facis :

Nam & illi animum iam relleuabis, quae dolo-
re, ac miseria

Tabescit ; & tu officio fueris functus . sed si ali-
ter putas,

Egomet narrabo quae mihi dixti . M. immo ego
ibo. H. bene facis :

OMNES, quibus res sunt minus secundae, ma-
gis sunt nescio quo modo

Suspiciosi : ad contumeliam omnia accipiunt ma-
gis :

Propter suam impotentiam, se semper credunt
neglegi .

Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabi-
lius est .

M. Et recte, & uerum dicis . H. sequere me ergo hac
intro. M. maxume .

AESCHINVS

DISCRUCIOR animi . hocine de improvi
 D so mali mihi obijci
 Tantum, ut neque quid de me faciam, ne-
 que quid agam, certum fiet?
 Membra metu debilia sunt: animus timore obstu-
 puit: pectore
 Consistere nihil consilij quidquam potest. Vah,
 quo modo
 Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspicio de
 me incidit,
 Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me
 emisse hanc psaltriam:
 Anus indicium id fecit mihi.
 Nam ut hinc forte ea ad obstetricem missa erat,
 ubi eam uidi, illico
 Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam par-
 tus affiet:
 Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi
 iam Aeschine:
 Satis diu uerba dedisti: satis ad hoc tua nos frustra
 ta est fides.
 Hem, quid istuc obsecro inquam est? ualeas, ha-
 beas illam, quae placet.
 Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamē,
 Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret
 palam.
 Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc?
 quod minime est opus

Vsqvam

*U*squam efferrī . age , omitto : fieri potis est , uti ne
qua exeat :

*I*psū id metuo uti credant : tot concurrunt veri-
similia :

*E*gomet rapui : ipse egomet solui argentum : ad
me abducta est domum .

*H*aec adeo mea culpa fateor fieri . non me hanc rem
patri , ut ut

*E*rat gesta , indicasse : exorassē ut eam ducerem
domum .

*C*essatum est usque adhuc : nunc iam porro Aeschi-
ne expergiscere :

*N*unc hoc primum est : ad illas ibo , ut purgem me :
accedam ad fores :

*P*erij , horresco semper , ubi pultare hasce occipio
fores miser .

*H*eus , heus : Aeschinus ego sum , aperite aliquis
actutum ostium .

*P*rodit nescio quis , concedam huc .

ACTVS . IV . SCENA . V

MICIO . AESCHINVS

*T*A uti dixi , Sostrata ,

I Facite : ego Aeschinum conueniam , ut ,
quomodo acta haec sint , sciat .

*S*ed quis ostium hoc pultauit ? *A*E . pater hercle est :
perij . *M* . Aeschine .

*A*E . Quid hic huic negoti est ? *M* . tu ne has pepulisti
fores ?

fores ? tacet .

Cur hunc aliquantisper non ludo ? melius est :

Quandoquidem hoc numquam mihi ipse uoluit credere .

Nil mihi respondes ? A E . non equidem istas, quod sciam .

M . Ita ? nam mirabar , quid hic negoti esset tibi .

Erubuit : salua res est . A E . dic sodes , pater ,

Tibi uero quid istic est rei ? M . nihil mihi quidem .

Amicus quidam me a foro abduxit modo

Huc aduocatum sibi . A E . quid ? M . ego dicam tibi .

Habitant hic quaedam mulieres pauperulae :

Opinor eas non nosse te , & certo scio :

Neque enim diu huc commigrarunt . A E . quid tū postea ?

M . Virgo est cum matre . A E . perge . M . haec uirgo orba est patre :

Hic meus amicus illi genere est proximus :

Huic leges cogunt nubere hanc . A E . perij . M . quid est ?

A E . Nil recte : perge . M . is uenit , ut secum auehat :

Nam habitat Mileti . A E . hem , uirginem ut secum auehat ?

M . Sic est . A E . Miletum usque , obsecro ? M . ita . A E . animo male est .

Quid ipsae ? quid aiunt ? M . quid illas censcs ? nihil enim

Commenta mater est , esse ex alio uiro

Nescio quo puerum natum , neque eum nominat :

Priorem

Priorem esse illum, non oportere huic dari . . .

A E. Eho, non ne haec iusta tibi uidentur postea?

M. Non. A E. obsecro, non? an illam hinc abducat pater?

M. Quid ni illam abducat? A E. factum a uobis duxerit,

Immisericorditerque, atque etiam, si est pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter.

M. Quam ob rem? A E. rogas me? quid illi tandem creditis

Fore animi misero, qui illi consuevit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)

Cum hanc sibi uidebit praesens praesenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.

M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?

Cui, quando nupsit? actor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? A E. an sedere oportuit

Domi uirginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc ueniret exspectantem? haec, mi pater,
Te dicere aequom fuit, & id defendere.

M. Ridicule: aduersum ne illum causam dicerem,
Cui ueneram aduocatus? sed quid ista, Aeschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?

Quid lacrimas? A E. pater, obsecro, ausculta. M.
Aeschine, audiui omnia,

Et scio: nam amo te: quo magis, quae agis, curae sunt mihi.

A E. Ita uelim me promerentem ames, dum uiuas,
mi

mi pater,

Ut me hoc delictum admisisse in me id mihi uehementer dolet,

Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum

Liberale: sed uereor ne indiligens nimium sies.

In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?

Virginem uitiaſti, quam te ius non fuerat tãgere.

Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.

Fecere alij, ſaepe, item boni. at poſtquam euenit, cedo,

Numquid circumſpexti? aut numquid tute proſpexti tibi,

Quid fieret? qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere:

Qua reſciſcerem? haec dum dubitas, meſes abierunt decem.

Prodidisti & te, et illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.

Quid? credebas, dormienti haec tibi conſecturos deos?

Et ſine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?

Nolim certarum rerum te ſocordem eodem modo.

Bono animo es, dices uxorem hanc. A E. hem. M.

bono animo es, inquam. A E. pater,

Obſecro num ludis tu nunc me? M. ego te? quam ob rem? A E. nescio.

Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio uerum, eo uereor

reor magis .

MI. *Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas : abi .*

AE. *Quid? iam ne uxorem? M. iam. AE. iam? M. iam quantum pote. AE. di me, pater, Omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo meos .*

MI. *Quid? quam illam? AE. aequae. MI. perbenigne. AE. quid? ille ubi est Milesius?*

MI. *Abijt, perijt, nauem adscendit : sed cur cessas? AE. abi, pater :*

Tu potius deos comprecare : nam tibi eos certe scio,

Quo uir melior multo es, quam ego sum, obtemperaturos magis .

MI. *Ego eo intro, ut, quae opus sunt, parentur : factu, ut dixi, si sapis .*

AE. *Quid hoc est negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?*

Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret?

Hic non amandus? hicine non gestandus in sinu est? hem,

Itaque adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam,

Ne sorte imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo .

Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

D E M E A

EFESSVS sum ambulando. ut, Syre,
D te cum tua
 Monstratione magnus perdat Iuppiter.
 Perreptavi usque omne opidum ad portam, ad
 lacum,
 Quo non? neque fabrica illic ulla erat, neque fra-
 trem homo
 Vidisse aiebat quisquam. nunc uero domi
 Certum obsidere est usque, donec redierit.

ACTVS . IV . SCENA . VII

M I C I O . D E M E A

BO, illis dicam nullam esse in nobis
I moram.
 DE. Sed eccum ipsum. te iam dudum quaero,
 Micio.
 MI. Quidnam? DE. fero alia flagitia ad te ingentia
 Boni illius adolescentis. MI. ecce autem. DE.
 noua,
 Capitalia. MI. ohe, iam. DE. nescis, qui uir sit.
 MI. scio.
 DE. Ah, stulte, tu de psaltria me somnias
 Agere? hoc peccatum in uirginem est ciuem. M.
 scio.
 DE. Eho, scis, & patere? MI. quid ni patiar? DE.
 dic mihi,
 Nō clamas? non insanis? MI. non. malim quidem.
 DE. Puer

DE. Puer natus est. M. dij bene uortant. DE. uirgo nihil habet.

M. Audisi. DE. & ducenda indotata est? M. scilicet. DE. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:

Illinc huc transferetur uirgo. DE. o Iuppiter, Istocine pacto oportet? M. quid faciam amplius? DE. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet, Simulare certe est hominis. M. quin iam uirginem Despondi: res composita est: sunt nuptiae: Dempfi metum omnem: haec magis sunt hominis.

DE. ceterum

Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam Mutare: nunc, cum non queo, aequo animo fero. Ita uita est hominum, quasi, cum ludas tesseris; Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit, Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

DE. Corrector: nempe tua arte uiginti minae Pro psaltria periere: quae, quantum potest, Aliquo abiicienda est, si non pretio, at gratijs. M. Neque est, neque illam sane studeo uendere.

DE. Quid igitur facies? M. domi erit. DE. pro diuum fidem,

Meretrix, & mater familias, una in domo?

M. Cur non? DE. sanum te credis esse? M. equidem arbitror.

DE. Ita me dij ament, ut uideo ego tuam ineptiam: Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

M. Cur non? DE. et noua nupta eadem haec discet? M. scilicet.

P

DE. Tu

DE. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe :
 Et tu nobiscum una, si opus sit. DE. hei mihi,
 Non te haec pudent? M. iam uero omitte, Demea,
 Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
 Hilarum, ac lubentem fac in gnati nuptijs.
 Ego hos conueniam, post huc redeo. DE. o Iuppiter,
 Hancine uitam? hoscine mores? hanc dementiam?
 Vxor sine dote ueniet: intus psaltria est:
 Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
 Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus,
 Seruare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS . V . SCENA . I

SYRVS . DEMEA

DEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
E Lauteq. munus administrasti tuum:
 Abi. sed, postquam intus sum omnium
 rerum satur,
 Prodeambulare huc libitum est. DE. illud sis uide
 Exemplum disciplinae. SY. ecce autem hic adest
 senex
 Noster. qui fit? quid tu es tristis? DE. ohe scelus.
 SY. Eho iam tu uerba fundis hic, sapientia?
 DE. Tun? si meus esses. SY. dis quidem esses, Demea,
 Ac tuam rem constabilisses. DE. exemplum omni-
 bus,
 Curarem, ut esses. SY. quamobrem? quid feci?
 DE. rogas?
 In ipsa turba, atque in peccato maximo,

Quod

*Quod uix sedatum satis est, potasti scelus,
Quasi re bene gesta. SY. sane nollem huc exitum.*

ACTVS . V . SCENA . II

DROMO . SYRVS . DEMA

H EVS, Syre, rogat te Ctesipho ut redeas.
SY. abi.

DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? SY. nihil.

DE. eho, carnufex,

Est Ctesipho intus? SY. non est. **DE.** cur hic nominat?

SY. Est alius quidam parasitaster paruolus,

Nostin? **DE.** iam scibo. **SY.** quid agis? quo abis?

DE. mitte me.

SY. Noli inquam. **DE.** non manum abstines, mastigia?

An tibi mauis cerebrum dispergam hic? **SY.** abijt.

Edepol comissatorem haud sane commodum,

Praesertim Ctesiphoni. quid ego nuic agam?

Nisi, dum hae silesunt turbae, interea in angulum

Aliquo abeam, atque edormiscam hoc uilli. si agā.

ACTVS . V . SCENA . III

MICIO . DEMA

ARATA a nobis sunt, ut dixi, Sostrata,

P Vbi uis. quisnam a me pepulit tam gra-
uiter fores?

P

2

D. Hei

DE. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clame-
mem, aut querar?

O caelum, o terra, o maria Neptuni. M. hem
tibi,

Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:

Paratae lites: succurrendum est. DE. eccum
adest.

Communis corruptela nostrum liberum.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

DE. Repressi, redij, mitto maledicta omnia:

Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Ne ue ego tuum. responde. M. factum est, non
nego.

DE. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?

Cur emis amicam, Micio? nam qui minus

Mihi idem ius aequom est esse, quod mecū est tibi?

Quando ego tuum non curo, ne curā meum.

M. Non aequom dicis, non: nam uetus uerbum hoc
quidem est,

COMMVNIA esse amicorum inter se omnia.

DE. Facete: nunc demum istaec nata oratio est.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.

Principis, si id te mordet, sumptum filij

Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites.

Tu illos duos olim pro re tollebas tua,

Quod satis putabas tua bona ambobus fore,

Et me tum uxorem credidisti scilicet

Ducturum: eandem illam rationē antiquā obtine:

Conserua, quaere, parce, fac quamplurimum

Illis

Illis relinquant : gloriam tu istam obtine :
 Mea, quae praeter spem euenere, ut antur sine.
 De summa nihil decedet : quod hinc accesserit,
 Id de lucro putato esse . omnia si haec uoles
 In animo uere cogitare , Demea ,
 Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam .

DE. Mitto rem . consuetudinem ipsorum . M. mane :
 Scio : istuc ibam . multa in homine, Demea,
 Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
 Duo cum idem faciunt, saepe ut possis dicere,
 Hoc licet impune facere huic, illi non licet :
 Non quod dissimilis res sit, sed quod, qui facit :
 Quae ego esse in illis uideo, ut confidam fore ita,
 Ut uolumus . uideo eos sapere , intellegere, in loco
 Vereri, inter se amare : scire est liberum
 Ingenium atque animum: quouis illos tu die
 Reducas . at enim metuas , ne ab re sint tamen
 Omissiores paullo . o nosier Demea,
 Ad omnia alia aetate sapimus rectius :
 Solum unum hoc uitium affert senectus hominibus ;
 Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est :
 Quos illos sat aetas acuet . DE. ne nimium modo
 Bonae tuae istae nos rationes, Micio ,
 Et tuus iste animus aequus subuortat . MI. tace ,
 Non fiet . mitte iam istaec : da te hodie mihi :
 Expurge frontem . DE. scilicet, ita tempus fert ,
 Faciendum est : ceterum rus cras cum filio
 Cum primo luci . M. immo de nocte censeo :
 Hodie modo hilarum fac te . DE. & istam psaltriam
 Vna illuc mecum hinc abstraham . MI. pugnaueris .

Eo pacto proorsum illi alligaris filium.

Modo facito, ut illam serues. DE. ego istuc uidero :
atque

Illi fauillae plena, sumi, ac pollinis

Coquendo sit facto, & molendo : praeter haec,

Meridie ipso, faciam, ut stipulam colligat :

Tam excocctam reddam, atque atram, quam carbo
est. MI. Placet.

Nunc mihi uidere sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa una cubet.

DE. Derides ? fortunatus, qui isto animo sies :

Ego sentio. MI. ab pergis ne? DE. iam iam desino.

MI. I ergo intro, & cui rei est, ei rei hunc sumamus
diem.

ACTVS . V . SCENA . IV

D E M E A

VMQVAM ita quisquam bene subducta
N ratione ad uitam fuit,
Quin res, aetas, usus semper aliquid ap-
portet noui,
Aliquid moneat, ut illa, quae te scire credas,
nescias,
Et, quae tibi putaris prima, in experiundo re-
pudies.
Quod mi euenit nunc : nam ego uitam duram,
quam uixi usque adhuc,
Prope iam excursu spatio mitto : id quamobrem ?
re ipsa repperi

FACI-

*FACILITATE nihil homini esse melius, neque
clementia . id*

*Esse uerum, ex me, atque ex fratre, cuius facile
est noscere.*

*Vitam ille suam semper egit in otio, in conuiujs :
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere o-
mnibus .*

*Sibi uixit : sibi sumptum fecit : omnes bene di-
cunt, amant .*

*Ego ille agrestis, saeuus, tristis, parcus, trucu-
lentus, tenax,*

*Duxi uxorem : quam ibi miseriam uidi ? nati filij,
Alia cura : porro autem, illis dum studeo ut quam
plurimum*

*Facerem, contriui in quaerundo uitam, atque aeta-
tem meam :*

*Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab ijs
fero,*

*Odium . ille alter sine labore patria potitur com-
moda :*

*Illum amant, me fugitant : illi credunt consilia
omnia :*

*Illum diligunt : apud illum sunt ambo, ego deser-
tus sum :*

*Illum, ut uiuat, optant, meam autem mortem
exspectant scilicet :*

*Ita eos, meo labore eduētos maxumo, hic fecit
suos*

*Paullo sumptu : miseriam omnem ego capio, hic
potitur gaudia .*

*Age age, nunc iam experiamur contra, ecquid ego
possem*

*Blande dicere, aut benigne facere, quando eo pro-
uocat.*

*Ego quoque a meis me amari, & magnipendi po-
stulo.*

*Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores
feram.*

*Deerit: id mea minime refert, qui sum natu ma-
ximus.*

ACTVS · V · SCENA · V

SYRVS · DEMEA

*SYRVS, Demea, rogat frater, ne abeas lon-
gus*

*D. Quis homo? Syre noster, salue, quid fit?
quid agitur?*

*SY: Recte. DE: optume est. iam nunc haec tria pri-
mum addidi*

Praeter naturam: o noster, quid fit? quid agitur?

Seruom haud illiberalem praebes te, & tibi

Lubēs bene faxim. SY: gratiā habeo. D. atqui Syre

Hoc uerum est, & ipsa re experire propediem.

ACTVS · V · SCENA · VI

GETA · DEMEA

ERA, ego huc ad hos prouiso, quam mox

H uirginem

Accersunt. sed eccū Demeā. saluos sies.

D. Oh,

DE. Oh, qui uocare? GE. Geta. DE. Geta, hominem
maximi

Pretij esse hodie te iudicavi animo meo:

Nam is mihi est profecto seruus spectatus satis,

Cui dominus curae est, ita ut tibi sensi, Geta:

Et tibi ob eam rem, si quis usus uenerit,

Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,

Et bene procedit. GE. bonus es, cum haec exi-
stimas.

DE. Paullatim plebem primulum facio meam.

ACTVS . V . SCENA . VII

AESCHINVS . DEMEA . SYRVS . GETA .

CCIDVNT me equidem, dum nimis san

O Etas nuptias

Student facere, in apparando consumunt
diem.

DE. Quid agitur, Aeschine? AE. hem, pater mi, tu
hiceras?

DE. Tuus hercle uero & animo, & natura pater,

Qui te plus, quam oculos hosce; sed cur non domū

Uxorē accersis? AE. cupio: uerum hoc mihi mo-
ra est,

Tibicina, & hymenaeum qui cantent. DE. eho,

Vin tu huic seni auscultare? AE. quid? DE. missa
haec face,

Hymenaeum, turbam, lampadas, tibicinas:

Atque hanc in horto maceriam iube dirui

Quantum potest, hac transfer, unam fac domum:

Transduce

Trāsduce & matrem, & familiam omnem ad nos.

AE. placet,

Pater lepidissime. DE. euge, iam lepidus uocor.

Fratri edes fient peruias: turbam domum

Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?

Ego lepidus in eo gratiam: iube nunc iam

Dinumeret illi Babylo uiginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere? SY. quid ago? D. dirue:

Tu, illas, abi, & traduce. GE. dū tibi, Demea,

Bene faxint, cum te uideo nostrae familiae

Tam ex animo factum uelle. DE. dignos arbitror.

Tu quid ais? AE. sic opinor. DE. multo rectius,

Quam illam puerperam nunc duci huc per uiam

Aegrotam. AE. nihil enim uidi melius, mi pater.

DE. Sic soleo: sed eccum Micio egreditur foras.

ACTVS . V . SCENA . IIX

MICIO . DEMEA . AESCHINVS

VBET frater? ubi is est? tu iubes hoc,

I *Demea?*

D. *Ego uero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*

Quamaxume unam facere nos hanc familiam,

Colere, adiuuare, adiungere. AE. ita quaeso pater,

MI. *Haud aliter censeo. DE. immo hercle ita nobis decet.*

Primum huius uxoris est mater. MI. quid postea?

DE. *Proba, & modesta. MI. ita aiunt. DE. natu-
: grandior.*

MI. *Scio.*

MI. Scio. DE. parere iam diu haec per annos nō potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. MI.
quam hic rem agit?

DE. Hanc te aequom est ducere, & te operam, ut fiat,
dare.

MI. Me ducere autem? DE. te. MI. me? DE. te, in-
quam. MI. ineptis. DE. si tu sis homo,
Hic faciat. AE. mi pater. MI. quid? tu autem, aſt
ne, huic auscultas. DE. nihil agis.
Fieri aliter non pote. MI. deliras. AB. sine te exo
rem, mi pater.

MI. Insanis? aufer te. DE. age, da ueniam filio. M.
satin sanus es?

Ego nouus maritus anno demum quinto & sexa-
gesimo

Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis
auctores mihi?

AE. Fac: promisi ego illis. MI. promisti autem? de
te largitor, puer,

DE. Age, quid, si quid te maius oret? MI. quasi non
hoc sit maximum.

DE. Age, da ueniam. AE. ne grauare. DE. fac, pro-
mitte. MI. non omittis? AE. non,

Nisi te exorem. MI. uis haec quidem est. D. age,
age, prolixo Micio.

MI. Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque
alienum a uita mea

Videtur, si uos tantopere istuc uoltis, fiat. AE. bene
facis:

Merito te amo. DE. uerum quid? quid ego dicam?
hoc

hoc confit quod uolo.

Quid nunc, quod restat? Hegio cognatus his est proximus (cet.

Affinis nobis pauper: bene nos aliquid facere illi de MI. Quid facere? DE. agelli hic est sub urbe paullum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paullum id autem? DE. si multumst, tamen

Faciendum est: pro patre huic est, bonus est, noster est: recte datur.

Postremo non meum illud uerbum facio, quod tu, Micio,

Bene, & sapienter dixi dudum, VITIVM commune omnium est,

Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum est uere, & re ipsa fieri oportet, Micio.

MI. quid istuc est? dabitur, quando quidem hic uolt, Aeschine. AE. mi pater.

DE. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo. MI. gaudeo.

DE. Suo sibi hunc gladio iugulo. -

ACTVS . V . SCENA . IX

SYRVS . DEMEA . MICIO . AESCHINVS

ACTVM est, quod iusti, Demea.

D. - F Frugi homo es. ego edepol hodie mea quidem sententia

Iudi-

Iudico, Syrum fieri aequom liberum. MI. istunc liberum?

Quodnam ob factum? MI. multa. SY. o noster Demea, edepol uir bonus es:

Ego istos uobis usque a pueris curauit ambos sedulo, Docui, monui, bene praecepi semper. quae potui omnia

DE. Res apparet. & quidem haec porro, obsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die conuiuium:

Non mediocris hominis haec sunt officia. SY. o lepidum caput.

DE. Postremo hodie in psaltria hac emunda hic adiutor fuit,

Hic curauit: prodesse aequom est: alij meliores erunt:

Denique hic uolt fieri. MI. uin tu hoc fieri? AE. cupio. MI. si quidem

Tu uis, Syre, eho accede huc ad me, liber esto. SY. bene facis:

Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi praeterea, Demea.

MI. Gaudeo. AE. & ego. s. credo: utinam hoc perpetuum gaudium, ut

Phrygiam uxorem meam una mecum uideam liberam. MI. optumam

Mulierem quidem. SY. & quidem nepoti tuo, huius filio,

Hodie primam mammam dedit haec. DE. hercle uero serio,

Siqui-

*Siquidem prima dedit, haud dubium, quin emitti
aequom fiet.*

MI. *Ob eam rem?* DE. *ob eam: postremo a me argen-
tum, quanti est, sumito.*

SY. *Dij tibi, Demea, omnes semper omnia optata of-
ferant.*

MI. *Syre, processisti hodie pulchre.* DE. *siquidem por-
ro, Micio,*

*Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paul-
lum prae manu*

Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. MI. *istoc
uilius.*

AE. *Frugi homo est.* SY. *reddam hercle. da modo.* AE. *age, pater.* MI. *post consulam.*

DE. *Faciet.* SY. *o uir optime.* AE. *o pater mi festiuif-
sime.*

MI. *Quid istuc? quae res tam repente mores mutauit
tuos?*

Quod prolubium? quae istaec subita est largitas?
DE. *dicam tibi.*

*Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuum
putant,*

*Id non fieri ex uera uita, neque adeo ex aequo &
bono,*

*Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo,
Micio.*

*Nunc adeo si ob eam rem uobis mea uita inuisa est,
Aeschine,*

*Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino ob-
sequor:*

Missä

Missam facio, effundite, emite, facite quod uobis lubet.

Sed, si id uoltis potius, quae uos propter adolescentiam

minus uidetis, magis impense cupitis, consulitis parum,

Haec reprehendere, & corrigere me; obsecundare in loco:

Ecce me, qui id faciam uobis. AE. tibi, pater, permittimus:

Plus scis, quid factum opus est. Sed de fratre quid fiet? DE. sino

Habeat. sinem in istac faciat. MI. istuc recte.

PLAUDITE.

Hecyram in suum, idest, in ultimum, locum reiecimus.

PHORMIO
TERENTII

ACTA · LVDIS · ROMANIS

L. POSTVMIO · ALBINO · ET · L. CORNELIO · MERVLA · AED · CVR

EGERE

L · AMBIVIVS · TVRPIO

L · ATILIVS · PRAENESTINVS

MODOS · FECIT

FLACCVS · CLAVDI

TIBIIS · IMPARIB ·

TOTA · GRAECA · APOLLODORV

EPIDICAZOMENOS

PACTA · IV · C · FANNIO · M · VALERIO · COS ·

C. SVLPICII. APOLLINARIS
PERIOCHA

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam . mater e Lemno aduenit
Athenis : moritur : uirgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat . ibi eam uisam . Antipho
Cum amaret , opera parasiti uxorem accipit .
Pater , & Chremes reuersi fremere : dein minas
Triginta dant parasito , ut illam coniugem
Haberet ipse . argento hoc emitur fidicina .
Uxorem retinet Antipho a patruo agnitam .

PHORMIONIS . PERSONAE

EARVMQ . INTERPRETATIO

PHORMIO, parasitus, ἀπὸ τῶν φορμῶν, a sarmentis, & codicibus; uel, ut uult Donatus, a spateis fiscis, & stramentis nauticis.

DEMIPHON, senex, τὸ τῆ δῆμι φῶν, populi claritas.

CHREMES, senex, uide sup. pag. 3.

ANTIPHON, adolescens, pag. 59.

PHAEDRIA, adolescens, pag. 59.

GETA, seruus, pag. 184.

DAVVS, seruus, pag. 3.

DORIO, leno, a gente, unde etiam δῶριον.

SOPHRONA, nutrix, pag. 59.

NAVSISTRATA, matrona, magnificum nomen a cōpijs naualibus, quarum gloria populus Atheniensis aliquando floruit.

CRATINVS, aduocatus, a robore, quod est κρατος.

HEGIO, aduocatus, pag. 184.

CRITO, aduocatus, pag. 3.

Sequentium tantum hic mentio fit.

DORCIUM, ancilla, ἀπὸ τῆς δῶριος, a dama.

PHANIVM, adolescentula, ἀπὸ τῆ φανῆ, a facula.

PROLOGVS

OSTQVAM poeta uetus poetam non po-
test

Retrahere studio, & transdere hominem
in otium,

Maledictis deterrere, ne scribat, parat :

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,

Tenui esse oratione, & scriptura leui,

Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum

Ceruam uidere fugere, & sectari canes,

Et eam plorare, orare ut subueniat sibi.

Quod si intellegeret, cum stetit olim noua,

Aktoris opera magis stetisse, quam sua :

Minus multo audaciter, quam laedit, laederet;

Et magis placerent, quas fecisset fabulas.

Nunc, si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,

Vetus si poeta non laceffisset prior,

Nullum inuenire prologum potuisset nouus

Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:

Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus

Palman esse positam, qui artē tractant musicam.

Ille ad samem hunc ab studio studuit reijcere :

Hic respondere uoluit, non laceffere.

Benedictis si certasset, audisset bene :

Quod ab ipso allatū est, sibi esse id rellatum putet.

De illo iam finem faciam dicundi mihi,

Peccandi cum ipse de se finem non facit.

Nunc, quid uelim, animum attendite. apporto
nouam

Epidicazomenon quam uocant comoediam

Q 2 Graeci,

Graeci, Latini Phormionem nominant ;
Quia , primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus , per quem res geretur maxime.
Voluntas uestra si ad poetam accesserit ,
Date operam , adeste aequo animo per silentium :
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus ,
Cum per tumulum noster grex motus loco est :
Quem actoris uirtus nobis restituit locum,
Bonitasq. uestra adiutans , atque aequanimitas.

D A V V S

MICVS summus meus, et popularis Geta

A Heri ad me uenit: erat ei de ratiuncula

Iam pridē apud me relliquum pauxillulū

Nummorum: id ut conficerem . confeci : affero.

Nam herilem filium eius duxisse audio

Vxorem: ei credo munus hoc conraditur .

Quam inique comparatū est, ij, qui minus habēt,

Ut semper aliquid addant diuitioribus .

Quod ille unciatim uix demenso de suo,

Suum defrudans genium, compar sit miser,

Id illa uniuersum abripiet, haud existumans

Quanto labore partum . porro autem Geta

Ferietur alio munere, ubi hera pepercrit:

Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,

Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:

Puer caussa erit mittundi . sed uideon Getam?

ACTVS . I . SCENA . II

GETA . DAVVS

I QVIS me quaeret rufus . DA . praesto

S est, desine . GE . oh,

At ego obuiam conabar tibi, Daue . DA .

accipe, hem:

Letum est, conueniet numerus, quantum debui.

GE . Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.

DA . Praesertim ut nunc sunt mores: adeo res redit:

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

Q 3

Sed

Sed quid tu es tristis? GE. ego ne? nescis, quo in metu, &

Quanto in periculo sim. DA. quid istuc est? GE. scies,

Modo ut tacere possis. DA. abi sis insciens:

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,

Verere ei uerba credere? ubi quid mihi lucri est

Te fallere? GE. ergo ausculta. DA. hanc operam tibi dico.

GE. Senis nostri, Daue, fratrem maiorem Chremem

Nostin? DA. quid ni? GE. quid? eius gnatum Phaedriam?

DA. Tāquam te. GE. euenit, senibus ambobus simul

Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam

Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas

Pellexit, modo non montes auri pollicens.

DA. Cui tanta erat res, & supererat? GE. desinas:

Sic est ingenium. DA. ob, regem me esse oportuit.

GE. Abeuntes ambo hinc tum senes me filijs

Relinquunt quasi magistrum. DA. o Geta, prouinciam

Cepisti duram. GE. mihi usq̄ uenit hoc, scio:

Memini; relinqui me, deo irato meo.

Coepi aduersari primo: quid uerbis opust?

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

DA. Venere in mentem istacc mihi: nam quae inscitia est,

ADUORSVM stimulū calces? GE. coepi ijs omnia

Facere, obsequi quae uellent. DA. scisti VTI FORO.

GE. Noster mali nil quidquam primo: hic Phaedria

Continuo

Continuo quandam nactus est puellulam
 Citharistriam : hanc amare coepit perditē.
 Ea seruebat lenoni impurissimo :
 Neque , quod daretur quicquam , id curarant pa-
 tres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
 Sectari, in ludum ducere, & reducere.
 Nos otiosi operam dabamus Phaedriae.
 In quo haec discebat ludo, ex aduersum ei loco
 Tonstrina erat quaedam: hic solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
 Interea, dum sedemus illi, interuenit
 Adolescens quidam lacrumans, nos mirariet:
 Rogamus, quid sit : numquam aequae (inquit) ac
 modo
 Paupertas mihi onus uisum est & miserum, &
 graue.
 Modo quandam uidi uirginem hic uicinia
 Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat ex aduersum: neque illi beneuolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam ani-
 culam,
 Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseri-
 tum est.
 Virgo ipsa facie egregia. quid uerbis opus?
 Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
 Voltis ne eamus uisere? alius, censeo,
 Eamus, duc nos sodes: imus, uenimus,
 Videmus: uirgo pulchra: &, quo magis diceres,
 Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:

Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:

Lacrumae, uestitus turpis, ut, ni uis boni

In ipsa inesset forma, haec formam exstinguerent.

Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,

Satis, inquit, scita est: noster uero. D A. iam scio:

Amare coepit. G E. scin quam? quo euadat, uide:

Postridie ad animum recta pergit: obsecrat,

Ut sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:

Neque eum aequom ait facere: illam ciuem esse

Atticam,

Bonam, bonis prognatam: si uxorem uelit,

Lege id licere facere; sin aliter, negat.

Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere

Cupiebat, & metuebat absentem patrem.

D A. Non, si redisset, ei pater ueniam daret?

G E. Ille indotatam uirginem, atque ignobilem

Daret illi? numquam faceret. D A. quid fit denique?

G E. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,

Homo confidens: qui (illum dij omnes perduint)

D A. Quid is fecit? G E. hoc consilium, quod dicam,

dedit.

Lex est, ut orbae, qui sint genere proximi,

Iis nubant: & illos ducere eadem haec lex iubet.

Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:

Paternum amicum me adsimulabo uirginis:

Ad iudices ueniemus: qui fuerit pater,

Quae mater, qui cognata tibi sit, omnia haec

Constringam: quod erit mihi bonum, atque com-

modum.

Cum tu horum nihil reselles, uincam scilicet.

Pater

Pater aderit : mihi paratae lites : quid mea ?

Illa quidem nostra erit . DA . iocularem audaciam .

GE . Persuasumst homini : factum est : uentum est : uincimur :

Duxit . DA . quid narras ? GE . hoc , quod audis .

DA . O Geta ,

Quid te futurum est ? GE . nescio hercle : unum hoc scio :

Quod fors seret , feremus aequo animo . DA . placet :

Hem istuc uiri est officium . GE . in me omnis spes mihi est .

DA . Laudo . GE . ad precatorem adeam credo , qui mihi

Sic oret : nunc amitte quaeso hunc : ceterum

Posthac si quidquam , nihil precor . tantummodo

Non addat , ubi ego hinc abiero , uel occidito .

DA . Quid ille paedagogus , qui citharistram ?

Quid rei gerit ? GE . sic , tenuiter . DA . non multum habet

Quod det fortasse . GE . immo nihil , nisi spem meram .

DA . Pater eius redijt , an non ? GE . nondum . DA . quid ? senem

Quoad expectatis nostrum ? GE . non certum scio :

Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo ,

Et ad portitores esse delatam : hanc petam .

DA . Numquid , Geta , aliud me uis ? GE . ut bene sis tibi .

Puer , heus . nemon huc prodit ? cape , da hoc Dorcio .

ANTIPHO . PHAEDRIA

DEON rem rediisse, ut, qui mihi con-

A sultum esse optime uelit,

Phaedria, patrem extimescam, ubi in
mentem eius aduenti uenit?

Quid ni fuisssem incogitans, ita eum expectarem,
ut par fuit.

PH. Quid istuc est? AN. rogitas? qui tam audacis fa-
cinoris mihi conscius

Sis? quod utinam ne Phormioni id suadere in men-
tem incidisset,

Neu me cupidum eo impulisset; quod mihi princi-
pium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum mihi illos aegre ali-
quot dies:

At non quotidiana cura haec angeret animū. PH.
audio.

AN. Dum expecto quam mox ueniat, qui adimat hāc
mihi consuetudinem.

PH. Alijs, quia desit quod amant, aegre est; tibi,
quia superest, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certe uita haec expeten-
da, optandaq. est.

Ita me dij bene ament; ut mihi liceat tam diu,
quod amo, frui.

Iam depecisci mortem cupio. tu conijcito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu
ex istac copia:

*Vt ne addam, quod sine sumptu ingenuam, libera-
lem nactus es :*

*Quod habes, ita ut uoluisti, uxorem, sine mala fa-
ma : palam*

*Beatus, ni unum desit, animus qui modeste istaec se-
rat .*

*Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est,
tum sentias .*

*Ita plerique ingenio sumus omnes : nostri nosmet
paenitet .*

*AN. At tu mihi contra nunc uidere fortunatus, Phae-
dria,*

*Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid
uelis,*

*Retinere, amare, amittere : ego in eum incidi, in-
felix, locum,*

*Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi
copia .*

*Sed hoc quid est ? uideon ego aduenire huc curren-
tem Getam ?*

*Is ipse est . timeo, miser, quam nunc mihi hic rem
nunciet .*

ACTVS . I . SCENA . IV

GETA . ANTIPHO . PHAEDRIA

VLLVS es, Geta, nisi aliquod iam tibi

N *consilium celere repereris :*

*Ita subito nunc imparatum tanta te im-
pendent mala :*

Quae

Quae neque uti deuitem scio; neque quo modo me inde extraham:

Nam non potest celari nostra diutius iam audacia.

AN. Quidnam ille commotus uenit? GE. tum, temporis punctum mihi.

Ad hanc rem est: herus adest. AN. quid istuc est mali?

GE. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiae?

Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.

Eheu me miserum: cum mihi paucis, tum Antipho me excruciat animi:

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam absque eo.

Esset: recte ego mihi uidiissem, & senis essem ultus iracundiam:

Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.

AN. Quam hic fugam, aut furtum parat?

GE. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quaerere insistam uia?

PH. Te nominat. AN. nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum.

PH. Ab, sanus ne es?

GE. Domum ire pergam: ibi plurimum est. PH. reuocemus hominem. AN. sta illico. GE. hem,

Satis pro imperio, quisquis es. AN. Geta. GE. ipse est, quem uolui obuiam.

AN. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, uerbo

uerbo expedi.

GE. Faciam. AN. eloquere. GE. modo apud portum.

AN. meum ne? GB. intellexti. AN. occidi. PH.

hem.

AN. Quid azam? PH. quid ais? GE. huius patrem uidi
disse me, patrum tuum.

AN. Nam, quod ego huic nunc subito exitio remediū
inueniam miser?

Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs
te ut distrabar;

Nulla est mihi uita expetenda. GE. ergo istaec cum
ita sint, Antipho,

Tanto magis te aduigilare aequom est. FORTES
fortuna adiuuat.

AN. Non sum apud me. GE. atqui opus est nunc, cum
maxume, ut sis, Antipho:

Nam, si senserit te timidum pater esse, arbitratu
bitur

Commeruisse culpam. PH. hoc uerum est. AN. non
possum immutarier.

GE. Quid faceres, si aliquid grauius tibi nunc facium
dum foret?

AN. Cum hoc non possum, illud minus possem. GE. T
hoc nihil est, Phaedria: ilicet:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo? PH.
& quidem ego. AN. obsecro,

Quid si assimulo? sat in est? GE. garris. AN. uol-
tum contemplanini, hem,

Satin sic est? GE. non. AN. quid si sic? GE. prope-
modum. AN. quid si sic? GE. sat est:

Hem

Hem, istuc serua, & uerbum uerbo, par pari ut re-
spondeas,

Ne suis te iratus saeuideris protelet. AN. scio.

GE. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: te-
nes?

Sed, quis hic est senex, quem uideo in ultima pla-
tea? AN. ipse est.

Non possum adesse. GE. ah, quid agis? quo abis,
Antipho? mane.

Mane, inquam. AN. egomet me noui, & peccatum
meum:

Vobis commendo Phanium, & uitam meam.

PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu iam lites audies,
Ego plectar pendens, nisi quid me sefellerit.

Sed, quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.

PH. Aufer mihi, oportet: quin tu, quod faciam, im-
pera.

GE. Meministin olim ut fuerit uostra oratio

In re incipiunda ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, uincibilem, opti-
mam.

PH. Memini. GE. hem, nunc ipsa est opus, aut, si quid
potest

Meliore, & callidior. PH. fiet sedulo.

GE. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero

Succenturiatus, si quid deficies. PH. age.

DEMIPHO . GETA . PHAEDRIA

TA ne tandem uxorem duxit Antipho

I iniussu meo?

Nec meum imperium : age , mitto imperium : non similtatem meam .

Reuereri ? saltem non pudere ? o facinus audax . o

Geta

Monitor . GE . uix tandem . DE . quid mihi dicent ?
aut quam causam reperient ?Demiror . GE . atqui repperi iam : aliud cura . DE .
anne hoc dicet mihi ?

Inuitus feci : lex coegit . audio , fateor . GE . places .

DE . Verum scientem , tacitum causam tradere ad-
uersarijs ,Etiam ne id lex coegit ? PH . illud durum . GE . ego
expediam : sine .DE . Incertum est , quid agam , quia praeter spem , at-
que incredibile hoc mihi accidit .Ita sum irritatus , animum ut nequeam ad cogitan-
dum instituere .Quamobrem OMNES , cum secundae res sunt ma-
xime , tum maximeMeditari secum oportet , quo pacto aduersam aeri-
mnam ferant :Pericla , damna , exsilia peregre rediens semper
cogitet ,Aut filii peccatum , aut uxoris mortem , aut mor-
bum filiae :Communia esse haec , fieri posse : ut ne quid animo
sit

sit nouum :

*Quidquid praeter spem eueniat, omne id deputa-
re esse in lucro .*

GE. *O Phaedria, incredibile est, quanto herum ante
eo sapientia .*

*Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus
si redierit,*

*Molendum usque in pistrino : uapulandum : habenda
dae compedes :*

*Opus ruri faciundum : horum nil quidquam acci-
det animo nouum .*

*Quidquid praeter spem eueniet, omne id deputabo
esse in lucro .*

*Sed, quid hominem cessas adire, & blande in prin-
cipio alloqui ?*

DE. *Mei fratris uideo filium ire mihi obuiam .*

PH. *Mi patruae, salue. DE. salue: sed ubi est Antipho?*

PH. *Saluom aduenire. DE. credo : hoc responde mihi.*

PH. *Valet : hic est : sed satin omnia ex sententia ?*

DE. *Vellem quidē . PH. quid istuc? DE. rogitas, Phae-
dria?*

Bonas me absente hic confecistis nuptias.

PH. *Eho, an id suscenses nunc illi? GE. o artificem
probum .*

DE. *Ego ne illi non suscenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum .*

PH. *Atqui nil fecit, patruae, quod suscenseas .*

DE. *Ecce autem similia omnia : omnes congruunt :
Vnum cognoris, omnes noris. PH. haud ita est .*

DE. *Hic*

DE. *Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest:*

Cum ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.

GE. *Probe eorum facta imprudens depinxit senex:*

DE. *Nam, ni haec ita essent, cum illo haud stares, Phaedria.*

PH. *Si est, patruae, culpam ut Antipho in se admiserit,*

Ex qua re minus rei foret, aut famae temperans:

Non causam dico, quin, quod meritus est, ferat.

Sed, si quis forte malitia fretus sua,

Insidias nostrae fecit adolescentiae,

Ac uicit: nostra ne ea culpa est, an iudicium,

Qui saepe propter inuidiam adimunt diuiti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

GE. *Ni nossem causam, crederem uera hunc loqui.*

DE. *An quisquam iudex est, qui possit noscere*

Tua iusta, ubi tute uerbum non respondeas,

Ita ut ille fecit? PH. sanctus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum obstupescit pudor.

GE. *Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?*

Here, salue: saluom te aduenisse gaudeo. DE. ob,

Bone custos, salue, columen uero familiae,

Cui commendauit filium hinc abiens meum:

GE. *Iamdudum te omnes nos accusare audio,*

Immerito, & horum me omnium immeritissimo.

Nam, quid me in hac re facere uoluisti tibi?

R Seruom

*Seruom hominem caussam orare leges non sinunt :
Neque testimonij dictio est . DE . mitto omnia :
adde*

*Istuc : imprudens timuit adolescens : sino :
Tu seruus : uerum , si cognata est maxume ,
Non fuit necesse habere ; sed , id quod lex iubet ,
Dotem daretis ; quaereret alium uirum .*

Qua ratione inopem potius ducebat domum ?

*GE . Non ratio , uerum argentum , deerat . DE . su-
meret*

Alicunde . GE . alicunde ? nihil est dictu facilius .

DE . Postremo , si nullo alio pacto , uel fenore .

*GE . Hui , dixti pulchre , si quidem quisquam credet
Te uiuo . DE . non , non sic futurum est , non potest .*

Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam unum die ?

Nil suaue meritum est . hominem monstrarier

Mihi istum uolo , aut , ubi habitat , demonstrarier .

*GE . Nempe Phormionem . DE . istum patronum mu-
lieris .*

*GE . Iam faxo hic aderit . DE . Antipho ubi nunc est ?
PH . foris .*

DE . Abi , Phaedria , eum require , atque adduce huc .

PH . eo

Recta uia equidem illuc . GE . nempe ad Pamphilā .

DE . at ego

Deos penates hinc salutatum domum

Diuortor : inde ibo ad forum , atque aliquot mihi

Amicos aduocabo , ad hanc rem qui assient ,

Vt ne imparatus sim , cum adueniet Phormio .

ACTVS

PHORMIO . GETA

I TA ne patris ais conspectum ueritum hinc
abuisse? GE. admodum.

PH. Phanium relictam solam? GE. sic. PH.
& iratum senem?

GE. Opido. PH. ad te summa solum, Phormio, rerum
redit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum. accin-
gere.

GE. Obsecro te. PH. si rogabit. GE. in te spes est. PH.
ecere,

Quid si reddet? GE. tu impulisti. PH. sic opinor.
GE. subueni.

PH. Cedo senem: iam instructa sunt mihi in corde con-
silia omnia.

GE. Quid ages? PH. quid uis? nisi ut maneat Pha-
nium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram
deriuem senis?

GE. O uir fortis, atque amicus: uerum hoc saepe,
Phormio,

Vereor, ne istaec fortitudo in neruum erumpat de-
nique. PH. ah,

Non ita est: FACTVM est periculum, iam PE-
DVM uisa est uia.

Quot me censes homines iam deuerberasse usque ad
necem

Hospites? tum ciues? quo magis noui, tanto sae-
pius.

R 2 Cedo

Cedo dum, en unquam iniuriarum audisti mi scriptam dicam?

GE. Qui istuc? PH. quia NON RETE accipitri tenditur, neque miluio,

Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:

Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur,

Alijs aliunde est periculum. unde aliquid abradi potest:

Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum:

Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea sententia,

Pro maleficio si beneficium summum uolunt redere.

GE. Non pote satis pro merito ab illo tibi referrigratia.

PH. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.

Te ne a symbolum uenire, unctum, atque lautum, e balneis,

Otiosum ab animo: cum ille & cura, & sumptu absumitur,

Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:

Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?

GE. Quid istuc uerbi est? PH. ubi tu dubites, quid simas potissimum.

Haec, cum rationem ineas, quam sint suauia & quam

Et quam cara sint ;

Ea qui praebet , non tu hunc habeas plane praesentem deum ?

GE . Senex adest . uide , quid agas : prima coitio est accerrima :

Si eam sustinueris , postilla iam , ut lubet , ludas licet .

ACTVS . II . SCENA . II

DEMIPHO . GETA . PHORMIO

N umquam cuiquam contumeliosius

E Audistis factam iniuriam , quam haec est mihi ?

Adeste , quaeso . GE . iratus est . PH . quin tu hoc age :

Iam ego hunc agitabo . pro deum immortalium , Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho ? Hanc Demipho negat esse cognatam ? GE . negat .

DE . Ipsum esse opinor , de quo agebam . sequimini .

PH . Neque eius patrem se scire , qui fuerit ? GE . negat .

PH . Nec Stilphonem ipsum scire , qui fuerit ? GE . negat .

PH . Quia egens relicta est misera , ignoratur parens , Neglegitur ipsa : uide , AVARITIA quid facit .

GE . Si herum insimulabis malitiae , male audies .

DE . O audaciam ; etiam me ultro accusatum aduenit .

PH . Nam iam adolescenti nihil est quod suscenseam , Si illum minus norat : quippe homo iam grandior ; Pauper , cui opera uita erat , ruri fere

Se continebat : ibi agrum de nostro patre
 Colendum habebat : saepe interea mihi senex
 Narrabat , se hunc neglegere cognatum suum :
 At quem uirum ? quē ego uiderim in uita optumū .

GE. Videas te , atque illum , ut narras . PH. in ma-
 lam crucem :

Nam , ni ita eum existumasset , numquam tam
 graues

Ob hanc inimicitias caperem in uostram familiā ,
 Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter .

GE. Pergin hero absenti male loqui , impurissime ?

PH. Dignum autem hoc illo est . GE. ain tandem , car-
 cer ? DE. Geta .

GE. Bonorum extortor , legum contortor . DE. Geta .

PH. Responde . GE. quis homo est ? chem . DE. tace .
 GE. absenti tibi

Te indignas , seq. dignas contumelias

Numquam cessauit dicere hodie . DE. ohe , desine .

Adolescens , primum abs te hoc bona uenia peto .

Si tibi placere potis est , mihi ut respondeas :

Quem amicum tuum ais fuisse istū , explana mihi ,
 Et qui cognatum me sibi esse diceret .

PH. Proinde expiscare , quasi non nosses . DE. nos-
 sem ? PH. ita .

DE. Ego me nego : tu , qui ais , redige ad memoriam .

PH. Eho , tu sobrinum tuum non noras ? DE. enicas :

Dic nomen . PH. nomen ? maxime . DE. quid nunc
 tacis ?

PH. Perij hercle , nomen perdididi . DE. hem , quid ais ?

PH. Geta ,

*Si meministi id quod olim dictum est, subiice. hem,
Non dico : quasi non noris, tentatum aduenis.*

DE. Egon autē tento ? GE. Stilpho. PH. atque adeo,
quid mea ?

Stilpho est. DE. quem dixti ? PH. Stilphonem in-
quam noueras ?

DE. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus
fuit

Quisquam isto nomine. PH. ita ne ? non te horum
pudet ?

At, si talentum rem reliquisset decem.

DE. Dī tibi male faciāt. PH. primus esses memoriter
Progeniem nostram usque ab auo atque atauo pro-
ferens.

DE. Ita ut dicis. ego tum si aduenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face :
Cedo, qui est cognata GE. heus noster, recte : heus
tu caue.

PH. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus : tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit ? DE. filium narras mihi ?
Cuius de stultitia dici, ut dignum est, non potest.

PH. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem caussa iterum ut reddant tibi :
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem caussa bis iudicium adipiscier.

DE. Etsi facta mihi iniuria est, uerumtamen,
Potius quam lites secler, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

R 4 . PH. Ha,

PH. Ha, ha haë, homo suavis. DE. quid est? num iniquom postulo?

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?

PH. Ita ne tandem, quaeso, ciuem ubi abusus sis, Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an, Ut ne quid turpe ciuis in se admitteret Propter egestatem, proximo iussa est dari, Ut cum uno aetatem degeret, quod tu uetas?

DE. Ita, proximo quidem: at nos unde? aut quam ob rem? PH. obe,

ACTVM. AIVNT. NE. AGAS. DE. non agam? immo haud desinam,

Donec perfecero hoc. PH. ineptis. DE. sine modo.

PH. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est: Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua Praeterierat iam ducendi aetas. DE. omnia haec Illum putato, quae ego nunc dico, dicere: Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

GE. Iratus est. PH. tute idem melius feceris.

DE. Ita ne es paratus facere me aduersum omnia, Infelix? PH. metuit hic nos, tametsi sedulo Dissimulat. GE. bene habent tibi principia. PH. quin, quod est

Ferundum, fers? tuis factis dignum feceris, Ut amici inter nos simus. DE. egon tuam expectam

Amicitiam? aut te uisum, aut auditum uelim?

PH. Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam Senectutem oblectet: respice aetatem tuam.

DE. Te

DE. Te obleſtet : tibi habe . PH. minue uero iram .

DE. hoc age :

Satis iam uerborum eſt : niſi tu properas mulierē

Abducere, ego illam eijciam: dixi, Phormio

PH. Si tu illam attigeris ſecus, quam dignum eſt li-
beram,

Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.

Si quid opus fuerit, heus, domo me. GE. intellego.

ACTVS . II . SCENA . III

DEMIPHO . GETA . HEGIO

CRATINVS . CRITO

VANTA me cura, & ſollicitudine afficit

Q Gnatus, qui me, & ſe hiſce impediuit
nuptijs ?

Neque mi in conſpectum prodit; ut ſaltem ſciam,

Quid de hac re dicat, quid ue ſit ſententiae .

Abi, tu uiſe, redierit ne iam, an nondum, domum.

GE. Eo. DE. uidetis, quo in loco res haec fiet :

Quid ago? dic, Hegio. HE. ego Cratinum cenſeo,

Si tibi uidetur. DE. dic, Cratine. CRA. me ne uiſe?

DE. Te. CRA. ego, quae in rem tuam ſint, ea uelim ſci-
cias. mihi

Sic hoc uidetur. quod te abſente hic filius

Egit, reſtitui in integrum aequom eſt, & bonum:

Et id impetrabis. dixi. DE. dic nunc, Hegio.

HE. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: uerum ita eſt,

QVOT . HOMINES . TOT . SENTENTIAE . SVV. 9

CVI QVE . MOS

Mihi

Mihi non uidetur, quod sit factum legibus,
 Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic, Crito.
 CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
 Res magna est. HE. numquid nos uis? DE. fecistis
 probe:
 Incertior sum multo, quam dudum. GE. negant
 Rediisse. DE. frater est expectandus mihi: is
 Quod mihi dederit de hac re cōsiliū, id exsequar.
 Percunctatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
 GE. At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta hic
 sunt, sciat.
 Sed eccum ipsum uideo in tempore huc se recipere.

ACTVS . III . SCENA . I

ANTIPHO . GETA

NIM VERO, Antipho, multimodis cū
 E istoc animo uituperandus es.
 Ita ne hinc abiisse, & uitam tutandam de
 disse alijs tuam?
 Alios tuam rem credidisti, quam te, animaduersu
 ros magis?
 Nam, ut ut erant alia, illi certe consuleres, quae
 nunc tuae est domi:
 Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur
 mali:
 Cuius nunc miserae spes, opesq. sunt in te uno o-
 mnes sitae.
 GE. Equidem, here, nos iā dudum hic te absentem in-
 cusamus, qui abieris.

AN. Te

AN. *Te ipsum quaerebam. GE. sed ea causa nihil magis defecimus.*

AN. *Loquere, obsecro, quonam in loco sunt res & fortunae meae?*

Numquid patri subolet? GE. nil etiam. AN. ecquid spei porro est? GE. nescio. AN. ah.

GE. *Nisi Phaedria haud cessauit pro te eniti. AN. nihil fecit noui.*

GE. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, strenuum hominem praebuit.*

AN. *Quid is fecit? GE. consutauit uerbis admodum iratum senem.*

AN. *Hec Phormio. GE. ego, quod potui porro. AN. mi Geta, omnes uos amo.*

GE. *Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:*

Mansurusque patrum pater est, dum huc adueniat.

AN. *quid eum? GE. aiebat,*

De eius consilio uelle sese facere, quod ad hanc rem attinet.

AN. *Quantus metus est mihi, uenire huc saluom nunc patrum, Geta:*

Nam, ut audio, per unam eius aut uiuam, aut moriar sententiam.

GE. *Phaedria tibi adest. AN. ubinam? GE. eccum ab sua palaestra exit foras.*

PHAEDRIA . DORIO . ANTIPHO . GETA

- DORIO, *audi, obsecro. DO. non audio. PH. A*
D *parumper. DO. quin omitte me.*
- PH. *Audi, quod dicam. DO. at enim taedet*
iam audire eadem millies .
- PH. *At nunc dicam, quod lubenter audias . DO. lo-*
quere. audio .
- PH. *Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quo*
nunc abis ?
- DO. *Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui .*
- AN. *Hei, metuo lenonem, ne quid suat suo capiti. GE.*
idem ego metuo.
- PH. *Non mihi credis? DO. hariolare. PH. sin fidem*
do. DO. fabulae.
- PH. *Feneratum istuc beneficium tibi pulchre dices .*
DO. logi.
- PH. *Crede mihi, gaudebis facto: uerum hercle hoc est.*
DO. somnium .
- PH. *Experire, non est longum. DO. cantilenam ean-*
dem canis .
- PH. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens. DO. gar*
ri modo .
- PH. *Adeo ne ingenio esse duro te, atque inexorabili,*
Ut neque misericordia, neque precibus molliri
queas ?
- DO. *Adeon te esse incogitantem atque impudentem,*
Phaedria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes
gratius ?

AN. Mi-

AN. *Miseritum est. PH. hei ueris uincor. GE. quam si
milis uterque est sui?*

PH. *Neque, alia, Antipho, cum occupatus esset solli-
citudine,*

*Tum esse hoc mi obiectum malum? AN. ah, quid
istuc autem est, Phaedria?*

PH. *O fortunatissime Antipho. AN. ego ne? PH. qui
quod amas, domi est;*

*Nec cum huiusmodi umquam usus uenit ut consli-
ctares malo.*

AN. *Mihi domi est? immo, id quod aiunt, AVRIBVS
TENEQ · IVPVM*

*Nam neque, ut amittam a me, inuenio; neque, uti
retineam, scio.*

DO. *Ipsum istuc mihi in hoc est. AN. eia, ne parum
leno sies.*

*Numquid hic confecit? PH. hicine? quod homo
inhumanissimus:*

*Pamphilam meam uendidit. GE. quid uendidit?
AN. ain, uendidit?*

PH. *Vendidit. DO. quam indignum facinus, ancillam
aere emptam suo.*

PH. *Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut
mutet fidem*

*Triduum hoc; dum id, quod est promissum, ab ami-
cis argentum aufero.*

*Si non tum dedero, unam praeterea horam ne op-
pertus sies.*

DO. *Obtundis. AN. haud longum est quod orat, Dorio:
exoret, sine:*

Idem

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

DO. *Verba istaec sunt. AN. Pamphilam ne hac urbe priuari sines?*

Tum praeterea horum amorem distrahi poterin pati?

DO. *Neque ego, neque tu. GE. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.*

DO. *Ego te complures aduersum ingenium meum menses tuli*

Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra, omnia haec:

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.

AN. *Certe hercle, satis si commemini, tibi quidem est olim dies,*

Quam ad dares huic, praestituta. PH. factum. DO. num ego istuc nego?

AN. *Iam ne ea praeterijt? DO. non, uerum ei haec antecessit. AN. non pudet*

Vanitatis? DO. minime, dum ob rem. GE. stercilium. PH. Dorio,

Ita ne tandem facere oportet? DO. sic sum: si placeo, utere.

AN. *Sicine hunc decipis? DO. immo enim uero, Antipho, hic me decipit:*

Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

Sed, ut ut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argen-

argentum mihi

Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris, Phae-
dria,

Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum
est. Vale.

ACTVS · III · SCENA · III

PHAEDRIA · ANTIPHO · GETA

VID faciam? unde ego nunc tam subito

Q *huic argentum inueniam, miser,*

Cui minus nibilo est? quod si hic potuisset
nunc exoriarier

Triduum hoc, promissum fuerat. AN. ita ne hunc
patiemur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adiurit co-
mitter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experi-
mur reddere?

GE. Scio equidem hoc esse aequom. AN. age ergo, so-
lus seruare hunc potes.

GE. Quid faciam? AN. inuenias argentum. GE. cu-
pio: sed, id unde, edoce.

AN. Pater adest hic. GE. scio: sed, quid tum? AN. ah,
dictum sapienti sat est.

GE. Ita ne? AN. ita. GE. sane hercle pulchre suades:
etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptijs tuis si nil nanciscor
mali,

Ni etiam nunc me huius quaerere caussa in malo
iubeas

iubeas crucem?

AN. Verum hic dicit. PH. quid? ego uobis, Geta, alienus sum? GE. haud puto:

Sed parum ne est, omnibus quod nunc nobis suscenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?

PH. Alius ab oculis meis illam ignotum abducat locum?

Hem, dum igitur licet, dumq. adsum, loquimini mecum, Antipho:

Contemplamini me. AN. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.

PH. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,

Aut perire. GE. dii bene uortant, quod agas: pedetentim tamen.

AN. Vide, si quid opis potes asferre huic. GE. si quid? quid? AN. quaere, obsecro,

Ne quid plus minus ue faxit, quod nos post pigeat, Geta.

GE. Quaero: saluos est, ut opinor: uerum enim metuo malum.

AE. Noli metuere: una tecum bona, mala tolerabimus.

GE. Quantum argenti opus est tibi? loquere. PH. solae triginta minae.

GE. Triginta? hui, percara est, Phaedria. PH. istaec uero uilis est.

GE. Age, age, inuentas reddam. PH. o lepidum caput.

put. GE. aufer te hinc. PH. iam opus est.

GE. Iam feres. sed opus est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.

AN. Praesto est: audacissime oneris quiduis impone, & feret:

SOLVS. EST. HOMO. AMICO. AMICVS. GE. eamus ergo ad eum ocius.

Numquid est, quod mea opera uobis opus sit? GB. nil: uerum abi domum, &

Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse examinamatam metu,

Consolare. cessas? AN. nihil est, aequè quod faciam lubens.

PH. Qua uia istuc facies? GB. dicam in itinere: modo te hinc amoue.

ACTVS . IV . SCENA . I

DEMIPHO . CHREMES

VID? qua profectus caussa hinc es Lemnum, Chremes,

Q

Adduxtin tecum filiam? CH. non. DE. quid ita non?

CH. Postquam uidet me eius mater hic esse diutius, Simul autem non manebat aetas uirginis Meam negligentiam: ipsam cum omni familia ad Me profectam esse aiebant. DE. quid illic tam diu Quaeso igitur commorabare, ubi id audiueras?

CH. Pol me detinuit morbus. DE. unde? aut qui?

CH. rogas?

S

SENB-

SENECTVS . IPSA . EST . MORBVS : *sed, uenisse eas*

Saluas, audiui ex nauta, qui illas uexerat.

DE . *Quid gnato obtigerit me absente, audistin, Chreme?*

CH . *Quod quidem me factum consilij incertum facit:*

Nam hanc condicionem si cui tulero extraneo,

Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.

Te mihi fidelē esse aequae, atque egomet sum mihi,

Scibam: ille si me alienus affinem uolet,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Sin spreuerit me; plus, quam opus est scito, sciet:

Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,

Id restat: nam ego meorum solus sum meus.

DE . *Scio ita esse, & istaec mihi res sollicitudini est:*

Neque defetiscar umquam adeo experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTVS . IV . SCENA . II

G E T A

GO *hominem callidiores uidi neminem,*

E *Quam Phormionem. uenio ad hominem,*
ut dicerem

Argento opus esse, & id quo pacto fieret:

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:

Gaudebat: me laudabat: quaerebat senem:

Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,

Vbi Phaedriae se ostenderet nihilo minus

Amicum

*Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forū
Iussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est ulterior? at at Phaedriae
Pater uenit: quid pertimui autem, bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde a primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.*

ACTVS · IV · SCENA · III

ANTIPHO · GETA · CHREMES

D E M I P H O

XSPECTO, quam mox recipiat sese Geta.

E *Sed patrum cum patre uideo adstantem.
hei mihi,*

Quam timeo, aduentus huius quo impellat patrē.

GE. *Adibo hosce: o noster Chremes. CH. salue, Geta.*

GE. *Venire saluom, uolupte est. CH. credo. GE. quid
agitur?*

CH. *Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.*

GE. *Ita de Antiphone audistin quae facta? C. omnia.*

GE. *Tun dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. DE. cum hoc id agebam commodum.*

GE. *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agi-
tans sedulo,*

Inueni, opinor, remedium huic rei. DE. quid, Geta?

Quod remediū? GE. ut abij abs te, fit forte obuiam

*Mibi Phormio. CH. qui Phormio? GE. is, qui
istanc. CH. scio.*

GE. *Visum est mihi, ut eius tentarem sententiam.*

*Prendo hominem solum: cur non, inquā, Phormio,
Vides, inter uos sic haec potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc da-
ret.*

AN. *Quid hic coeptat? aut quo euadet hodie?* GE. *an
legibus*

*Daturum poenas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse uictum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniae.
Postquam hominem his uerbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquā, hic. eho; dic, quid uelis
dari*

*Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Haec hinc facessat, tu molestus ne sies?*

AN. *Satin illi dii sunt propitij?* GE. *nam sat scio,
Si tu aliquam partem aequi boniq. dixeris,
Ut ille est bonus uir, tria non commutabitis
Verba hodie inter uos.* DE. *quis te istaec inssi-
loqui?*

CH. *Immo non potuit melius peruenirier*

Eo, quo nos uolumus. AN. *occidi.* CH. *perge elo-
qui.*

GE. *At primo homo insanibat.* CH. *cedo, quid po-
stulat?*

GE. *Quid?*

GE. Quid? nimium: quantum libuit. CH. dic. GE.
si quis daret

Talentum magnum. CH. immo malum hercle: ut
nil pudet.

GE. Quod dixi adeo ei: quaeso, quid si filiam
suam unicam locaret? parui rettulit

Non suscepisse: inuenta est, quae dotem petat.

Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,

Haec denique eius fuit postrema oratio:

Ego, inquit, iam a principio amici filiam,

Ita ut aequom fuerat, uolui uxorem ducere:

Nam mihi ueniebat in mentem eius incommodum

In seruitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quae afferret, qui dissoluerem

Quae debeo. Et etiam nunc, si uolt Demipho

Dare, quantum ab hac accipio, quae sponsa est
mihi,

Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.

AN. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia

Dicam, scientem, an imprudentem, incertus
sum.

DE. Quid, si animam debet? GE. ager oppositust pi-
gnori ob

Decem minas, inquit. DE. age age, iam ducat:
dabo.

GE. Ediculae item sunt ob decem alias. DE. hoi hui,

Nimium est. CH. ne clama: petito hasce a me
decem.

GE. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula

S 3

Supelle-

Supellectile opus est, opus sumptu ad nuptias:

His rebus pone sane, inquit, decem minas.

DE. *Sexcenta proin potius scribito iam mihi dicas:*

Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

CH. *Quaeso, ego dabo, quiesce: tu modo filius*

Fac ut illam ducat, nos quam uolumus. AN. hei mihi,

Geta, occidisti me tuis fallacijs.

CH. *Mea causa eijcitur: me hoc aequom est amittere.*

GE. *Quantum potes, me certiozem, inquit, face,*

Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:

Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.

CH. *Iam accipiet; illis repudium renunciet:*

Hanc ducat. DE. quae quidem illi res uortat male.

CH. *Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,*

Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia:

Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

A C T V S . I V . S C E N A . I V

A N T I P H O . G E T A

G E T A . G E . h e m . A N . q u i d e g i s t i ? G E . e -
m u n x i a r g e n t o s e n e s .

A. *Satin est id? GE. nescio hercle: tantum iussus sum.*

AN. *Eho, uerbero, aliud mihi respondes, ac rogo?*

GE. *Quid ergo narras? AN. quid ergo narrem? opera tua ad*

Restim mihi quidem res redijt planissime:

*Vt te quidem omnes dij, deaeque, superi, inferi,
Malis*

*Malis exemplis perdant hem, si quid uelis,
Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo in-
ferat.*

*Quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri,
Possit illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? GE. enim non ducet. AN. noui: ceterū
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In neruom potius ibit. GE. nihil est, Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra iam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Inde istis reddet. AN. quamobrem? aut quid di-
cet? GE. rogas?
Quot res? postilla monstra euenerunt mihi:
Introijt in edes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex uetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quae caussa est iustissima.
Haec sient. AN. ut modo fiant. GE. sient: me uide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phaedriae.*

DEMIPHO . GETA . CHREMES

VIETVS esto inquam : ego curabo, ne-
Quid uerborum diuit .

Hoc temere nūquam amittam ego a me,
 quin mihi testes adhibeam,
 Cum dem : G, quamobrem dem, commemorabo .
 GE. ut cautus est, ubi nil opust .

CH. Atqui ita opus est factō: at natura, dum lubido
 eadem hæc manet :

Nam, si altera illa magis instabit, forsitan nos
 reijciat .

DE. Rem ipsam putasti. DE. duc me ad eum ergo. GE.
 non moror. CH. ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut cōueniat hāc prius,
 quam hinc abit .

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne suscen-
 seat,

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familia-
 rior ;

Nos nostro officio nihil egressos esse ; quantum is
 uoluerit,

Datum esse dotis. DE. quid, malum, tua id refert?
 CH. magni, Demipho .

DE. Non sat, tuum officium te fecisse, si non id fama
 approbat ?

CH. Voio ipsius quoque uoluntate hoc fieri, ne se eie-
 ctam putet .

DE. Idem ego istuc facere possum. CH. mulier mulie-
 ri magis congruet .

DE. Ro-

DE. Rogabo. CH. ubi nunc illas ego reperire possim,
cogito.

ACTVS . V . SCENA . I

SOPHRONA . CRHEMES

VID agam? quem amicum inueniam mi-

Qhi, misera? aut cui consilia

Haec referam? aut unde nunc mihi auxi-
lium petam? nam uereor,

Herane ob meum suatum indigne iniuria afficia-
tur:

Ita patrem adolescentis facta haec tolerare audio
uiolenter.

CH. Nā, quae haec est anus exanimata, a fratre quae
egressa est meo?

SO. Quod ut facerem, me egestas impulit; cum sci-
rem infirmas

Hasce esse nuptias; ut id consulerem, interea
uita

Vt in tuto foret. CH. certe edepol, nisi me animus
fallit,

Aut parum oculi prospiciunt, meae nutricem gna-
tae uideo.

SO. Neque ille inuestigatur. CH. quid agam? SO. qui
est eius pater. CH. adeon,

An maneo, dum ea, quae loquitur, magis cogno-
sco? SO. quod si eum nunc

Reperire possim, nihil est, quod uerear. CH. ea ipsa
est. colloquar.

SO. Quis

SO. *Quis hic loquitur? CH. Sophrona. SO. & meum
nomen nominat? CH. ad me respice.*

SO. *Dij, obsecro uos: estne hic Stilpho? CH. non. SO.
negas?*

CH. *Concede hinc paullulum a foribus istorsum sodes,
Sophrona.*

*Ne me istoc posthac nomine appellassis. SO. quid?
non is obsecro es,*

*Quem semper te esse dictitasti? CH. st. SO. quid has
metuis fores?*

CH. *Conclusam hic habeo uxorem saeuam: uerum
istoc de nomine*

*Eo perperam olim dixi, ne uos forte imprudentes
foris*

*Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescis-
ceret.*

SO. *Hem istoc pol nos te hic inuenire miserae num-
quam potuimus.*

CH. *Eho, dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac,
unde exis? aut ubi*

*Illae sunt? SO. miseram me. CH. hem, quid est? ui-
uunt ne? SO. uiuit gnata.*

*Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors con-
secuta est.*

CH. *Male factum. SO. ego autem, quae essem anus
deserta, egens, ignota,*

*Vt potui, uirginem nuptum locaui huic adole-
scenti,*

*Harum qui est dominus edium. CH. Antiphoni-
ne? SO. hem, isti ipsi. CH. quid?*

Duas

Du. is ne is uxores habet? so. au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.

CH. Quid illa altera, quae dicitur cognata? so. haec ergo est. CH. quid ais?

so. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset

Sine dote. CH. di, uostram fidem, quam saepe forte temere

Eueniunt, quae non audeas optare. offendi adueniens,

Qui cum uolebam, atque ut uolebam, collocatam filiam.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,

Sine nostra cura maxuma, sua cura haec sola fecit.

so. Nunc quid facto sit opus, uide. pater adolescentis uenit,

Eumq. animo iniquo hoc opido ferre aiunt. CH. nihil pericli est.

Sed, per deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam.

so. Nemo ex me scibit. CH. sequere me. intus cetera audies.

ACTVS . V . SCENA . II

DEMIPHO . GETA

N OSTRAPTE culpa facimus, ut malos expediat esse,

Dum nimium dici nos bonos studemus & beni-

benignos.

Ita fugias, ne praeter casam, aiunt. non ne id satis erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est ultro obiectum,

Vt sit qui uiuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.

GE. *Planissime.* DE. *ijs nunc praemium est, qui re-
cta praua faciunt.*

GE. *Verissime.* DE. *ut stultissime quidem illi rem gesserimus.*

GE. *Modo ut hoc consilio posset discedi, ut ista ducat.*

DE. *Etiam ne id dubium est?* GE. *haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.*

DE. *Hem, mutet autem?* GE. *nescio: uerum, si forte, dico.*

DE. *Ita faciam, frater censuit; uxorem huc eius adducam,*

Cum ista ut loquatur. abi tu, Geta: praenuncia hanc uenturam.

GE. *Argentum inuentum est Phaedriae: de iurgio silletur:*

Prouisum est, ne in praesentia haec hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haesitas: uorsuram solues,

Geta: praesens quod fuerat malum, in diem abiit: plagae crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Ne

Ne quid uereatur Phormionem, aut eius orationem.

ACTVS . V . SCENA . III

DEMIPHO . NAUSISTRATA

CHREMES

GEDVM ut soles, Nausistrata, fac, illa

A ut placetur nobis;

Ut, sua uoluntate, id quod est faciundū,
faciat. NA. faciam.

DE. Pariter nunc opera me adiues, ac dudum re opitulata es.

NA. Factum uolo: ac pol queo minus uiri culpa, quā me dignum est.

DE. Quid autem? NA. quia pol mei patris bene parata indiligenter

Tutatur: nam ex his praedijs talenta argenti bina

Capiebat statim. hem, uir uiro quid praestat.

DE. bina, quae so?

NA. Ac rebus uilioribus multo, tamen talenta bina. DE. hui.

NA. Quid haec uidentur? DE. scilicet. NA. uirum me natam uellem:

Ego ostenderem. DE. certe scio. NA. quo pacto.

DE. parce, sodes,

Ut possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.

NA. Faciam, ut iubes: sed meum uirum abs te exire uideo.

deò. CH. hem, Demipho,

Iam illi datum est argentum? DE. curavi illico.

CH. nollem datum.

Hei, uideo uxorem: paene plus, quam sat erat.

DE. cur nolles, Chreme?

CH. Iam recte. DE. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?

CH. Transegi. DE. quid ait tandem? CH. adduci non potest. DE. quid, non potest?

CH. Quia uterque utrique est cordi. DE. quid istuc nostra? CH. magni. praeter haec,

Cognatam comperi esse nobis. DE. quid? deliras?

CH. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. CH. satine sanus es?

NA. Au, obsecro uide, ne in cognatam pecces. DE. non est. CH. ne nega:

Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. DE. non norat patrem?

CH. Norat. DE. cur aliud dixit? CH. numquam hodie concedes mihi, neque

Intelliges? DE. si tu nil narres. CH. pergis? NA. miror, quid hoc fiet.

DE. Equidem hercle nescio. CH. uin scire? at, ita me seruet Iuppiter,

Vt propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo est homo. DE. dij, uostram fidem:

Eamus ad ipsam una omnes nos: aut scire, aut nescire hoc uolo. CH. ah.

DE. Quid est? CH. ita ne paruam mihi fidem esse apud te?

te? DE. uin me credere?

Vin satis quaesitum; mihi istuc esse? age, fiat. quid illa filia

Amici nostri, quid futurum est? CH. recte. DE. hanc igitur mittimus?

CH. Quid ni? DE. illa maneat? CH. sic. DE. ire igitur tibi licet, Nausistrata.

NA. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut coeperas,

Manere hanc: nam perliberalis uisa est, cum uidi, mihi.

DE. Quid istuc negotij est? CH. iam ne operuit ostiū?

DE. iam. CH. o Iuppiter,

Dij nos respiciunt: gnatham inueni nuptam cū tuo filio. DE. hem,

Quo pacto id potuit? CH. non satis tutus est ad narrandum hic locus.

DE. At tu intro abi. CH. heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, uolo.

ACTVS · V · SCENA · IV

A N T I P H O

L AETVS sum, ut ut meae res sese habent, fratri obtigisse quod uolt.

Quam scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cū res aduersae sient, paullo mederi possis? Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:

Ego

Ego nullo possū remedio me euoluere ex his turbis,
 Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in pro-
 bro sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset
 spes ostenta.

Huiusce habendae, sed ubinam Getam inuenire
 possum; ut

Rogem, quod tempus conueniendi patris me cape-
 re iubeat?

ACTVS . V . SCENA . V

PHORMIO . ANTIPHO

RGENTVM accepi, tradidi lenoni, abdu-
 xi mulierem:

Curavi, propria ea Phaedria ut potere-
 tur: nam emissa est manu:

Nunc una res mihi etiam restat, quae est confi-
 ciunda, otium

A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot
 hos summam dies.

AN. Sed Phormio est: quid ais? PH. quid? AN. quid
 nam nunc facturus, Phaedria?

Quo pacto satietatem amoris ait se uelle sumere?

PH. Vicissim partes tuas acturus est. AN. quas? PH.
 ut fugitet patrem:

Tu suas rogauit rursus ut ageres: causam ut pro
 se diceres:

Nam potaturus est apud me. ego me ire senibus
 Sunium

Dicam

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quā dudum dixit Geta;

Ne, cum hic non uideant me, conficere credant argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. AN. uide; quis egreditur. PH. Geta est.

ACTVS · V · SCENA · VI

GETA · ANTIPHO · PHORMIO

FORTVNA, o fors fortuna, quantis commoditatibus

Quam subito hero meo Antiphoni ope uestra hunc onerastis diem?

AN. Quidnam hic sibi uolt? GE. nosq. amicos eius exonerastis metu?

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hūc onero pallio;

Atque hominem propero inuenire, ut haec, quae contigerint, sciat?

AN. Num tu intellegis, quid hic narret? PH. num tu? AN. nil. PH. tantundem ego.

GE. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.

AN. heus, Geta. GE. hem tibi.

Num mirum, aut nouum est, reuocari, cursum cum institueris? AN. Geta.

GE. Pergit: hercle numquam tu tuo odio uinces me.

AN. non manes?

GE. Vapulabis. curialis uernula est, qui me uocat.

AN. Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, uerbero.

T

GE. Fa-

GE. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum:

Sed is ne est, quem quaero, an non? ipsus. PH. congregere actutum. AN. quid est?

GE. Omnium, quantum est, qui uiuant, homo ornatissime,

Nam sine controuersia a dijs solus diligere, Antipho.

AN. Ita uelim: sed, qui istuc credam ita esse, mihi dici uelim.

GE. Satin est, si te delibutum gaudio reddo? AN. enicas.

PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo. GE. ob,

Tu quoque hic aderas, Phormio? PH. aderam: sed cessas? GE. accipe, hem.

Vt modo argentum dedimus tibi apud forum, re-
Et a domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

AN. Quamobrem? GE. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est Antipho.

Vbi in gynaecium ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio; rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse uetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,

Eumq. nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui,

ui, ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexi : accessi : ad-
stiti :

Animam compressi : aurem admouī : ita animum
coepi attendere ,

Hoc modo sermonem captans . AN . euge , Geta . GE .
hic pulcherrimum

Facinus audiui : itaque paene hercle exclamaui
gaudio .

PH . Quod ? GE . quodnam arbitrare ? AN . nescio .
GE . atqui mirificissimum :

Patruus tuus est pater inuentus Phanio uxori
tuaē . AN . hem ,

Quid ais ? GE . cum eius olim consuevit matre in
Lemno clamculum .

PH . Somnium : utin haec ignoraret suum patrem ?
GE . aliquid credito ,

Phormio , esse caussae : sed censen potuisse omnia
Intellegere extra ostium , intus quae inter sese ipsi
egerint ?

PH . Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam .
GE . immo etiam dabo ,

Quo magis credas . patruus interea inde hic egre-
ditur foras :

Hand multo post cum patre idem recipit se intro
denuo .

Ait uterque tibi potestatē eius habendae se dare :
Denique ego sum missus , te ut requirerem , atque
adducerem .

AN . Hem , quin ergo ? rape me : cessas ? GE . fecero .

T 2 AN . omi

AN. o mi Phormio,

Vale. PH. uale, Antipho : bene, ita me dij ament,
factum : & gaudeo.

Tantam fortunam de improviso esse his datam ?

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,

Et Phaedriae curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum aequalium supplex sit :

Nam idem hoc argētum ita ut datum est ingratijs,

Ei datum erit : hoc qui cogam, re ipsa repperi .

Nunc gestus mihi, uultusq. est capiendus nouus .

Sed hinc concedam in angiportū hunc proximum :

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras :

Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo .

ACTVS . V . SCENA . VII

DEMIPHO . PHORMIO . CHREME

IIS magnas merito gratias habeo, at

D que ago,

Quādo euenere haec nobis frater prosper

Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est :

Priusquam dilapidet nostras triginta minas .

Vt auferamus. PH. Demiphonem, si domi est,

Visam: ut quod. DE. at nos ad te ibamus, Phormi

PH. De eadem hac fortasse caussa? DE. ita hercle. P
credidi .

Quid ad me ibatis? ridiculum : an uerebamini,

Ne non id facerem, quod recepissem semel ?

Heus, quanta quāt a haec mea paupertas est, ta

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fida

CH. Est

CH. Est ne ea ita, ut dixi, liberalis? DE. opido.

CH. Itaque ad uos uenio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi uoltis, uxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita uti fuit,
Postquam, tantopere id uos uelle, animaduorte-
ram.

DE. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam, qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim, cum honeste potuit, tum non est data:
Nunc uiduam extrudi, turpe est: ferme eadem
omnia,

Quae tute dudum coram me incusaueras.

PH. Satin superbe illuditis me? DE. qui? PH. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam, quo redibo ore ad eam, quam contempse-
rim?

CH. Tum autem Autiphonem uideo ab sese amittere
Inuitum eam, inque. DE. tum autem uideo filium
Inuitum sane mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursus rescribi, Phormio.

PH. Quod? ne ego perscripsi porro illis, quibus debui.

DE. Quid igitur fiet? PH. si uis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut uelis
Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non est aequom me propter uos decipi;
Cum ego uestri honoris causa repudium alterae
Remiserim, quae tantundem dotis dabat.

DE. I hinc in malam rem cum istac magnificentia,
Fugitiue: etiam credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo? PH. irritor. DE. tu ne hanc duceres,

Si tibi daretur? PH. fac periculum. DE. ut filius Cum illa habitet apud te, hoc uestrum consilium fuit.

PH. Quaeso, quid narras? DE. quin tu mihi argentum cedo.

PH. Immo uero tu uxorem, cedo. DE. in ius ambula.

PH. In ius? enim uero, si porro esse odiosi pergitis.

DE. Quid facies? PH. ego ne? uos me indotatis modo Patrocinari fortasse arbitramini:

Etiam dotatis soleo. CH. quid id nostra? PH. nihil. Hic quandam noram, cuius uir uxorem CH. hem DE. quid est?

PH. Lemni habuit aliam. CH. nullus sum. PH. e qua filiam

Suscepit: & eam clam educat. CH. sepultus sum

PH. Haec adeo ego illi iam denarrabo. CH. obsecro,

Ne facias. PH. ob, tun is eras? DE. ut ludos facit

CH. Missum te facimus. PH. fabulae. CH. quid u tibi?

Argentum quod habes, cōdonamus te. PH. audio

Quid uos, malum, ergo me sic ludificamini

Inepti uoſtra puerili sententia?

Nolo, uolo: uolo, nolo rursum: cedo, cape:

Quod dictum, indictum est: quod modo erat rati irritum est.

CH. Quo pacto, aut unde haec hic resciiuit? D nescio,

Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.

CH. Mon-

CH. *Monstri, ita me dij ament, simile . PH. inieci
scrupulum . DE. hem,*

Hicine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,

Tam aperte irridens? emori hercle satius est:

Animo uirili praesentiq. ut sis, para .

Vides tuum peccatum esse elatum foras,

Neque iam id celare posse te uxorem tuam:

Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit, Chreme,

Id nosmet indicare placabilius est .

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo .

Vlcisci . PH. at at, nisi mihi prospicio, haereo:

Hi gladiatorio animo ad me affectant uiam .

CH. *At uereor, ut placari possit . DE. bono ani-
mo es:*

Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus, Chreme,

Cum e medio excessit, unde haec suscepta est tibi .

PH. *Ita ne mecum agitis? satis astute aggredimini:*

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho .

*Ain tu? ubi peregre, tibi quod lubitum fuit, fe-
ceris,*

Neque huius sis ueritus seminae primariae,

Novo modo ei quin faceres contumelias;

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?

Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,

Vt ne reslinguas, lacrumis si exstillaueris .

DE. *Malum, quod isti dij, deaeq. omnes duint .*

*Tanta ne affectum hominem quemquam esse au-
dacia?*

Non hoc publicitus scelus hinc deportarier

In solas terras? CH. in id redactus sum loci,

Vt nesciam proorsus, quid agam cum illo. DE. ego scio:

In ius eamus. PH. in ius? huc, si quid lubet.

DE. Assēquere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.

CH. Enim solus nequeo: accurre huc. PH. una iniuria est

Tecum. CH. lege agito ergo. PH. altera est cum Chreme.

DE. Rape hunc. PH. ita ne agitis? enimvero uoce est opus.

Nausistrata, exi. CH. os opprime. DE. impurum uide,

Quantum ualet. PH. Nausistrata inquam. CH. non taces?

PH. Taceam? DE. ni sequitur, pugnos in uentremingere.

PH. Vel oculum exculpe: est, ubi uos ulciscar probe.

ACTVS . V . SCENA . IIX

NAUSISTRATA . CHREMES
PHORMIO . DEMIPHO

VI nominat me? CH. hem. NA. quid

Q istuc turbae est obsecro,

Mi uir? PH. hem, quid nunc obstipuisti?

NA. quis hic homo est?

Non mihi respondes? PH. hicine ut respondeat?

Qui hercle, ubi sit, nescit. CH. caue isti quidquam credas.

PH. Abi: tange: si non totus friget, me enica.

CH. Nihil

CH. Nihil est. NA. quid ergo est? quid istic narrat?

PH. iam scies:

Ausculata. CH. pergin credere? NA. quid ego obsecro

Huic credam, qui nil dixit? PH. delirat miser

Timore. NA. non pol temere est, quod tu iam times.

CH. Ego timeo? PH. recte sane: quando nihil times, Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. DB. scelus,

Tibi narret? PH. eho tu, factum est abs te sedulo

Pro fratre. NA. mi uir, non mihi narras? CH. at. NA. quid, at?

CH. Non opus est dicto. PH. tibi quidem: at scito huic opust.

In Lemno. CH. hem, quid ais? DB. non taces? PH. clam te. CH. hei mihi.

PH. Uxorem duxit. NA. mi homo, dij melius duint.

PH. Sic factum est. NA. perij, misera. PH. Et inde filiam

Suscepit iam unam, dum tu dormis. CH. quid agimus?

NA. Pro dij immortales, facinus indignum, Et malum.

PH. Hoc actum est. NA. an quidquam hodie est factum indignius?

Qui mi, ubi ad uxores uentum est, tum fiunt senes.

Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distae det loqui.

Haecine

*Haecine erant itiones crebrae, & mansiones diu-
tinae*

*Lemni? haecine erat, quae nostros fructus minue-
bat, utilitas?*

DE. *Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam
non nego,*

*Sed eam, quae sit ignoscenda. PH. uerba fiunt mor-
tuo.*

DE. *Nā neque negligentia tua, neq. odio id fecit tuo.
Vinolentus fere ab hinc annos quindecim mulier-
culam*

*Eam compressit, unde haec nata est, neque postilla
umquam attigit.*

*Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fit in re hac
scrupulus?*

*Quam ob rem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo
animo hoc feras.*

NA. *Quid ego aequo animo? cupio, misera, in hac re
iam defunzier.*

*Sed, quid sperem? aetate porro minus peccaturum
putem?*

Iam tum erat senex, senectus si uerecundos facit.

*An mea forma, aequae aetas, nunc magis expeten-
da est, Demipho?*

*Quid mihi affers, quam ob rem exspectem, aut spe-
rem porro non fore?*

PH. *Exsequias Chremeti, quibus commodum ire,
habet tempus est.*

*Sic dabo: age age nunc Phormionem, qui uolet,
laceffito:*

Faxo

Faxo tali eum maclatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: iam supplicij satis est mihi.

Habet haec, ei quod, dum uiuat, usque ad aurem obganniat.

NA. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem, Demipho,

Sigillatim, qualis in istu fuerim? DE. noui aequa omnia

Tecum. NA. merito meo hoc uidetur factum? DE. minime gentium:

Verum, quando iam accusando insectum fieri non potest,

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quod uis amplius?

PH. Enimuero, prius quam haec dat ueniam, mihi prospiciam, & Phaedriae.

Heus, Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. NA. quid est?

PH. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli. Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.

CH. Hem, quid ais? NA. adeo indignum tibi uidetur, filius

Homo adolescens unam si habet amicam: tu uxores duas?

Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.

DE. Faciet, ut uoles. NA. immo, ut iam scias meam sententiam,

Neque

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,

Prius quam gnatum uideo: eius iudicio permitto omnia: is

Quod iubebit, faciam. PH. mulier sapiens es, Nausistrata.

NA. Satin id est tibi? PH. immo uero pulchre discedo, & probe,

Et praeter spem. NA. tu tuum nomen dic quod est. PH. min? Phormio,

Vestrae familiae hercle amicus, & tuo summus Phaedriae.

NA. Phormio, at ego aecastor posthac tibi, quod poterō, & quae uoles,

Faciamque, & dicam. PH. benigne dicis. NA. pol meritum est tuum.

PH. Vin primum hodie facere, quod ego gaudeā, Nausistrata,

Et quod tuo uiro oculi doleant? NA. cupio. PH. me ad cenam uoca.

NA. Pol uero uocō. DE. eamus intro hinc. NA. fiat: sed, ubi est Phaedria,

Iudex noster? PH. iam hic faxo aderit. Vos ualete, & plaudite.

H E C Y R A
T E R E N T I I

ACTA · IVDIS · ROMANIS ·
SEX · IVLIO · CAES · CN · CORN · DOLABELLA · AED · CVR ·

NON · EST · PERACTA

MODOS · FECIT

FLACCVS · CLAVDI

TIBIIS · PARIB ·

CN · OCTAVIO · T · MANLIO · COS ·

RELATA · EST · ITERVM

LVDIS · FVNEBRIBVS

RELATA · EST · TERTIO

Q · FVLVIO · L · MARCIO · AED · CVR ·

C. SVLPICII. APOLLINARIS

PERIOCHA

VXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans uirgini uitium obtulit :
Eiusq. per uim quem detraxit anulum,
Dederat amicae Bacchidi meretriculae :
Dein profectus in Imbrum est: nuptā haud attigit.
Hanc mater utero grauidam, ne id sciat socrus,
Ut aegram ad se transfert : reuertit Pamphilus :
Deprehendit partum • celat : uxorem tamen
Recipere non uolt . pater incusat Bacchidis
Amorem . dum se purgat Bacchis , anulum
Mater uitiatae forte agnoscit Myrrhina .
Uxorem recipit Pamphilus cum filio .

HECYRAE . PERSONAE

EARVMQ . INTERPRETATIO

SYRA, anus, Syriaci generis mulier.

PHILOTIS, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλάτας, unde & Philotion. fieri potest, ut sit in nomine aurium significatio.

LACHES, senex, pag. 59.

SOSTRATA, mulier, pag. 123.

PAMPHILVS, adolescens, pag. 3.

PARMENO, seruus, pag. 59.

SOSIA, seruus, pag. 3.

BACCHIS, meretrix, pag. 123.

PHIDIPPVS, senex, a parcimonia equestri: eius enim studij ut gloria erat ingens, ita magni sumptus.

MYRRHINA, mulier, matronale nomen, a Myrto, qua magistratus quondam coronabantur.

Sequentium tantum hic mentio fit.

PHILOMENA, ἡ φιλεμένη, amabilis.

SCIRTVS, puer, ἀπὸ τῆς σκιρτᾶν, a saltatione.

PROLOGVS

ECYRA est huic nomen fabulae. haec
H cum data

*Est noua, nouum interuenit uitium, &
calamitas,*

Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:

Ita populus studio stupidus in funambulo

Animum occuparat. nunc haec plane est pro noua:

Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit

Iterum referre, ut iterum possit uendere.

Alias cognostis eius: quaeſo hanc noſcite.

ALTER

ALTER . PROLOGVS

RATOR ad uos uenio, ornatu prologi .

O Sinite exorator sim, eodē ut iure uti senē
Liceat, quo iure sum usus adolescentior,

Nouas qui exactas feci ut inueterascerent,

Ne cum poeta scriptura euanesceret .

In his, quas primum Caecilij didici nouas ,

Partim sum earum exactus, partim uix steti .

Quia scēbam dubiam fortunam esse scenicam,

Spe incerta, certum mihi laborem sustuli .

Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem

Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem .

Perfeci, ut spectarentur . ubi sunt cognitae ,

Placitae sunt . ita poetam restitui in locum,

Prope iam remotum iniuria aduersarium

Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica .

Quod si scripturam spreuissem in praesentia, &

In deterrendo uoluisssem operam sumere ,

Vt in otio esset , potius quam in negotio :

Deterruissem facile , ne alias scriberet .

Nūc quid petā, mea caussa, aequo animo attēdite .

Hecyram ad uos refero, quam mihi per silentium

Nūquā agere licitū est, ita eā oppressit calamitas .

Eam calamitatem uestra intellegentia

Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae .

Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria,

Funambuli eodem accessit expectatio :

Comitum conuentus, studium, clamor mulierum

Fecere, ut ante tempus exirem foras ,

Vetere in noua coepi uti consuetudine ,

V

In

*In experiundo ut essem : resero denuo ;
Primo actu placeo : cum interea rumor uenit ,
Datum iri gladiatores : populus conuolat :
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco :
Interea ego meum non potui tutari locum .
Nunc turba nulla est : otium, & silentium est :
Agendi tempus mihi datum est : uobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos .
Nolite sinere per uos artem musicam
Recidere ad paucos : facite , ut uestra auctoritas
Meae auctoritati fauorix, adiutrixq. sit .
Si numquam auare statui pretium arti meae ,
Et eum esse quaesum in animum induxi maxumum,
Quamaxume seruire uostris commodis :
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in uostram commisit fidem ,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant .
Mea causa causam hanc accipite , & silentium
Date ; ut lubeat scribere alijs, mihiq. ut discere
Novas expediat, posthac pretio emptas meo .*

PHILOTIS . SYRA

P ER pol quam paucos reperias meretrici-
bus

Fideles euenire amatores, Syra.

*Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte, ut quiuis facile posset credere,
Numquam illa uiua ducturum uxorem domum:
Hem, duxit. SY. ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misercat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquē naēta sis.*

PH. *Vtin eximium neminem habeam? SY. neminem:*

*Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te uenit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditijs suis
Quamminimo pretio suam uoluptatem expleat,
Hiscine tu amabo non contra insidiabere?*

PH. *Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.*

SY. *Iniurium est autem ulcisci aduersarios?*

*Aut qua uia captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu, me miseram, cur non aut istaec mihi
Aetas & forma est, aut tibi haec sententia?*

ACTVS . I . SCENA . II

PARMENO . PHILOTIS . SYRA

ENEX *si quaeret me, modo isse dicito*

S *Ad portum, percunctatum aduentum
Pamphili.*

*Audin, quid dicam, Scirte? si quaeret me, uti
Tum dicas; si non quaeret, nullus dixeris;*

V 2

Alias

Alias ut uti possim causa hac integra .

Sed uideon ego Philotium ? unde haec aduenit ?

Philotis, salue multum. PH. o salue, Parmeno.

SY. Salue mecastor, Parmeno. PA. & tu edepol, Syra.

Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu ?

PH. Minime me equidem oblectavi, quae cum milite

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo :

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli .

PA. Edepol te desiderium Athenarum arbitror

Philotium cepisse saepe, & te tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest,

*Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a mi-
lite,*

Vosq. hic uidendi, antiqua ut consuetudine

Agitarem inter uos libere conuiuium :

Nam illi haud licebat nisi praefinito loqui

Quae illi placerent. PA. haud opinor commode

Finem statuiffe orationi militem .

*PH. Sed quid hoc negoti est ? modo quae narrauit
mihi*

Hic intus Bacchis ? quid ego numquam credidi

Fore, ut ille hac uiua posset animum inducere

*Vxorem habere. PA. habere, autem ? PH. eho tu,
an non habet ?*

PA. Habet, sed firmas hae uereor ut sint nuptiae .

PH. Ita dii deaeq. faxint, si in rem est Bacchidis .

Sed quid istuc credam ita esse ? dic mihi, Parmeno.

PA. Non est opus prolato : hoc percunctarier

Desiste. PH. nempe ea causa, ut ne id fiat palam.

Ita me di amabunt, haud propterea te rogo, ut

Hoc

Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam .

PA . *Numquam dices tam commode , ut tergum
meum*

*Tuam in fidē committam . PH . ah noli, Parmeno :
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi ,
Quam ego , quae percunctor, scire . PA . uera haec
praedicat .*

*Et mi illud uitium maximum est . si mihi fidem
Das te taciturnam, dicam . PH . ad ingenium redis .
Fidem do , loquere . PA . ausculta . PH . istic sum .*

PA . *hanc Bacchidem*

*Amabat, ut cum maxime, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit :
Et haec, communia omnium quae sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse unicum
Praesidium uelle se senectuti suae .*

*Ille primo se negare: sed, postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret ,
Pudorin, an ne amor obsequeretur magis .
Tundendo, atque odio denique effecit senex :
Despondit gnatum ei huius uicini proximi .
Usque illud uisum est Pamphilo neutiquam graue ,
Donec iam in ipsis nuptiis . postquam uidet
Paratas, nec moram ullam, qui ducat , dari :
Ibi demum ita aegre tulit, ut ipsam Bacchidem ,
Si adesset, credo ibi eius commiseresceret .
Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum una posset: Parmeno,
Perij, quid ego egi ? in quod me conieci malum ?
Non potero hoc ferre , Parmeno : perij, miser .*

PH. *At te dij deaeq. perduint cum isto odio, Laches.*

PA. *Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:*

Nocte illa prima uirginem non attigit:

Quae consecuta est nox, eam nihilo magis.

PH. *Quid ais? cum uirgine una adolescens cubuerit,*

Plus potus, illa se abstinere ut potuerit?

Non uerisimile dicis: nec uerum arbitror.

PA. *Credo ita uideri tibi. nam nemo ad te uenit,*

Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.

PH. *Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis*

Post Pamphilus me solum seducit foras,

Narratque, ut uirgo a se integra etiam tum fiet:

Seque ante, eam quam uxorem duxisset domum,

Sperasse eas tolerare posse nuptias.

Sed, quam decrerim me non posse diutius

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis,

Neque honestum mihi, neque utile ipsi uirgini est.

PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.*

PA. *Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:*

Reddi patri autem, cui tu nihil dicis uiti,

Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognouerit,

Non posse se mecum esse, abituram denique.

PH. *Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? PA. quotidie:*

Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese uidet,

Maligna multo, & magis procax facta illico est.

PH. *Non epol mirum. PA. atqui ea res multo maxime*

Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,

Et

It i'lam, & hanc, quae domi erat, cognouit satis,
 & d: exemplum ambarum mores earum existumās.

Haec, ita uti liberali esse ingenio decet,

Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias

Viri omnes ferre, & tegere contumelias.

Hic animus partim uxoris misericordia

Deuictus, partim uictus huius iniuria,

Paullatim elapsus Bacchidi, atque huc transtulit

Amorem, postquam par ingenium nactus est.

Interea in Imbro moritur cognatus senex

Horunc. ea ad hos redibat lege hereditas.

Eo amantem inuitum Pamphilū extrudit pater.

Relinquit cum matre hic uxorem: nam senex

Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat.

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?

PA. Nunc audies: primum dies complusculos

Bene conueniebat sane inter eas: interim

Miris modis odisse coepit Sostratam,

Neque lites ullae inter eas: postulatio

Numquam. PH. quid igitur? PH. si quando ad
 eam accesserat

Consabulatum, fugere e conspectu illico,

Videre nolle. denique, ubi non quit pati,

Simulat se a matre accersi ad rem diuinam, abit.

Vbi illi est dies complures, accersi iubet.

Dixere causam tunc nescio quam. iterum iubet.

Nemo remisit. postquam accersunt saepius,

Aegram esse simulant mulierem. nostra illico

It uisere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex

Resciuit, heri ea causa rure aduenit huc,

V 4 Patrem

Patrem continuo conuenit Philumenae.

Quid egerint inter se, non dum etiam scio.

*Nisi sane curae est, quorsum euenturum hoc fiet,
Habes omnem rem: pergam, quo coepi hoc iter.*

*PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam ho-
spite,*

Me esse illum conuenturam. PA. dij uortant bene,

*Quod agas. PH. uale. PA. & tu bene uale, Philo-
tium.*

ACTVS . II . SCENA . I

LACHES . SOSTRATA

RO deum atque hominum fidē, quod hoc

P: genus est, quac haec coniuratio?

*Vtin omnes mulieres eadem aequē stu-
deant, nolintq. omnia?*

*Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio
ullam reperias:*

*Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nu-
rus . uiris*

*Esse aduersas, aequē studium est, similis est perti-
nacia.*

*In eodem omnes mihi uidentur ludo doctae ad ma-
litiam: &*

*Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis cer-
to scio.*

*SO. Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser,
nescio. I. A. hem,*

*Tu nescis? SO. non, ita me dij bene ament, mi
Laches,*

Laches,

Itaq. una inter nos agere aetatem liceat. L A. di
mala prohibeant.

SO. Meq. abs te immerito esse accusatum, post modo
rescises. L A. scio.

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum
te dici potest,

Quae me, & te, & familiam dedecoras, filio lu-
ctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affi-
nes, facis;

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos com-
mitterent.

Tu sola exorere, quae perturbes haec tua impu-
dentia.

SO. Ego ne? L A. tu inquam, mulier, quae omnino la-
pidem, haud hominem, putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitra-
mini,

Quo quisque pacto hic uitam uostrarum exigat?

Multo melius, hic quae fiunt, quam illi, ubi sum
assidue, scio:

Ideo quia, uti uos mihi domi eritis, proinde ego
ero foris.

Iam pridem equidem audiui cepisse odium tui Phi-
lumenam:

Minimeq. adeo mirum: & ni id fecisset, magis mi-
rum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset
domum:

Quod

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc
isses foras.

At uide, quam immerito aegritudo haec oritur
mi abs te, Sostrata.

Rus habitatum abij, concedens uobis, & rei ser-
uiens,

Sumptus uestros, otiumque ut nostra res posset
pati,

Meo labori haud parcens, praeter aequom atque
aetatem meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid aegre esset
mibi?

SO. Non mea opera, neque pot culpa euenit. L. A. im-
mo maxime.

Sola hic fuisti: in te omnis haeret culpa sola, So-
strata.

Quae hic erant, curares; cum ego uos solui curis
ceteris.

Cum puella animum suscepisse inimicitias non pudet;
Illius dices culpa factum. SO. haud equidem dico,
mi Laches.

L. A. Gaudeo (ita me dii ament) gnati causa: nam de
te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

SO. Qui scis, an ea causa, mi uir, me odisse assimula-
uerit,

Ut cum matre una plus esset? L. A. quid ais? non si-
gni hoc sat est,

Quod veri nemo uoluit uisentem te ad eam intro-
mittere?

SO. Enim

SO. Enim lassam opido tum aiebant : eo ad eam non
admissa sum.

LA. Tuos esse illi mores morbum magis, quam ullam
aliam rem, arbitror:

Et merito adeo: nam uostrarum nulla est, quin gna-
tum uelit

Ducere uxorem; & , quae uobis placita condicio
est, datur:

Vbi duxere impulsu uostro, uostro impulsu easdem
exigunt.

ACTVS · II · SCENA · II

PHIDIPPVS · LACHES · SOSTRATA

TSI scio, Philumena, meum ius esse, ut

E te cogam,

Quae ego imperem, facere: ego tamen pa-
trio animo uictus faciam

Vt tibi concedam, neque tuae libidini aduor-
sabor.

LA. At que eccum Phidippum optume uideo: ex hoc
iam scibo, quid sit.

Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime
obsequentem:

Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrup-
pat animos.

Quod si tu idem faceres, magis in rem & nostram,
& uostram id esset.

Nunc uideo in illarum potestate esse te. PH. eia
uero.

LA. Adij

L A. *Adij te heri de filia: ut ueni, itidem incertum
amisti.*

*Haud ita decet, si perpetuam uis esse affinitatem
hanc,*

*Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, pro-
fer:*

*Aut ea, resellendo, aut purgando uobis, corri-
gemus,*

*Te iudice ipso. sin ea est caussa retinēdi apud uos,
Quia aegra est: te mi iniuriam facere arbitror, Phi-
dippe.*

Si metuis, satis ut meae domi curetur diligenter.

*At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi
illi pater es,*

*Vt tu illam saluam magis uelis, quam ego: id adeo
gnati caussa,*

*Quem ego intellexi illam haud minus, quam se i-
psum, magnificare,*

*Neque adeo me clam est, quam esse eum grauiter la-
turum credam,*

*Hoc si rescierit. eo domum, studeo haec prius, quā
ille ut redeat.*

PH: *Laches, & diligentiam uestram, & benigni-
tatem*

*Noui: &, quae dicis, omnia esse ut dicis, ani-
mum induco:*

*Et te hoc mihi cupio credere: illam ad uos redire
studeo,*

*Si facere possim ullo modo. L A. quae res te facere
id prohibet?*

Eho,

Eho, numquidnam accusat uirum? PH: minime:
nam, postquam attendi

Magis, & ui coepi cogere ut rediret, sancte ad-
iurat

Non posse apud uos Pamphilo se absente perdu-
rare.

Aliud fortasse alijs. uitiij est: leni ego animo sum
natus:

Non possum aduorsari meis. LA. hem, Sostrata.
so. heu me miseram.

LA. Certum est istuc? PH. nunc quidem, ut uidetur:
sed numquid uis?

Nam est, quod me transire ad forum iam oporteat.

LA. eo tecum una.

ACTVS . II . SCENA . III

S O S T R A T A

DEPOL ne nos aequae sumus omnes in-

E uisae uiris,

Propter paucis; quae omnes faciunt di-
gnae ut uideamur malo.

Nam, ita me ament di, quod me accusat nunc uir,
sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxe-
runt, socrus

Omnes esse iniquas. haud pol me equidem: nam
numquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc
mi eueniat, scio.

Nisi

Nisi pol filium multimodis iam expecto ut redeat domum.

ACTVS . III . SCENA . I

PAMPHILVS . PARMENO . MYRRHINA

NEMINI ego plura acerba esse ex amore homini unquam oblata credo,
Quam mi . heu , me infelicem , hancine ego uitam parsi perdere ?

Hacine ego caussa eram tantopere cupidus redeundi domum ?

Cui quanto fuerat praestabilius , ubiuis gentium aetatem agere ,

Quam huc redire ? atque , haec ita esse , miserum me resciscere ?

Nam nos omnes , quibus alicunde aliquis obiectus est labos ,

Omne quod est interea tempus , prius quam id rescitum est , lucro est .

PAR. *At sic , citius qui te expedias his aerumnis , reperies .*

Si non rediisses , hae irae factae essent multo ampliores :

Sed nunc aduentum tuum ambas , Pamphile , scio reuerituras .

Rem cognosces , iram expedies : restitues rursus in gratiam .

Leuia sunt haec , quae tu pergrauia esse in animum induxti tuum .

PAM. *Quid*

PAM. *Quid consolare me ? an quisquam usquam gentium est aequè miser ?*

Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum :

Iam in hac re ut taceam, cuius facile scitu est, quã fuerim miser :

Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater .

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eã expediui animum meum :

Vixq. huc contuleram; hem noua res orta est, porro ab hac quae me abstrahat .

Tum matrem ex ea re me, aut uxorem in culpa inuenturum arbitror :

Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi, porro ut siam miser ?

Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet :

Tum uxori obnoxius sum : ita olim suo me ingenio pertulit,

Tot meas iniurias quae numquam in ullo patefecit loco .

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse; Parmeno,

Vnde ira inter eas intercessit, quae tam permanet diu .

PAR. *Hoc quidem hercle paruum est : si uis uero ueram rationem exsequi,*

Non maxumas, quae maxumae sunt interdũ irae, iniurias

Faciunt :

Faciunt : nam saepe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,

Cum de eadem caussa est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quam pro leuibus noxijs iras gerunt ?

Quapropter ? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Et idem mulieres sunt ferme, ut pueri, leui sententia :

Fortasse unum aliquod uerbum hanc inter eas iram conciuerit.

PAM. Abi, Parmeno, intro, ac, me uenisse, nuncia. PAR. hem, quid hoc ? PAM. tace.

Trepidari sentio, cursari rursus prorsum. PAR. agedum, ad fores

Accede propius. hem, sensistin ? PAM. noli fabularier.

Pro Iuppiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me uetas ?

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris uox uisa est Philumenae.

Nullus sum. PAR. qui dū ? PAM. perij. PAR. quā obrem. PAM. nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. PAR. uxorem Philumenam

Pauitare nescio quid, dixerunt : id si forte est, nescio.

PAM. Interij : cur mihi id non dixti ? PAR. quia non poteram una omnia.

PAM. Quid

PAM. *Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemo ne medicum adduxit? PAR. nescio.*

PAM. *Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quid quid est, certe sciam?*

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?

Nam, si periculum ullum in te est, perijsse me una, haud dubium est.

PAR. *Non usus factus est mihi nunc, hunc intro sequi.*

Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:

Here nemo uoluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus fiet,

Quod sane nolim, maxime heri caussa mei:

Seruom illico introijsse dicent Sostratae,

Aliquid tulisse comminiscuntur mali.

Capiti, atque aetati illorū morbus qui auctus sit.

Hera in crimen ueniet, ego in magnum malum.

ACTVS . III . SCENA . II

SOSTRATA . PARMENO . PAMPHILVS

NE SCIO *quid iamdudum hic audio tumul-*

N *tuari, misera:*

Male metuo, ne Philumena magis morbus aggrauescat:

Quod te, Aesculapi, & te, Salus, ne quid sit huius, oro.

Nunc ad eam uisam. PAR. heus, Sostrata. SO. ehem. PAR. iterum istinc excludere.

SO. *Ehem, Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid fa-*

X *ciam,*

ciam, misera?

*Non uisam uxorem Pamphili, cum in proximo
hic sit aegra?*

P A R. *Non uisas, ne mittas quidem uisendi caussa
quemquam.*

*Nam, qui amat cui odio ipse est, bis facere stulte
duco :*

Laborem inanem ipse capit, et illi molestiã affert.

*Tum autem filius tuus introijt uidere, ut uenit,
quid agat.*

S O. *Quid ais? an uenit Pamphilus?* **P A R.** *uenit.* **S O.**
dijs gratiam habeo:

*Hem istoc uerbo animus mihi redijt, & cura ex cor
de excessit.*

P A R. *Iam ea te caussa maxime huc nũc introire nolo:*

*Nam, si remittent quippiam Philumenã dolores,
-Omni rem narrabit, scio, continuo sola soli,
Quae inter uos interuenit, unde ortum est ini-
tium irae.*

Atque eccum uideo ipsum egredi: quam tristis est.
S O. *o mi gnate.*

P A M. *Mea mater, salue.* **S O.** *gaudeo uenisse saluom.
saluan*

Philumena est? **P A M.** *meliuscula est.* **S O.** *utinam
istuc ita dij faxint.*

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis?

P A M. *recte, mater,*

S O. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente
inuasit?*

P A M. *Ita factum est.* **S O.** *quid morbi est?* **P A M.** *fe-
bris.*

bris. so. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I sodes intro, consequar iam te, mea mater. s. fiat.

PAM. *Tu pueris curre, Parmeno, obuiam, atque eis onera adiuta.*

PAR. *Quid? non sciunt ipsi uiam, domũ qua redeant?*

PAM. *cessas?*

ACTVS . III . SCENA . III

P A M P H I L V S

NEQVEO *mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,*

Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt,

Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus :

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam, modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans

Morbo me uisurum affectam, ac sensi esse uxorem: hei mihi,

Postquam me adspexere ancillae aduenisse, illico omnes simul

Laetae exclamant, uenit, id quod me repente adspexerant.

Sed cōtinuo uultum earum sensi immutari omniũ,

Quia tam incommode illis fors obtulêrat aduentum meum.

Forte una illarum interea propere praecurrit, nuncians,

X 2 Me

*Me uenisse : ego , eius uidendi cupidus , recta conse-
quor .*

*Posteaquam introij , extemplo eius morbum cog-
nouit , miser .*

*Nam neque , ut celari posset , tempus spatium ul-
lum dabat ;*

*Neque uoce alia , ac res monebat , ipsa poterat con-
queri .*

*Postquam adspexi , o facinus indignum , inquam : et
corripui illico*

*Me inde , lacrumans , incredibili re , atque atroci
percitus .*

*Mater consequitur : iam ut limen exirem , ad ge-
nua accidit ,*

*Lacrumans , misera . miseritum est . profecto hoc sic
est , ut puto ;*

*Omnibus nobis ut res dant sese , ita magni , atque
humiles , sumus .*

*Hanc habere orationem mecum a principio institit :
O mi Pamphile , abs te quamobrem haec abierit ,
causam uides :*

*Nam uitium est oblatum uirgini olim ab nescio
quo improbo :*

*Nunc huc confugit , te atque alios partum ut cela-
ret suum .*

*Sed , cum orata eius reminiscor , nequeo , quin lacru-
mem , miser .*

*Quaeq. fors fortuna est , inquit , nobis quae te hodie
obtulit ,*

Per eam te obsecramus ambae , si ius , si fas est , ut :

Ad-

*Aduorsa eius per te tecta tacitaq. apud omnes siēt:
Si umquam erga te animo esse amico sensi eam, mi
Pamphile,*

*Sine labore hanc gratiam, te uti sibi des pro illa
nunc, rogat:*

*Ceterum de reducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus
consciū:*

*Nam aiunt, tecum post duobus concubuisse eam mē
sibus:*

*Tum, postquam ad te uenit, mensis hic agitur iam
septimus:*

*Quod te scire, ipsa indicat res. nunc, si potis est,
Pamphile,*

*Maxime uolo, doq. operam, aut clam partus eue
niat patrem,*

*Atque adeo omnes. sed, si fieri id non potest, quin
sentiant,*

*Dicā abortū esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod uerisimile est, ex te recte eum natum
putent.*

*Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam
incommodi: &*

Illi miserae indigne factam iniuriam contexeris.

*Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod
dixi, fidem.*

*Nam de reducenda, id uero neutiquam honestum
esse arbitror.*

*Nec faciam: etsi amor me grauiter, consuetudoq.
tenet.*

Lacrumo, quae posthac futura est uita, cum in mentem uenit,

Solitudoque. o fortuna, ut nūquā perpetuo es bona.

Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.

Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus In hac re adesse: nam olim soli credidi,

Ea me abstinuisse in principio, cum data est:

Vereor, si clamorem eius hic crebro exaudiat;

Ne parturire eam intellegat: aliquo mihi est

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS . III . SCENA . IV

PARMENO . SOSIA . PAMPHILVS

IN tu tibi hoc incōmodum euenisse iter?

SO. *A Non hercle, Parmeno, uerbis dici potest Tantum, quam re ipsa nauigare incommodum est.*

PAR. *Ita ne est? SO. o fortunate, nescis, quid mali Praeterieris, qui numquam es ingressus mare. Nam, alias ut omittam miserias, unam hāc uide: Dies triginta, aut plus eo, in naui fui, Cum interea semper mortem expectabam, miser: Ita usque adorsa tempestate usi sumus.*

PAR. *Odiosum. SO. haud clam me est: denique hercle aufugerim Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.*

PAR. *Olim*

P A R . *Olim quidem te caussae impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.
Sed Pamphilum ipsum uideo stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid uelit.*

Here, etiam nunc tu hic stas? P A M . *equidem te ex
specto .* P A R . *quid est?*

P A M . *In arcem transcurso opus est.* P A R . *cui homini?*
P A M . *tibi.*

P A R . *In arcem? quid eo.* P A M . *Callidemidem hospitē
Myconium, qui mecum una aduectus, conueni.*

P A R . *Perij: nouisse hunc dicam, si saluus domum
Redisset umquam, ut me ambulando rumperet.*

P A M . *Quid cessas?* P A R . *quid uis dicam? an conue-
niam modo?*

P A M . *Immo, quod constitui me hodie conuenturū eū,
Non posse, ne me frustra illi exspectet: uola.*

P A R . *At non noui hominis faciem .* P A M . *at faciam,
ut noueris :*

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius .

P A R . *Cadauerosa facies. di illum perduint .*

Quid, si non ueniet? maneam ne usque ad uesperū?

P A M . *Maneto: curre.* P A R . *nō queo: ita defessus sum.*

P A M . *Ille abiit. quid agam, infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Murrhina,
Suae gnatae partum: nam me miseret mulieris :
Quod potero, faciam; tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video : horsum pergunt . quid dicam hisce, incer-
tus sum .*

LACHES . PHIDIPPVS . PAMPHILVS

DIXTIN dudum, dixisse illam, se expecta
re filium?

PH. Factum. **LA.** uenisse, aiunt: redeat. **PAM.**
quam causam dicam patri,
Quamobrem non reducam, nescio. **LA.** quem ego
hic audiui loqui?

PAM. Certum obsfirmare est uiam me, quam decreui
persequi.

LA. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. **PAM.** salue,
mi pater.

LA. Gnate mi, salue. **PH.** bene factum, te aduenisse,
Pamphile,
Atque adeo, quod maximum est, saluum, atque ua
lidum. **PAM.** creditur.

LA. Aduenis modo? **PAM.** admodum. **LA.** cedo, quid
reliquit Phaniã,
Consobrinus noster? **PH.** sane hercle homo uolupta
ti obsequens

Fuit, dum uixit: & qui sic sunt, haud multum he
redem adiuuant.

Sibi uero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum ui
xit, bene.

LA. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sen
tentia?

PAM. Quidquid est id quod reliquit, profuit. **LA.** im
mo obsuit:

Nam illum uiuom & saluom uellem. **PH.** impune
optare istuc licet.

Ille

Ille reuiuifcet iam numquam: & tamen, utrum malis, scio.

LA. Heri Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.

PH. Noli fodere. iussi. LA. sed iam eam remittet.
PH. scilicet.

PAM. Omnem rem scio, ut sit gesta: adueniens audiui omnia. LA. at

Istos inuidos dii perdant, qui haec libenter nunciant.

PAM. Ego me scio cauiffe, ne ulla merito contumelia fieri a uobis posset: idq. si nunc memorare hic uelim, quam fideli animo & benigno in illam & clementi sui,

Vere possim; ni te ex ipsa id magis uelim resciscere: Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me dixeris.

Neq. culpa hoc mea euenisse dissidiũ, id testor deos. Sed quãdo sese esse indignam deputat matri meae,

Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;

Neque alio pacto potest componi inter eas gratia: Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena:

Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

LA. Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,

Cũ te post putasse omnes res prae parẽte intellego.

Verum

Verū uide, ne impulsus ira praeue insistas, Pāphile.

P A M. *Quibus iris nunc in illā impulsus iniquus sim?*

Quae nūquā quidquam ergā me cōmerita est pater,

Quod nollem: & saepe, quod uellem, meritam scio:

Amoque, & laudo, & uehementer desidero:

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum:

Illiq. exopto, ut reliquam uitam exigat

Cum eo uiro, me qui sit fortunatior:

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

P H. *Tibi id in manu est, ne fiat. L A. si sanus sies,*

Iube illam redire. P A M. non est consilium, pater:

Matris seruibo commodis. L A. quo abis? mane,

Mane inquam: quo uadis? P H. quae haec pertina-

cia est?

L A. *Dixi Phidippe hanc rem aegre laturum esse eū?*

Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.

P H. *Non credidi edepol adeo inhumanum fore:*

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?

Si est, ut uelit reducere uxorem, licet;

Sin alio est animo, remuneret dotem huc, eat.

L A. *Ecce autem, tu quoque, proterue, iracundus es.*

P H. *Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.*

L A. *Decedet iam ira haec; etsi merito iratus est.*

P H. *Quia paululum uobis accessit pecuniae,*

Sublati animi sunt. L A. etiam mecum litigas?

P H. *Deliberet, renuncietaq. hodie mihi,*

Uelit ne, an non; ut alij, si huic non est, fiet.

L A. *Phidippe, ades, audi paucis abijt: quid mea?*

Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam ob-
tempe-

temperant :

*Quae dico, parvipendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem : cuius fiunt consilio omnia haec :
Atque in eā hoc omne, quod mihi aegre est, euomā.*

ACTVS . IV . SCENA . I

MYRRHINA . PHIDIPPVS

ERII, quid agam? quo me uortam? quid

P meo respondebo uiro,

Misera? nam audisse uocem pueri uisus
uagientis :

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam :

*Quod si rescierit peperisse, id qua caussa clam ha-
buisse me*

Dicam, non edepol scio .

*Sed ostium concreuit : credo ipsum ad me exire :
nulla sum .*

PH. *Vxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras .*

Atque eccam uideo. quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico. MY. mihi ne,

*Mi uir? PH. uir ego tuus sim? tu uirum me, aut ho-
minem adeo esse deputas?*

*Nam, si utrumuis horum mulier umquam tibi ui-
sus forem,*

*Non sic ludibrio tuis faceris habitus essem. MY.
quibus? PH. at rogas?*

*Peperit filia? hem, taces? ex quo? MY. istuc rogare
aequom est patrem?*

*Perij : ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nu-
ptum,*

ptum, obsecro?

PH. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demirror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare uolueris

Partum; praesertim cum & recte, & suo pepererit tempore.

Adeon ne peruicaci esse animo, ut puerum praeoptares perire,

Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,

Potius, quam esset cum illo nupta aduersus animi lubricinam

Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae te est penes.

MY. Misera sum. PH. utinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem uenit,

Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Cū eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

MY. Quamuis causam hunc suspicari, quam ipsam ueram, mauolo.

PH. Multo prius sciui, quam tu, illum amicam habere, Murrhina:

Verum id uitium ego numquam decreui esse adolescentiae:

Nam id omnibus innatum est. at postquam iam adierit, cum se quoque oderit.

Sed, ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti usque

usque adhuc ,

*Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem,
esset ratum.*

*Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum
uolueris.*

*MY. Adeo me esse peruicacem censes, cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matri-
monium?*

*PH. Tun prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod
sit, potes?*

*Audisti ex aliquo fortasse, qui uidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum
postea,* (nos

*Si modeste ac raro hoc fecit? non ne ea dissimulare
Magis humanum est, quam dare operam id scire,
qui nos oderit?*

*Nam, si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem
ducerem,*

*Nec uirum satis firmum gnatae. MY. mitte adole-
scntem obsecro,*

*Et quae me peccasse ais: abi, solū solus conueni:
Roga, uelit ne, an nō, uxorē. si est, ut dicat uelle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, recte consului meae.*

*PH. Siquidem ille ipse non uolt, & tu sensi esse in eo,
Murrhina,*

*Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat
prospici.*

*Quamobrem incendor ira, te esse ausam haec face-
re iniussu meo.*

Interdico,

*Interdico, ne extulisse extra edes puerum usquam
uelis.*

*Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui po-
stulem:*

*Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam effer-
ri sinant.*

*MY. Nullam pol credo mulierem me miseriorem ui-
uere.*

*Nam, ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet,
resciuerit,*

*Non epol clam me est; cum hoc, quod leuius est,
tam animo iracundo tulit:*

*Nec, qua uia sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi unum ex plurimis miserijs relliquom fue-
rat malum,*

*Si, puerum ut tollam, cogit, cuius qui sit, nesci-
mus, pater:*

*Nam, cum compressa est gnata, forma in tenebris
nosci non quita est:*

*Neque detractum ei tum quidquam est, qui post pos-
sit nosci, qui fiet:*

*Ipse eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini ab-
iens anulum:*

*Simul uereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat
diutius*

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

SOSTRATA . PAMPHILVS

NON clam me est, mi gnate, tibi me esse
 N suspectam, uxorem tuam
 Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea
 dissimulas sedulo:
 Verum, ita me di ament, itaq. obtingant ex te,
 quae exopto mihi, ut
 Numquam sciens commerui, merito ut caperet o-
 dium illam mei:
 Teq. ante quā me amare rebar, ei rei firmasti fidē:
 Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pa-
 cto me habueris
 Praepositam amoru tuo: nunc tibi me certum est
 contra gratiam
 Reserre, ut apud me praemium esse positum pieta-
 ti scias.
 Mi Pamphile, hoc & uobis, & meae commodum
 famaē arbitror:
 Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo de-
 creui patre,
 Ne mea praesentia obstet, neu caussa ulla restet rel-
 liqua,
 Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quae so,
 quid istuc consili est?
 Illius stultitia uicta, ex urbe tu rus habitatum
 migres?
 Haud facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, ma-
 ledictum uelit,
 Mea pertinacia dicat esse factū, haud tua modestia.
 Tum,

Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere & festos dies

Mea caussa, nolo. so. nihil iam mi istaec res voluptatis ferunt:

Dum aetatis tempus tulit, persuncta satis sum: satias iam tenet.

Studiorum istorum: haec mihi nunc cura est maxima, ut ne cui meae

Longinquitas aetatis obslet, mortem ne exspectet meam.

Hic uideo me esse inuisam immerito: tempus est concedere:

Sic optume, ut ego opinor, omnes caussas praecidam omnibus,

Et me hac suspicione exsoluam, & illis morem gessero.

Sine me, obsecro, hoc effugere, uolgus quod male audit mulierum.

PAM. Quam fortunatus ceteris sum rebus, absque una haec foret,

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. so. obsecro, mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum inducas pati.

Si cetera sunt ita, ut tu uis, itaq. ut esse ego illam existumo,

Mi gr. da ueniam hanc mihi, reduc illam. PAM. uae mi sero mihi.

so. Et mihi quidem: nam haec res non minus me male habet, quam te, gnate mi.

ACTVS

LACHES . SOSTRATA . PAMPHILVS

VEM cum istoc sermonem habueris, pro-

Q cul hinc stans accepi, uxor :-

Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit,
animum possis flectere,

Quod faciundum fortasse sit postidea, hoc nunc si
feceris.

SO. Fors pol fua. LA. abi rus ergo hinc: ibi ego te, et
tu me feres.

SO. Spero ecastor. LA. i ergo intro, & compone, quae
tecum simul

Ferantur: dixi. SO. ita, ut iubes, faciam. PAM.
pater.

LA. Quid uis, Pamphile? PAM. abire hinc matrem?
minime. LA. quid ita istuc? PAM. quia

De uxore incertus sum etiam, quid factururus siem.

LA. quid est?

Quid uis, nisi reducere? PAM. equidem cupio, &
uix contineo: sed

Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id
persequar.

Credo, si non redducam, ea gratia concordēs magis
fore.

LA. Nescias: uerū id refert nihil, utrū illae fecerint,
Quando haec abierit: odiosa haec aetast adolescen
tulis:

E medio aequom excedere est: postremo iam nos fa
bulae

Sumus, Pamphile, senex, atque anus.

γ

Sed

Sed uideo Phidippum per tempus egredi: accedamus.

A C T V S . I V . S C E N A . I V

PHIDIPPVS . LACHES . PAMPHILVS

IBI quoque edepol sum iratus, Philumena,

T.

Grauitèr quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:

Etsi tibi caussa est de hac re. mater te impulit:

Huic uero nulla est. LA. opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?

PH. Quid respōdebo his? aut quo pacto hoc operiam?

LA. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne reuereatur, minus iā quo redeat domū. PH. ah,

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Murrhina haec sunt mea uxore exorta omnia.

PAM. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat, Laches.

PAM. Dum ne reducam, turbent porro, quam uelint.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Affinitatem hanc sane perpetuam uolo;

Sin est, ut aliter tua fiet sententia,

Accipias puerum. PAM. sensit peperisse: occidi.

LA. Puerū? quē puerum? PH. natus est nobis nepos:

Nam abducta a uobis praegnas fuerat filia,

Neq. fuisse praegnatē umquā ante hunc sciui diē.

Bene, ita me dii ament, nuncias: & gaudeo

Natum illū, et tibi illā saluam: sed, quid mulieris

Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?

Nos

Nos ne hoc celatos tam diu? nequeo satis,
Quam hoc mihi uidetur factum praue, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,
Laches.

PAM. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

LA. Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatio est.

PAM. Perij. I. A. hunc uidere saepe optabamus diē,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. PAM. nullus sum.

LA. Reduc uxorem, ac noli aduersari mihi.

PAM. Pater, si illa ex me liberos uellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,
Non me clam haberet, quae celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse a me animum sentiā,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? I. A. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen te posse reperire ullam mulierem,
Quae careat culpa? an quia non delinquent uiri?

PH. Vosmet uidete iam, Lache, & tu, Pamphile,
Remissam opus sit uobis, an reductam domum:
Uxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re uobis difficultas a me erit.
Sed, quid faciemus puero? I. A. ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Ut alamus nostrū. PAM. quē ipsa neglexit, pater,
Ego alam? LA. quid dixti? eho. an non alemus,
Pamphile?

Prodemus quaeso potius? quae haec amentia est?

Υ 2 Enim-

Enimuero prorsus iam tacere non queo :
 Nam cogis, ea, quae nolo, ut praesente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me ?
 Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum ?
 Primum hanc ubi dixti causam, te propter tuam
 Matrem non posse habere hanc uxorem domi ;
 Pollicita est ea, se concessuram ex edibus .
 Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam
 uides ;
 Puer quia clam te est natus, nactus alteram es .
 Erras, tui animi si me esse ignarum putas .
 Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
 Quam longum spatium amandi amicum tibi dedi ?
 Suptus, quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli ?
 Egi, atque oravi tecum, uxorem ut duceres :
 Tempus dixi esse : impulsu duxisti meo .
 Quae tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat .
 Nunc animum rursus ad meretricem induxti tuum,
 Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam .
 Nam in eandem uitam te reuolutum denuo
 Video esse. PAM. me ne? LA. te ipsum: & facis iniuriam,
 Cum fingis falsas causas ad discordiam,
 Ut cum illa uinis, testem hanc cum abs te amoueris:
 Sensitq. adeo uxor: nam ei causa alia quae fuit,
 Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat:
 nam id est .

PAM. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. LA. ab,
 Reduc uxorem, aut, quamobrem non opus sit, cedo.

PAM. Non est nunc tempus. LA. puerum accipias :
 nam

nam is quidem

In culpa non est . post de matre uidero .

PAM. *Omnibus modis miser sum : nec , quid agā , scio :*

Tot nunc me rebus miserum concludit pater .

Abibo hinc , praesens quando promoueo parum .

Nam puerum credo iniussu non tollent meo ,

Praesertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus .

LA. *Fugis ? hem , nec quidquam certi respondes mihi ?*

Num tibi uidetur esse apud sese ? sine :

Puerū Phidippe mihi cedo , ego alī . PH . maxime .

Non mirum fecit uxor , si hoc aegre tulit :

Amarae mulieres sunt , non facile haec ferunt .

Propterea haec ira est : nam ipsa narrauit mihi :

Id ego praesente hoc tibi nolebam dicere :

Neque ei credebam primo : nunc uero palam est .

Nā omnino abhorrere animū huic uideo a nuptijs .

LA. *Quid ergo agam , Phidippe ? quid das consilij ?*

PH. *Quid agas ? meretricem hanc primum adeundam
censeo :*

Oremus : accusemus grauius : denique

Minitemur , si cum illo habuerit rem postea .

LA. *Faciam , ut mones . puer , eho , curre ad Bacchi-
dem hanc*

Vicinam nostram : huc euoca uerbis meis .

Et te oro porro , in hac re adiutor sis mihi . PH . ah ,

Iamdudum dixi , itidemq . nunc dico , Lache ,

Manere affinitatem hanc inter nos uolo ,

Si ullo modo est ut possit ; quod spero fore .

Sed uis ne adesse me una , dum istam conuenis ?

LA. *Immo uero abi , aliquam puero nutricem para .*

BACCHIS . LACHES

NON hoc de nihilo est, quod Laches nunc
 me conuentam esse expetit :

Nec pol me multum fallit, quin, quod sus-
 spicor, sit quod uelit .

LA. Videndum est, ne minus propter iram hanc impe-
 trem, quam possiem;

Aut ne quid faciam plus, quod me post minus fecis-
 se satius sit .

Aggrediar. Bacchis, salue. BA. salue, Lache. LA.
 credo edepol te

Non nihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te
 huc iussi

Foras puerum euocare.

BA. Ego pol quoque etiam timida sum, cum uenit mi-
 in mentem, quae sim,

Ne nomen mihi quaesti obstet apud te: nam mores
 facile tutor.

LA. Si uera dicis, nihil tibi pericli a me est, mulier: nā
 iam aetate ea sum, ut non siet peccato mihi igno-
 sci aequom:

Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam,
 accuro :

Nam si facis, factura ue res bonas quod par est
 facere;

Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti, ini-
 quom est .

BA. Est magnam ecastor gratiam de hac re, quod tibi
 habeam. nam qui

Post

Post factam iniuriam se expurget, mihi parum
prosit . sed ,

Quid istuc est ? L A . meum receptas filium ad te
Pamphilum . B A . ah .

L A . Sine dicam : uxorem hanc prius quam duxit, uo-
strum amorem pertuli .

Mane : nondum etiam dixi id, quod uolui . nunc
hic uxorem habet .

Quaere alium firmiorem tibi, dum consulendi tem-
pus est .

Nam ille neque animo hoc erit aetatem, neque pol-
eadem ista aetate tu .

B A . Quis id ait ? L A . socrus . B A . me ne . L A . te i-
psam : & filiam abduxit suam ,

Puerumque ob eam rem clam uoluit, qui natus est,
extinguere .

B A . Aliud si scirem, qui firmare meam apud uos pos-
sem fidem ,

Sanctius quā iusiurādū, id pollicerer tibi, Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me
Pamphilum .

L A . Lepida es . sed scin, quid uolo potius sodes facias?
B A . quid, cedo ?

L A . Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiuran-
dum idem

Polliceare illis : exple animum ijs, teq. hoc crimi-
ne expedi .

B A . Faciam . quod pol, si esset alia ex hoc quaestu,
haud faceret, scio ,

Vt de tali causa nuptae mulieri se ostenderet :

*Sed falsa fama esse nolo. gnatum suspectum tuum,
Nec leuiorem uobis, quibus est minime. aequom,
uiderier.*

*Immerito : nam meritus de me est, quod queam, il-
li ut commodem .*

*L A. Facilem, beneuolumq. lingua tua iam tibi me
reddidit :*

*Nam non sunt solae arbitratae hae : ego quoque
hoc etiam credidi .*

*Nunc, cum ego te esse praeter nostram opinionem
comperi ,*

*Fac eadem ut sis porro : nostra utere amicitia, ut
uoles .*

*Aliter si facis . sed reprimam me, ne aegre quid-
quam ex me audias .*

*Verum te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut
quid possiem ,*

*Potius quam inimicus , periculum facias . B A. fa-
ciam sedulo .*

ACTVS . V . SCENA . II

PHIDIPPVS . LACHES

BACCHIS

*N IHI L apud me tibi desieri patiar, quin,
quod opus sit,
Benigne praebeatur .*

*Sed, cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur
sit, facito .*

L A. Noster socer, uideo, uenit. puero nutrice adducit.

Phidippe,

Phidippe, Bacchis deierat persancte. PH. haecine
ea est? LA. haec est.

PH. Nec pol istae metuunt deos : neque has respicere
deos opinor .

BA. Ancillas dedo : quolibet cruciatu per me ex-
quire ,

Licet . haec res hic agitur : me facere Pamphilo ut
uxor redeat ,

Oportet : quod si perficio , non paenitet me famae,
Solam fecisse id , quod aliae meretrices facere fu-
gitant .

LA. Phidippe , nostras mulieres suspectas falso no-
bis

In re ipsa inuenimus : porro hanc nunc experiamur .
nam , si

Compererit falso crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet ; sin autem est ob eam rem ira-
tus gnatus ,

Quod peperit uxor clam , id leue est : cito ab eo haec
ira abscedet .

Profecto in hac re nihil mali est , quod sit dissidio di-
gnum .

PH. Velim quidem hercle . LA. exquire : adest : quod
satis sit , faciet . BA. faciam .

PH. Quid istaec mihi narras ? an quia non tute audi-
sti dudum ,

De hac re animus meus ut sit , Laches ? illis exple
modo animum .

LA. Quaeso edepol , Bacchis , quod mihi es pollicita tu
te , ut serues .

BA. Ob

BA. *Ob eam rem uis ergo intro eam? LA. i, atque ex-
ple animum ijs, ut credant.*

BA. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inui-
sum hodie:*

*Nam nupta meretrici hostis est, a uiro ubi segrega-
ta est.*

LA. *At hae amicae erunt, ubi, quamobrem aduene-
ris, resciscent. PH. atqui*

*Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cog-
norint:*

Nam illas errore, & te simul suspicione exsolues.

BA. *Perij, pudet Philumenae: sequimini me intro
huc ambae.*

LA. *Quid mi est, quod malim, quam quod huic intelle-
go euenire, ut*

Gratiã ineat sine suo dispendio, et mihi una profit?

*Nam si est, ut haec nunc Pamphilum uere ab se
segregarit;*

*Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem nataui, & glo-
riam esse;*

*Reseretq. gratiam ei, unaq. opera nos sibi amicos
iunget.*

ACTVS . V . SCENA . III

PARMENO . BACCHIS

DEPOL *ne esse meam herus operam depu-*

E *tat parui preti,*

*Qui ob rem nullam misit: frustra ubi to-
tum desedi diem,*

Myconium

Myconium

Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem .

Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque uenerat ,

Accedebam : adolescens , dic dum quaeso, tun es Myconyus ?

Non sum . at Callidemides ? non . hospitem ecquem Pamphilum

Hic habes ? omnes negabant : neque enim quemquam esse arbitror .

Denique hercle iam pudebat : abij . sed, quid Bacchidem

Ab nostro affine exeuntem uideo ? quid huic hic rei est ?

BA . Parineno , opportune te offers, propere curre ad Pamphilum .

PAR . Quid eo ? BA . dic me orare, ut ueniat . PAR . ad te ? BA . immo ad Philumenam .

PAR . Quid rei est ? BA . tua quod nil refert , percunctari desinas .

PAR . Nil aliud dicam ? BA . etiam : cognosse anulum illum Murrhinam

Gnatae suae fuisse, quem mihi ipse olim dederat .
PAR . scio .

Tantum ne est ? BA . tantum : aderit continuo, haec ubi ex te audiuerit .

Sed cessas ? PAR . minime equidē : nam hodie mihi potestas haud data est :

Ita cursando atque ambulando totum hunc contriui diem .

BA . Quan-

BA. *Quantam obtuli aduentu meo laetitiam Pamphilo hodie?*

Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?

Gnatum ei restituo, qui paene harum, ipsiusq. opera perijt:

Vxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum, reddo:

Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui.

Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniendis.

Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte prima

Confugere anhelantem domum, sine comite, uini plenum,

Cum hoc anulo. extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabo,

Quid exanimatus es obsecro? aut unde anulum istum nactus?

Dic mihi. ille, alias res agere se, simulare. postquã id uideo;

Nescio quid suspicariet magis coepi; instare, ut dicat.

Homo se fatetur ui in uia nescio quam compressisse:

Dicitq. sese illi anulum, dum luctat, detraxisse:

Eum haec cognouit Murrhina in digito modo me habentem:

Rogat, unde sit: narro omnia haec: inde est cognitio

tio facta,

Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum .

Haec tot propter me gaudia illi contigisse, laetor :
Etsi hoc meretrices aliae nolunt : neque enim est in rem nostram,

Vt quisquam amator nuptijs laetetur : uerum ecastor

Numquam animum quaesti gratia ad malas adducam partes .

Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno, & lepido, & comi .

Incommode mihi nuptijs euenit : factum fateor :
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eueniret .

MULTA ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequom est ferre .

ACTVS . V . SCENA . IV

P AMPHILVS . P ARMENO

B A C C H I S

IDE, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi
V haec certa & clara attuleris;
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui .

P AR. Visum est. P AM. certo ne? P AR. certe. P AM. deus sum, si hoc ita est. P AR. uerum reperies .

P AM. Manedum, sodes? timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies .

P AR. Maneo.

P A R. *Maneo. P A M. sic te dixisse opinor, inuenisse Murrhinam,*

Suum anulum habere Bacchidem. P A R. factum.

P A M. *eum, quem ego olim ei dedi:*

Eaq. hoc te nunciare mihi iussit: ita ne factum?

P A R. *ita, inquam.*

P A M. *Quis me est fortunatior, uenustatisque adeo plenior? egon*

Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio.

P A R. *at ego scio. P A M. quid?*

P A R. *Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipso quid sit boni,*

Scio. P A M. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam sine munere a me abire? ah, nimium me ingratum putas.

Sed Bacchidem eccam uideo stare ante ostium:

Me exspectat, credo: adhibo. B A. salue, Pamphile.

P A M. *O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrice mea.*

B A. *Bene factum, & uolupte est. P A M. factis ut credam, facis:*

Antiquamq. adeo tuam uenustatem obtines,

Ut uoluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocumque adueneris,

Semper fiet. B A. at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,

Ut unus hominum homo te uiuat numquam quisquam blandior.

P A M. *Ha, ha, hae, tu ne mihi istuc? B A. recte amasti,*

Pam-

Tamphile, uxorem tuam :

*Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam,
quod nossem, uideram :*

*Perliberalis uisa est. PAM. dic uerum. BA. ita me
dij ament, Pamphile .*

*PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti iam pa
tri? BA. nil. PAM. neque opus est:*

*Adeo mutito : placet hoc non fieri, itidem, ut in
comoedijs,*

*Omnia ubi omnes resciscunt . hic, quos par fuerat
resciscere,*

*Sciunt; quos non autem scire aequom est, neque re-
sciscunt, neque scient .*

*BA. Immo etiam, hoc qui occultari posse facilius cre-
das, dabo :*

*Murrhina ita Phidippo dixit, iureiurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum .*

PAM. est optume :

*Speroq. rem hanc esse euenturam nobis ex senten-
tia .*

*PAR. Here, licet me scire ex te, hodie quid sit quod fe
ci boni ?*

Aut quid istuc est, quod uos agitis? PAM. non .

PAR. suspicor tamen .

*Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM.
nescis, Parmeno,*

*Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ae-
rumna extraxeris .*

PAR. Immo uero scio, neque hoc imprudens feci .

PAM. ego istuc satis scio. PAR. an

Temere

*Temere quidquam Parmenonem praetereat, quod
facto usus sit?*

*PAM. Sequere me intro, Parmeno. PAR. sequor. equi
dem plus hodie boni*

*Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem um-
quam. Plaudite.*

F I N I S

M. ANTONII

MVRETI

ARGVMENTORVM

ET . SCHOLIORVM

IN . TARENTIVM

LIBER

VM AFRICANI uocem
 diuinam] Antea legebatur,
 Voce diuina. ego hoc Latini ser-
 monis consuetudinem pati non
 puto: neque enim, Aliqua re,
 sed, Aliquam rem inhiere, di-
 cimus. Plautus,

-- Inhiat aurum, ut deuoret. Itaque ratus sum,
 sine periculo posse mutari. Sic paullo infra, cum
 in omnibus libris legeretur, - Abijt in Graeciam
 in terram ultimam: ausus sum prius illud, In,
 expungere: quod & uersum corrumpibat, & ora-
 tionis, ut ego quidem arbitror, puritatem. Ter-
 ram enim Graeciam, & Terram Italiam, & simi-
 lia, ueteres saepe dicebant.

Iustus ante Caecilio recitare.] pro Cerio, quod
 nomen nihil est, & tamen hoc loco in omnes libros
 irrepserat, Caecilium reposui, fretus auctoritate
 Eusebij, qui hoc ipsum, quo de hic agitur, nar-
 rat in Chronicis. Caecilium autem poetam comi-
 cum accipio.

Consularibus ludis] consularium ludorum nulla
 alibi, quod sciam, mentio. Consualibus, non, Con-
 sularibus, legendum forte sit. sunt autem Consua-
 les ludi ijdem cum Circensibus, siue Romanis.

Iliadem instar tragoediae, Odysseam ad imagi-
 nem comoediae] Aliter sentit Aristoteles; cu-
 ius auctoritate facile huius grammatici opinio
 praepöderatur. eius uerba sunt ἐν τῷ ὅλῳ ποιητικῆς,

Ὡς περ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητικῆς Ομηροῦ ἢ
 (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μιμήσεις δραματι-
 κάς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμωδίας γήματα πρῶ-
 τος ὑπέδειξεν, οὐ φόνον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποι-
 ῆσας. ὁ γὰρ μαρτυρίας ἀνάλογον ἔχει ὡς περ Ἰλιάς καὶ
 Οδυσσεύς πρὸς τὰς τραγωδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς
 κωμωδίας.

Ne quisquam in alterum carmen infame propo-
 neret, lege lata, siluere.] In alijs, l. u. a Lege san-
 xerunt. inepte. hoc enim significat: siluisse poe-
 tas, idest, desuisse, ciuem nominatim proscinde-
 re, cum lex illa lata esset. atque hoc ipsum est,
 quod ait Flaccus,

— lex est accepta, chorusque

Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Prorsae orationis] Prosam orationem qui dicunt,
 facere imperite puto. Prosum antiqui rectum uo-
 cabant: unde Prorsi limites apud Festum, eoq. uo-
 cabulo in hunc sensum reperio usum Senecam in hi-
 uersibus ex Troade,

Et qui renatam prosum adispiciens diem,

Trepidum rubenti Tigrin admiscet freto.

Sed & Prosum uocabant deam, quae rectos fetu
 educeret: de qua locum hunc A. Gellij lib. xvi
 ita scriptum in ueteribus libris uidere memini
 Huius periculi deprecandi gratia arae statuta
 sunt Romae duabus Carmentibus, quarum alter
 Postuerta nominata est, Prorsa altera: a recti
 peruersiq. partus & potestate, & nomine. Nam
 autem ibi quoque corrupte legitur, Prosa. Qui
 igitur,

igitur, *Prorsum*, ut dixi, *rectum est*, iccirco *solutam orationem Prorsam nominarunt*; quod essent in ea uoces *recto fere ordine*, & ut *naturae ferret impetus, collocatae*. *contraq. Versum dixerunt*, in quo esset *orationis genus*, ut *Cicero loquitur*, *uersum atque mutatum*.

Haec scripsi olim: sed postea attentius cogitanti uenit in mentem, *ueteres dixisse Susus & Susum, pro Sursus & Sursum: itidemq. Deosum pro Deorsum*. quare opinor eodem modo receptum, ut pro oratione *prorsa dicerent Prorsam*.

Ut nusquam non resecuerit] *Alij, cum incidissent in libros, ex quibus primae syllabae huius uerbi euanuerant, ex illo Cuerit, fecerunt Cauerit, aut Curauerit*. Huius generis peccata plurima in optimis quibusque scriptoribus alias indicabo.

Nihil ad populum facit actorem uelut ex tragodia loqui] *quidam liber uetus, Extragem loqui. puto legendum, Extra rem loqui. delendumq. illud Velur*. Apud *Plautum autem, ut & apud Aristophanem, multa saepe loquuntur actores extra rem ad populum*. apud *Terentium nihil tale*.

Togatas a scenicis atque argumentis Latinis] quos dicit *Latinos scenicos*? an hic quoque *deprauata scriptura est*? quod equidem ita existimo: *legendumq. A scenis &c. Scenam cuiusq. fabulae uocabant, ubi quidq. actum fingeretur*. quemadmodum *scena omnium Terentianarum est Athenis aut in agro Attico, Plantinae Amphitruonis Thebis, Captiuorum in Aetolia, aliarum alibi,*

1. *ac plerumque Athenis: quod ostendunt hi Plauti-
ni uersus ex Menaehmis :*

*Atq. hoc poetae faciunt in comoedijs,
Omnis res gestas esse Athenis autumant,
Quo uobis illud Graecum uideatur magis.*

*Sic in tragœdijs Euripidis notari uidemus ubi cui-
usq. scena sit. ἢ σκηνὴ ἐν τῇ ἀντιπέραν τῆς Θράκης
ἑρπονίσω, ἢ σκηνὴ ἐν Ἀργεί. & similia.*

*Ab diuturna imitatione] suspicor legendum, Ab
iucunda imitatione. eamq. coniecturam libri ue-
teres, si quis eos inspiciat, adiuant.*

*Latinae fabulae primo a Liuiio Andronico scri-
ptae sunt ad cunctas res, etiam cum recentius
idem poeta, & actor fabularum suarum fuisset]
In alijs libris, Cum etiam tum recentius idem &
poeta &c. Locus aperte corruptus est: quem equi-
dem ita legendum censeo: Latinae fabulae primo
a Liuiio Andronico scriptae sunt; cum, etiam tum
ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fa-
bularum suarum fuisset. Ut hoc significet, ideo eun-
dem & poetam, & actorem fuisse, quod Roma-
ni etiam tum ad eiusmodi omnia rudes essent. ui-
de Liuium lib. VII.*

*Omniū autem comoediarum scripta] Lego,
Inscripta. ita autem uocat inscriptiones.*

*Nam ludorum quattuor sunt species] Difficile
dictu est, hoc loco non multis in uerbis quam mul-
ta peccata sint. primum, quattuor tantum ludo-
rum genera, siue, ut iste nescio quis loquitur, spe-
cies. ubi igitur Florales? ubi Romani? ne cete-*

ros persequendo sim longior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam aedilium curulium pertinerent. falso. exstant apud Liuium; & Macrobium carmina Marcij uatis, quae eos ad praetoris urbani curam pertinuisse demonstrant. Apollini censeo uouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis praesit is praetor, qui ius populo plebique dabit summum. Idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; ubi, de Bruto loquens, Qui inquit, cum praetor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperasset. & paullo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos; pro sua, populi R. dignitate apparatus, praesens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominum audaciae. Errat etiam in eo, quod Megalenses magnis dijs consecratos fuisse arbitratur. non enim Megalenses, sed Circenses, siue Romanos Conso & magnis dijs, ex Asconio; Megalenses autem magnae deum matri sacros fuisse, ex Liuiio & alijs cognoscitur. Nam quod Antonius Goueanus a Megalensibus Megalesia distinguere, Megalenses autem eosdem cum Romanis facere uoluit; aequè in utroque falsus est. Locus est Ciceronis ex oratione de responsis haruspicum: Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum in ipso Matris magnae conspectu Megalensibus fieri celebrarique uoluerunt? qui sunt more institutisque maxime casti, sollemnes, religiosi: quibus ludis primum ante po

a 4 puli

puli confessum senatui P. Africanus iterum consul ille Maior dedit, ut eos ludos haec lues impura pollueret. quo si quis liber aut spectandi, aut etiam religionis causa accesserat, manus afferebantur: eo matrona nulla adiit propter uim consensumque seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, ut ex ultimis terris accersita, in hac urbe confederit, qui uui ludi ne uerbo quidem appellantur Latino, ut uocabulo ipso & appetita religio externa, & Matris magnae nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc aedili seruorum Megalesia fuerunt. Hunc locum totidem uerbis citat Goueanus; & ex eo colligit, a Megalensibus alia esse Megalesia, quod Cicero Megalesia Megalensibus celebrari solita dicat. deinde tradit ludos Megalenses eosdem esse, qui Circenses, Romani, Magni nominantur. quae cum dicit, non animaduertit in quam difficiles sese rerum absurdissimarum laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, ut mea oratio, hunc ueluti patientem alienae reprehensionis nata campum, iuueniliter in eo exsultare uideatur. tota res uno uerbo confici potest. nam si ludi Megalenses mittebantur pridie id. Apr. ut ex Liniio constat; ludi autem Romani pridie Kal. Sept. ut e priore actione in Verrem cognoscitur: quis est usque eo hebes, qui non uideat, ut iidem sint Megalenses & Romani; nullo modo fieri posse? Ego uero, ne dicam dolo, uocem illam, Megalensibus, e Ciceronis lo-

co,

co, quem paullo supra recitavi, & expungendam puto, & e glossemate aliquo in ordinem Ciceronis uerborum irrepsisse suspicor. Sunt igitur eadem Megalesia cum Megalensibus, neque dicta sunt ἀπὸ τοῦ μεγάλων σιῶν, ut hic grammaticus nugatur, sed a Magna matre, cui dicata erant: cumq. initio Megalensia dicerentur, detrिता, ut saepe fit, littera, Megalesia nominata sunt. Itaque Festus, Megalesia, inquit, ludos Matris magnae appellabant.

Μεγάλης σιῶς] antea legebantur coniuncte, μεγαλειούς, quam uocem nusquam apud probatos auctores reperiri arbitror.

Hinc Vlixem palliatum semper inducunt] Omni no legendum est, Pileatum: & paullo infra Pileatos, non, ut uulgo, Palliatos. Cum enim Ulixes pileatus pingeretur, uerisimile est pileatum etiam induci solitum. Pileatus autem pingi solebat, ex uersu quodam Homeri, μέσση δ' ἐνὶ πῖλος ἀρήρη. Ac primus eum ita pinxisse dicitur Apollodorus, pictor nobilis, quem ait Plinius primum penicillo gloriam contulisse. Paullo post, ubi legitur Huius enim uirtutis, lego, Huius enim uirtus.

Diuerbijs, & canticis] ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, De authenticis, partim, De uerbijs authenticis, haberent.

Adnotandum sane puellarum &c.] falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui. loquitur in Heauton timorumenio

morumeno *Antiphila*, in *Curculione Planesium*,
in *Epidico uirga illa*, *Stratiphoclis* soror. *Pluribus*
exemplis nihil opus est.

Nihil ergo secus factum est.] *In alijs Secus*, in a-
lijs Secius: ego *Sequius* legendum puto. *Valet*
autem Sequius, minus bene, aut minus bonum.
neque est, cur dubitetur de integritate loci illius
apud *Liuium lib. 11*. *Inuitus*, inquit, quod *sequius*
sit, de meis ciuibus loquor. *Sic Afranius apud So*
sipatrum: *Sin*, id quod non spero, ratio talis *se-*
quius ceciderit.

M . A N T O N I I . M V R E T I
I N . A N D R I A M . T E R E N T I I
A R G V M E N T V M

HREMES, & Phania fratres
Athenienses fuerunt. eorum
Chremes, profecturus in A-
siam, Pasibulam filiolarum,
quam tum unicam habebat, fra-
tris fidei credidit. profecto eo,
contingit, ut in Graecia magni bellorum motus
excitarentur. quos fugiens Phania, cum impo-
sita secum in nauim puella ad fratrem iter cepis-
set, ui tempestatis fracta naui, apud Andrum
insulam eiectus est. ibi applicat se ad Andrium
quendam, hominem haud magna in re; a quo ta-
men benigne humaniterq. exceptus, non ita multo
post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se
puellæ commutat nomen, & pro Pasibula Glyce-
rium nominat: cumq. per aliquot annos eam cum
filia Chryside, pari utramque studio, educasset, de-
cedit ipse quoque de uita. Chrysis, quæ se & or-
bam, & inopem uideret, abrepta secum Glyce-
rio, Athenas nauigat: ubi cum aliquandiu ui-
tam lana telaque tolerasset, ad postremum adole-
scentum blanditijs, & pollicitationibus uicta,
quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad
eam inter ceteros Pamphilus, Simonis filius, pro-
bus & liberali præditus ingenio adolescens: qui
non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerij mi-
rifico quodam amore percussus, primus, solusque
corpus

corpus cum ea commiscuit, fidemq. iam grauidae dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem uenit, cum eo negotium conficit. in scio Pamphilo, de communi senum sententia, faciendis nuptijs constituitur dies. Adhuc haec erant: cum Chrysis moritur. ibi primum Simo de filij amore cognouit. nam cum ambo una in funus prodijissent; accidit, ut, posita in ignem Chryside, Glycerium se, prae doloris impatientia, eodem coniectura uideretur. Accurrit Pamphilus; eamque mediam amplexus, ita consolari coepit, ut plurimas minimeq. dubias totius rei significationes daret. itaque uenit ad Simonem postridie Chremes; condicionem renunciat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco. nescius, ex se natam esse eam, qui ita contumeliae causa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat praestitutus. Simo, ueteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad percontandum filij animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, ueram sibi obiurgandi illius causam fore; quae ad eum diem nulla satis iusta fuerat: sin annueret; facile se, quod uellet, a Chremete impetraturum: atque ita uero nuptias, dijs adiuuantibus, factum iri. praeteriens
igitur

igitur apud forum, securo iam, et nihil tale metuen-
ti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac deos
comprecare: uxor tibi ducenda hodie est. hoc di-
cto, uelut improuiso quodam iaculo, sauciatus ado-
lescens, quid ageret, aut quid consilij caperet, ne
sciebat: cum ad eum Dauus, uastro admodum, ac
uersuto ingenio seruus, animaduersa senis astutia,
accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Chari-
nus, qui adolescens miro quodam amore Philume-
nae incensus, frustra saepe tentatis illius nuptijs,
ad postremum audito eam eo die nupturam Pam-
philo, in summam desperationem adductus, eum
orabat, si se saluum uellet, ut uel eam ne duceret,
uel saltem nuptijs dies aliquot produceret. Pam-
philus eum sua quidem caussa bono esse animo, at-
que omnia ad impediendas nuptias moliri, iube-
bat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne
daretur sibi. adueniens, ut dixi, Dauus, Chari-
num, iam spei plenum, abire ad ambiendos senis
amicos iubet: deinde seorsum Pamphilo coniectu-
ras suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se
paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, in-
quit, & patri omnem iurgandi occasionem praeci-
deris, & non erit tamen uerendum, ne nuptiae
fiant: numquam enim Chremes tibi, semel repu-
diato, filiam suam iterum commissurus est. Haec
ita de serui consilio acta, longe aliter cecidere, ac
putabantur. exorat enim Chremetem Simo. ita
res in uerarum nuptiarum discrimen adducitur.
Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus,
puerum

puerum peperit. eum puerum *Davius*, cum aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus aedium *Simonis* ab ancilla collocandum curat. in eum cum incidisset *Chremes*, & e *Pamphilo* natum esse cognosset, rursus abducit animum a nuptiis. turbae maximae concitantur: donec aduenit *Crito Andrius*, qui, quod *Chryside* genere proximus fuisset, ad cernendam illius hereditatem *Athenas* uenerat. eius interuentu *Chremes* filiam agnoscit. ita, summa omnium laetitia, *Charino Philumena*, *Glycerium Pamphilo* nubit.

S C H O L I A

MODOS . FECIT . FLACCVS . CLAVDII .] In alijs, quos quidem uiderim, omnibus, FLACCVS CLAVDII . FILIVS, quod equidem concoquere non possum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, sed praenomine, aut certe cognomine notabant. uerbi causa, non ita ut dicerent, M . TVLLIVS . CICERO . TVLLII . F. certe enim, si *Tullius* est, *Tullij* filius sit, necesse est, aut iure naturae, aut iure ciuili. Sed hoc modo, M . TVLLIVS . M . F . CICERO . quo modo igitur retineri potest scriptura haec, FLACCVS . CLAVDII . FILIVS? nondum enim adduci possum, ut assentiar homini doctissimo, *Antonio Augustino*, qui *Claudium* ueteribus non nomen modo, sed praenomen quoque fuisse ait. deinde ut in gente *Valeria*, & *Horatia* *Flacci* cognomen

men fuisse notissimum est: ita in Claudia fuisse non puto. postremo hunc Flaccum, quisquis est, ciuem Romanum natum fuisse, non est credibile, cum ignominiosa esset apud Romanos scenicorum artificiorum tota seretractatio: sed aut seruum alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum utrouis posito, illud, CLAUDII . FILIVS, stare non potest. Deleui igitur uocem, FILIVS, eo fidentius, quod in ceterarum fabularum inscriptionibus nullus omnino est, qui eam habeat, antiquus liber.

4. Faciunt ne intellegendo] Adsentior ijs, qui locum hunc per interrogationem efferendum putant: etsi aliter Donatus.

ACTVS . PRIMI . SCENA . PRIMA] Scena quid sit, notum est omnibus, quod autem actus fabularum partimur in scenas, aliamq. primam scenam, aliam secundam, & sic deinceps, dicimus; quam perite & intelligenter id fiat, quaerendum puto. equidem, libere ut dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, esse partitionem arbitror: neque credo scenam pro parte actus apud ullum probatum scriptorem, si grammaticos excipias, legitaque neque apud Plautum ulla scenarum mentio est; & in Terentij fabulis aliter ab alijs distinguuntur: & in ueteribus Terentij libris, etiam impressis, neque prima, neque secunda, neque ulla omnino scena nominatur.

5. Sed ijs, quas semper, &c.] Donatus annotat, si dem & taciturnitatem artes uocari. recte: artes enim antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius

rentius *Adelphis*: - *Primarum artium magis principem*. *Sallustius*: *Quae utraq. ijs artibus auxerat, quas supra memoravi*. Plures locos congerere me memini ad hanc rem, in *scholijs*, quae olim *Lutetiae* in hunc poetam edidi. animaduerto autem, *Aristotelem* quoque nonnumquam, ἔσ τεχνῶν nomine, uirtutes etiam amplecti, ut cum ait in secundo *Νικομαχείων*. Ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ σωμαριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

5. - *feci, e seruo ut esses libertus mihi.*] *Aristoteles* in *Elenchis*, *Theon* in *progymnasmatibus*, & alij pro orationis ambiguae exemplo citant hunc uersum, *Εγὼ δ' ἔθηκα δοῦλον ὄντ' ἐλθέρον*. quem propter sententiae similitudinem *Franciscus Fabricius* homo eruditus putauit *Menandrium* esse, cui hic *Terentianus* responderet. Cui hac in re non assentior. Nam in *Andria* *Menandri* solus senex principio loquebatur: in *Perinthia* autem senex cum uxore, quam alloquenti certe uersus ille non conuenit. Hoc autem didici ex *Donato* exponente locum illum ex prologo,

Quae conuenere, in Andriam ex Perinthia &c.
Tum praeterea *Aristoteles* *Menandri* fabulas numquam uiderat: id quod ex ipsa temporum ratione manifesto cognosci potest.

5. - *nam istaec commemoratio*] *Demosthenes* πρὸς Σεφάντ. Τὸ δὲ τὰς ἰδίας δι' ἐργεσίας ἀναμνησκειν, μὲν κρῶ δὲ ἴν' ὁμοιόγες τὸ ὄνειδίσειν.

5. *Liberius uiuendi fuit potestas: nam antea*]

Fuit,

Fuit, in hoc uersu monosyllabum est: & in quarta sede pes ille, qui creticus dicitur: Scio autem si per hoc pede, ecquid in iambicum carmen recipe- retur, an minus, uariis eruditorum hominum & fuisse, & esse sententias. ego, antequam hac de re statuam, quid in quaestione uersetur, etiam atque etiam considerandum puto. Nam si hoc quaeri- tur, data quibusdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutan- dique licentia, possint ne omnes illorum poetarum iambici uersus ita componi, ut nusquam in eis cre- ticus reperiatur: facilis & expedita res est: ipse mehercules iambus, si hoc concedatur, ex eo ipso, cui nomen dedit, uersuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla temeraria mutatione conces- sa, multi ne sint in utroque horum poetarum uer- sus, quorum dimensio explicari sine cretico non queat: ego uero innumerabiles posse proferri arbi- tror. proferam paucos, ex quibus de ceteris conie- ctura capiatur.

Ex Andria.

Futura esse audiuit, sed ipse exit foras.

Goueanus particulam, Sed, delere ausus est. parum considerate. poterat alio confugere, & dicere, pronomen, Ipse, interdum priore correpta e- nunciari.

Ex eadem.

Nihil propter hanc rem: sed est, quod suscenset tibi.
Quidnam est? puerile est. quid est? nihil. quin dic,
quid est.

b

Bonum

L. Bonū ingenium narras adolescētis. M. optumū.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Adeon impotenti esse animo, ut, praeter ciuium.
Piget plura, uel ex hac ipsa, uel ex alijs fabulis colli-
gere: sunt autem innumera: nunc pauca po-
nam ex Plauto.

Non omnes possunt olere unguenta exotica.
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aues.
Qui scis, an tibi istuc eueniat prius, quam mihi?
Quo modo occepiſtis, bibite, pergraecamini.
Tace, atque abi tu rus. ego ire in Piraeum uolo.
Male autem in hoc uersu uulgo legitur, Abiturus.
porro uerbum. Abi posteriore correpta enunciatur,
ut & alijs apud eundem, & apud hunc quoque poe-
tam sat multis locis. Atque haec e principio Mo-
stellariae deprompta sunt omnia. quod si quis cete-
ras fabulas excutiat, non dici potest, quam multa
sit deprehensurus, quae sine uolentis, ut ita dixe-
rim, mutationibus creticum effugere non possunt.
uideo & Anacreontem hoc pede in uersibus suis
usum, cuius illud est:

τέρπει με κ' ἀφροδίτη,

καὶ πάλιν θέλω χορδαίειν.

τὰς δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Et illud:

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

6. Quod plerique omnes] Prisc. lib. xlix. ad-
monet, hanc loquendi rationem manasse ab At-
ticis: eos enim ita loqui solitos, πλείονες δὲ πάντες
τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι. Sic & in Heauton ti-
μοτυμένο,

- Dixi

- Dixi pleraque omnia.

- huc uiciniae.] Sic in Phormione, Hic uiciniae. Nonius tamen, & Priscianus, & Carisius, Huic uiciniae, legunt: certeque in quattuor scriptis libris, quibus usus sum, Huic uiciniae, aperte legitur.

7. Perduxere illuc secum,] Perducuntur, ait Donatus, necessitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Asconius, qui in locum illum ex primo accusationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum, perductores etiam inuitarum personarum. Perductorum nomine usus est & Tertullianus in Apologetico, his uerbis: Nam si qui sorte uere de sterilitate Christianorum conqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.

7. - quis heri Chrysidem habuit?] honeste dictum, pro, Quis cum Chryside rem habuit. Ita intelligendum est illud e nono epistolarum: Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, non habeor. nam & Graecos ita nonnumquam loqui constat. Lucianus. Τὸν στρατιώτην Θαὶ τὸν ἀκαρνᾶνα, ὃς πάλας μὲν Ἀβρότονον εἶχεν. &c.

7. - (symbolam dedit)] Ne quis putet a Faerno primo hunc locum ita emendatum esse, in editione mea anni MDLIX recte legebatur Symbolam.

Faerni autem emendationes non nisi septennio post prodierunt. Sic & paullo infra ex illo uersu,

Quid obstat, cur non uerae fiant? audies.

b 2 uideri

uideri uoluit primus sustulisse uocem Igitur, quae uersum corrumpebat: quae tamen decennio ante, hoc est, anno ∞ DLV. cum primum emendatus a me Venetijs prodijt Terentius, sublata erat. Quinetiam, nisi me fallit animus, prior eam Goueanus multo ante sustulerat. Sed id Faerni hominis alioquin & eruditi & acuti ingenium fuit. Non libenter probabat aliena: &, quae probabat, malebat uideri sua.

7. Nam, qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi] consentiunt libri. non uideo tamen, quo modo uersus stare possit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,

Nam, qui conflictat cum ingenijs eiusmodi.

Si quidē uerbo, Conflictō, usus est et in Phormione.

7. Cum illis, qui amabant Chrysidem,] puto legendum, Amarant.

9. - honesta oratio est.] In quibusdam libris, Honestatio est. sed hanc scripturam & ueteres libri, & ipsa carminis ratio, & Latine loquentium consuetudo confirmat. Cicero enim, quem studiose fecisse constat, ut multas loquendi formulas ab hoc poeta desumptas in sua scripta transferret, hac ipsa saepe usus est. unius nunc loci uenit in mentem, qui est in secundo de Officijs: Dictu qui idem est procliue: itaque uulgo loquuntur, sese in beneficijs collocandis mores hominum, non fortunam, sequi. honesta oratio est: sed quis est tandem, &c.

11. Nunc haec dies aliam] Plautinum est ex Mercatore:

catore: Itidem ut tempus anni aetatem aliam, aliud factum conuenit.

11. D. Hoc quid sis? S. omnes qui amant] In dimetiendo uersu, Qui, non eliditur: sed ita permanet, ut in illo Virgilij:

Credimus, an qui amāt, ipsi sibi somnia fingūt?
Eius autē generis apud hūc poetā satis multa sunt.

12. - neque tu hoc dicas tibi non praedictum,] Ita est aperte in meo scripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca asseruantur: estq. haec uera huius loci lectio: quidquid interpretes de tribus negationibus conminiscatur. Faernus cum eam omnium ueterum librorum consensu confirmari testatus esset, maluit Donatum sequi: quem ego hoc quidem loco nihil moror. Similis autem huic locus quidam est apud Plautum in Pseudolo.

13. Audiui Atchillis iamdudum: Lesbiam adduci iubes] Goueanus de suo addit particulam, Quod: Hoc modo, iamdudum quod Lesbiam adduci iubes. uidelicet quia putauit hos omnes uersus iamnicos esse. sed falsus est. sunt enim omnes trochaeici quadrati catalectici, praeter postremos duos, qui sunt iambici quadrati acatalectici.

14. Vxorem decreuit dare sese mi hodie] In alijs, Decrerat. sed & meus scriptus habet, Decreuit; & is, qui in hac urbe abhinc annos octuaginta duos impressus est: cuius ego posthac testimonio cum utar, ueterem Venetum nominabo. qui quidem liber, etsi, ut illa erant tempora, men-

dis innumerabilibus scatet ; tamen ita multa, ita praeclara ueteris scripturae uestigia retinet, incredibile ut mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos . Decreuit, autem, quin hoc loco melius sit, dubitari non oportet : loquitur enim non de primo illo consilio, quo nuptiae in hunc diem constitutae fuerant : (tunc enim non esset, cur diceret, - Non ne oportuit praescisse me ante ? quippe qui id satis multo ante cognosset, ut e multis huius fabulae locis colligitur) sed de secundo, quod patrem subito atque ex tempore cepisse arbitratur . Cum haec iam scripsissem, animaduerti in libro quoque scripto Bernardini Lauretani, Decreuit, non Decreuerat, legi . Faernus ait, DECREUIT in paucissimis, usq. recentissimis libris legi . Ego amplius duodecim satis ueteres uidi, in quibus ita scriptum esset : omninoq. iudico eam scripturam rectam & ueram esse.

14. Adeo hominem inuenustum] Inuenustum, hoc loco accipere debemus, in rebus amatorijs infortunatum, & infelicem: quod Graeci dicunt, ἀναρόδιτον . Lucianus . ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἀναρόδιτός εἰμι εἰς τὰ ἐρωτικά . καὶ δύο γυναικῶν, οὓς μάλιτα ὑπεργάπησα, τὴν Δίφνην, καὶ τὸν Τάκινθον ἢ μὲν ἀποδιδράσκε με καὶ μισῇ ὃ δὲ ὑπὸ τῆς δίσκε ἀπώλετο . & uenusta interdum est ἢ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς & δαιμονία . Terent. Quis me est fortunatior, uenustatisq. adeo plenior? Vbi tamen Nonius legit, Venustatis: sed falso, ut puto .

14. Pro deum, atque hominum, nullon ego]
 Dimeter est iambicus, quales etiam duos paullo su-
 pra octonarijs admiscuit. in alijs legebatur, Pro
 Deum, atque hominum fidem, nullon ego: quo modo
 si legas, uersus stare non potest. neque tamen au-
 sus essem illud, Fidem, expungere, nisi primum
 uidissem abesse a meo scripto; deinde meminif-
 sem, eodem modo locutum hunc ipsum poetam in
 Phormione, - Pro deum immortalium;
 Negat Phanium hanc sibi cognatam esse Demi-
 pho? Vbi etiam consimilem e Ciceronis Oeconomi-
 co citat interpres locum, Quid igitur, pro deum im-
 mortalium, primum eam docebas, quaeso? Aliter
 Faernus. sed suum cuique.

15 - hoc incertum quorsum accidat:] Quorsum
 cadat. Accidere enim uetere latina lingua est cade-
 re. ut, cum dicimus, Accidere ad genua. Ennius:
 Caesa accidisset ad terram abiegnatrabes.

17. Quaelo edepol, Charine, quoniam id fieri;
 quod uis, non potest; Velis id, quod possit.]
 Fuit haec sententia summi philosophi Aristotelis,
 de quo apud Stobaeum haec leguntur. Αριστοτέλης
 ἔπει, ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ σπράγματα, ὡς βουλόμεθα,
 δεῖ βούλεσθαι, ὡς γίνεται.

18. Neque pol consilij locum habeo, neque au-
 xilij copiam.] Hunc uersum, ut in omnibus libris
 repereram, ita reliqui, summa ipsorum consensione
 permotus: puto tamen ita legendum,

Neque pol auxiliij locum habeo, neque consilij
 copiam. nam & Charinus hoc ordine proposuerat,

- *auxilium, consilium, expetens. & ipsa uersus ratio, ut ita legas, exigere uidetur.*

21. *Ego met continuo ad Chremem] Liber meus, Ego me continuo ad Chremem : quod mihi quidem multo uenustius uidetur.*
23. *qui se sciret, non deserturum,] Vnum habeo librum ueterem, in quo scriptum est, Qui se sciret non deserturi.*
25. *Etenim ipse secum.] Mirifice placet, quod Paenus ex Donato, & ex auctoritate libri Vaticani uocem Recta deleuit.*
27. *Num immemores discipuli?] Alij emendant, Num immemores discipuli? ego nihil mutandum censeo : in tertia enim huius carminis sede esse pedem, qui proceleumaticus dicitur : ut in illis, Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. Non fiet : hoc modo sine te exorem. scilicet. Ita faciam. quid? quid aliud uolui dicere? nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrum ab iambico excludit ; mihi quidem multis de causis non placet. eas causas tunc explicabo, cum Plautum a me emendatum in publicum emittam : quod, si uita suppeditabit, cito fore confido.*
27. *Adhuc Archilis quae assolent, quaeq. oportet] In ueteribus, Oportent. Sunt autem hic aliquot uersus, quorum dimensionem explicare ex ueteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*
28. *Tibi uideor esse, quem tam aperte] In alijs, Tibi uideor, quem tam aperte. Goueanus intellexerat,*

xerat, deesse aliquid ad uersum; feceratque, Tibi uideor ego, quem tam aperte, &c. Quod ego repo sui, in ueteribus libris summa consensione reperitur. Hoc quoque, ut alia per plurima, quae iam omisi, quaeq. in sequentibus omittam, quia non tanti esse duco, Faernus decennio post primam Scholiorum meorum editionem sibi uindicauit.

31. Amantium iracundiae integratio est.] Ita est in libris scriptis: in ueteri tamen Veneto, Reintegratio. apud Seruium in Eclogam 11 legitur, Redintegratio. hanc autem sententiam ita expressit Plautus:

*Verum irae, si quae eueniunt sorte huiusmodi
Inter eos, rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.*

Sed & apud Aelianum lib. 11. de uaria historia legitur uideor quiddam ab hoc loco non nimis alienum. id est huiusmodi. Pausaniae Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit. uentitabat autem saepe uterque eorum una ad Archelaum regem, qui & Musarum erat studio deditus, & a rebus amatorijs minime alienus. hic cum illos inter se crebro dissidentes uideret, contemptui esse amatores amato autumabat. quodam igitur die, Quaesito, inquit, Agatho, quod ingenium tibi est, qui homini uni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter irasceris? Ego dicam tibi, o rex, inquit ille. non enim ista facio, uel quod Pausaniae parum cupiam, uel quod agresti sim, esseroq. ingenio. quin si mihi uel aliunde, uel ex ipso poetices studio

studio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio est, eam ego demum summam esse uoluptatem amantibus duco, cum e dissensione in gratiam cum ijs, quos amant, redeunt: exploratumq. habeo, nihil ipsis accidere posse iucundius. hanc igitur uoluptatem saepe Pausaniae impertior, qui ei frequenter irascit: non modico enim gaudio perfunditur, cum me sibi statim conciliari uidet. id gaudium non persentisceret, si amor in eum meus uno quasi tenore, & sine ulla eiusmodi offensione procederet. Haec Agatho: quae rex non mediocriter laudasse perhibetur.

34. *Insperante hoc, atque inuito Pamphilo.] Insperante sene, Pamphilo autem inuito. Hoc uisum est admonere, quoniam sunt, qui utrumque ad Pamphilum referant: quo nihil fieri ineptius potest.*

35. *Hocine credibile est, aut memorabile,] Horum primorum uersum rationem explicare, difficile est. quidam, magna in mutando licentia usi, fecere iambicos octonarios. ego ueterem scripturam cum fide proponere, ut erat, malui.*

36. *- hic, ubi opus est, Non uerentur;] Similis est sententia Plauti in Epidico: Plerique homines sunt, quos, cum nihil refert, pudet; ubi pudendum est, Ibi eos deserit pudor.*

37. *C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.] Diuine hunc uersum iam pridem restituerat homo ingeniosissimus, Antonius*

Gouea-

Goueanus : qui, etiam si praeterea aliud nihil praestitisset, est tamen, cur ei Terentij amatores multum se debere fateantur.

38. Restitue in quem me accepisti locum] Genus loquendi est sumptum a iurisconsultis, ut uel pueri uident. Quod autem Faernus maluit, Restitue quem a me accepisti locum, alios fortassis inueniet, quibus placeat : mihi certe non probatur.

38. - hem, et, mane :] Est sane, cur magnam gratiam habeam Faerno, qui ex locis amplius ducentis (neq. hoc augendi causa dico. ita esse reperient, si qui laborem conferendi non detrectabunt) quos ego decennio ante ipsum emendaueram, unum saltem repperit, quem mihi nominatim tribuendum putaret. Qui si aut in omnibus, quae ego prior notaueram, idem facere uoluisset, aut quae mea erant, non attingere, aut duplo maior, aut duplo minor liber emendationum ipsius exisset.

41. Amicum, amatorem,] Lucilius apud Nonium : Fauitorem me tibi, amicum, amatorem putes.

45. Ut quimus, aiunt; quando, ut uolumus, non licet.] circumfertur apud Graecos senarius, ex quo hic expressus uidetur :

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

45. Optime hospes] Mirum est, quantulae res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant. antea cum hic locus ita legeretur,

Optime hospes pol Crito antiquum obtines :

nonnulli,

nonnulli, qui uersum non constare animaduertent, contra omnium librorum fidem, ex, Optume, fecerunt, Opportune: quo nihil minus opportunum cogitari poterat. Goueanus, & librorum ueterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, Morem: hoc modo,

• Morē optume hospes pol Crito antiquū obtines. ego, unica litterula adiecta, (quae quam facile a librarijs omitti potuerit, nemo non uidet: saepe enim in hoc genere peccarunt, cum litteram, quae geminanda erat, semel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (uti mea fert opinio) emendauit.

53. S. Ne istam multimodis tuam inueniri gaudeo,] Vocem antiquam, Multimodis, quae nusquam in uulgatis libris apud hunc poetam legabatur, primus ego, ni fallor, in ueterem quasi possessionem restitui. de qua & similibus Cicero in Oratore: Sed quid ego uocales? sine uocalibus saepe breuitatis causa contrahebant, ut ita dicerent, Multimodis, Vasargenteis, Passicrinibus, Tectisraetis. & in tertio de Oratore citatur ueteris poetae uersus,

Multimodis sum circumuentus, morbo, exsilio, atque inopia.

Hac autem ipsa uoce saepe usum Lucretium, notius est, quam ut collectis exemplis patefieri necesse sit.

M . A N T O N I I . M V R E T I
I N . E V N V C H V M . T E R E N T I I
A R G V M E N T V M

Q U I S quidam Atheniensis fili-
liam, cui Pamphilae, & fi-
lium, cui Chremeti nomen e-
rat, habuit. ex ijs Pamphi-
lam adhuc infantulam praedo-
nes rapuere e Sunio, & merca-
tori cuidam Rhodio uendidere: qui, Rhodum adue-
ctam, meretrici, quam amabat, dono dedit. haec
acceptam puellam pari cura ac studio cum Thaide
filia coepit educere: nemo ut esset; qui non utram-
que ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quae
grandiuscula erat, cum ad eam aetatem peruenis-
set, ut uiris placere posset; maternam ut sit uiuen-
di rationem insecuta, cum hospite quodam Athe-
nas uenit, qui eam postea moriens heredem reli-
quit. interea miles, Thraso nomine, ad eam ad-
iecit animum, cumq. cum ea per aliquod tempus
consueuisset, in Cariam profectus est. Thaidis ma-
ter per eos dies uitam cum morte commutauerat,
fraterq. ipsius Pamphilam uenalem proposuerat,
sperans, eam, quod & formosa esset, & fidibus sci-
ret, praeclare a se uenditum iri. forte accidit, ut
eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi:
qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam
emit; ut esset, quod amicae, Athenas reuersus,
dono daret. Thais, profecto milite, aliam condi-
tionem quaesierat, adiunxeratq. sibi Phaedriam,

ad-

esse malunt? *Plautus Stichus* :

Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere. Terentius Adelphis :

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in praesentia.

Ulpianus : *Si actor malit dominum potius conuenire.*

Palladius de insitione :

Malo operam eius expectare potius, quam timere.
 60. *Existimauit esse, sic existimet.*] *Ex glossemate alicuius barbari, & inepti magistri irrepserat in hunc uersum uox, Sciat : hoc modo, Sic existimet, sciat. id collegi primum ex uetere libro Veneto, & quattuor scriptis, quibus usus sum : in quibus erat omnibus,*

Existimauit esse, sic existimet, sciat, praesumat. Ut apparet, primum uerbum Terentij esse, reliqua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum discriminis animaduerti, quod in uetere Veneto, pro, Existimauit, perperam legitur, Existimat. sed & in libro uiri clarissimi, Petri Bembi, locus hic totus ita scriptus, uti eum nos emendauimus, legitur. Vereor tamen, ne pro, Existimauit, legendum sit potius, Existimabit.

60. *- quae nunc condonabitur] Non damno, quod Iacobus Ræuardus de hoc loco sensit : sed tamen alteram illam usitatam interpretationem uerriorem puto.*

61. *Colax Menandri est.*] *In ea fabula Menander, ut traditum est, adulatorum ingenia accuratissime expresserat. Athenæus libro VI. Κεχαρὰκτ ἢ φυκε δὲ ὡς ἐνι μάλισα ἐπιμελῶς τὸν κίλαρα*

Μένανδρος

Μένανδρος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι.

62. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita, Here] *Continuatam esse hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoque interiecta personarum nomina sustuli. Libet uersus apponere, quibus hunc locum expressit Horatius.*

Porrigitis irato puero cum poma, recusat.

Sume catelle. negat. si non des, optat. amator

Exclusus qui distat? agit ubi secum, eat, an non,

Quo rediturus erat non accersitus; & haeret

Inuisis foribus: nec nunc, cum me uocet ultro,

Accedam? an potius mediter finire dolores?

Exclusit, reuocat. redeam? non, si obsecret. ecce

Seruus non paullo sapientior. O here, quae res

Nec modum habet, neque consiliū, ratione modoq.

Tractari non uult. in amore haec sunt mala; bellū,

Pax rursus. haec si quis, tempestat is prope ritu.

Mobilia, & caeca fluitantia sorte, laboret

Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si

Insanire paret certa ratione, modoque.

Sed & Persius:

Quidnā igitur faciā? ne nunc, cū accersor, et ultro

Supplicet, accedam? &c.

64. Quae uera audiui] *Similis locus in epistola*

quadam Heracliti: Πολλοὶ εὐ διαφέρουσι κεραιῶν

σαθρῶν, ὡς μηδὲν εἶναι δυνάσασθαι, ἀλλ' ὑπὸ γλωσσεύ-

ας διαρρεῖν. 67. --- nuncubi meam

Benignitatem sensisti in te claudier?] Magnam ma-

teriam sermonum dedit hic locus uentosis quibus-

dam hominibus, cum & Paullus Manutius dice-

c ret

ret se audisse de Faerno in optimo libro legi Caluier; & ego id ei adfirmanti credidissem. Huius autem μνημοριχοῦ ἀμαρτίματος alterutri eorum occasionem dederat locus quidā ex Adelphis, in quo illud antiquum uerbum a quibusdam agnoscī, Donatus ipse testatur. Sed, cum, si quid in hac re peccatum erat, secunda statim Scholiorum meorum editione correctum esset, non oportuit, neque uentriosum illum, qui nihil in uita, nisi maledicere, didicerat, neque alium quendam ineptum, quem nominare nolo, in ea re postea iactare se, & aut singularis exempli uiro Manutio, aut mihi, cuius nullam in hac re culpam esse constabat, tam petulanter insultare. Quorum ego si uicissim scripta excutere, & quos in eis iampridem notari, plurimos, ac turpissimos errores exagitare uellem, non metuerem, ne mihi deesset oratio. Sed ne hoc Deus optimus maximus sinit, ut quidquam, uel laceffitus, aut ulciscendi mei, aut alienae existimationis minuendae causa faciam. Adiuuabo, si qua re potero, studia litterarum: errata neq. mea defendam, neque aliena insectabor. Eadem moderatione si erga me utentur alij, gaudebo; sin minus, spero tamen fore, ut nunquam me aliena improbitas a suscepto consilio demoueat, & ut magis illos aliquando paeniteat iniquitatis suae, quam me aequitatis meae.

64.

- utinam esset mihi

Pars aequa amoris tecum,] Simile est uotum
illud Theocriti :

Εἶδ' ὁμαλοὶ πνεύσσαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες
Νῶϊν.

72. Viden os sum, & cibus quid faciat alienus?]
Id est, uiden tu, cuiusmodi homines euadant isti,
qui uiuunt ore suo, alieno cibo? est autem haec se-
stina & elegans descriptio parasitorum. Sum;
Sam, Sis, pro Suum, Suam, Suis, ueteres dice-
bant. Suo cibo uiuere dicuntur, qui sumptu suo
uiuunt. Plautus: Veneri cibo meo serui. quomo-
do & Diuus Paulus in epist. ad Corinthios priore,
ἰς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις; Iis opponuntur, qui
uiuunt alieno cibo: siue, ut alius poeta loquitur,
aliena quadra: quiq. ad mensam sui nihil praeter
os & uentrem adferunt. Hanc horum uerborum
uerissimam & elegantissimam sententiam pri-
mus litteris prodidit Carolus Langius: quam
Faernus non intelligens, nimis arroganter re-
pudiavit.

72. Sed Parmenonē ante ostium Thaidis tristem
uideo,] Versum non constare, omnes, ut opinor, ui-
dent. ego uerebar, ne Terentius scripsisset, Sed Par-
menonem ante ostium meretricis tristem uideo:
posteaq. ad nomen, Meretricis, apposita esset glos-
sa, Thaidis: quae deinde irrepisset in uersum.
Faernus, ne mihi hoc quoque acceptum ferrē cogere
tur, dicere maluit, quosdam pro Thaidis legere
Thaeidis τετρασυλλάβως, idq. se non improbare.
Est haec noua quaedam dialectos, & mihi quidem
incognita. Sed illi ut ueteres libros, ita nouas dia-
lectos fingere fortassis licuerit.

73. Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,] *Hic quoque uersus non constat . constabit autem, si legas hoc modo :*

*Qui mihi nūc uno digitulo forē aperis fortunatus,
Nae tu istam faxo calcibus saepe insultabis frustra. Idq. ego uerum esse arbitror . eodemq. modo corrigendum esse uersum ex Heauton timorume-
no, qui cum uulgo ita legatur:*

*Mane, mane . quid est , quod tam a nobis graui-
ter crepuere fores ?*

ita legendus uidetur :

*Mane, mane . quid est, quod tam a nobis graui-
ter crepuit foris ?*

Omnino tamē ueteres libri cū uulgatis consentiūt.

74. Facete dictum] *Plautinum est, e Captiuis :*
Propterea te uocari ad cenam uolo .

Facete dictum.

75. Cum in cellulam ad te patris penum omnē]
*Hanc lectionem & libro quinto Priscianus agno-
scit , & consentiens librorum ueterum confirmat
auctoritas .*

76. Haud similis uirgo est uirginum nostrarum:]
*Ita solitas educari puellas Athenis, ut hic dicitur,
significat et Xenophon principio τῆς Ἀθηναίων
πολιτείας .*

79. - P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero .

P. Numquam defugiā auctoritatem : sequere .

C. di uortant bene] *Defugere auctoritatem, quid
sit, uideo etiam ab eruditis hominibus ignorari .*

*ualet, cum ipse rei alicuius faciundae auctor fue-
ris,*

ris, eiusque euentum in te receperis, id infitiamur
postea, & fateri nolle, eam auctore te factam. li-
quido constare hoc, propositis exemplis, potest.
Plautus:

Suspende, uinci, uerbera: auctor sum, sino,

M. Si auctoritatem postea defugeris;

Ubi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc enim significat: si tu postea infitari uolueris,
te harum mihi rerum auctorem fuisse. Cicero pro
Sylla: Itaque attende iam, Torquate, quam ego
non defugiam auctoritatem consulatus mei. id-
est, quam non recusem, quo minus ea, quae, me
consule, in opprimenda coniuratione gesta sunt, ea
me auctore omnia gesta esse dicantur. haec illius
orationis cum sit uis, puto, hoc quoque loco, il-
lud, Numquam defugiam auctoritatem, non a Par-
menone, sed a Chaerea dici, personarumque nomi-
na ita distingui oportere.

P. Iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.

Numquam defugiam auctoritatem. P. seque-
re. di uortant bene.

Vt interroganti seruo ita respondeat Chaerea: Ego
uero iubeo, cogo, atque impero: neque umquam
recusabo, quo minus tu, quidquid huius factum
erit, auctore atque impulsore me factum esse di-
cas. tum seruus: Sequere, inquit: di uortant be-
ne. nam haec quoque postrema uerba non tam Chae-
reae cupido ac confidenti conueniunt, quam seruo
dubio animi, & inceptionis tam periculosae euen-
tum extimescenti.

80. Gestare.] *Faernus mauult, Gestire, & ualde confidenter pronunciat, omnes libros & ueteres, & recentes ita habere: quod uerum non est. Mihi magis probatur, Gestare.*

83. - fac periculum in litteris,
 Fac in palaestra, in musicis : quae liberum
 Scire aequom est adolefcētem, sollertē dabo.]
*Hinc sciri potest, quibus olim studijs liberi adole-
 scentes instituerentur. haec autem ipsa ponit Ari-
 stoteles ; additque praeterea pingendi artem . eius
 uerba sunt ex 11X . πολιτικῶν . Εσι δὲ τέτταρα σχεδόν,
 ἃ παιδὲν εἰσθασι, γράμματα, καὶ γυμνασικὴν, καὶ
 μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἐνίοι γραφικὴν . Est & apud Xe-
 nophontem, & apud Platonem huius consuetudi-
 nis mentio .*

86. Quid hoc hominis ?] *Faernus, dum totus est in synizesin, & in synaloephis notandis, dumq. catalecticos & acatalecticos adsidue inculcans, librum sane quidem hypercatalecticum facit, non animaduertit, locum hunc neque satis emendatum esse, neque, ut uulgo legitur, intelligi posse . Ego, cui ab illis grauioribus plus otij est, eum & emendabo, & interpretabor . Antipho, qui Chaeream ex Thaidis aedibus eunuchi ornatu exeuntem uideret, primum quidem eum non agnoscit : deinde agnito, miratur quid acciderit, uereturq. ne quid ei contigerit mali . Ait igitur, Quid hoc omnis ? qui hic ornatus est ? Ominis, enim plane legendum, non, Hominis : atque ita etiam Donatum legere uidebit, si quis uerba ipsius attente*

confi-

consideret. Tum addit,

Quid illud mali est? nequeo satis mirari,
neque conijcere.

Nisi, quidquid est, procul hinc. Libet prius,
quid sit, sciscitari.

Ita enim interpungendus est locus ille, non ut uulgo solet. Verba autem illa Procul hinc, quae nemo, quod sciam, recte explicauit, idem ualent, quod procul a me: deprecatur enim a se Antipho quidquid est illud mali, quod accidisse Chaereae suspicatur. Estq. genus loquendi illis simile, Au, obsecro te, istuc inimicis fiet, & , Hostium uxores pueriq. caecos Sentiant motus orientis haedi. & il li Catulliano,

Procul a mea tuus sit furor omnis hera domo.

Alios age incitatos, alios age rabidos.

90. perstrepunt, ita ut fit, domini ubi absunt.]

Simile quiddam est apud Xenophontem quarto pae dias. Οί γὰρ οἰκέται τῆς μίδων, ἄτε τῆς δεσποτῶν ἀπεληλυθόντων, ἀνειμένως καὶ ἔπινον καὶ ἐδορύβεν. Sed hoc, etiam si neque Xenophon, neque Terentius dixisset, quotidie experimur.

102. Omnia prius experiri uerbis, quam armis, sapientem decet.] *A libris impressis aberat uox, Verbis: qua tamen detracta, claudicat uersus . in meo scripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri consilio, quam armis, sapientem decet . at illud uersus ratio non patiebatur. Verbis, est in uetere Veneto, & in scripto, cuius mihi copiam fecit honestissimus, & omni liberali*

c 4 doctrina

*doctrina politissimus adolescens, Bernardinus Lau-
retanus . Si cui tamen illud, Consilio, magis arri-
det, poterit ita legere, ut in quibusdam impressis,
Consilio omnia prius experiri, quam armis, sa-
pientem decet.*

103. *Faciam huius loci, diique, meiq. semper
memineris.] Plautinus uersus est e Captiuis, Fa-
ciam huius dy, locique, meique semper memine-
rit . Huius generis multa consulto praetermitto,
ne quid delibem, ac praecerpam, ex ea gratia,
quam apud omnes propediem, ut spero, sibi concii-
liaturus est Iulius Iacobonius, Interamnas, iuue-
nis & eruditus, & industrius: qui, auctore, & im-
pulsore me, Commentarium scribere exorsus est,
in quem congerit ea, quae & Terentius ex alijs,
& deinde ex Terentio alij scriptores imitati ui-
dentur .*

106. *Aufugistin? Ch. hera, factum. Th. satin id
tibi placet? Ch. Non. Th. credin te impune
habiturum?] In alijs, Credin te impune abitu-
rum? ego cur hoc maluerim, caussa est, quod infra
quoque Terentium ita locutum uideo, Siquidem
istuc impune habueris.*

110. *Quae, cum amatore suo cum cenant, ligu-
riunt.] Hic certe est creticus primo loco. sed eum
ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,
Cum amatore suo quae cum cenant, liguriunt.
neque animaduertit, se eodem recidere. uerbum
enim, Ligurio, secundam syllabam producit. Ho-
ratius:*

Seme-

Semesos pisces, tepidumque ligurierat ius. neque desunt eruditi homines, qui R littera geminata scribendum censeant. Sed placet quod Faer- nus antiquis libris auctoribus delet uocem, Suo.

110. Quae futura exempla] Notum est ex Plato ne, tria esse poenarum genera, κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: de quibus est etiam aliquid apud Gel- lium. ex ijs intelligi potest, quid hoc, & similibus locis exempli nomen ualeat: itemque quam pro- prie inscripta sit illa altera fabula. *ἑαυτὸν τιμωροῦ μένος.*

111. - nunc minatur porro sese id, quod moe- chis solet:] Quid autem id est, quod deprehensis moechis fieri solebat? dixi equidem alibi, sed hic quoque non omittendum uidetur. Inperso cinere calido nates eis depilabant: imittebantq. in se- dem raphanos. Aristophanes Νεφέλαις: Τὶ δ', ἢν ῥαφανιδωθῆ γε πειθόμενός σοι, τέ φρα τέ τιλδῶ ἔξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ δ' ῥύφρωκτος εἶναι; Vbi in- terpres: Οὕτω, inquit, τὸς ἀλόντας μοίχης ἠκί- ζοντο. ῥαφανίδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τοὺς φρωκ τοὺς τούτων, καὶ παρατίλλοντες αὐ τοὺς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασον, βασάνες ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. Lucianus: Εἰν Ἀρμενίᾳ μοιχάων ἀλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τοῦ τέγους ἀλούμενος, διέφυγε, ῥαφανίδε τὴν πυγὴν βεβυσμένος.

113. An in Astu uenit?] Eadem uoce usus est & M. Tullius in secundo de legibus: Vestri Attici, prius quam eos Theseus demigrare ex agris, & in Astu, quod appellatur, omnes se conferre iussit, etc.

117. C. Satis

117. C. Satis credo. nihil est Thaide. hac, frater,
 tua dignius.] Hunc uersum quidam sine caussa mu-
 tare uoluerunt: quod nescirent, uocem, Nihil, et-
 iam producta posteriore syllaba enunciari. Exem-
 plum autem est & apud Ouidium:
 Morte nihil opus est, nihil Icarotide tela.

118. Si in platea hac te offendero post umquã,
 quod dicas mihi,] Ex glossemate aliquo in ordi-
 nem uerborum Terentij defluerant uoces duae,
 Nihil est: quas cum alijs de caussis, tum quia uer-
 sum manifesto corrumpebant, sustuli. est autem par-
 ticula, Quod, ita posita, ut in illo Plauti:

Quod ille gallinã aut columbã se sectari, aut simiã
 Dicat; perijstis, nisi usque ad mortẽ multatis male.
 De quo, alijsq. similibus commemorauimus quodam lo-
 co in Catullum. Sed & Terentius ipse supra ita lo-
 cutus est: Sane, quod tibi nunc uideatur esse, hic ne-
 bulo magnus est. & Cicero in Pisonem: Nam quod
 uobis iste, tantum modo improbus, crudelis, olim
 furunculus, nunc uero etiam rapax, quod sordidus,
 quod contumax, quod superbus, quod fallax, quod
 perfidiosus, quod impudens, quod audax esse uidea-
 tur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidino-
 sius, nihil posterius, nihil nequius. Hoc loco
 cum Faernum tamquam in re adhuc impedita &
 obscura luctari uideo, & cum se in omnes partes
 diu multumq. uersauit, tandem pro nouo & suo
 adferre id ipsum, quod ego & hic, & antea in com-
 mentario in Catullum. tradideram, mirarer, nisi
 cogitarem, hunc uidelicet esse illum. salem, quem
 habe-

habere oportet eos, qui gloriam alieno labore partam uerbis in se transferre meditantur.

119. Hunc comedendum, & deridendum uobis praebeo. Ch. placet.] Quia facile suspicor, fore permultos, qui me a peruulgata huius loci lectione recessisse mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi constituendam ac constabiliendam puto. ante me igitur ita in impressis paene omnibus legebatur:

Hunc comedendum, & deridendū uobi: propino. Atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum esset, Propinare aliquem comedendum: cum in ipso Propinandi uerbo bibendi sit, non comedendi, significatio. nam si solum illud alterum fuisset; poterat fortasse ita dictum uideri, Propinare aliquem deridendum, ut apud Demosthenem, Προπίνει τὴν ἑλλάδα & apud Euripidem in Rhoeso:

Ἑλλησιν ἡμᾶρ προύπιες, τὸ σὸν μέρος.

Certe quidem, Comedendum propinare, satis lepide dici nō posse opinabar. uiderat hoc nescio quis, qui libros Sebastiani Gryphij, anno MDCXLIV. impressos, correxerat: itaque in illis scriptum reperias:

Hunc comedendum, & bibendū uobis propino: at eum oportet ualde imperitum dimetiendorū uersuum fuisse: profecto enim, si aliquid in hoc genere ualuisset, poterat digitis, ut ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimam uersus mensuram desiderari. mouebat ipsa me quoque metri ratio: Propino enim breuē habet primam syllabam, longam secundam. Martialis:

Quod

*Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis, Herme, non superbe.*

Ergo, si quis id uerbum retineat, erit iambus in trochaico uersu: quod ita absurdum est, ualde ut mirer, quid adducere potuerit insigniter eruditum hominem Camerarium, ut affirmaret, id interdum fieri posse. neque tamen quidquam hoc loco mouere ausus essem sine ueterum librorū testimonio. quatuor, cum haec scriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus scriptū erat: Hunc comedendum, & deridendum uobis praebeo. itaque sustinendam amplius sententiam non putavi: sed, omni dubitatione remota, reponendum id uerbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, & librorum ueterum consentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortasse possit, ut quispiam, ne hanc emendationem accipiat, Donati in interpretatione moueatur; qui hoc uerbum explicans, Facete, inquit, dixit, ut parasitus, & quasi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum est. sed eam ipsam si quis accurate consideret, uidebit, ad praebendi nihilominus, quam ad propinandi, uerbum posse accommodari. praebere enim apte admodum in epulis conuiujsq. dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponsalia Crassipedi praebui. Sed quoniam Faernus aliquot argumentis uulgatam scripturam confirmare, eam autem quae mihi probatur labefactare conatus est, faciendum est mihi, ut ad ea, quae ab ipso adferuntur, breuiter respondeā. Sunt autem quattuor. Primum, in recentissimo quoque & pessi-

Et pessimo libro scriptum esse. Praebeam: in Bembrino autem Et alijs omnibus antiquis Propino. Ego de Bembrino nihil adfirmare possum; propterea quod eum semel tantum uidi: neque umquam eius arbitrato meo tractandi mihi potestas fuit. Ceteri quoscumq. uidere potui, uidi autem Et permultos Et per antiquos, aperte, omnibus litteris, sine ullo uestigio liturae habent, Praebeam. Sed mirabilis hac in re Faernus fuit. Ut equisones solent, inspectis equorum dentibus, de eorum aetate pronunciarere, ita ipse, inspectis ueterum librorum chartis, de illorum antiquitate iudicabat: ut non dubitaret dicere, hunc illo esse decem, aut uiginti, aut triginta annis uetustiore: neque id ita sibi uideri dicebat: sed ita adfirmate et adseueranter loquebatur, quasi ipse, cum illi omnes scriberentur, interfuisset. Atque hoc loco operae pretium est, narrare quiddam, quod mihi contigit. Quo primum anno Romam ueni, renunciatum est mihi a multis, Faernum de opera a me in purgandis Terentij fabulis collocata pessime Et sentire loqui: neq. tamen particulatim cuiquam indicare, quibus a me in locis praecipue peccatum esset: uniuerse tantum ac generatim dicere, totum illum laborem meum inutilem fuisse: adornari a se editionem Terentij, ex qua cognituri essent omnes mortales, quid inter transalpini homuncionis amusiam, Et suam in uetustis libris exercitationem cum singulari Latinae linguae Et comicorum uersuum intelligentia coniunctam interesset. Quid facerem? mussabam, Et desen-

defendendi mei causa uix uerbum unum facere audebam: tum, ne contentionem cum quoquam susciperem: tum, quia eo sum ingenio, ut, qui me alicubi errasse dicunt, nemini citius aut facilius id persuadeant, quam mihi. Solabar me tamen conscientia optimae uoluntatis: quam cum omnibus notam esse sperarem, facile putabam mihi ignotum iri, et iam si minus quod uolueram praestitissimam. Venit interea ad me amicus quidam meus, qui se praesente rogatum ab aliquot eruditissimis hominibus Faernum, ut ex tot locis a me deprauatis unum aliquem insignem detegeret, de hoc ipso, in quo nunc uersamur, multa uerba fecisse narrauit, cum ita diceret, magna me temeritate ausum discedere ab auctoritate ueterum librorum, quibus in omnibus scriptum esset Propino. Aegrotabat tum Faernus. habebat autem bibliothecam suam, non in aedibus Io. Angeli Medicis Cardinalis, qui paullo post id tempus Pius Quartus Pontifex Maximus fuit, cuius ipse in familia erat, sed in alijs quibusdam satis remotis: eamque, dum sibi melius factum esset, amico custodiendam dederat. Ago cum eo, ut eius mihi semel inspiciendae copiam faciat. Quod cum ille haud grauate annuisset, ut primum in eam ingressus sum, Quaeso, inquam, adde hoc quoque tuae huic erga me φιλοφροσύνη, ut ostendas mihi quaecumque hic sunt Terentij exemplaria. Ille, indice inspecto, cum e forulo quodam quatuor libros sane ueteres protulisset, Praeter hos, inquit, alius hic huius generis nullus est. Eos igitur

tur

tur euoluendo, cum ad hunc locum peruenissem, con-
 tacta amici auricula, Facito, inquam, memine-
 ris, in his quoque omnibus Praebeo, non Pro-
 pino, scriptum esse. Homo, qui & ipse de illo Faer-
 ni sermone aliquid inaudisset, subrisit, & neque no-
 uum sibi hoc, neque mirum accidisse respondit. Sed
 & ex Vaticana bibliotheca libros aliquot ueteres
 uidi, in quibus eadem scriptura reperitur. Atque
 ita responsum sit ad id, quod ait Faernus de libro-
 rum ueterum auctoritate. Alterum argumentum
 est de uerbis Donati, qui, cum adfirmet parasitum
 facete quasi de conuiuio loqui, ex eo effici putat
 Faernus, ut Propino legendum sit, non Prae-
 beo. Ego autem Praebere conuiuium, recte dici
 puto; Propinare conuiuium, non puto. Tertium
 est, si faciamus dixisse parasitum, Hunc deriden-
 dum uobis praebeo, nihil faceti in dicto fore. Ad
 quod ita respondeo, iniuste fecisse Faernum, qui di-
 ctum mutilum ac decurtatum protulerit. Inte-
 grum enim est, Hunc comedendum & deridendum
 uobis praebeo. Facetia autem dicti in hoc consi-
 stit, quod de milite ita ut de pecude aliqua loqui-
 tur, quam caesam & coctam in conuiuio appositu-
 rus esset. Comedemus, inquit, eum, atq. insuper
 deridebimus. At si quis legat Propino, aequè
 facete dictum erit, atque si diceretur, Hunc come-
 dendum uobis praebebo. quod mihi quidem non sa-
 ne perfacetum uidetur. Postremo negat uersui
 propterea timendum, quod uerbi Propino prima
 syllaba breuis sit: esse enim communem: idque pro-
 bat

bat uersibus aliquot allatis ex Martiale. Ego autem respondeo, Martialem, Iuuenalem, Statium, aliosque sequioris aevi poetas in Graecis dictionibus multa quasi pro suo iure peccasse: quod omnibus ita notum esse arbitror, ut exempla cumulare pigeat: ueteres autem multo in ea re moderatiores & religiosiores fuisse. Iam uerbi Propino si quis primam syllabam natura breuem esse nesciat, ad eos, qui prima elementa docent, ut ab eis id discat, ablegandus est. Magis omnino me mouet, quod Nonius aperte legere uidetur, Propino. quod si animaduertisset Faernus, hic illi Achilles, ut aiunt, ad eam scripturam defendendam fuisset. Ego, quid respondeam, habeo. Sed in aliud tempus, dum certius aliquid reperiam, reseruare malo.

M . A N T O N I I . M V R E T I
I N . H E A V T O N T I M O R V -
M E N O N . T E R E N T I I
A R G V M E N T V M

 H R E M E S Sostratae uxori
gravidae imperat, si puellam
pareret, ut eam statim inter-
ficeret. fuit haec immanitas
in ueterum moribus, ut, cum
fera nulla sit, quae fetus suos
non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos
recens natos aut interficere, aut exponere fas pu-
tarent. Sostrata, puellam enixa, (ut est maternus
semper animus clementior) uitam ei adimere non
sustinuit: sed pauperulae cuidam anui Corin-
thiae, Philterae nomine, exponendam dedit: et-
iamque, muliebri quadam superstitione, anulum
de digito detractum suo, iussit, ut una cum puel-
la exponeret. id, quod tum stulte factum uideri po-
terat, postea puellae saluti fuit. eius enim anuli
ope tandem agnita est a suis. anus acceptam puel-
lam, Antiphilam nominat, educatq. ut suam. eam,
cum adoleuisset, anusq. illius filia putaretur, Me-
nedemi filius, Clinia perditam amare coepit; prope-
iam ut pro uxore haberet, quod ubi rescivit pater
ita uiolenter tulit, ut filium, assiduitate iurgan-
di, clam, militatum in Asiam abire coegerit. tunc ue-
ro qui filij amorē iniquo animo tulerat, multo ini-
quiore eiusdem absentiam ferre coepit. itaq. ut de
se supplicium absenti filio daret, qui eum saeuitia
d sua

sua exegisset ex aedibus, aedes, supellectilem, familiam uendit, praeter, qui serui ad opus rursi faciendum utiles erant: ingentemq. sibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non seruos modo exerceret, uerum etiam, homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam: profecto Clinia, Philtere, quae, ut dixi, Antiphilae putabatur mater, extremum uitae diem morte confecit. Clinia, cum iam menses tres afuisset, amicae desiderio reuersus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem ueritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, diuertit; quicum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu laetus, Syrum, & Dromonem seruos (iam autem aduesperascebat) in urbem, ad accersendam Antiphilam, mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut absuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniae accepit, mitteret, qui ei nunciarent. continuit tamen se in diem posterum, quod ita magis e re illius fore censeret. Syrus, summa seruus & audacia, & astutia, qui Antiphilam tantum accersere iussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat haec meretrix proca, potens, sumptuosa, nobilis, cuius se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniae, Antiphilam uero unam de illius ancillis esse simularent. postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo profiscisci-

ciscitur, & rediisse Cliniam nunciat. ille gaudio
 amens, filiam iamiam videre, iamiam amplecti;
 iamiam ei se suaq. omnia permittere cupiebat. at
 Chremes, Caue, inquit, faxis: istoc enim modo &
 te, & eum, & rem una perdidideris tuam. simul ei
 ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam mol
 li esse se, tamq. infracto animo ostenderit. Cliniae
 amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non
 iam pauperulam esse, aut paruo contentam, ut
 antea; sed sumptuosam, gemmis atque auro collu
 centem, cum familia numerosissima. Vna, in
 quit, mihi nox tantum non paupertatem attulit:
 nedum tu te censeas oueri serundo fore, si te illi per
 petuo sumptibus suppeditare oporteat. quin tu ita
 potius agito. humane quidem & comiter excipi
 to filium: istuc tamen tam impotens illius deside
 rium occultum habeto. tum, si ille, quod amicae
 det, ut habeat, machinam aduersum te aliquam
 struet, falli te finito. ita & eum commodius reti
 nebis apud te, & sumptuum facies minus. haec
 Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatum so
 ris esse se, caecum domi. interea enim meditata
 tur Syrus, decem minas quas Bacchidi pollicitus
 erat dare, eas quo modo illi a Chremete ipso confi
 ceret. iamq. inibi erat, cum eum Chremes arreptum
 blande compellat, hortaturque, aliquam ad Mene
 demum fallaciam moliatur. iniecit in sermone Sy
 rus mendacium a se pro tempore confictum; animum
 Corinthiam, Antiphilae (ita enim putabatur) ma
 trem, mille drachmarum mutuo accepisse a Bacchi

d 2 de:

de : ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni
relictam . dum haec aguntur, anulum suum agno-
uit Sostrata, eiusq. indicio; Antiphilam filiam
suam esse cognovit . gaudio exsiliens, omnem rem
desert ad uirum; qui, ea leuiter obiurgata, reper-
tam tamen filiam, ipse quoque gauisus est. iam o-
mnia in tranquillo erant; absq. Bacchide fuisset. sed
et illi quoquo modo decem excudendae erant argenti
minae; et periculum erat, ne aliqua eam Chremes fi-
lij amicam esse rescisceret. ibi Syrus audax consiliū
mit, quo modo et utrique seni rem, ut erat, patefa-
ceret, et commode se e tam impedito negotio expedi-
ret. primū igitur Chremeti, Reperi, inquit, quo mo-
do argentum a Menedemo eripiam dicemus ei; Bac-
chidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabi-
musque, ut eam domi suae dies aliquot esse patia-
tur, teq. id celatum uelit. porro Clinia filiae
tuae, quae modo reperta est, formam sibi compla-
citam esse dicet, eamq. petet uxorem. Quid tum?
pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui nouae nu-
ptae ornamenta coemat: eam pecuniam numeratu-
rus est Bacchidi. iam autem ad Menedemum, Syri
hortatu, transierat Bacchis, & eo pompam o-
mnem suam transduxerat. Chremes primo non si-
tis consilium illud probare, ut illam certe, inquit
Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat
pignori, quin dissoluta, facere honeste non potes.
Ego uero, inquit Chremes, & libenter quidem.
Immo uero; inquit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui
ad Bacchidem deserat. ita enim facilius credit Me-
nedemus,

nedemus, eam illius esse. Sit ita sane. numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. interea tota res detegitur. indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniae collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delentus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricijs amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat; huius non nisi biduo explicari potest.

SCHOLIA

125. In hac est pura oratio] *Quidam, qui inter Germanos habitus est eruditissimus, putavit hoc ad huius comoediae commendationem pertinere, ipsumque poetam profiteri, ac quodammodo gloria-ri, se in hac pure, ac proprie locutum. uidelicet in alijs usus erat impuro, atque improprio orationis genere. Sed nihil tale hic significatur. Hoc enim dicit, esse in hac comoedia puram, id est simplicem, orationem, siue, ut Aristoteles loquitur, φιλόλογον, remotam ab omni contentione tragica, ab omni elatione: esse denique fabulam, ut antea dixit, statariam: in qua nihil audiatur tale, quale est illud ex Adelphis,*
O caelum, o terra, o maria Neptuni.

125. Si nunquam auare] *Eosdem uersus repetit in prologo Hecyrae.*

126. Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.] In alijs illud Denique, cum sequentibus coniungitur, hoc modo:

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique

Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de Finibus citans hunc locum, facile ostendit, Denique, finem periodi esse. Et alioqui scio, alijs quoq. locis hac uoce ita usum Terentium.

126. At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet.] Impressi, ut opinor, omnes, praeter eos, quos, aliquot abhinc annos, ediderat Manutius:

At enim, dices, me quantum hic operis fiat paenitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipsum uidisse, detracto uerbo, Dices, multis partibus uenustiore orationem fieri; recepto autem, uersum constare non posse.

Aliter Faernus. ego tamen in sententia maneo.

127. Siquid laboris est, nollem: sed istuc quid quid mali est?] Neq. constat uersus, neq. sententia mihi quidem satis aperta est. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil possem, quod in ueteribus libris erat, cum fide proponere, satis habui. Sunt qui putent legendum, Si cui labori est, nollem. hoc sensu: Si quem tibi laborem, ac molestiam assert huius rei explicatio, ac patefactio, nollem equidem urgere te, ac tibi molestus esse.

128. Aetate me putauit, & sapientia] in alijs: Et aetate putauit me, & beneuolentia: quae lectio neque inconcinna est, & ueterum libro

rum

rum testimonio adiuuatur : in quibus tamen perpetuo scribitur, Beniuolentia . ego Petri Bembi auctoritatem, ac testimonium sequi malui.

128. - pro se quisque sedulo Faciebat] *Malo quod in quibusdam ueteribus legitur, Faciebant .*

129. - sumptum exercent suum] *Sunt, qui putent, hoc loco legendum, Sumptum exsarcirent suum. Sed in libro Petri Bembi, non tantum ut in alijs, Exercerent, legitur, uerum etiam adscripta est ad latus explicatio quaedam huius uocis, quae scripturae illius integritatem confirmet. multum autem eius libri ualere debet auctoritas . est enim ita antiquus, ut Angelus Politianus, qui multos ueteres libros uiderat, testatus sit omnium cuiusque generis librorum, quos ipse umquam uidisset; eum sibi antiquissimum uideri .*

130. Dionysia hic sunt] *Hoc eo uenustius dicitur, quod fabulae Dionysiis agi Athenis solebant. Ita; ut uero, ac serio loqui uideretur hic senex. Tale est illud ex Pseudolo ei rei dies*

Haec praestituta est proxima Dionysia .

Cras ea quidem sunt .

133. Quam inquit sunt patres] *Miror, quid sibi uoluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt . cum enim, Chremete solo ingresso domum, Clitipho in proscenio remanserit, nemo profecto non uidet, eorum dumtaxat, quibus comica ratio non penitus ignota est, non modo nouum actum, sed ne nouam quidem (si ita loquendum est) scenam hoc loco esse posse.*

133. Astutus . ne ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.] *Contemptum hunc pater narū admonitionum mirifice expressit Theocritus: apud quē pastor quidam, cum, aestatem a se non me tui indicare uellet, ait tanti eā a se fieri, quāti a liberis patrum matrumq. uerba fiunt. uersus hi sunt:*

Τοῦ δὲ θέρους φύροντος ἐγὼ τόσον μελεδαίνω,
Ὅσον ἐρῶντι πατρὸς μύθων, καὶ μητρὸς ἀκούειν.

134. Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum satagit, attamen] *Nescio quo modo factum est, ut hic uersus meam diligentiam fugerit. ita enim emendandus fuerat, ut est in quibusdam impressis, & in omnibus calamo notatis:*

Nā hic Clinia, etsi is quoq. suarū rerū satagit, attamē Habet, &c.

135. - uerum interea, dū sermones caedimus,] *Genus hoc loquendi ductum esse a Graecis admonet Priscianus lib. XIX. eos enim ita dicere solitos, κόπλειν λόγους, κόπλειν ῥήματα.*

135. Non oportuit relictas: portant quid rerū?] *Ita saepe loquebantur ueteres, cū magnā rei alicuius uim, aut copiā indicare uellent. Sic in Andria:*

Di boni, boni quid porto? Et in hac ipsa fabula:

Modo pitissando quid uini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico:

Tū captiuorū quid ducunt secū pueros, uirgines,

Binos, ternos alius quisque: fit cōcursus per uias.

Cicero in Verrem: Quid lacrumarum putatis ipsum profudisse Neronem?

136. - ancillas, aurum, uestem?] *Fieri potest,*

ut

ut haec respondeant ijs, quae citat Athenaeus ex Menandri Heauton timorumeno, λυττόν, θεραπεύσας, ἀργυρώματα.

138. Nam disciplina est eisdem, munerarier Ancillas, primū ad dominas qui affectant uiā.]

Praeceptum hoc ita complexus est Ouid. in Arte :

Sed prius ancillam captatae nosse puellae

Cura sit : accessus molliet illa tuos .

Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpere rogando :

Quod cupis, ex facili, si uolet illa, feres .

139. nō sit sine periculo facinus magnum, & memorabile.] Herodotus : Μεγάλα ὀρήγματα μεγάλοις κινδύοις θέλει καθαιρεῖσθαι.

139. Enī uero reticere nequeo: multimodis iniurius] Hic quoq. multimodis ut legas ipsa uersus ratio cogit. quod neminē antea aīaduertisse, mirū est.

141. CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni] In alijs omnibus, Tu ne? quod boni est. Mirumque, quam suo more, idest, quam inepte, quamque ridicule locum hunc interpretentur litteratores. illius igitur nobis sententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione : tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet. nam nescias, Eius sit potestas post hac, an nūquā, tibi. Sed cum, eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, et Syrū inclamauit: deinde ad Cliniā cōuersus, dic modo uerū, inquit. at Syrus indignabūdus, age, inquit, modo: hodie sero ac nequidquam uoles. tum demū Clinia interruptam orationē persecutus est.

141. Tibi

141. Tibi erunt parata uerba, huic homini uer-
bera.] *Venuste, Huic homini, dixit, cum seipsum
designaret. sic apud Plautum in Epidico:*

*Quid uerba facimus? homini huic opust. quadra-
ginta minis. Sic Demea Adelphis:*

Vin' tu huic seni auscultare?

Et apud Sophoclem Ulysses:

Εχθρός γε τῷ δε τ' ἀνδρὶ καὶ ταυῷ ἔτι.

Et apud Euripidem Admeti pater:

Μὴ θνήσκει ὑπὲρ τοῦ δ' ἀνδρός, οὐδ' ἐγὼ ὀρθοῦ.

144. Luciscit hoc iam : cesso pultare ostium]
*In omnibus libris, praeter Manutianis, locus hic
inepte & scriptus, & interpunctus erat, hoc mo-
do: Lucescit: hoc iam cesso pultare ostium &c.*

*Quae sit autē uis huius orationis, Luciscit hoc iā,
dixi quodam loco in Commentario in Catullum.*

146. Quam ea nunc instructa pulchre ad perni-
ciem fiet;] *Loquendi ratio, a Plauto, ut uidetur,
accepta; cuius est uersus ille Bacchidibus:*

*Omnium ad perniciem instructa domus opime, at-
que opipare.*

146. - asperum pater est:] *Asperum uocat ui-
num nouum, quod nondum uetustas leniit ac miti-
gauit. petit igitur aliud lenius, id est uetustius.*
*Plutarchus: Τὸν δὲ ἀνθοπρίαν ἀπὸ τῶν ἀμενοῦ καὶ ἱμερί-
δην, ἀγριώτερον πίνωμεν ἐκ πίθου, κωνόπων γρηῶ περι-
δόμερον. ἱμερίδην uocat uinum, & ut uulgo in Ita-
lia loquimur, amabile. ἀγριώτερον, nouum, & fer-
uens de lacu, & doliare. Sic Horatius: Ad mare
cum ueni, generosum; & lene requiro.*

147. Con-

147. *Consilia adolescentes: & tibi perdere.] Ver-
sus constare non videtur. suspicor legendum, Adu-
lescentes: & ita scripsisse veteres, cum uellent se-
cundam huius nominis syllabam producere.*

147. *Nam deteriores omnes sumus licētia.] Ma-
gis placet, quod in alijs legitur, Fimus, γινόμεθαι:*

147. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non
uidi meis,] Suspisor fuisse in Graeco Menandri,
ὑπνον οὐχ ἑώρατα. si quidem ὑπνον ὄρα, eodem sen-
su, pure admodum ac proprie dicitur. Aristo-
phanes Vespis:*

ὑπνον δ' ὄρα τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασάλην

148. *Ne nos inter nos congruere sentiant.]
Claudeo, pro claudio dictum a ueteribus legimus.
sed et uiueo pro uiuo; & Diceo pro dico usitata ali-
quando fuisse constat ex Nonio, apud quem cita-
tur illud ex Naenio:*

tibi, dum uiuebo, fidelis ero.

*Vbi tamen uulgo male legitur, uidebo. & item il-
lud ex eodem: Primum quod dicebo, recte; secun-
dum quod dicebo, eo melius, ita necesse est, Con-
grueo, hoc loco, non Congruo, dictum fuisse a Tere-
tio, intelligamus. nam, nisi Congruere legas, sylla-
ba, quae proxime ultimam est, producta, ut uersus
constet, non assequeris.*

148. *Dissolui me, otiosus operam ut tibi darē]
In alijs, Dissolui me ocius, operam ut darem tibi.
sed, quin ea uera scriptura sit, quam nos ei, quae
uulgo recepta est, anteposuimus, cur dubitetur,
caussa non est. primum Io. Pierius, spectatae eru-
ditionis,*

ditionis, accerrimiq. iudicij. senex, affirmat eam esse in optimo illo Romano libro. est & in altero eorum, qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuerent; nunc in hac urbe, in coenobio sodalium Antonianorum asseruantur. sed & Bernardini Laurentiani antiquus eam confirmat liber: & Terentius ipse alibi eodem modo locutus est:

Nos otiosi operam dabamus Phaedriae:
 Hoc autem loco potissimum libet pusillum quiddam, neque tamen contemnendum, cum studiosis communicare. id est super ratione scribendae uocis, ocium; quam uideo ab alijs per T, ab alijs per C litteram scribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo unquam subtilius, nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis, bonaeq. frugis plenissimis annotationibus in Virgiliū suis, quid hacde re sentiret, aperuit. nā cū in Romano libro uersum illū ita scriptū esse dicat,
 Parthenope studijs florentem ignobilis oci,
 alijs tamen locis omnibus eo ipso in libro Otium affirmat legi. profert etiam inscriptiones antiquas, libros ueteres aliquot, in quibus ea uox per T litteram legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea Ocium & Negocium scribere consueuissem, idq. uerius putarem; postea, sola ipsius auctoritate motus, a mea consuetudine discesserim. neque tamen, quid sentiam, dissimulandum puto. marmora, numismata ue antiqua, quae hanc, aut illam scripturam confirmarent, mihi quidem inspicere adhuc non contigit. libros ueteres non nullos uidi,

vidi, in quibus Otium; multis partibus plures; in quibus Ocium, scriberetur. adeoque nunc ipsum, de quattuor scriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus Otium; in alijs duobus Ocium perpetuo scribitur. habeo & Sallustium satis antiquum, in quo numquam aliter, quam Ocium, & Negocium legis. Ciceronis autem quotquot uidi ueteres libros, in eis eodem modo scriptum animaduerti. Paullus quidem Magnolus, magna hominis doctrina, diligentia etiam admirabili, cum Ciceronis libros de Officijs accuratissime cum antiquis exemplaribus contulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus Ocium & Negocium per C litteram reperisse: mouet me quoque uehementer. Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunuchos,

Suspiciones, inimicitiae, induciae:

Induciae, inquit, sunt pax in paucos dies: uel quod in diem dentur, uel quod in dies ocium praebeant, quae si posterior notatio uera est, necessario effici uideatur, ut aut Ociũ per C, aut Indutias quoque per T litteram scribi oporteat. Piget super re tam tenui plura uerba facere: neque sane magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, ut ille dicebat, Graeciae fortunas, satis intelligo. cum tamen eruditissimi olim homines de singulis litteris singulos libros scripsisse memorentur; non est cur ego, qui praeclare mecum agi duco, si per illorum uestigia reperere liceat, has disputationes mihi parum decoras putem.

149. Sy. Garris. Ch. haec facta ab illo oportebant,

bant, Syre.] antique dictum; ut in *Andria*,
- quae assolent, quaeq. oportent.

151. Nec, cum malefacere crederem mi impu-
nius Licere] In alijs, Malefacerem. nemo autem
non uidet, una a nobis detracta litterula; quam
commodum, quamq. apertum sensum effecerit, qui
obscurus antea, & perturbatus fuerat.

151. Quid istuc, quaeso? qui istic mos est, Cliti-
pho? ita ne fieri] Qui hunc uersum temere immu-
tarunt, nesciebant uidelicet, Fieri, prima produ-
cta, saepe apud ueteres positum esse. id ergo exem-
plis confirmandum est. Terentius:

Credebam. minime. scite poterat fieri.

Iniurium est. nam, si esset, unde fieret.

quem in locum etiam a Donato hoc ipsum notatur.

Argento opus esse, & id quo pacto fieret.

Plura ponerem, nisi haec satis esse ad rem docen-
dam arbitrarer. Apud Plautum autem quam mul-
ta eiusmodi exempla sint, sciunt, qui poetam illum
accurate legerunt.

151. Atque eius amicam subagitare. uel here in
uino quam immodestus] Ne quis, hoc me loco
quidquam mutasse parum considerate putet; testifi-
cor in quattuor libris calamo exaratis ita scri-
ptum reperisse me, ut excudendum curauit. quo mo-
do autem antea legebatur, In conuiuio, ita qui le-
get, magnum faciet, si uersus rationem explica-
care poterit. quo modo nos legimus, quadratus est
hypercatalecticus. In uino, autem ita dictum est,
ut apud Catullum.

Marru-

Marrucine Asini, manu sinistra

Non belle uteris in ioco, atque uino.

- immo, si scias.

153. *Hoc uide, quod inceptet facinus] In alijs, Vab uide. sed ita, ut ego emendauit, legitur in libro Lauretani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto. Hoc autem genere loquendi usus est & supra, in hac ipsa comoedia:*

Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaesitum, scelus.

154. *Manc, manc. quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?] De hoc loco quid suspicer, iam ante dixi: legendum uidelicet, Crepuit foris. alioqui enim uersus iusto longius excurrit. ueteres tamen libri ita habent, ut ipsi edidimus.*

154. *Nisi me animus fallit, hic profecto est anulus, quem ego suspicor,] Cum Chremes, & Syrus in proscenio remanserint; non sane uideo, quomodo hic principium actus esse possit.*

155. *Sustulisti. Sy. si sic factum est, domina, ergo herus damno auctus est:] In alijs omnibus hoc modo:*

Sustulisti. so. sic est factum. sy. domina, ergo hero damno auctus est.

quae quidem mihi scriptura seipsam rescellere uideatur. nam, si dicenti uiro, Sustulisti, respondeat Sostrata, sic esse factum; primum inuiti se mendacio obligabit: neque enim filiam sustulerat ipsa, sed exponendam dederat. deinde quo modo illa conuenient, quae ab eadem postea dicuntur?

Mini-

Minime: sed erat hic anus Corinthia, haud impura: ei dedi.

Exponendam. Sed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere satis est: de ceteris non laboro. illud modo teneatur, quo modo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipsi uidimus, calamo notatis libris legi.

158. *Nisi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium:] Haec, cum in alijs separen- tur, in meo scripto continuantur cum superioribus: neque caussa est, cur separari debeant.*

158. *Nihil est: triumpho, si licet me latere recto abscedere.] Hoc loco, utrum, neque satis scio, neque, si sciam, dicere ausim; alterutrum quidem sine dubio necesse est: ut aut solus ex ijs, qui uersum hunc adhuc interpretati sunt, recte sentiant, aut solus errem. nam ceteri omnes, Latere, ut uerbum accipiunt: ego nomen esse status. ac illi quidem quam sententiam afficiant, non est obscurum. ego uero ita intelligo: ut hanc suam Syrus emungendi pecuniam Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo se cum illo depugnare oporteat. sicut autem primum illud est gladiatoris, ut antagonistam feriat: quod si non possit; proximum est, ut saltem bene tegat latus suum, nullaq. plaga accepta, abscedat e pugna: ita Syrus primum sibi illud fuisse dicit, ut senem argento circumduceret; sed cum rem in eum locum deductam uideat, magnum ut periculum sit, ne fiant palam, nihil esse ait, quod iam senem quasi ferire pecunia*

cunia

*cunia illa cogitet: triumphare se, ac putare secum
praeclare actum iri, si ex hac pugna, latere tecto,
possit abscedere: idest, si ita possit euadere, nihil
ut exeo, quod iam factum est, nanciscatur mali.*

161. Tu fortasse, quid me fiat, parui curas,] *In
alijs, Paruipendis. ego omnium ueterum librorum
consensum secutus sum.*

161. -lus summum saepe summa malitia est.]
in meo scripto, Summa iniuria est.

167. Sed pater egreditur. caue, quidquã admira
tus sis, Qua caussa id fiat; obsecundato in loco:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.]
*Antea praepostero ordine legebantur hi uersus, in
hunc modum:*

Qua caussa id fiat, obsecundato in loco.

Sed pater egreditur caue, quidquam admiratus

*Quod imperabit, facito: loquitor paucula. (sis:
nullus autem sensus illo modo extorqueri poterat:
qui nunc & optimus est, & uel pueris perspicuus.
Ita memini olim, cum in Academia Parisiensi li-
bros de Diuinatione publice interpretarer, emēda-
tum a me esse locum quendam ex primo eorū libro-
rū, qui, ut est in impressis libris, nullo modo intel-
ligi potest. Versus sunt Attij, quos ibi Cic. citat:*

Cum iam quieti corpus nocturno impetu

Dedi, sopore placans artus languidos:

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,

Duos consanguineos arietes inde cligi,

Pecus lanigerum eximia pulchritudine,

Praeclarioremq. alterum immolare me.

e sunt

Sunt autem legendi hoc ordine :

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere.

Pecus lanigerum eximia pulchritudine:

Duos consanguineos arietes inde eligi,

Praeclarioremq. alterum immolare me.

167. *Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est]*

In alijs, Relictis omnibus; non male. Sed in omnibus scriptis quod repereram, id repraesentandum curavi. est autem ita locutus & in Andria :

Herus me, relictis rebus; iussit Pamphilū & c.

169. *Nam te scientem faciam, quidquid egero.]*

Ita est in meo scripto, & in ueterē Veneto. est autem dictum, Te scientem faciam, pro, te consulam, te certiozem faciam. Plautus : Propterea quod me non scientem feceris .

169. *In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia omnia haec.] Nihil muto. uolo tamen indicare, quid in ueteribus libris repererim. in meo scripto aperte legitur :*

- nam exsuperat eius astutia omnia haec.

in libro Lauretani legitur quidem, Stultitia; sed aut eadem, aut certe alia non minus antiqua manu emendatum, Astutia. in uno etiam Antonianorum eadem uarietas ad marginem libri annotatur. uidebunt alij, ecquid ironia illa uenustatis habeat .

170. *Sponsae uestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares] Ita emendavi e meo scripto: cum ab alijs abesset particula, Atque; uersusq. iccirco claudicaret.*

171. *Quemquam ne animo tam comi esse, aut leni*

leni putas,] *Ita plane est in uetere Veneto . a scriptis abest particula, Ne . ne quid tamen dissimulem, et in uetere Veneto, & in scriptis ita legitur: Cōi: quod utrum ualeat, Comi, an, ut in alijs, Comuni, satis liquido affirmare non possum.*

172. *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?] Ita emendavi ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationem uersus legeretur:*

Quot incōmoditates in hac re accipies, nisi caues?

172. *Quid hoc, quod uolo] In alijs, Quod rogo . sed, Volo, est in omnibus ueteribus . ualet autē, cupio; ut non uoluntatem modo, sed desiderium etiam declaret. sic in Andria:*

- sin eueniat, quod uolo,

In Pamphilo ut nil sit morae, restat Chremes.

179. *Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandū, scio] In impressis omnibus, Quod principium inueniā; sed in omnibus antiquis, Quod principium incipiam. idq. lepidius uidetur.*

181. *Quam uolo. So. nūc laudo te, gnate . Clit. Archonidi huius filiā] In alijs, Nunc laudo, gnate . Goueanus senserat, abesse aliquid a uersu. Itaque addiderat ad finem, Volo, hoc modo : Archonidis filiā uolo. sed repugnant ueteres libri. hoc, quod posui, scriptum est in libro Lauretani, & in uetere Veneto, & in uno satis uetere, quem nuper ad me misit honestissimus adolescens Hercules Ciofanus Sulmonensis. Archonidi autē legendū est producta syllaba, Ni: ut tale sit, quale illud apud Sidoniu: Orchestram quatit alter Euripidis.*

M . ANTONII . MVRETI
IN . ADELPHOS . TERENTII
A R G V M E N T V M

MICIO, & Demea, duo dissimilimo fratres ingenio fuerunt. ille urbanam uitam secutus est; hic rusticam: ille caelebs uixit; hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo; hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos; hic saeuus etiam in suos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeae filij duo: ex quibus natu maiorem Aeschinum sibi adoptauit Micio, eumque secum in urbe liberalissime, indulgentissimeque educavit; minorem Ctesiphonem ruri secum seuerè in primis, ac restrictè habuit pater. Aeschinus multas meretrices, patre ad omnia conuiuente, admauit; multa conuiuia celebrauit: quae denique iuuentus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. postremo usque eo progressus est. in uirginem pauperulam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sostrata uidua sanctè secum, & pudice, ut poterat, educabat, nocte tumultus cum incidisset, uim ei attulit, grauidamque fecit. uenit postea ad matrem illius, ueniam petens, pollicensque se puellam uxorem ducturum. ea fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesiphon, cum in urbem interdum uentitaret, ipse quoque citharistriae cuiusdam amore correptus est. totam eius rei famam,
ne

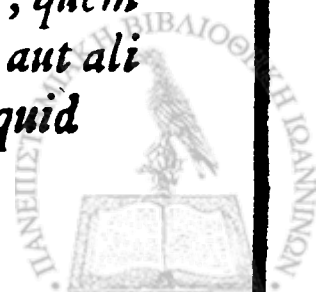

ne qua emanaret, ac perueniret ad Demeam, in se se Aeschinus transferebat. tandem, cum leno, puellae dominus, aut pecuniam sibi, quāti ea erat, uellet in manum dari, aut se eam alij uenditurum minitaretur; adductus in summam desperationem Ctesiphō, iam de relinquenda patria cogitabat: cum Aeschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per uim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellamque per uim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor. uenit Demea, Micionem obiurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperās, quod uinosus, quod scortator, quod nullius bonae rei Aeschinus foret, omnem in Micione uno haere re culpam: dijs gratias agere, quod ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi, ac temperans esset; rei studeret, & famae, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum uidelicet interesse inter suam & fratris disciplinam. placat hominem, quantum in se est, Micio: iamque se ab eo expediuerat, cum superuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Aeschino citharistriam persertur ad matrem Pamphilae, quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum uicina, ut iam e dolore laboraret. quid faceret misera? mutatum Aeschini animum, se uero filiamque suam prodit. is per summam perfidiam, ac desert. is putabat. Getam seruulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionē, puel

lae cognatum, iubetq. ei rem, ut erat, expone-
 re. interea audierat Demea, suum quoque Ctesi-
 phonem in raptione fuisse. iamq. totus in fermento,
 ut aiunt, erat; cum ei Syrus, seruus uasferri-
 mus, mendaciolum adspersit: uenisse quidem rure
 Ctesiphonem, sed uenisse obiurgatum Aeschinum,
 multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse
 rus in praefecturam suam. lacrumare gaudio De-
 mea, & gratulari sibi, quod unum saltem haberet,
 in quo exstaret paternae seueritatis exemplum.
 dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de con-
 stuprata per uim ab Aeschino Pamphila intelli-
 git. denuo commotus, dum fratrem, ut in eum
 iram euomeret, quaerit, obuium habuit merce-
 narium a uilla, ex quo sciscitatus de filio, acci-
 pit, non esse ruri. redit ad Syrum, a quo ei rursus
 nouum mendacium, uelut offa in os, ne latraret,
 obijcitur. quaerit, ubi fratrem reperire posset. id
 uero ita indicauit Syrus, ut infelix senex, dum il-
 lius uerbis fidem habet, nequidquam omne opi-
 dum perreptaauerit. interea Micio omnium ab He-
 gione certior factus, ipsemet ad mulieres profe-
 ctus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes
 & dubias confirmauerat, tristitia ac maerore con-
 fectas recreauerat, pollicitus, se Aeschino Pam-
 philam uxorem daturum. uenit Demea. clamor,
 iurgium, conuicia. etiam eo praesente, seruulus
 quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat.
 ille cum subito per uim in aedes irrupisset; quem
 iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut ali-
 quid

quid

quid ferre denique, eum accubantem cum amica, & suauiter potitantem deprehendit. ibi uero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. satis diu uociferatus cum esset; tandem placida & composita Micionis oratione eo perducitur, ut, deposita uetere saeuitia, benignus, affabilis, lepidus esse medietetur. itaque ipso non permittente tantum, sed etiam iubente, puerpera domum transducitur: fiunt nuptiae; lenoni numeratur argentum; Micio ipse Sostratam ducit uxorem; Hegioni datur, unde uiuat; Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur. cum Micio, ceteriq. omnes, sed tamen praecipue Micio illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; graui & cordata oratione claudit fabulam Demea; si omnia profunderere, si in omni libidine ac nequitia uiuere, si totam rem heluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus aetatis superfit, quam aliorum, interesse; sin corrigi se in loco, & modice coerceri, atque admoneri uelint, eum esse se, qui id praestare possit. permittuntur ei omnia. ita fabula concluditur

S C H O L I A

182. ADELPHI . TERENTII] In omnibus antiquis libris non ADELPHI, sed ADELPHOE legitur. idq. ego, ne quid dissimulem, uerius puto.

Sic apud Ciceronem de natura deorum δίοσχυροι dioscuri

roe in antiquis libris . sic apud Melam urbs $\sigma\acute{o}\lambda\omicron\iota\varsigma$ Soloe : apud Caesarem $\kappa\epsilon\lambda\tau\omicron\iota$ Celtoe , ubi uulgo male legitur Celtae : apud Plautum $\kappa\lambda\iota\rho\acute{\upsilon}\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$ Clerumenoe , non , ut uulgo , Clerumene .

182. A C T A . . L V D I S . F V N E B R I B V S
L . A I M I L I I . P A V L L I] Ita est summo consensu in antiquis libris : ut ualde mirer , qua stultitia quidam alij ex FVNEBRIBVS fecerint , FVNERALIBVS , & L. Paulli nomen sustulerint .

182. Q . F A B I O . M A X I M O . P . C O R
N E L I O . A F R I C A N O] Horum uterque L. Aemilij filius fuit : sed ille a Q. Fabio Maximo , hic ab Africani superioris filio adoptatus .

182. A E D I L I B V S . C V R V L I B V S] Hoc perspicue falsum est : quod ante me an quisquam animaduertit , nescio ; nemo quidem certe tradidit . falsum autem esse , ita doceo . primum , quod nusquam reperietur , ludos funebres pertinuisse ad aedilium curam : praeterquam apud grammaticum illum , quisquis est , cuius ante Terentium , sub Donati nomine , quisquiliae quaedam haud magni pretij leguntur . is autem eadem uidelicet eruditione , eodemq. iudicio illud tradere potuit , quo , quattuor esse ludorum species , & Megalenses fuisse magnis dijs consecratos ; & Apollinares pertinuisse ad curam aedilium : quae quam uera sint , suo loco diximus . deinde , si hi duo fratres simul aedilitatem illam maiorem gessissent , aliqua profecto tam inusitatae rei ab historicis facta mentio esset ,

set ,

set, praecipue a Paterculo, qui huius generis aliquot exempla subtiliter, & accurate annotavit. Sed quid argumentis opus est? unicum est ad praecedendum omnem dubitandi occasionem. P. Cornelius *Aimilianus*, quo de hic manifesto agitur, numquam aedilis fuit: immo uero annum agens XXXVI, cum aedilitatem peteret, consul creatus est. auctor is, quem modo nominavi, Paterculus. Corruptum esse locum, ostendi; ideoq. asterisci notam apposui. nunc quo modo ei medicina facienda sit, si potero, ostendam. in uno *Antonianorum* reperio: Q. FABIO. MAXIMO. P. CORNELIO, AFRICANO. AEDILIBVS. CVRVLIBVS. QVOS. FECERE. inde suspicor, expungendus esse uoces illas, AEDILIBVS. CVRVLIBVS, legendumq. hoc modo: ACTA. LVDIS. FVNEBRI BV S. L. AIMILII. PAULLI. QVOS. FECERE. Q. FABIVS. MAXIMVS. P. CORNELIVS. AFRICANVS. ita confirmat hanc opinionē Donatus, ut uix ulla dubitatio relinquatur. is enim in *προλεγόμενῳ* in *Hecyram*, de *Hecyra* ipsa loquens: Postremo, inquit, data est ludis funebribus L. *Aimilij* *Paulli*, quos fecerunt Q. *Fabius* *Maximus*, & P. *Cornelius* *Africanus*. Quamquam autem non id mihi consilium est, hoc quidem tempore, ut ea, in quibus grammatici errauerint, persequar; tamen iniecta me *Donati* mentio facit, ut quiddam, quod ille in *ijs*, quae praefatus est in hanc fabulam, dixit, praetermittere silentio non queam. eius igitur uerba sunt: Hanc dicunt ex *Terentianis* secundo

do

do loco actam, etiam tum rudi nomine poetae: ita que sic pronuntiata, Adelphoe Terentij, non, Terentij Adelphoe; quod adhuc magis fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula, commendaretur. Haec Donatus: quae si uera sunt; omnes propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularum inscriptiones falsas esse oportet. Si quidem Heauton timorumenos acta inscribitur Ti. Sempronio, N. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Messalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq. anno, sed non iisdem ludis, Phormio: Adelphoe uero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos. ut, si ordinem temporum seruare libeat, non secunda, sed quinta potius collocanda sit. aut igitur errat Donatus, aut sunt, ut supra dixi, omnes illae inscriptiones repudiandae.

185. Eam Commorientes Plautus fecit fabulā.]

Varro tamen Commorientes Plauti esse non putabat. eius e libro de Comoedijs Plautinis haec uerba referuntur: Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Boeotia umquam fuit: neque adeo ἀγροίκος, neque Commorientes: sed M. Acutici.

190. Tun consulis quidquam?] Magis placet, quod in quibusdam ueteribus est, Tūn consilis quiquam? Ut sit sensus, Tu ne consilijs cuiquam pater esse possis? Significat enim eum neque Aeschino, neque cuiquam alij, recte posse consulere. Quiquam autem, pro Cuiquam, uetus scribendi ratio est.

192. Si

192. Si possiderem, ornatus esses ex tuis uirtutibus.] *Non praetermittam occasionem emendandi loci Plautini, qui in optimis libris deprauatus circumfertur: Nam, cum in Captiuis, non procul a fine, ita legatur,*

Sed eccum . incedit huc ornatus audax suis uirtutibus,

sine ulla dubitatione, legendum est :

Sed eccum . incedit huc ornatus haud . ex suis uirtutibus :

196. Iam ne enumerasti, quod ad te rediturum putes?] *Ne forte ita legendum sit,*

Iam ne enumerasti, quoad rediturum putes ?

sitq. Quoad ita positum, ut in illo ex Phormiones Quid? senem quoad expectatis uestrum ?

198. Ego illam facile uero omitto,] *Ita emendauit e scriptis libris; cum antea legeretur, Ego illam hercle uero omitto . uersus autem quo modo constet, non uideo, nisi legas, - qui te fratrem habeam quidem .*

202. Hera, lacrimas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opus porro est, prospice] *Ita est in ueteribus libris; non, ut in alijs, Consule .*

203. Qua propter quoquo pacto tacito est opus.] *In alijs, Celato est opus: sed uersus non constabat. hoc quoque ex ueteribus libris emendatum est.*

206. - sincerem illum? aut non sex totis mensibus Prius olfecissem, quam ille quidquam coepret?] *Ita perspicue legitur in meo scripto, et alioqui scripturam hanc agnoscit, & approbat Priscianus .*

tuum

206. tuum ne filium ?

(Abigam hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebant dici a Demea. inepte. id enim secum de Demea ipso mussitat seruus. porro, praeter quā quod in meo scripto ita plane legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obscure colligi potest.*

216. ACTVS · IV · SCENA · III

Ego hāc actus quinti scenam primam esse duco. abiit enim Demea quaesitum fratrem, Syrus sorbillatum cyathos: itaque scena uacua remansit. infra autem, ubi dicitur esse principium actus quinti, id uerum esse non potest: cum Demea in scena maneat.

217. Propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.] *Donatus admonet, in quibusdam libris legi, Se semper credunt caluier. Valet id uerbum idem, quod, falli, ac circumueniri.*

219. Perij, horresco semper, ubi pultare hasce occipio fores miser.] *Ultima dictio huius uersus, quae in alijs deerat, in omnibus ueteribus legitur. qui autem tollunt, Fores, & contra ueteres libros faciunt, & corrumpunt uersum, qui quadratus iambicus esse debet.*

220. Erubuit: salua res est.] *Hos uersus ex uetere quodam tragico citat Eustathius:*

Δέος γὰρ ἂν πρόσσειν, αἰχμῶν δ' ἰμοῦ,

Σωτηρίαν ἔχοντα τὸν δ' ἐπίσασο.

Illud

*Illud autem, Salua res est, ductum est ex illo uete-
re, Salua res est: saltat senex.*

221. - factum a uobis duriter, Immisericordi-
terq.] Σκληρῶς, καὶ ἀνιλεῶς. Neque autem uocem,
Immisericorditer, usquam alibi legere memini, ne
que Graecam, quae ei respondet, nisi item semel a-
pud Platonem.

223. Abiit, periit, nauem adscendit.] Sunt, qui
dicant, legendum, Abiit, nauem adscendit, periit:
quia fieri non possit, ut prius perierit, deinde na-
uem adscenderit. mihi ordo ille perturbatus, ut in
aperti mendacij professione, iucundior, ac lepi-
dior uidetur.

224. Non clamas? non insanis? Mi. non. ma-
lim quidem.] Alij illud, Malim quidem, facie-
bant dici a Demea, aut nullo sensu, aut inepto.
Dicitur a Micione: ὅτι habet hunc sensum: Ma-
lim quidem, si fieri possit, aliter esse: sed, quando,
quod factum est, insectum fieri non potest, aequo a-
nimo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impe-
ditur a Demea.

225. Ita uita est hominum,] Comparatio Plato-
nica: Κυβία γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπέκασεν, ἐν ᾧ καὶ
βαλεῖν δεῖ τὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χεῖσθαι καλῶς
τοῖς πτωχοῦσι. Plutarchus ἐν τῷ περὶ Διθυμίας.

226. - ipsa, si cupiat, Salus,] Sic Plinius: Neque
iam seruare Salus si uolt me potest, nec copia est. Et
Cicero pro Fonteio: Salus ipsa uirorum sortium in-
nocentiam tueri non potest. Et uide, ut eleganter
exprimat, eos omnes esse ἀσώτους. Simul annota, Ro-

manam

manam deam nominari in Palliata.

227. - potastis scelus, Quasi re bene gesta.] *Militibus, re bene gesta, mulsum dabatur : ut saepe apud Liuium uidere est. Accommodari potest et huc illud Horatianum : Nunc est bibendum . & illud Simonideum : Πῖνε, πῖνε, ἐν ταῖς συμφοραῖς . συμφορὰς enim uocabat res bene gestas .*
228. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?] *Alij omittebant illud, Quid agam? quod tamen & est in antiquis libris, & agnoscitur a Donato, & ad uersum necessarium est .*
235. - promisti autem? de te largitor, puer] *Iurisconsultorum est, de se quemq. promittere oportere: alium autem pro alio promittentem non obligari .*
-

M . ANTONII . MVRETI
IN . PHORMIONEM . TERENTII
A R G V M E N T V M

CHREMES, & Demipho fra-
tres Athenienses erant . Chre-
mes Athenis uxorem diuitem,
ac bene dotatam duxerat Nausi-
stratam : & ex ea susceperat fi-
lium Phaedriam . habebat Nau-
sistrata , praeter ceteras opes , opima praedia in
Lemno . eo igitur Chremes quotannis , ad ea locan-
da , capiendosq . fructus , commeabat . dum illic resi-
det , pauperculae cuiusdam mulieris amore corre-
ptus , eam quoque ducit uxorem , & ex ea suscepit
filiam Phanium : ac , ne res emanaret , commutato
nomine , Stilphonē se Lemni uocari iubet . detrahe-
bat autem e fructibus praediorum uxoris Athe-
niensis , quantum satis esset ad illam alteram una
cum filia nutriendam : deinde Athenas reuersus ,
aut calamitatem , aut uilitatem , aut tale ali-
quid caussabatur . Erat Demiphoni filius Anti-
pho . Cum igitur Phanium quindecim iam haberet
annos ; conueniunt inter se Chremes , & Demipho ,
ut Chremes quidem & Lemniam uxorem , & Pha-
nium . Athenas clamculum adduceret ; Demipho ue-
ro Phanium filio suo uxorem daret . eius rei caus-
sa proficiscitur in Lemnum Chremes . eodem tempo-
re accidit , ut Demiphoni quoque iter esset in Cili-
ciam . abeuntes ambo , Getae (is Demiphonis ser-
uus erat) filios committunt suos . profectis senibus ,
Phaedria

Phaedria se statim citharistriae cuiusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui a lenone amaret, quod daret, nihil habebat. interea uxor e Lemno, quae, propter paupertatem, uiri diutius forte, quam solebat, morantis aduentum expectare non posset, conscensa nauis, Athenas una cum filia, & nutrice ipsius uenit. quaerunt Stilphonem. frustra. Athenis qui quemquam eo nomine nosset, reperiatur nemo. ibi mater (tanta eam aegritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. uenit ad nutricem postridie, ut eius sibi copiam faceret, obsecrans. illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem absentem uereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducere; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit parasitus, simulabo, me patri uirginis amicum fuisse, ideoq. causam illius suscipere: uocabo te in iudicium, tamquam illius cognatum, tecumq. lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem uictoriam praebeas: ita condemnabere. sic fiet, ut & tu potiarius tua, & patre reuerso, paratam excusationem habeas. ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. confectis iam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes. turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem se absente duxisset; hic, quod uereretur, ne, erepta si-

bi

bi hac collocandae filiae occasione, tota res fieret palam. eo ipso die leno, citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, uenditurum se eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem uero, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho a Chremete sumptam numerat Phormioni. is eam Phaedriae; Phaedria lenoni pro amica tradit. Cum haec iam confecta essent, agnoscitur Phanium. ibi uero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus, atque inscientibus facta essent. sed dolebant, sibi perijsse triginta minas. eas dum a Phormione, primo blanditijs, postea etiam per uim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis uxoribus, deq. tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eiq. aperit omnia. illa, cum aliquandiu de uiro conquesta esset, tandem placatur, filijq. ipsius iudicio omnia permissuram pollicetur.

SCHOLIA

243. Minus multo audaciter, quam laedit, laederet;] Primum ab imperitis factum erat, ex Audaciter, Audacter: deinde interiecta particula, Nunc, ad sulciendum uersum. ego, quod in meo scripto libro perspicue scriptum erat, id reposui. aduerbium

bium autem, Audaciter, etiam a Cicerone usurpatum fuisse, alibi docui ex Prisciano.

251. Et si tibi res sit cum eo lenone,] *Ita quidem aperte legit Donatus: sed in omnibus tamen libris ueteribus, Quod si tibi res sit: quae lectio nihilo, ut ego quidem arbitror, deterior est.*

255. Ita ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus secundi. quam inepte, nemo non uidet. neque enim scena remanet uacua. neque dubitandum, quin ibi sit principium secundi actus, ubi a nobis constitutum est.*

262. Nam, ni ita eum existumassem, numquam tam graues

Ob hanc inimicitias capere in uostram familiam, Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.] In horum uersuum secundo particula, Ob, ut uidetur, est extra uersum. in eodem autem, Nostram, pro, Vostram, alij scripserant; putantes, id, quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiam referri. falso. ad ipsam enim puellam refertur. neque uero se Phormio cognatum puellae esse fingebat. Vostram familiam, aperte legitur in antiquis.

264. - nam tua

Praeterierat iam ducendi aetas] Ita emendaui ex ueteribus libris; cum in alijs esset, Ad ducendum.

268. Hei, metuo lenonem, ne quid suat suo capiti.] *Profecto numquam quisquam satis attente ueteres inspexit libros. hoc adeo ea ex re uenit in mentem*

mentem mihi . ego aliquot ab hinc annis , cum primum haec Scholia uulgare meditarer , Terentiū fabulas cū plurimis calamo exaratis uoluminibus , quam potui , diligentissime contuli . praecipue autem unum , quod adhuc habeo , quia ceteris emendatius uidebatur , ita diligenter inspexi , liquido ut me iurare posse arbitrarer , nihil in eo , quod quidem alicuius momenti esset , non accuratissime excussum . sed cum postea eundem librum euoluerem , ualde equidem opinione falsum esse me comperi . nā cum alia multa minime negligenda deprehendi : tū hunc locum , quem numquam antea intellexeram , illius ope percepi . cum enim in alijs omnibus eodem modo scriptum sit :

Hei metuo lenonem , ne quid suo suat capiti :
solus hic meus , quem dico , ita habet :

Hei metuo lenonem , ne quid suat suo capiti .
qua e scriptura horum uerborum sententia , quae antea latuerat , facile comprehendi potest . Suere enim apud Latinos , ut σ apud Graecos $\rho\acute{\alpha}\mu\eta\nu$ interdum ualet idem , quod , aliquid quod alteri damnosam sit , struere , ac machinari . cum igitur dixisset Antipho , se metuere , ne quid leno sueret , idest , ne quid dolose moliretur , addit , suo capiti : quorum uerborum ea uis est . quae quidem res ipsi leno ni uortat male , atque in ipsius caput recidat . Ita autem loqui solitos ueteres , exempla indicabunt . Demosthenes in Aeschinem : $\alpha\sigma\sigma\iota\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \sigma\upsilon\iota\varsigma\ \omicron\iota\ \theta\epsilon\omicron\delta\ \tau\upsilon\ \rho\acute{\iota}\phi\eta\alpha\nu\ \epsilon\iota\varsigma\ \kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\acute{\eta}\nu$. Aristophanes Pluto . $\epsilon\varsigma\ \kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\acute{\eta}\nu\ \sigma\omicron\iota$. Plautus Poenulo : Capiti uestro istuc quidem .

f 2 Te-

Terentius Hecyra :

Aliquid tulisse comminiscuntur mali,

Capiti atque aetati illorum morbus qui auctu sit . Coelius ad Ciceronem : Te ad IX . kal . Iun . sub rostrani , quod illorum capiti sit , dissiparant perijisse . Cicero ipse libro XI . Philippicarum : Accedit Saxa nescio quis , castrorum antea metator , nunc , ut sperat , urbis . a qua cum sit alienus , suo capiti , saluis nobis , ominetur . Idem libro IIX . ad Atticum . Multa , inquam , mala cum dixisset : suo capiti , ut aiunt . quo quidem loco , quin ad hunc Terentianum Cicero respexerit , mihi dubium non est .

270. *Do . Neque ego , neque tu .] In eodem libro hoc non a Dorione , sed a Phaedria dicitur . Ut sit sensus . Neque ego quidquam efficere potui , neque tu poteris .*

271. *Fieri miserum , qui me dudum , ut dixi , adiurit comiter ;] Qui legebant , Adiuverit , non animaduvertebant , uersum ὑπερκοιλιον fieri . ut autem hic Adiurit , pro Adiuverit , dictū est , sic apud Ennium , Adiuuro , pro , Adiuuero :*

O Tite , si quid ego adiuuro , curam ue leuasso . ubi uulgo perperam legitur , Adiuto .

274. *Nam hanc condicionem si cui tulero extra neo ,] Ita est in antiquis omnibus . alij , Extrario . quam uocem ego quidem Latinam non putabam : sed uideo eam manifesto ab A . Gellio agnosci .*

279. *Huic mandes , qui te ad Stropulum e tranquillo inferat .] Nihil addidi , nihil detraxi , nihil*

hil immutauit : sed , quod in meo uetere libro erat , quia sine ulla dubitatione uerum putabam , quam potui , fidelissime expressi .

279. Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:]

Hunc quoque locum e meo illo libro emendauit: cum in alios omnes e glossemate aliquo irrepsisset uox , Argentum: quae ita deformabat uersum, ut ualde mirer , ne Goueanum quidem eam sustulisse .

289. - curialis uernula est , qui me uocat .] *Hic mihi auxilio fuit uetus Venetus : nam in ceteris omnibus hae omnes uoces desiderabantur .*

292. Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.] *Ita legendum esse , admonet Priscianus : & ita legitur in meo scripto , & in uno Antonianorum .*

292. Hecus , quanta quanta haec mea paupertas est , tamen] *Ita legendus est hic locus ex libro Petri Bembi , & ex libro Bernardini Lauretani .*

294. In ius ? enim uero , si porro esse odiosi pergitis .] *Quid de illo , In ius , faciam , nescio . nam & uersum pede uno , quam par est , longiorem facit ; & tamen neque repetitio illa inuenusta est , & legitur in omnibus antiquis libris .*

296. Vel oculum exculpe : est , ubi uos ulciscar probe .] *Ita emendat Bembus . in omnibus tamen antiquis reperio , ut in impressis ,*
- est , ubi uos ulciscar , locus .

296. Qui nominat me ?] *Ita est in libro Lauretani , & in duobus Antonianis , melius , & magis ad antiquorum consuetudinem , quam , ut in alijs , Quis .*

f 3 296. quid

296. - quid nunc obricuiſti?] *In meo, & in uno Antonianorum, pro, Obricuiſti, legitur Obſtu-
puiſti.*
298. Exſequias Chremeti, quibus eſt commo-
dum ire, hem tempus eſt.] *Ita erat in duobus Antonianis . in alijs, Iam tempus eſt; ſed hoc uer-
ſus ratio repudiat.*
299. Sigillatim, qualis in iſtum fuerim?] *Ita cor-
rexi e meo libro, & ex illo Lauretani . nam in
alijs erat, Qualis in hunc fuerim: neque ita lepi-
de, & contra rationem metri. Sigillatim, ut pro
Singillatim multis locis legatur, errore librario-
rum factum puto.*
-

M . A N T O N I I . M V R E T I
I N . H E C Y R A M . T E R E N T I I
A R G V M E N T V M

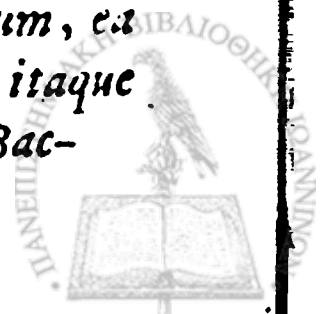
AMPHILVS, Phidippi e Sostra
ta uxore filius, Bacchidem mere
tricem deperibat . is cum ali
quando noctu ad eam temulen
tus iret, in Philumenam, Lache
tis, & Murrhinae filiam, inci
dit, eamq. in uia per uim compressit : atque ita ef
fugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cogno
scere potuerit . in illa autem lucta etiam anulum
ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit . paullo
post pater eum, tum ut a meretricio amore auerte
ret, tum ut praesidium suae senectuti pararet, ad
uxorem ducendam perpulit . contigit, ut ea ipsa
uxor ei daretur, quam ipse constuprauerat: gauden
te admodum puellae matre, quae, quia sola conscia
erat filiam e stupro grauidam esse, quamprimum
eam collocare properabat ; ut ; si forte post aliquot
menses pareret, nuptijs, quemadmodum saepe fit,
obtegeret stuprum : cecidit res longe aliter, ac pu
tabatur . etenim Pamphilum, qui inuitissimus ad
iecisset animum ad rem uxoriam, quiq. auellere se
derepente a Bacchidis amore non posset, ita dor
mijt cum uxore, ut eam ne attigerit quidem . Bac
chis, quod, ea uiua numquam se uxorem ducturum,
saepe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab
eo factam iniuriam putans, multo eo minus, quam
solebat, placida & obsequens esse coepit . eo factu

f 4 est,

est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quamq. prius spernebat uxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quidam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. profecto eo, Philumena, quae intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus in primis suae conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare uix posse amplius uideretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerferent. respondetur, aegrotam esse. it, ut eam saltem uideret: non admittitur. Phidippus accusare uxorem, & dicere, haec omnia illius culpa contingere. illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo murrui odiosa esse debeat. interea redit Pamphilus. atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso Philumena partu leuaretur. cum igitur, uidendi cupidus, (aegrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui uehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. ibi eum Murrhina exeuntem profecuta, lacrumans, obtestari coepit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita uideretur: sed tamen ne famam illius proderet. ita se facturum recipit. cum igitur neque uellet uxorem recipere, neque rursus uerā afferret causam: suspicati sunt senes, eum, Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere. accersitam itaque

Bac-

Eacchidem obiurgat Phidippus . ea , cum se illi purgasset , iubetur ad mulieres ingredi ; & eis quoque illam suspicionem adimere . ingreditur , anulum habens in digito , quem olim Philumenae ereptum sibi dederat Pamphilus . is anulus effecit , ut , uitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam , cognosceretur . Laetus Pamphilus & uxorem , & filium recipit .

SCHOLIA

308. Ita me dij bene ament, haud propterea te rogo, ut] Ita reperio in omnibus antiquis libris . Donatus tamen legit, Amabunt : quod si recipiatis, aut delenda erit uox, Te ; aut non constabit uersus .

309. Ph. - ah noli, Parmeno :] Consuetudinem hanc ineptorum hominum, qui flammam ardentem, ut dicitur, in ore potius, quam quidquam secreti, continerent, & tamen simulant, nolle ea, quae sciunt, detegere, atque orari uolunt, festiuissime expressit Lucianus in Conuiuio : cuius uerba, quoniam & leporis plena sunt, & huic Terentij loco plane gemina, adscribere non grauabor . Colloquuntur autem inter se Lucinus, & Philo : e quibus cum Lucinus dixisset, Εγὼ δὲ ἀπαγε, οὐκ ἄντι τοιούτων ἔποιμι : ita excipit Philo : Θρυπή ταῦτα δὲ Λυκίνε . ἀλλ' οὐτι γὰρ εὐρὸς ἐμὲ οὕτω ποιῆν ἔχῃν ἀκριβῶς γιγνώσκων, πολὺ πλεον ἐπιθυμοῦντά σε κίπῃν, ὃ ἐμὲ ἀκούσαι . καὶ μοι δοκῆς, εἰ ἀπορήσεις ἢ ἀκούσομένων,

μένων, καὶ πρὸς κίονά τινά, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἠδέως ἂν
 προσελθὼν ἐκχέαι πάντα σωείρων ἀμυσί . εἰ γοῦν ἐβελή
 σὼ ἀπαλλάττεσθαι νοῦ, ὅκ ἐάσεις με ἀνήκοον ἀπελθεῖν,
 ἀλλὰ ἥξεις καὶ παρακολουθήσεις, καὶ δεήσει . καὶ γὰρ τρύ-
 ψομαι πρὸς σὲ ἐν τῷ μερεῖ . καὶ . εἴ γε δοκεῖ, ἀπίωμεν,
 ἄλλὰ αὐτὰ πείσομενοι . σὺ δὲ μὴ λέγε . Λυ . Μηδὲν πρὸς
 ὄργην, διηγῆσομαι γὰρ, ἐπεὶ περ οὕτω προθυμῆ . ἀλλ'
 ὅπως μὴ πρὸς πολλοὺς ἐρεῖς . Φι . Εἰ μὴ πάντα πασιν
 ἐγὼ ἐπιλέλησμαι Λυκίε, αὐτὸς σὺ ἄμεινον ποιήσεις αὐ-
 τὸ, καὶ φθάσεις εἰπὼν ἅπασιν, ὥσε κ' ἐν ἐμοῦ δεήσει .

317. Edepol ne nos aequae sumus omnes inuisae
 uiris,] *Duas uoces, Inique, & Omnino, quae in
 alijs erant, eo sustuli, quod neque erant in ullo uete-
 re libro, & corrumpebant uersum. huic autem que
 rellae, qua utitur Sofstrata, affinis est illa Creusae
 apud Euripidem Ione :*

Τὰ γὰρ γυναικῶν δύχερῆ πρὸς ἄρσενας,

Κ' ἂν ταῖς κακῶσιν αἰ' γαθαί μεμιγμένας,

Μισοῦμεθ' . οὕτω δύχερεῖς πεφύκαμεν .

322. so. Quid ais? an uenit Pamphilus? PAR.
 uenit. so. dijs gratiam habeo :] *Ita emendauit
 ex uno Antonianorum . nam, quo modo erat in ce-
 teris, Dijs habeo gratias, uersus efficiebatur cata-
 lecticus, quem catalecticum esse, ut ceteros, mul-
 to uerisimilius est .*

324. Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni,
 atque humiles, sumus.] *Eandem nimirum ha-
 bent sententiam uersus illi, quos pronunciat U-
 lysses Odyss. σ . etsi eos, qui philosophantur, alio
 trahunt .*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
 Οἷοι ἐπ' ἡμᾶρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

337. Quod faciendum fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.] *Ita est in quibusdam ueterum. alij, ignoratione antiquae uocis, fecere, Post, idem.*

342. Iam aetate ea sum, ut non fiet peccato mihi ignosci aequom :] *Mihi peccato, idest, mihi si quid peccauerim. nam, ut iuratus est, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, idest, ὁ ἡμαρτηκός. similiter locutus est Quintilianus libro VI. Qui uero iudicem rapere, & in quem uellet habitum animi posset perducere, quo dicto, flendum, & irascendum esset, rarius fuit. ibi enim, Quo dicto, ualet, οὐ λέξαντος.*

352. - equidem plus hodie boni Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem umquam.] *Sententia Plautina ex Captiuis :*

- saepe iam in multis locis

Plus insciens quis fecit, quam sciens, boni.

M. ANTONII. MVRETI
DE. METRIS. TERENTIANIS

TERENTII uersus duorum gene-
rum sunt; iambici, & trochai-
ci. neque autem iambus in tro-
chaicum, neque trochaeus in
iambicum admittitur. Iambi-
cus initio fiebat e solis iam-
bis, ut,

Quid hoc noui est? quid ira nunciat deum?
& apud Terentium; si modo ita legendum est,
Amantium irae amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragoedijs, propter ni-
miam ipsorum leuitatem, culpari. ego tamen Grae-
cos poetas saepe admodum usos reperio. ut Sopho-
clem:

πάλα κωμηγετούιντα, καὶ μετρούμενον.
ἔτ' ἔργον ἐσίν, ἐννέπειν δ' ὅτε χάριν.
ὅτ' ἄλλοτ' ἄλλον, ἐμπιτυῶν, στρατηλατῶν.

& Aeschylum:

ἐγὼ δ' ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεόν.
ἅπας δὲ τραχὺς, ὅς τις ἄν νέον κρατῆ.

& Euripidem:

ἐκεῖ δέν εἰμι. παῖς ἔτ' οὐσ' ἀπωλόμην.
ἔλωλεν, ὡς ἔλωλε τοῖσιν εἰδόσιν.

Postea admissus est alternis spondeus, & omnes pe-
des, qui illi temporibus sunt aequales: in quibus est
& proceleumaticus. tribrachus etiam, quod iam-
bo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis
uno tēpore longior, tamen ipse quoque receptus est.

Iambici

Iambici integri, idest, ἀκαταληκτικοῦ, semper ultimus pes est iambus. nam claudi uersus, idest σκάζοιτες, an in Plauto sint, alio loco uiderimus: in Terentio quidem non sunt. ne in Graecis quidem aut comicis, aut tragicis usquam: itaque qui locum illum ex Aeschyllo ita scripserunt,

*ἴν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ τι βροτῶν μορφήν,
& illum, & alios plurimos, dum corrigere uolūt,
deprauarunt. recte enim erat in Aldinis:*

ἴν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ τι μορφήν βροτῶν .

Ultimus igitur semper iambus est. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachus, uerum & spondeus, & omnes spondeo temporibus pares quolibet alio loco, a Latinis quidem comicis, tragicisque ueteribus, sine ullo discrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum raro quidem, sed nonnumquam tamen inueniatis. iambicorum autem haec fere discrimina sunt. dimeter catalecticis:

Date . mox ego huc reuertar .

dimeter acatalecticis:

Verēbar, quorsum euaderet .

trimeter acatalecticis:

*Poeta cum primū animū ad scribendū appulit .
tetrameter, siue quadratus catalecticis:*

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt .

tetrameter, siue quadratus acatalecticis:

*Nihil est . triumpho, si licet me latere testō
abscedere .*

tetra-

tetramuter, siue quadratus hypercatalecticus :

Atque eius amicam subagitare : uel heri in uino quam immodestus .

Qui pentametros iambicos faciunt , nugantur . itaque hic quoque locus in Aeschilo deprauatus :

θνητοῖσι κλέψας ὄπασεν, τοῖασδ'

erat enim recte in Aldinis :

θνητοῖσι κλέψας ὄπασεν, τοῖας δ' εἰ τοι .

Trochaicorum apud Terentium haec fere ratio . trocheus quolibet loco ponitur : ut in iambico iambus . praeter iambum , proceleumaticum , creticum , admittuntur ijdem omnes pedes , qui in iambicum . trochaicis autem utitur fere octonarijs , siue quadratis catalecticis :

Quidquid ego huius feci , tibi prospexi , & stultitiae tuae .

Vbi te uidi animo esse omisso , & suauia in praesentia

Quae essent , prima habere , neque prospicere in longitudinem :

Cepi rationem , ut neque egeres , neque ut haec posses perdere .

interdum autem apud hunc poetam ultima praecedentis uersus syllaba principium est insequentis .

Atque ita de Terentij uersibus breuiter a nobis disputatum sit .

